

Härav framgår, att Stockholms länsstyrelse i avseende å antalet avgjorda ärenden intager det tredje rummet bland rikets län.

[12.]

Att Stockholms län nått upp till denna plats genom en efter år 1900 kraftigt fortgående ökning i ärendenas antal, synes av följande tabell, vilken icke avser avgjorda ärenden utan inkomna sådana:

År.	Inkomna ärenden.	År.	Inkomna ärenden.
1870	8,963	1900	11,908
1875	7,619	1905	15,359
1880	8,988	1910	19,911
1885	9,677	1911	20,568
1890	9,944	1912	20,883
1895	9,966	1913	21,827

Beträffande förhållandet mellan antalet inkomna ärenden åren 1912 och 1913 må anmärkas, dels att på grund av delvis ändrad uppställning det antal ärenden år 1913, som kan jämföras med 1912 års antal, är 21,193 och dels att Brännkyrka kommun den 1 januari 1913 inkorporerades med Stockholm. Man har genom sistnämnda omständighet rätt att konstatera, att bortgåendet av även en stor kommun har föga inverkan på totalsumman av inkomna ärenden samt att inkorporering av Bromma kommun, som icke är mer än en fjärdedel av vad Brännkyrka var vid dess inkorporering, icke kan i märkbar mån bidraga till minskning av antalet ärenden i länsstyrelsen.

Det första intrycket av de lämnade uppgifterna är givetvis det, att Stockholms län omöjligen kan indragas på den grund att det är för litet arbete, som vilar på länsstyrelsen. Den tredje platsen bland länen visar tvärtom på en högst betydande arbetskvantitet, helst mycket arbete förekommer, som icke kan redovisas i diarietförda mål.

Snarare kunde ifrågasättas att dela länet, därför att länsstyrelsen har för mycket att göra. Men i detta hänseende hava två andra län, Malmöhus och Göteborgs och Bohus, en given förtur framför Stockholms län.

För utrönande huru de till länsstyrelsen inkomna ärendena fördela sig på den norra och den södra delen hava omfattande undersökningar verkställts rörande förhållandena under första halvåret 1913. Ärendena måste därvid uppdelas i tre grupper: gemensamma ärenden, som icke avse någon särskild del av länet, samt ärenden rörande norra delen och rörande södra delen.

Undersökningen giver följande resultat:

	Gemensamma ärenden.	Norra delens ärenden.	Södra delens ärenden.
Landskansliet	496	4,023	1,561
Landskontoret ..	1,082	2,317	736
tillsammans $1\frac{1}{2}$ år	1,578	6,340	2,297

För ett helt år skulle alltså ärenden, som röra norra delen, uppgå till omkring 12,700 och ärenden, som angå södra delen, omkring 4,600 förutom andelar i de gemensamma ärendena.

[12.]

Om det nu blir fråga om att dela länet, skulle norra länets ärenden tillkomma länsstyrelsen i Uppsala. Då inkomna och avgjorda ärenden äro så nära lika i antalet, att de gott kunna sammanläggas i denna undersökning, skulle Uppsala län få ett antal ärenden per år av mer än 24,500, fränsett andel av sådana gemensamma ärenden i Stockholms län, som icke jämväl förekommit i Uppsala län. Innan anordningen hunne genomföras, skulle antalet ärenden uppenbarligen vara uppe minst vid Göteborgs och Bohus läns nuvarande antal nära 27,000 ärenden. Överhuvudtaget går det icke för sig att vid reglering av länsindelningen nybilda ett län, som redan efter 1913 års statistik skulle hava 24,500 ärenden att handlägga. Särskilt vore det väl ock olämpligt att från en viss dag lägga en sådan arbetsmängd på en länsstyrelse, som hittills icke ens haft hälften av detta antal ärenden att ombesörja. Man får väl också komma ihåg, att ett på samma sätt sammansatt Upplands län redan för 200 år sedan ansågs för stort på grund av arbetsmängden hos länsstyrelsen. För Södermanlands länsstyrelse vore det icke omöjligt att med lämplig förstärkning i arbetskrafter övertaga en ytterligare arbetsmängd av omkring 4,600 ärenden.

Det är redan förut anmärkt, att den successiva inkorporeringen med Stockholm av några kommuner i länets norra del, vilken är den enda ytterligare inkorporering, som kan tänkas, icke kan avsevärt inverka på antalet ärenden i ett utvidgat Uppsala län.

Polis- och
ordningsvä-
sendet.

Även några andra synpunkter av administrativ art tala för, att en länsstyrelse bör finnas i Stockholm. Ur polishänsyn är det av vikt, att de tätt befolkade kommunerna närmast huvudstaden icke befinna sig i utkanterna av det eller de län, dit de höra. Kungl. Maj:ts befallningshavande har svårt att tänka sig, hur länsstyrelsens rastlösa arbete under 1909 års storstrejk just beträffande förhållandena i dessa kommuner skulle hava kunnat bedrivas i Uppsala eller Nyköping. Det är ock av betydelse, att så gott som alla värnpliktiga från Stockholms län höra till fjärde arméfördelningen, vars chef har sin förläggning i Stockholm. Under 1914 års mobiliserings allra första dagar, då telegraf och telefon knappast voro att räkna med, var det ock av mycken nytta, att länsstyrelsen och arméfördelningschefen befunno sig på samma plats, och detta fastän den påbjudna mobiliseringen ju var långt ifrån fullständig.

Mången gång har det visat sig nyttigt, om ock ej alldeles nödvändigt, att i Stockholm finnes en länsstyrelse, mellan vilken och de centrala verken eller rent av statsdepartementen muntliga meddelanden och förfrågningar kunna utan omgång utväxlas.

Andra läns-
myndigheter
och korpora-
tioner.

Det är emellertid icke blott länsstyrelsen, som måste vara förlagd till Stockholm. Detsamma gäller om förste provinsialläkaren, länsveterinären, förste lantmätaren och lantbruksingenjören. Trakterna närmast Stockholm äro i så hög grad föremål för dessa funktionärers verksamhet, att länsinvånarna skulle bliva avsevärt lidande på att dessa funktionärer indroges och ersattes med kolleger bosatta i Uppsala eller Nyköping. Trakterna kring Stockholm skulle även i avseende å dessa befattningshavares tjänsteuppgifter få till sin skada röna följderna av att hava blivit flyttade från centrum till utkanterna.

Stockholms läns delning skulle, såsom hushållningssällskapet i sitt yttrande utrett, medföra upplösning av sällskapet. Detta skulle redan av formella skäl icke kunna fortleva i samarbete med två länsstyrelser och två landsting. Hus-

[12.]

hållningssällskapets område, som innefattar hela länet och därjämte Stockholms stad, skulle bliva uppdelat på de två grannlänens hushållningssällskap. På grund av dessas bristande lokalkännedom inom Stockholms län skulle detta läns invånare bliva lidande.

Bland frågor av administrativ art förekommer även uppgiften, att det skulle vara av vikt, att länsindelningen följde den historiska indelningen i landskap och att länsindelning och stiftsindelning så långt som möjligt följdes åt. I det förra hänseendet må endast hänvisas därtill, att delar av landskapen norr och söder om Stockholm bildat ett län i snart 300 år med endast kortare avbrott och att redan härav måste framgå, att landskapsindelningen varken förr haft eller nu har något synnerligt inflytande på länsindelningen. Av Stockholms läns fördelning på två stift har icke hittills visat sig någon olägenhet. Icke heller kan någon fördel tänkas beredd genom ändrad anordning härutinnan.

Det har blivit uppgivet, att, om länet delades, stora svårigheter skulle möta med avseende å motsvarande fördelning av Stockholms länsstyrelses och länets lantmäterikontors arkiv. Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig icke kunna tillmäta dessa svårigheter någon avgörande betydelse. Icke heller får det vara bestämmande, att vissa vanskligheter skulle uppkomma vid nödvändig fördelning av länets gemensamma tillhörigheter, huvudsakligen bestående av sjukvårdsanstalter, sinnesslöanstalt och folkhögskola. Skulle länets delning i övrigt vara nödvändig eller önskvärd, komme man förvisso tillrätta med både arkiven och de gemensamma tillhörigheterna.

Arkiv.

Det mest framhållna bland de skäl, som skulle föranleda Stockholms läns indragning, är den besparing, statsverket skulle göra genom en sådan åtgärd.

Besparing för statsverket.

Besparingssynpunkten utvecklades av motionären vid 1904 års riksdag. Man kan visserligen icke på denna beräkning ställa det krav, att den skall stå sig inför de förändrade förhållanden, som tio år senare äga bestånd, men planen, såsom avsedd för lång tid framåt, borde väl gälla i sina allmänna drag.

Beräkningen har följande uppställning:

3 procent å $\frac{2}{3}$ av länsresidensets i Stockholm taxeringsvärde	5,000:—
besparing av årsutgifter för sagda fastighet	2,000:—
» » löner till landsstatstjänstemän	35,150:—
» » » » övriga tjänstemän	6,000:—
» » pensioner	8,000:—
Summa kronor 56,150:—	

Om det vore så enkelt, att med länets indragning allt arbete, som nu bedrives inom länsstyrelsens lokaler, kunde uträttas i Uppsala och Södermanlands länsstyrelser lokaler utan utökning av dessa, så vore ej så mycket att säga om den beräknade besparingen i kostnaderna för lokal åt Stockholms länsstyrelse. Snarare kunde besparingen anses böra bliva avsevärt större, om fastigheten såldes till enskild person, som kunde till fullo utnyttja tomtutrymmet. Men det är väl påtagligt, att länsstyrelsen i Uppsala län icke kan åtaga sig mer än dubbla arbetskvantiteten utan att få sina lokaler avsevärt utvidgade. I sin mån gäller detsamma även om länsstyrelselokalerna i Södermanlands län beträffande den arbetsökning, som skulle falla på denna länsstyrelse.

[12.]

Om mot förmodan skulle anses, att Stockholms länsstyrelse har sina lokaler i en alltför dyrbar fastighet, så kan denna sak ordnas genom länsstyrelsens flyttning till billigare lokal, utan att länet behöver indragas för att statsverket må göra denna vinst. Den vinst, som i verkligheten kan anses uppkomma just genom länsindragningen begränsar sig till kostnaden för en landshövdingbostad och ett sessionsrum samt möjligen några mellanliggande rum. Detta kan med underhåll uppskattas till högst 4,000 kronor om året.

Hela den övriga beräknade besparingen kommer på löner och pensioner. Vad först lönerna och pensionerna till länsstyrelsernas egna befattningshavare beträffar, är det en missuppfattning att tro, att löner i allmänhet kunna upphöra att utgå blott därför att arbete flyttas från en länsstyrelse till en annan. Emedan länsstyrelserna i alla tre ifrågavarande län åtnjuta anslag till avlönande av extraordinarie arbetskrafter, måste utan vidare antagas, att alla tjänstemän äro fullt sysselsatta. Proportionen mellan ordinarie och extra arbetskrafter kan icke ändras i den riktning, att minskning i ordinarie arbetskraft för fullgörande av de tre länens sammanlagda arbetsmängd skulle ske. Den besparing, som kan vinnas, inskränker sig väsentligen därtill, att man drager in en landshövdinglön och att man kan tillgodogöra sig skillnaden mellan en landssekreterarlön och en länsnotarielön samt skillnaden mellan en landskamrerarlön och en länsbokhållarlön, eftersom man väl icke vill bestå dubbel uppsättning av avdelningschefer vid någondera av länsstyrelserna i Uppsala eller Södermanlands län men å andra sidan icke kan undgå att sörja för utförandet av det betydliga arbete, som nu påvilar de båda avdelningscheferna vid Stockholms länsstyrelse.

Lönen för en landshövding är	kr. 13,000: —
(bostadsförmånen är besparad i det föregående). Skillnaden mellan en avdelningschefs och hans närmaste mans avlöning fränsett ålderstillägg och ortstillägg är i Stockholms län 3,900 kronor, vilket alltså utföres med dubbla beloppet	kr. 7,800: —
Vidare besparas det ortstillägg, som utgår i Stockholm men icke i Uppsala eller Nyköping	» 3,200: —
Summa besparing i löner	kr. 24,000: —

Från detta belopp skall avgå ett belopp av 800 kronor, emedan landssekreterare och landskamrerare i Uppsala län måste erhålla avlöning i högre klass, då länets arbetsböda fördubblas kr. 800: —

Lönebesparingen skulle då bli kr. 23,200: —, då en gång löner på indragningsstat icke längre utgå.

Eventuell besparing i pensioner torde icke kunna uträknas.

Det torde icke vara befallningshavandens sak att uttala sig, huruvida med länets indragande en förste provinsialläkartjänst, en länsveterinärtjänst och en förste lantmätartjänst kunna indragas. Förmodligen kunna de det icke, ty då hade väl oberoende av en länsindragning ett stort antal dylika tjänster över hela riket kunnat besparas.

I den mån verkligen en kalkyl kan verkställas över de besparingar, som kunna göras för statsverket genom en länsindragning, synas dessa besparingar kunna uppskattas till omkring 27,000 kronor per år.

Det är emellertid länsstyrelsens övertygelse, att denna besparing skulle i hög grad neutraliseras genom ökning i resekostnader både för staten och enskilda genom residensets bortflyttning från Stockholm. Av ändå större betydelse är, att denna besparing skulle vinnas genom att tillfoga Stockholms läns invånare en betydande skada i de hänseenden, som ovan omförmäls.

Det må väl och här framhållas, att, om en gång länen måste bidraga till en behöflig allmän sparsamhet, det väl ändock icke är Stockholms län, som härvid skulle gå i spetsen. Förhandlingarna vid 1910 års riksdag visa, att det gives åtskilliga län, som före Stockholms län måste komma i fråga till indragning eller sammanslagning.

Kungl. Maj:ts befallningshavande finner sig hava grundad anledning att uttala, att ur administrativ synpunkt Stockholms län icke kan delas ävensom att således, efter överbägande av alla de synpunkter, som veterligen kunna inverka på delningsfrågan, möjlighet icke finnes att dela Stockholms län mellan Uppsala och Södermanlands län.

Den hittills fullföljda undersökningen visar, att ett av de väsentligaste hindren för Stockholms läns delning mellan Uppsala och Södermanlands län är, att det är omöjligt att flytta residenset från Stockholm. Det bör då skäligen undersökas, huru det skulle te sig, om länet väl delades mellan de båda andra länen på förut angivet sätt, men båda de utvidgade länen finge sina residens förlagda till Stockholm. Det är utan vidare tydligt, att många de skarpaste anmärkningarna mot Stockholms läns delning skulle förfalla genom en sådan anordning. I allt som hänför sig därtill, att den ekonomiska medelpunkten jämväl måste vara den administrativa, skulle anordningen givetvis tillfredsställa berättigade krav hos Stockholms läns nuvarande invånare. Svårare skulle nog Uppsala läns och kanske ändå mera Södermanlands läns invånare hava att finna sig vid att mista sina nuvarande residensstäder. Hänsyn måste dock tagas därtill, att de utmärkta kommunikationslederna till huvudstaden nå även stora områden av Uppsala och Södermanlands län och att huvudstadens oerhörda kraft att draga till sig rörelsen redan nu på många sätt gör sig märkbar inom de båda nämnda länen. I alla händelser bör det vara lättare för de båda länens invånare att byta bort sina nuvarande residensstäder mot Stockholm än för Stockholms läns invånare att byta bort Stockholm mot Uppsala eller Nyköping. I administrativt hänseende är den anordningen givetvis icke den mest önskvärda, att två olika länsstyrelser skola handlägga ordnings-, polis- och hälsovårdsfrågor i en och samma storstads omgivning, men därvidlag finge väl samarbete ersätta vad som brister i organisation.

Hela detta förslag faller dock därpå, att i det nya Upplands län, enligt vad förut påvisats, både folkmängden och länsstyrelsens arbetsmängd bliva så stora, att bildandet av ett sådant län icke kan tillrådas. Över 290,000 invånare enligt ställningen den 31 december 1913 och mer än 24,000 ärenden om året hos länsstyrelsen, enligt 1913 års förhållanden, utgöra faktiska hinder för genomförandet av denna sammanslagning under nu rådande organisationsform för lantregeringen.

Södertälje stad och några kringliggande kommuner hava framkastat, att om Södertörn med Öknebo härad lades till Södermanlands län, Södertälje skulle vara en lämpligare residensstad än Nyköping. Södertälje har visserligen i några hänseenden ett lämpligare läge än Nyköping men knappast i den grad, att det

[12.]

Två län med
residens i
Stockholm.

Södertälje så-
som residens-
stad för ett
utvidgat Sö-
dermanlands
län.

[12.] kunde bliva tal om att flytta residenset för denna orsaks skull. Däremot torde det vara visst, att de flesta invånare i ett utvidgat Södermanlands län skulle föredraga Stockholm såsom residensstad framför Södertälje.

Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig på grund av vad som anförts kunna konstatera, att Stockholms län icke kan delas på sist angivna sätt med användande av Stockholm såsom residensstad för både Uppsala och Södermanlands utvidgade län.»

Delning mellan överståthållardömet och Uppsala län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande framhåller vidare, att då ett väsentligt hinder för en delning, som eljes vore lämplig nog, om delning av länet överhuvud måste ske, vore, att det nya Upplands län bleve för stort, undersökning måste företagas rörande en delning, som undveke denna olägenhet, och upptager Kungl. Maj:ts befallningshavande till behandling det andra av de föreslagna alternativen, nämligen att lägga hela Södertörn med Öknebo härad jämte vissa kommuner norr om Stockholm under överståthållardömet utan inkorporering med Stockholms stad samt återstoden av den norra länsdelen till Uppsala län. Kungl. Maj:ts befallningshavande anför härutinnan följande:

»Den naturligaste delningen av norra länsdelen skulle då bliva den, att till Uppsala län förlades Norra Roslags fögderi, bestående av Frösäkers härad och Nordinghundra härad samt Vaddö och Häverö skeppslag om tillsammans 30,490 invånare, städerna Östhammar med 853 invånare och Öregrund med 1,148 invånare samt vidare Stockholms läns västra fögderi, bestående av Långhundra, Ärlinghundra, Seminghundra och Vallentuna härader om tillsammans 21,241 invånare ävensom Sigtuna stad med 623 invånare, således i allt 54,355 invånare. Tillsammans med Uppsala läns nuvarande 130,404 invånare skulle då antalet invånare i det utvidgade Uppsala län utgöra 184,759, vilket antal icke går upp till det förut angivna medeltalet för rikets 24 län, 219,021, ej heller till medeltalet för 20 län, 201,899. Detta skulle alltså kunna gå för sig, om det icke återigen gällde att, mot energiska protester, beröva i det närmaste 50,000 invånare i Stockholms län fördelen av att hava Stockholm till residensstad. De kommuner inom västra fögderiet och Norra Roslags fögderi, som icke protesterat mot överflyttningen till Uppsala län, hava följande folkmängd:

Knivsta	1,180
Husby-Ärlinghundra	931
Almunge	2,347
Faringe	877
tillsammans 5,335.	

Otvivelaktigt blir det mycket svårt att lägga den återstående delen av Stockholms län med dess 167,691 invånare under Stockholms överståthållardöme. Överståthållarämbetet och en länsstyrelse utöva i mångt och mycket enahanda funktioner. Men därutöver har överståthållarämbetet att fullgöra åtskilligt beträffande Stockholms stad, som för andra städer i riket åligger magistrat. Att till Stockholms överståthållardöme förlägga en större del av Stockholms län, än

som rimligen kan inkorporeras med Stockholms stad, innebär därför något helt annat och mera invecklat än det förhållandet att t. ex. Göteborgs stad ingår i Göteborgs och Bohus län eller Malmö stad i Malmöhus län. Utan betydlig omorganisation kan därför en större del av Stockholms län icke läggas till överståthållardömet på det sätt, att en verklig sammansmältning av länsstyrelsen och överståthållarämbetet vidtages. Och sker icke en sådan sammansmältning, uppkommer tydligen icke den avsedda besparingen i någon avsevärd mån, helst Uppsala län påtagligen icke kan ökas i här avsedd mån utan ökning jämväl i dess länsstyrelses arbetskrafter. För övrigt gäller nog här detsamma, som förut är betonat, nämligen att, där fullt arbete råder på alla händer å ömse sidor, står icke mycket att vinna i lönebesparing genom sammanslagning. För den i överståthållardömet ingående landsdelen skulle fortfarande erfordras landsting, bland annat för fullgörande av val av ledamöter i riksdagens första kammare, ävensom hushållningssällskap för de ekonomiska intressena.

Kungl. Maj:ts befallningshavande måste för sin del uttala, att det icke under nuvarande organisation av överståthållarämbetet är möjligt att dela upp Stockholms län mellan överståthållardömet och Uppsala län.»

Då det nu, säger Kungl. Maj:ts befallningshavande slutligen, måste anses vara utrett, att möjlighet icke finnes, att Stockholms län kan upphöra såsom administrativ enhet genom delning på andra län eller överförande av en del av länet till överståthållardömet, återstår att undersöka det tredje alternativet, nämligen om länets administrativa enhet kan borttagas genom att länet i dess helhet sammanslås med Uppsala län eller med Nyköpings län eller med överståthållardömet. I detta avseende anför Kungl. Maj:t befallningshavande:

Sammanslagning i stället för delning.

»Det har nämligen blivit framhållet, särskilt i ett yttrande av andra kammarens femte tillfälliga utskott vid 1910 års riksdag, att om länsomregleringar kunde genomföras utan brytande av den under sekler tillskapade samhörigheten mellan ett läns invånare, omregleringarna icke skulle röna så starkt motstånd och att, om ett län kunde helt och hållet förenas med ett intill liggande län, så att landstings- och hushållningsinstitutionerna icke behövde undergå någon som helst förändring utan kunde — den förstnämnda institutionen i kraft av § 63 i landstingsförordningen — bibehållas alldeles som de voro före sammanslagningen, skulle, enligt utskottets förmenande, omregleringarna vida lättare kunna genomföras.

Med Uppsala län kan Stockholms län i sin helhet icke sammanslås. Detta skulle giva åt det nya länet en folkmängd av 352,450 eller, efter avdrag av Bromma kommun, 347,265 och ett årligt antal ärenden för länsstyrelsen av 33,705, vilket allt vore orimligt i ett nybildat län. Med Södermanlands län kan Stockholms län ändå mindre förenas. Invånarantalet i det därigenom uppkomna länet skulle bli 404,226 och det årliga antalet ärenden hos länsstyrelsen 34,165.

En sammanslagning av Stockholms län och överståthållardömet kan icke rimligen tänkas på annat sätt, än att överståthållaren skulle tillika vara landshövding i Stockholms län men länsstyrelsen och överståthållarämbetet i övrigt bibehållas alldeles skilda från varandra. Den besparing för statsverket, som härigenom skulle stå att vinna, är uppenbarligen föga avsevärd. En personlig

- [12.] förening av de båda ämbetena har förr vid några tillfällen och vanligen endast för kort tid gått för sig och skulle väl även nu kunna tänkas för någon kortare tid; men såsom fast organisation skulle en sådan anordning omöjligen kunna tillfredsställa varken staden eller länet eller den man, som skulle hava att fullgöra den dubbla funktionen.»

Kungl. Maj:ts
befallnings-
havandes
hemställan.

Med stöd av den lämnade utredningen har Kungl. Maj:ts befallningshavande hemställt, att Kungl. Maj:t måtte finna det vara ådaga-lagt, att möjlighet icke finnes att låta Stockholms län upphöra såsom administrativ enhet, och i sammanhang därmed anmoda riksdagen att icke vidare fasthålla vid det omförmälda villkoret, att ledigblivande tjänster vid länsstyrelsen tills vidare endast finge tillsättas på förordnande.

För den händelse att, mot vad Kungl. Maj:ts befallningshavande vågade antaga, det skulle ur någon synpunkt befinnas vara önskvärt, att frågan om Stockholms läns upphörande som administrativ enhet skulle fortfarande hållas öppen, hemställde Kungl. Maj:ts befallningshavande av anförda skäl, att erforderliga åtgärder i allt fall måtte vidtagas för återkallande av nämnda villkor.

Kungl. Maj:t
den 8/12 1914

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 8 december 1914 av ifråga-varande skrivelse fann Kungl. Maj:t frågan om Stockholms läns upp-hörande som administrativ enhet icke för det dåvarande böra avgöras, varjämte Kungl. Maj:t anbefallde löneregleringskommittén att avgiva ut-låtande angående Kungl. Maj:ts befallningshavandes uti skrivelsen alter-nativt gjorda hemställan, att erforderliga åtgärder dock måtte vidtagas för återkallande av förenämnda villkor, att ledigblivande tjänster vid länsstyrelsen finge tills vidare endast tillsättas på förordnande.

Löneregle-
ringskom-
mittén.

I utlåtande den 8 februari 1915 fann löneregleringskommittén en ändring beträffande tillsättandet av befattningarna vid Stockholms länsstyrelse böra företagas, och ansåg kommittén någon olägenhet icke vara att befara av ett medgivande, att befattningarna i fråga finge besättas med ordinarie innehavare, därest för dessa stadgades en långt gående skyldighet att låta sig förflyttas till annan befattning, i vilket sist-nämnda hänseende kommittén föreslog vissa villkor och bestämmelser.

Kungl. Maj:t
den 9/3 1915.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad löneregleringskommitten i sitt utlåtande hemställt föreslog Kungl. Maj:t i en den 5 mars 1915 till riksdagen avlåten proposition, nr 60, bland annat, riksdagen — med återkallande av det utav 1908 års riksdag vid fastställande av avlönings-stat för tjänstemän och betjante vid länsstyrelserna beträffande länssty-

relsen i Stockholms län bestämda villkoret, att ledigblivande tjänster vid länsstyrelsen finge tills vidare tillsättas endast medelst förordnande — medgiva,

[12.]

att de å avlöningsstaten för nämnda länsstyrelse uppförda befattningar finge besättas med ordinarie innehavare, under villkor emellertid, tills vidare och intill dess frågan angående Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet blivit slutligen avgjord, att den, som erhöle ordinarie befattning vid länsstyrelsen, skulle utöver skyldigheten att vara underkastad de för tjänstemän och betjante vid länsstyrelser i allmänhet gällande avlöningsvillkor, vara pliktig, därest Stockholms län upphörde såsom administrativ enhet, att efter Kungl. Maj:ts förordnande tjänstgöra hos länsstyrelse, som hade att övertaga göromål från länsstyrelsen i Stockholms län, eller, om Kungl. Maj:t vid tiden för länsstyrelsens indragning eller framdeles funne lämpligt så föreskriva, låta sig förflyttas till annan befattning inom statsförvaltningen; dock att befattningshavaren under alla förhållanden skulle vara berättigad *dels* att bibehålla sin tjänstegrad, *dels ock* att åtnjuta, därest han överginge till befattning i Stockholm, minst de avlöningsbelopp i lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg, som vid länsstyrelsen i Stockholm tillkommit honom, men eljest avlöning, som icke borde understiga vad han förut uppburit i lön och tjänstgöringspenningar, med tillägg, för det fall att tjänstgöringen förlades till länsresidensstad, där ortstillägg utginge till tjänstemän vid länsstyrelsen, av det belopp, vilket där såsom ortstillägg tillkomme befattningshavaren i den tjänstegrad, vederbörande förut innehaft; och skulle befattningshavaren tillika, därest flyttning från Stockholm till annan ort måste företagas, erhålla ersättning för flyttningskostnaden; samt

att den, som — efter det ovanberörda villkor blivit återkallat — utnämndes till ordinarie innehavare av befattning hos länsstyrelsen i Stockholms län, finge, därest han vid utnämningen i följd av nämnda villkor innehade samma tjänst på grund av förordnande tills vidare, för åtnjutande av löneförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, varunder han innehaft sådant förordnande.

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit blev av riksdagen bifallet.

1915 års riksdag.

Riksdagens beslut i ämnet meddelades i kungl. brev den 18 juni 1915.

Kungl. Maj:t den 18 e 1915.

Sedermåra har ärendet remitterats till överståthållarämbetet samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala och Södermanlands län. Överståthållarämbetet anför i utlåtande den 5 oktober 1916 följande:

Överståthållarämbetet.

[12.]

»Bland de utvägar, på vilka fråga om Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet skulle kunna tänkas löst, angiver Kungl. Maj:ts befallningshavande i nämnda län förläggandet av Södertörn med Öknebo härad samt vissa kommuner norr om Stockholm under överståthållardömet utan inkorporering med huvudstaden eller ock sammanslagning av Stockholms län i dess helhet med Stockholms stad; och överståthållarämbetet föreställer sig, att det endast är över dessa uppslag, som ämbetets yttrande förväntas.

Enligt det förra förslaget skulle av Stockholms län Norra Roslags fögderi och Stockholms läns västra fögderi jämte tre mindre städer förläggas till Uppsala län, medan återstoden av länet skulle läggas under Stockholms överståthållarskap. I nyssnämnda båda fögderier och städer uppgick folkmängden vid 1915 års slut till 54,818 samt i länet i övrigt till 167,200. Invånarantalet i Stockholms stad utgjorde vid samma tidpunkt 398,639. Folkmängden i hela det område, som tänkes underlagt överståthållarämbetet, belöpte sig således enligt det ena förslaget till 565,839 och enligt det andra till 620,657. Någon större skillnad mellan de båda förslagen kan således icke sägas föreligga. Enligt båda skulle folkmängden i det nya administrativa området bliva väsentligt större än i det folkrikaste av de nuvarande länen.

Det har, såvitt överståthållarämbetet har sig bekant, icke från något håll påståtts, att en sammanslagning i administrativt hänseende av Stockholms stad med Stockholms län eller större delen därav skulle för huvudstaden och dess invånare medföra någon direkt fördel. Då icke heller överståthållarämbetet kan finna, att så skulle bliva förhållandet, synes detta vara anledning nog för ämbetet att motsätta sig de framkastade förslagen.

Icke heller åt Stockholms län torde en sådan sammanslagning kunna bereda något gagn. Endast under den förutsättningen synes från länets sida åtgärden kunna förordas, att annan utväg ej står öppen att fortfarande få hava länsstyrelsen förlagd till huvudstaden; ty att detta för länet är av största betydelse har enligt överståthållarämbetets mening Kungl. Maj:ts befallningshavande i sitt utlåtande på ett övertygande sätt visat.

Det enda egentliga motivet för sammanslagningen skulle således vara den besparing för statsverket, som därigenom förmenas skola uppstå. Under ärendets fortgång hava dock några synpunkter framkommit, som torde vara förtjänta av uppmärksamhet, ehuru de ej kunna tänkas vara av betydelse för avgörandet. Ämbetet syftar härmed på frågorna om de sanitära förhållandena och polisuppsikten i de talrika samhällen, som under senaste årtionden uppstått i huvudstadens omedelbara närhet. Det synes kunna vara önskvärt, att i avseende härå huvudstadens högsta administrativa myndighet är i tillfälle att utöva något inflytande även på stadens omgivningar. Betydelsen av en sådan anordning har emellertid väsentligen förminskats genom inkorporeringen med staden av Brännkyrka och Bromma socknar. Blir inkorporeringen — vad väl icke får anses uteslutet — efter hand utsträckt till motsvarande områden norr om staden och till Lidingön, måste staden i de hänseenden det nu gäller åtminstone för en avsevärd tid framåt anses hava kommit i en bättre ställning än den, som skulle vinnas enbart genom omgivningarnas förläggande under samma administrativa myndighet som staden. I varje fall kan hänsynen till de sanitära förhållandena och polisuppsikten på intet vis motivera en sammanslagning av Stockholms stad med Stockholms län i dess helhet eller större delen därav.

[12.]

Det kan i detta sammanhang påpekas, att ett par av de motiv, som åberopats för uppdelningen av Stockholms län på Uppsala län och Södermanlands län, på intet vis tala för förstnämnda läns förläggande under överståthållarämbetet. Därest hela Uppland förenades till ett län och hela Södermanland likaledes sammanfördes under en länsstyrelse, skulle, har man sagt, länsgränserna bliva mera naturliga än de nuvarande likasom även större överensstämmelse skulle vinnas mellan den kyrkliga och den administrativa indelningen. Om detta verkligen skulle kunna anses innebära någon fördel, genom Stockholms läns införlivande med huvudstaden uppnås den ej.

Vad angår den påräknade besparingen, må till en början erinras, att genom sammanslagningen göromålen icke skulle i nämnvärd mån minskas. Endast i det fåtal ärenden, de flesta dock av mera tidsödande beskaffenhet, däri Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län och överståthållarämbetet nu hava att gemensamt eller var för sig utföra samma arbete, exempelvis att avgiva yttrande över författningsförslag eller riksdagsskrivelse, skulle vinnas någon lättnad. Men denna skulle motvägas åtminstone i någon mån därav, att hänsyn måste tagas till de olikartade förhållandena inom huvudstaden och på landsbygden samt till därav föranledda skiljaktiga synpunkter och intressen. I övrigt kan icke påräknas, att befattningshavarna inom överståthållarämbetet kunna medhinna något av det arbete, som nu utföres av länsstyrelsen och dess tjänstemän. För detta arbete komme således att erfordras en lika talrik personal som den nuvarande. Huruvida ändock någon besparing må kunna ske beträffande avlöningar, beror uppenbarligen av det sätt, på vilket den gemensamma förvaltningen komme att organiseras. Kostnaden för ämbetslokaler måste i huvudsak bliva densamma. evad sammanslagningen genomföres eller ej. Endast boställsväning åt landshövdingen skulle i förra fallet kunna besparas, men det kan ifrågasättas, om icke i stället staten bör i någon form deltaga i kostnaderna för överståthållarens bostad. Anses det ekonomiskt fördelaktigt att disponera över länsresidenset i Stockholm för annat ändamål än det nuvarande, bör detta kunna ske oberoende av sammanslagningen.

Ehuru överståthållarämbetet på de skäl, som ovan anförts, anser en förening i administrativt hänseende av Stockholms stad och Stockholms län eller större delen därav ej böra komma till stånd, vill ämbetet dock något sysselsätta sig med frågan om och huru en sådan förening skulle kunna tänkas genomförd. Utan vidare kan, såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län redan antytt, förvaltningen av länet icke läggas under överståthållarämbetet. Ämbetets organisation är nämligen väsentligen olika en länsstyrelses. Ämbetets åligganden inom huvudstaden äro även avsevärt skiljaktiga från dem, en länsstyrelse har i förhållande till städer inom länet. Överståthållarämbetet har, jämte de ämbetet såsom Kungl. Maj:ts befallningshavande i huvudstaden tillkommande göromålen, att självt eller genom sina underordnade fullgöra en mängd av de åligganden, som i andra städer utföras av magistraten, dess enskilda medlemmar eller underlydande. Överståthållarämbetet får därigenom till kommunalförvaltningen, utsökningsförfarandet, uppbörds- och polisväsendet en väsentligen annan ställning än Kungl. Maj:ts övriga befallningshavande, likasom även överståthållarämbetet på grund av ordningsstadgan för rikets städer, näringsfrihetsförordningen, förordningen angående eldfarliga oljor och åtskilliga andra författningar har att handlägga ärenden, som eljest icke tillkomma Kungl. Maj:ts befallningshavande.

[12.]

Å andra sidan förekomma i länen en mängd ärenden, med vilka överståthållarämbetet å sin sida för närvarande icke har att taga någon vidare befattning, företrädesvis sådana, som angå jorden och därmed förenade onera, och även där verksamhetsfältet är detsamma, blir arten av verksamheten lätt väsentligen olika.

Ännu en bestämd skillnad förefinnes mellan överståthållarämbetet och Kungl. Maj:ts övriga befallningshavande. Under det att avlöningen och andra förvaltningskostnader för länsstyrelserna med underlydande i sin helhet bestridas av statsverket, utgår därifrån endast en obetydlig del av kostnaden för överståthållarämbetet och dess underordnade, och betalar staden allt övrigt. Av statens medel gäldas sålunda en del av avlöningen till över- och underståthållare samt utgifterna för överståthållarämbetets kansli, men eljest bidrager staten endast med mindre belopp till exekutionsväsendet, polisväsendet och uppbördsverket, varjämte såsom ersättning för indrivningen av resterande kronoutskylder staden årligen uppbär 100,000 kronor.

Det ligger med hänsyn till nu angivna förhållanden i öppen dag, att någon sammanslagning av Stockholms stad och län för närvarande icke kan åvägbringas. Först efter en fullständig utredning och en detaljerad uppgörelse mellan statsverket och staden skulle möjligen en organisation kunna utformas, som lämpade sig för en gemensam förvaltning av de nu skilda områdena. Att detta icke kan bli till gagn för någon av dem är emellertid redan framhållet. Här må till sist endast påpekas den svårighet, som måste bli för chefen över en sådan organisation att behörigen tillgodose de anspråk, som huvudstaden och landsdelen var för sig böra kunna ställa på honom. Måhända kan förvaltningen ordnas så, att denna svårighet blir mindre än den under nuvarande förhållanden skulle vara, alldeles försvinna kan den dock ej.»

*Kungl. Maj:ts
befallningsha-
vande i Upp-
sala län.*

I utlåtande den 11 december 1916 anför Kungl. Maj:ts befallningshavande i Uppsala län följande:

»Kungl. Maj:ts befallningshavande anser sig kunna i huvudsak åberopa den av Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län meddelade fullständiga utredning i ämnet. Kungl. Maj:ts befallningshavande instämmer till alla delar i det av nämnda befallningshavande uttalade omdöme, att Uppsala län ej kan emottaga den folkmängd, som skulle tillflyta detsamma genom Stockholms läns delning emellan Uppsala län och Södermanlands län. Den genom dylik sammanslagning för statsverket vunna besparing skulle bli allt för obetydlig för att uppväga de olägenheter, som därmed skulle vara förenade, olägenheter, vilka, vad länsinvånarnas inom Stockholms län intresse angår, torde hava synnerligen kraftigt framhållits i de inom länet avgivna yttranden. Endast kommunerna inom ett litet område av Stockholms län, beläget intill gränsen av Uppsala län och med förbindelser huvudsakligen på Uppsala, synas hava uttalat sig för överflyttning till Uppsala län. Skulle framdeles de planer, som för närvarande äro å bane rörande en bredspårig bana Uppsala—Öregrund, komma att förverkligas, så torde möjligen nämnda område komma att något vidgas. Befallningshavanden anser emellertid, att ej ens härigenom skulle yppas ökad anledning till den föreslagna utökningen av Uppsala län. Med det alltjämt ökade arbete, som ålägges länsstyrelserna, synes, principiellt sett, ett tillskapande av ett län med ej mindre än 292,276 invånare vara mindre välbetänt. Det torde icke kunna förnekas, att, med hänsyn till allmänhetens intresse av vederbörande länsstyrelses intima

kännedom om länet och förmåga att snabbt och effektivt handlägga där förekommande angelägenheter, utvecklingen snarare borde gå i motsatt riktning.»

[12.]

Kungl. Maj:ts befallningshavande har sålunda för sin del och för så vitt den ifrågasatta förändringen avser ett förenande med Uppsala län av Upplandsdelen av Stockholms län hemställt, att Kungl. Maj:t måtte finna, att denna administrativa förändring ej låter sig genomföras.

Slutligen yttrar Kungl. Maj:ts befallningshavande i Södermanlands län i utlåtande den 31 december 1917 sålunda:

*Kungl. Maj:ts
befallningsha-
vande i Söder-
manlands län.*

»Kungl. Maj:ts befallningshavande, som i allt väsentligt instämmer i vad Kungl. Maj:ts befallningshavande i Stockholms län i ärendet anført, torde särskilt hava att yttra sig angående möjligheten och även lämpligheten av antingen en sammanslagning av Stockholms län och Södermanlands län i deras helhet till ett län eller ock av överförande till Södermanlands län av vissa delar av Stockholms län, nämligen Öknebo, Svartlösa och Sotholms härad jämte staden Södertälje med för närvarande tillhopa omkring 60,000 invånare. Det förefaller Kungl. Maj:ts befallningshavande uppenbart, att en sammanslagning av de båda ifrågavarande länen med för närvarande omkring 410,000 invånare till ett län icke skulle vara lämplig eller ens möjlig. Ett överförande till Södermanlands län av alla eller några av ovannämnda delar av Stockholms län skulle visserligen vara möjligt — ehuru allenast under förutsättning av väsentlig ökning av länsstyrelsens arbetskrafter och kostsamma anordningar för utvidgade tjänstelokaler — men synes Kungl. Maj:ts befallningshavande av skäl, som anförts i Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Stockholms län utlåtande, icke vara lämpligt, varjämte ett sådant överförande till Södermanlands län helt visst skulle strida mot Ortsbefolkningens intressen och bestämda önsknings, åtminstone vad angår Södertälje stad samt Svartlösa och Sotholms härad. Därtill kommer, att en sammanslagning av hela Upplandsdelen av Stockholms län med Uppsala län till ett län med en folkmängd för närvarande av omkring 300,000 personer helt visst skulle vara olämplig.»

På grund av sålunda anförts har Kungl. Maj:ts befallningshavande funnit sig böra uttala den uppfattningen, att några vidare åtgärder med anledning av den väckta frågan om Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet icke böra av Kungl. Maj:t vidtagas.

Den utredning, som i förevarande ärende verkstälts, giver vid handen, att några bärande skäl för en indragning av Stockholms län näppeligen kunna anses föreligga och att en dylik åtgärd ej låter sig på något sätt genomföra utan stora olägenheter.

*Departements-
chefen.*

Med avseende å folkmängd och ärendesantal hos länsstyrelsen intager Stockholms län en sådan ställning — enligt senast tillgängliga uppgifter i det förra hänseendet det tolfte i ordningen och i det senare det femte av rikets samtliga län — att en åtgärd av föreslagen art ur dessa

[12.] synpunkter ej kan anses påkallad. Det har visserligen framhållits, att genom ytterligare inkorporering med Stockholms stad av därintill liggande kommuner länet komme att så väsentligt minskas såväl i avseende å storlek och folkmängd som beträffande arbetsbördan hos länsstyrelsen, att det-sammas indragning borde kunna genomföras. Sedan Brännkyrka socken den 1 januari 1913 inkorporerades med Stockholm, har emellertid ytterligare endast en kommun införlivats med huvudstaden, nämligen Bromma socken. Erfarenheten från de sålunda verkställda inkorporeringarna ger vid handen, att därmed endast en tillfällig lindring i länsstyrelsens arbetsbörda åvägabragts.

I detta sammanhang ber jag till kompletterande av länsstyrelsens utredning få meddela följande uppgifter rörande folkmängden i länet och antalet inkomna ärenden under åren 1914—1917:

År.	Folkmängd vid årets slut.	Inkomna ärenden.
1914	225,787	21,256
1915	228,230	22,017
1916	225,731 *)	23,419
1917	230,212	25,742

De med åtskilliga andra kommuner än de nyss nämnda inledda underhandlingarna om inkorporering hava avstannat, och frågan om införlivning av ytterligare grannkommuner torde därför med all sannolikhet ej på länge komma på dagordningen. I varje fall lära vid en framtida inkorporering ej samtliga därtill ifrågasatta kommuner på en gång utan en i sänder med tämligen långa mellanrum komma att införlivas med huvudstaden, och under tiden torde sannolikt utvecklingen på alla områden inom länet, som, enligt vad jag inhämtat, alltsedan tiden för avlåtandet av Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Stockholms län skrifvelse av den 31 oktober 1914, avsevärt gått framåt, än ytterligare komma att fortskrida.

Med vad nu sagts sammanhänger, att genom ett realiserande av den närmast till hands liggande tanken att dela länet sålunda, att Upplandsdelen av länet skulle förläggas till Uppsala län och Södermanlandsdelen till Södermanlands län, särskilt det nya Upplandslänet bleve oproportionerligt stort beträffande såväl folkmängd som ärendesmängd hos länsstyrelsen. En dylik klyvning komme därjämte, om de nuvarande residensstäderna för Uppsala och Södermanlands län skulle bibehållas, att medföra den stora olägenheten av länsresidensets bortflyttande från

*) Minskningen beroende på Bromma kommuns inkorporering den 1/1 1916.

Stockholm. Genom sitt läge mitt i länet är Stockholm dess naturliga medelpunkt såväl i ekonomiskt som i kommunikationshänseende och utövar i sin egenskap av rikets huvudstad och största stad en stark dragningskraft på rörelsen ej blott inom Stockholms län utan även i angränsande län. Då Stockholm därjämte är säte för statens centrala verk och myndigheter, inses lätt fördelen av att hava länets administrativa medelpunkt förlagd till huvudstaden. Att åter förflytta länsstyrelserna i de utvidgade Uppsala och Södermanlands län till Stockholm komme att medföra en del svårigheter för invånarna i dessa län, varjämte fortfarande kvarstode olägenheten av det nya Upplandslänets oformlighet.

[12.]

Det jämväl framförda förslaget att förlägga vissa delar av Stockholms län — utan inkorporering med Stockholms stad — till Stockholms överståthållardöme och återstoden till Uppsala län synes ej heller lämpligt att realisera, detta redan med hänsyn till rådande olikheter i överståthållarämbetets och en länsstyrelses organisation. Överståthållarämbetet har nämligen, förutom de en länsstyrelse tillkommande göromål, en mängd uppgifter, som i andra städer tillkomma magistraten och som göra, att ämbetet i förhållande till kommunalförvaltningen, utsökningsförfarandet samt uppbörds- och polisväsendet intager en annan ställning än länsstyrelserna.

Än mindre än på nu antydda vägar kan en tillfredsställande lösning av förevarande fråga ske genom en sammanslagning av Stockholms län i dess helhet med Uppsala eller Södermanlands län eller med Stockholms överståthållardöme.

Av de skäl, vilka sålunda i korthet angivits och som närmare finnas utvecklade i Stockholms länsstyrelses ingående utredning i ämnet, torde vara ådagalagt, att de fördelar — huvudsakligen en obetydlig besparing i statsutgifter — som skulle vinnas genom Stockholms läns indragning, ej på minsta sätt kunna uppväga de stora olägenheter i alla avseenden för den övervägande delen av länets befolkning, vilka en dylik förändring skulle medföra. En så gott som enhällig opinion inom länet har även uttalat sig mot en delning av detsamma. Samtliga i ärendet hörda myndigheter, tjänstemän, kommuner och korporationer med undantag av en landsstatstjänsteman, dåvarande t. f. domänintendenten samt sju huvudsakligen i utkanten av länet belägna landskommuner hava sålunda, under vitsordande av Stockholms stads stora betydelse som medelpunkt för länet, avstyrkt åtgärder för länets uppdelning.

Om sålunda åtgärder ej böra vidtagas i syfte att låta Stockholms län upphöra såsom administrativ enhet, torde en förändring böra ske ifråga om det av 1915 års riksdag föreskrivna, i kungl. brevet den 18

- [12.] juni 1915 omförmälda villkoret beträffande skyldighet för den, som erhåller ordinarie befattning vid länsstyrelsen i Stockholms län, att under förutsättning av Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet tjänstgöra vid annan länsstyrelse eller låta sig förflyttas till annan befattning inom statsförvaltningen. Då 1917 års riksdag i samband med omorganisationen av fögderiförvaltningen fastställde avlöningsstat och övergångsstat för landsstaten att tillämpas från och med år 1918 ävensom godkände vissa villkor och bestämmelser för åtnjutande av de i nämnda stater upptagna avlöningsförmåner, föreskrev riksdagen, att för ordinarie befattningshavare vid länsstyrelsen i Stockholms län därjämte skulle gälla förenämnda, av 1915 års riksdag stadgade villkor. Därest nu de synpunkter, jag här ovan framhållit beträffande frågan om Stockholms läns upphörande såsom administrativ enhet, vinna avseende, torde ifrågasättande villkor vara obehövt och framställning till riksdagen om dess återkallande böra ske.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att det i kungl. brevet den 18 juni 1915 stadgade villkoret, att den, som erhåller ordinarie befattning vid länsstyrelsen i Stockholms län, skall, utöver skyldigheten att vara underkastad de för tjänstemän och betjante vid länsstyrelser i allmänhet gällande avlöningsvillkor, vara pliktig, därest Stockholms län upphör såsom administrativ enhet, att efter Kungl. Maj:ts förordnande tjänstgöra hos länsstyrelse, som har att övertaga göromål från länsstyrelsen i Stockholms län, eller, om Kungl. Maj:t vid tiden för länsstyrelsens indragning eller framdeles finner lämpligt så föreskriva, låta sig förflyttas till annan befattning inom statsförvaltningen, ej vidare från den tid Kungl. Maj:t bestämmer skall äga tillämpning.

4. Sakkunniga till biträde vid utredningar
m. m., *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag,*
högst..... kronor 12,000: —

5. Arvoden åt extra länsnotarier m. m.

Det ordinarie reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier, extra länsbokhållare och övriga extra biträden vid länsstyrelserna m. m. utgår för närvarande med 311,000 kronor.

Av olika anledningar erfordras en väsentlig förhöjning av detta anslag. Då utredningen beträffande denna fråga ännu icke blivit slutförd, torde anslaget för år 1920 tillsvdare böra beräknas till ett belopp av förslagsvis 400,000 kronor. Vidare lär för förstärkning av samma anslag för år 1919 erfordras ett belopp av omkring 40,000 kronor, varom jag gör framställning i annat sammanhang.

Under hänvisning beträffande anslaget å tilläggsstat till särskild framställning därom hemställer jag alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan å den proposition, som kan komma att i ämnet avlätas, från och med år 1920 beräkna en förhöjning av det *ordinarie reservationsanslaget till arvoden åt extra länsnotarier m. m.*, nu 311,000 kronor, till 400,000 kronor.

6. Fögderiförvaltningarna.

Under åberopande av vad jag under punkt 11 här ovan anfört beträffande ortstillägg till vissa befattningshavare i Västernorrlands län hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det *ordinarie anslaget till fögderiförvaltningarna*, nu 2,253,531 kronor, med 7,200 kronor till 2,260,731 kronor.

I detta sammanhang får jag underställa Kungl. Maj:t frågan om ålderstillägg till en befattningshavare, tillhörande fögderiförvaltningarna.

Med skrivelse den 8 maj 1918 har Kungl. Maj:ts befallningshavande i Malmöhus län överlämnat en av häradsskrivaren i Sjöbo fögderi av nämnda län Anders Wettermark gjord framställning om rätt att komma i åtnjutande av ett andra ålderstillägg såsom häradsskrivare.

Av handlingarna i ärendet inhämtas, att Wettermark den 29 september 1905 konstituerats till lantränsmästare i Jämtlands län, vilken befatt-

[13.]

Arvoden åt
extra läns-
notarier m. m.
(Ordinarie
anslag.)

[14.]

Fögderiför-
valtningarna.
(Ordinarie
anslag.)

[15.]

Angående
ålderstillägg
åt häradss-
krivaren
A. Wetter-
mark.

- [15.] ning han innehaft till den 24 november 1911, då han konstituerades till kronofogde i Jämtlands norra fögderi, samt att han den 28 september 1917 från sistnämnda befattning transporterats till sin nu innehavande tjänst, räknat från och med den 1 januari 1918. Genom kungl. brev den 22 februari 1918 till statskontoret har Wettermark förklarats berättigad att från och med år 1918 uppbära ett ålderstillägg såsom härads-skrivare. Wettermark anhåller nu, att han för åtnjutande av ålderstillägg måtte få tillgodoräkna sig sin ordinarie tjänstgöring såsom såväl lantränkmästare som kronofogde och förty från och med år 1918 bliva tillerkänd jämväl ett andra ålderstillägg såsom härads-skrivare.

Kungl. Maj:ts
befallnings-
havande i
Malmöhus län. I sin förenämnda skrivelse har Kungl. Maj:ts befallningshavande förklarat sig för sin del icke hava något att erinra emot bifall till den gjorda framställningen.

Infordrade yttranden hava avgivits av statskontoret den 28 maj 1918 och av lönereglerringkommittén den 12 juni 1918.

Statskontoret. Statskontoret har i sitt utlåtande framhållit, att hinder icke syntes möta att medgiva tjänsteman vid landsstaten rätt att vid förflyttning från en tjänst till en annan ifråga om ålderstillägg räkna sig tillgodo den tid, han tillbragt i en tjänst, för vilken utgått högre avlöning än för den tjänst, till vilken förflyttning skett. Då ett sådant fall nu föreläge, i det att lantränkmästartjänst vid tiden för Wettermarks tjänstgöring å dylik tjänst var förenad med högre avlöning än härads-skrivar-tjänst, ansåge statskontoret Wettermark böra medgivas rätt att för erhållande av ålderstillägg såsom härads-skrivare tillgodoräkna sin tjänstgöring icke blott såsom kronofogde utan även såsom lantränkmästare.

Löne-
reglerings-
kommittén. Lönereglerringkommittén har i sitt utlåtande anført bland annat följande:

Då Wettermark år 1911 från lantränkmästartjänsten i Jämtlands län befordrades till kronofogde i länets norra fögderi, befann sig förstnämnda tjänst å övergångsstat med en avlöning av 3,500 kronor och med rätt för Wettermark, enligt kungl. brev den 27 januari 1911, till ålderstillägg å 500 kronor (intjänade efter 5 års ordinarie tjänst i befattningen).

Såsom kronofogde var Wettermark, oavsett anslag till expenser 300 kronor, berättigad till en begynnelseavlöning å ordinarie stat av 4,000 kronor, vartill efter 10 år kunde komma ett ålderstillägg av 500 kronor. Enligt beslut vid 1908 och följande årens riksdagar var — i avvaktan på blivande lönereglerring — kronofogdetjänsten i nämnda fögderi tillerkänt såsom tillfällig löneförbättring å extra stat ett belopp av 800 kronor.

Därest Wettermark fått för ålderstillägg i kronofogdetjänsten tillgodoräkna sig tjänstären såsom lanträntmästare, borde han under i övrigt fullgjorda villkor kommit i åtnjutande av ålderstillägg från och med år 1916.

Efter vad kommittén inhämtat, har Wettermark emellertid ej såsom kronofogde kommit i åtnjutande av ålderstillägg.

Vid sådant förhållande och då de av 1917 års riksdag godkända avlöningsvillkor för ordinarie befattningshavare vid landsstaten uti nu ifrågavarande hänseende innehålla allenast, att kronofogde, som varder överflyttad eller efter ansökning utnämnd till häradsskrivartjänst, skall för åtnjutande av ålderstillägg vid den nya tjänsten få räkna sig till godo sin tjänstgöring som ordinarie kronofogde, torde Wettermark författningsenligt ej kunna anses berättigad att i och för ålderstillägg i häradsskrivartjänsten få räkna sig till godo de år, han varit lanträntmästare.

Huruvida emellertid med avseende å de omständigheter, under vilka Wettermark blivit transporterad från kronofogde- till häradsskrivartjänsten, Wettermark må böra medgivas nämnda förmån, synes kommittén vara en fråga, som icke torde böra föranleda annat uttalande från kommittén än att enligt kommitténs mening denna fråga, om den fullföljes, bör dragas under riksdagens prövning och skärskådande.

I de av 1917 års riksdag godkända, genom kungörelse den 14 juni 1917 meddelade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från 1918 års början fastställda avlöningsförmåner för landsstaten stadgas, så vitt fråga är om rätt för befattningshavare att för löneförhöjning tillgodoräkna sig förutvarande tjänstgöring, bland annat följande.

Departements-
chefen.

Löntagare tillgodoräknas den tid, som före den nya avlöningsstatens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till befattningen på grund av vare sig fullmakt, konstitutorial eller förordnande i följd av frågan om reglering av löneförhållandena m. m. vid landsstaten; och skall kronofogde, som varder överflyttad eller efter ansökning utnämnd till landsfogde- eller häradsskrivartjänst eller annan därmed i avlöningshänseende jämförlig tjänst å rikets eller riksdagens stat, för åtnjutande av ålderstillägg vid den nya tjänsten få räkna sig till godo sin tjänstgöring som ordinarie kronofogde. Därest i övrigt tjänsteman vid befordran inom landsstaten från en till annan ordinarie tjänst redan i den förra tjänsten genom ålderstillägg intjänat högre avlöning än begynnelseavlönningen i den senare, skola omedelbart honom tillgodoföras det eller de ålderstillägg i den nya tjänsten, som erfordras för att hans avlöning, i vad den utgöres av lön, ålderstillägg och tjänstgöringspenningar, i den senare tjänsten icke må understiga den avlöning av samma slag, som han senast åtnjöt i den förra tjänsten.

Ifrågavarande stadganden hava tillkommit i syfte att underlätta övergången för tjänstemän på äldre stat till den med 1918 års början ikraftträdande avlöningsstaten för landsstaten. Med detta syfte torde

- [15.] överensstämma, att jämväl föregående tjänstgöring såsom lanträntmästare får i förevarande fall tillgodoräknas. Någon giltig anledning, varför icke tjänstetiden såsom lanträntmästare bör i sådant avseende tillerkännas samma betydelse som föregående tjänstgöring såsom kronofogde, torde knappast kunna anföras. Såväl kronofogde- som lanträntmästarebefattningarna hava utgjort tjänster inom landsstaten med högre avlönningar än häradsskrivarbefattningarna, och de med lanträntmästartjänsterna förenade göromålen torde icke kunna sägas hava varit mera främmande för häradsskrivarnas uppgifter än vad kronofogdebestyren varit. Det må ock beaktas, att Wettermark mottagit utnämning till häradsskrivare, ehuru skyldighet att mottaga sådan befattning knappast torde hava för honom förelegat. Det för honom utfärdade konstitutorialet såsom kronofogde stadgar visserligen skyldighet att, med bibehållande av innehavande tjänstegrad och avlöning, låta sig förflyttas till annat tjänstgöringsområde mot ersättning för flyttningskostnad. Vid föredragning av förslaget till omorganisation av fögderiförvaltningen och lönereglering för tjänstemännen därstädes m. m. den 14 april 1917 (Kungl. Maj:ts proposition 1917 nr 211, sid. 117) förutsatte emellertid dåvarande departementschefen, att den sålunda stadgade skyldigheten endast ägde tillämpning vid förflyttning till de nya landsfogdetjänsterna. Departementschefen ansåg däremot de flyttningsskyldiga kronofogdarna knappast kunna mot sin vilja förflyttas till häradsskrivartjänst, och fann departementschefen det uteslutet att tvångsvis förflytta någon av ifrågavarande kronofogdar till annan tjänst vare sig inom eller utom landsstaten. Med hänsyn härtill lär avseende böra fästas vid de villkor, under vilka Wettermark mottagit befattning som häradsskrivare, och har härom blivit upplyst, att det såväl från Wettermarks sida som jämväl av fögderiförvaltnings-sakkunnige förutsatts, att den föregående tjänstetiden såsom lanträntmästare finge tillgodoräknas Wettermark för åtnjutande av ålderstillägg såsom häradsskrivare.

Enligt ett vid ansökningsfogat intyg av t. f. landskamreraren i Jämtlands län har Wettermark under mer än $\frac{4}{5}$ av den tid, han innehaft tjänst såsom lanträntmästare eller kronofogde, med gott vitsord bestritt berörda tjänster och sålunda uppfyllt de villkor, som i nämnda avseende äro stadgade för erhållande av ålderstillägg.

På grund av innehållet i förberörda, av riksdagen godkända villkor för åtnjutande av de nya avlöningsförmånerna för landsstaten torde Kungl. Maj:t finna bifall till förevarande ansökningsföresatta riksdagens samtycke.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t ville föreslå riksdagen medgiva,

att härads-skrivaren i Sjöbo fögderi av Malmöhus län Anders Wettermark må för rätt till åtnjutande av med hans befattning förenade ålderstillägg från och med år 1918 tillgodoräkna sig — förutom tjänstgöring såsom kronofogde — jämväl tjänstetid från och med den 29 september 1905 till den 24 november 1911 såsom lantränsmästare i Jämtlands län.

[15.]

7. Övergångsstat, oförändrat ordinarie anslag kronor 55,000: —

8. Polisväsendet på landsbygden m. m.

Riksdagen har under en följd av år beviljat förslagsanslag å extra stat till avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet. För år 1918 förhöjdes anslaget ifråga till 500,000 kronor, med vilket belopp detsamma utgår jämväl för år 1919.

[16.]

Polisväsendet
på lands-
bygden m. m.
(Extra anslag.)

Av nämnda anslag hava utbetalats, med avdrag av särskilda upp-
bördsmedel för anslaget:

år 1915		484,476 kronor
» 1916		515,024 »
» 1917		546,836 »

Av de sålunda meddelade siffrorna lär framgå, att en höjning av det nuvarande anslaget bör ske. Huru stor höjning, som kan bli erforderlig, är vanskligt att beräkna.

Särskilda förhållanden hava under kristiden medverkat till utgifternas betydande stegring. Sålunda hava anordningar måst vidtagas för att möjliggöra kontroll av att gällande bestämmelser om utlännings skyldighet att vara försedda med behöriga pass eller andra legitimationshandlingar iakttagas. Vidare bör anmärkas, att efter indragande av militärbevakningen mot finska gränsen gränsbevakningen utövas av länsstyrelsen i Norrbottens län med biträde huvudsakligen av vid gränsen stationerad tull- och järnvägspersonal, men att därjämte ett antal extra polismän, som delvis torde behöva göras beridna, ställts till länsstyrelsens förfogande för ändamålet.

Slutligen föranledes en ökad belastning av anslaget på grund av nödvändigheten att till följd av de uppdrivna levnadskostnaderna förhöja avlöningen till polispersonalen å landsbygden. I de villkor angående erhållande av bidrag från ifrågavarande anslag, som finnas intagna

- [16.] i statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1908 och som alltjämt äro gällande, förutsattes som huvudregel, att staten skall bidra till avlöande av nämnda polispersonal med högst lika stort belopp, som av landsting, kommuner eller enskilda för ändamålet ställas till förfogande. Undantag härifrån må beträffande ordningspolisen i allmänhet äga rum i särskilda fall, då behovet av förstärkt polisuppsikt finnes oavvisligt och annat bidrag till bestridande av kostnaderna därför icke kan erhållas. Under kristiden har på länsstyrelsernas framställning bidrag redan tidigare beviljats till krigstidstillägg eller däremot svarande avlöningsförbättring till åtskilliga polismän å landsbygden. Sedan fråga uppkommit om ett mera allmänt beredande för åren 1918 och 1919 av dyrtidstillägg å avlöningen till nämnda personal, i den mån densamma uteslutande eller till huvudsaklig del är upptagen av sin tjänstgöring, anmodade jag länsstyrelserna att, där sådant redan icke skett, inkomma med den framställning i berörda syfte, som av förhållandena påkallades, jämte uppgift, i vad mån kommuner eller enskilda kunde vara villiga att för ändamålet bidra. Resultaten av den sålunda föranstaltade utredningen föreligger ännu icke i sin helhet, men torde vara att förvänta, att bidrag från kommuner eller enskilda icke i varje fall kunna påräknas för beredande av dylikt dyrtidstillägg. Då avlöningen för polispersonalen å landsbygden i allmänhet är synnerligen knappt tillmätt — densamma torde ofta uppgå till allenast 1,500—2,500 kronor för år — torde det som en tillfällig, av kristiden påkallad åtgärd befinnas nödvändigt att i enstaka fall medgiva statsbidrag till krigstidstillägg eller däremot svarande avlöningsförbättring, oaktat anslag till samma belopp som statsbidraget ej beviljats av kommuner eller enskilda. Huvudsakligen lär detta ifrågakomma beträffande polispersonalen i kommuner med svag ekonomisk ställning eller där behovet av dylik avlöningsförbättring funnits oavvisligt.

Därest med hänsyn till vad här ovan anförts anslaget höjes med 100,000 kronor, synes detta vara tillräckligt.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande ett förslagsanslag av 600,000 kronor att, huvudsakligen under de i statsrådsprotokollet över civilärenden den 21 februari 1908 angivna villkor för åtnjutande av bidrag från anslaget, användas till *avlöning och underhåll av särskild polisstyrka på landet*, där sådan kan av förhållandena påkallas, under med-

givande tillika, *dels* att av detta anslag erforderligt belopp må användas till åtgärder i särskilda fall för grövre brotts upptäckande och misstänkta personers efterspanande och gripande, *dels ock* att Kungl. Maj:t må av anslaget använda lämpligt belopp till årsarvode åt den polistjänsteman, som förordnas att inom civildepartementet biträda ej mindre vid förande av register över den polisstyrka, som kan komma att ur vissa städers poliskårer ställas till länsstyrelsernas förfogande för beredande av polisskydd vid oroligheter å rikets landsbygd, än ock vid beredning inom departementet av frågor om samma polisstyrkas användning i förekommande fall.

[16.]

9. Arvode åt lappfogdar m. m.

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade riksdagen för vart och ett av åren 1891—1900 anslag på extra stat till ersättning för juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge samt till lappfogdar och lappförmän. Från anslaget, vilket ursprungligen utgjorde 10,000 kronor, utgingo arvoden till lappombud i Norge och till en lappfogde i vardera av Jämtlands och Norrbottens län samt från och med år 1896 till en lappfogde jämväl i Västerbottens län, varförutom av anslaget utbetaltes gratifikationer till vissa lappförmän. Till bestridande av nu nämnda utgifter ävensom för beredande av ersättning till ordningsmän i lappbyarna inom Västerbottens och Norrbottens län anvisade riksdagen sedermera anslag för vart och ett av åren 1901—1918, och höjdes anslaget tid efter annan, så att detsamma för år 1918 utgick med 22,300 kronor. För år 1919 anvisade riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat ett reservationsanslag av 31,300 kronor. Från detta anslag skulle bestridas — förutom förut angivna utgifter — avlöningen jämväl till en fjärde lappfogde, som dittills avlönats av medel från Norrbottens lappfond.

[17.]

Arvode åt
lappfogdar
m. m.
(Extra anslag.)

Hos Kungl. Maj:t föreligger nu fråga om höjning av det arvode, som för närvarande utgår till de svenska lapparnas ombud i Norge. Detta ombud, som förordnas av länsstyrelsen i Norrbottens län för ett år i sänder, har enligt gällande bestämmelser till uppgift att meddela lapparna råd och biträde vid de tvister och rättegångar, som kunna uppstå mellan dem och den jordbrukande be-

Förhöjning
av arvodet
till de
svenska
lapparnas
ombud i
Norge.

[17.] folkningen i Norge. Ombudet äger att av svenska statsverket uppbära dels visst årligt arvode dels ock gottgörelse för resekostnader i anledning av uppdraget samt för biträde av tolk. Arvodet utgick under åren 1874—1887 med 1,200 kronor, under åren 1888—1915 med 1,800 kronor samt höjdes från och med år 1916 till 3,000 kronor, allt för år räknat. Av de anslag, som riksdagen under senare år anvisat för ifrågavarande ändamål, har årligen ett belopp av 500 kronor beräknats till gottgörelse för ombudets resekostnader samt för arvode till tolk.

Beträffande ersättningen för resekostnaderna förordnade Kungl. Maj:t genom brev den 5 augusti 1873, att densamma skulle utgå efter enahanda beräkningsgrund, som i Norge vore gällande för sakförare i offentliga ärenden. Genom brev den 12 juni 1891 medgav Kungl. Maj:t sedermera, att det ombudet under namn av diätgottgörelse tillkommande dagtraktamente finge utgå med 2 kronor utöver det belopp, som enligt nyssnämnda brev i sådant avseende tillkomme honom.

Med skrivelse den 29 januari 1918 överlämnade länsstyrelsen i Norrbottens län en av nuvarande ombudet, overretssagförer Cornelius Holmboe i Tromsö gjord framställning om höjning av det honom tillkommande årsarvodet samt om ökad gottgörelse för resekostnaderna. Holmboe hemställde, att årsarvodet måtte ökas till 4,800 kronor, att dagtraktamentet eller den s. k. diätgottgörelsen, som med tillämpning av den i Kungl. Maj:ts nyssnämnda brev angivna beräkningsgrund utginge med 12 kronor, måtte höjas till 15 kronor, samt att skjutserättning, som senast utgått med 20 öre för kilometer, måtte bestämmas till 50 öre för kilometer vid resa till lands och övriga resekostnader gäldas enligt avlämnad räkning.

För egen del fann länsstyrelsen de av Holmboe framställda anspråken befogade. Vad särskilt anginge ombudets arvode, ansåg länsstyrelsen detsamma böra om möjligt höjas till det belopp, ombudet föreslagit. De ombudet åliggande göromålen hade nämligen år från år ökats, vartill komme, att ersättning för ifrågavarande verksamhet, enligt länsstyrelsens mening, måhända borde utgå efter något högre skala än som kunnat ifrågakomma, därest uppdraget innehafts av svensk man.

Genom beslut den 26 april 1918 medgav Kungl. Maj:t, att ombudets dagtraktamente och reseersättning under 1918 finge utgå i huvudsaklig överensstämmelse med vad ombudet föreslagit, dock att sammanlagda kostnaden för reseersättning och arvode till tolk icke finge överstiga 1,000 kronor. Av detta belopp skulle 500 kronor utgå av förevarande anslag samt 500 kronor bestridas från Norrbottens lappfonds avkomstmedel. Beträffande frågan om ökning av ombudets årsarvode förklarade

sig Kungl. Maj:t vilja taga densamma under omprövning i sammanhang med uppgörande av stat för kommande år.

[17.]

Jämväl för år 1919 har Kungl. Maj:t genom beslut den 29 november 1918 anvisat ett belopp av 500 kronor av Norrbottens lappfonds avkomstmedel för gäldande av ökade kostnader under samma år för dagtraktamente och reseersättning i enlighet med nyss angivna grunder.

På sätt länsstyrelsen i Norrbottens län framhållit, har lappombudets arbete på grund av ifrågavarande uppdrag år från år ökats, och kräva allttjämt nya arbetsuppgifter sin lösning, därest ändamålet med uppdraget skall vinnas. En väntad ny överenskommelse med Norge i renbetesfrågan lär ock komma att för ombudet medföra ej obetydligt arbete med förberedande och genomförande av den nya reglering av lappväsendet inom Tromsö amt, som föranledes av nämnda överenskommelse.

Departements-
chefen.

Sedan ombudets årsarvode senast reglerades, har därjämte en betydande ökning skett av de med uppdraget förenade kostnaderna, såsom avlöning till nödig kontorspersonal och dylikt. I samband härmed må framhållas, hurusom länsstyrelsen i skrivelse den 28 mars 1918 meddelade, att Holmboe hos länsstyrelsen anhållit, att, utöver av honom redan bekommen gottgörelse för resekostnader jämte arvode till tolk under åren 1916—1917, jämväl erhålla ersättning för »takstutskrifter», telegram-, telefon- och portoutgifter med mera under samma år, enligt bifogade räkningar uppgående till sammanlagt 469 kronor 85 öre. Då någon ersättning för dylika kostnader icke tidigare utgått och ej heller fordrats av dem, som före Holmboe varit förordnade som dylikt ombud, samt länsstyrelsen icke hade till sitt förfogande några medel till räkningarnas gäldande, hade länsstyrelsen icke ansett sig kunna utan särskilt bemyndigande utbetala den begärda ersättningen. Därest Kungl. Maj:t skulle finna, att gottgörelse skäligen borde beredas ombudet för hans omkostnader av nu angivna slag, ifrågasatte länsstyrelsen lämpligheten av att visst belopp årligen ställdes till ombudets förfogande för berörda ändamål, och ville länsstyrelsen i sådant hänseende föreslå ett belopp av 200 kronor.

Sedan statskontoret avgivit utlåtande i ärendet, förklarade sig Kungl. Maj:t i brev den 26 juli 1918 vilja i sammanhang med uppgörande av stat för kommande år taga under omprövning frågan om anvisande av visst årligt belopp till beredande av gottgörelse åt lapparnas ombud för de med hans uppdrag förenade utgifter för takst-

- [17.] utskrifter, telegram, telefonsamtal samt porton och dylikt. Därjämte bemyndigades länsstyrelsen att till Holmboe utbetala gottgörelse för hans utgifter i förevarande hänseenden under åren 1916 och 1917 med äskat belopp att utgå från sjätte huvudtiteln's reservationsanslag till extra utgifter.

Med hänsyn till vad ovan anförts synes en väsentlig ökning av lappombudets arvode påkallad; och finner jag efter samråd med renbetesdelegerade intet att erinra mot att arvodet höjes med föreslaget belopp eller med 1,800 kronor till 4,800 kronor. Därvid förutsätter jag dock, att med rätt till det högre arvodet skall följa skyldighet för ombudet att utan särskild gottgörelse bestrida utgifter av sådant slag, varför ersättning anvisats genom Kungl. Maj:ts brev den 26 juli 1918.

Den föreslagna ökningen av arvodet torde, i likhet med vad som skedde år 1916 i liknande fall, böra träda i verket redan innevarande år, därvid densamma lär för året kunna åvägabringas medelst anlåtande av medel från Norrbottens lappfonds avkomstmedel. Däremot bör anslag hos riksdagen för ändamålet äskas från och med år 1920.

På sätt förut nämnts, har Kungl. Maj:t för vart och ett av åren 1918 och 1919 till gottgörelse av ombudets kostnader för resor och tolk, utöver det belopp av 500 kronor, som för ändamålet beräknats skola utgå från förevarande anslag, anvisat ytterligare 500 kronor från Norrbottens lappfonds avkomstmedel. Anledningen härtill har varit, att den förut utgående ersättningen i många fall visat sig otillräcklig för täckande av de verkliga omkostnaderna för ombudets resor. Då någon minskning av ombudets ifrågavarande ersättning för närvarande icke lär kunna ifrågasättas, torde jämväl sistnämnda belopp böra utgå från anslaget.

Av nu ifrågavarande anledning bör alltså anslaget för år 1920 höjas med tillhoppa 2,300 kronor.

Förhöjd ersättning till ordningsmännen i lappbyarna.

För närvarande finnas anställda sammanlagt 25 ordningsmän i lappbyarna inom Västerbottens och Norrbottens län, därav 7 inom det förra och 18 inom det senare länet. Ersättningen till en var av dessa ordningsmän, vilken ersättning, såsom förut omnämnts, utgår från förevarande anslag, har sedan en längre tid inom Västerbottens län utgjort 150 kronor för år och i Norrbottens län växlat mellan 125 och 200 kronor, likaledes för år räknat.

Med skrivelse den 3 augusti 1918 har länsstyrelsen i Västerbottens län överlämnat en till styrelsen överlämnad framställning från lappfogden i länet Erik Bergström i fråga om bland annat förhöjning av

ordningsmännens arvoden. Innehållet i berörda framställning är huvudsakligen följande:

[17.]

Redan före den nuvarande kristidens inträdande hade det stått klart, att det till ordningsmännen utgående arvodet, i förhållande till de förpliktelser, som ålegat ordningsmännen, varit alltför lågt. Ordningsmännens förpliktelser, vilka finnas närmare angivna i 10 § av lagen om de svenska lapparnas rätt till renbete i Sverige, vore flerfaldiga. Den ringa avlöningen hade emellertid gjort, att man ingalunda kunnat strängt hålla på, att ordningsmännen skulle fullt uppfylla dem alla. Bland annat torde exempelvis ordningsmännen på de senare åren så gott som aldrig hava infunnit sig å mantalsskrivningar eller å sammanträden rörande lapparnas fattigvårdsförhållande, en underlåtenhet, med vilken man måst fullständigt överse, enär resor till dylika sammanträden skulle för ordningsmännen varit oskäligt betungande. Ej heller hade kunnat fordras, att ordningsmännen skulle utföra den utredning rörande skada å bofastas egendom, varom i 10 § stadgades, enär dylik utredning vore alltför tidsödande och därmed kostsam. I det hela hade ordningsmännens verksamhet måst inskränkas till mera tillfälligt biträde åt lappfogden under sammanträden och tjänsteresor, något som de genomgående på ett mycket villigt och tjänstfullt sätt lämnat.

Emellertid hade väsentliga olägenheter i flera avseenden visat sig av, att ordningsmännen på detta sätt ej rimligen kunnat uppfylla sina skyldigheter. Särskilt gällde detta mantalsskrivningen och lappska fattigvården. Mantalsskrivningen befunno sig ännu på sina håll i ett mycket beklagligt skick, i det den i mycket vore flera år efter sin tid. Beträffande fattigvården hade det i en del fall visat sig, att vederbörande ej kunnat skilja mellan svenskar och lappar m. m. Dessa olägenheter skulle otvivelaktigt försvinna, om ordningsmannen, vilken vore fullt i nivå med lappväsendets ögonblickliga läge, varje år kunde finna sig å hithörande sammanträden. Även för utredningen om skadegörelse m. m. skulle det vara av stor betydelse att kunna i större utsträckning anlita ordningsmännen.

Hade dessa brister redan tidigare varit uppenbara, vore det klart, att de under den nuvarande kristiden skulle vara än mer framträdande och hinderliga. Det hade även visat sig en allt bestämdare tendens hos de nuvarande innehavarna av befattningarna, vilka dess bättre till större delen kunde betraktas som synnerligen lämpliga, att avsäga sig ordningsmannaskapet, och skälen härför vore genomgående av ekonomisk art.

Beträffande storleken av den löneförhöjning, som sålunda otvivelaktigt borde ifrågakomma, syntes förhöjningen under inga omständigheter kunna sättas lägre än 100 %. Bergström hemställde med stöd av det anförda, att länsstyrelsen måtte gå i författning om, att till ordningsmännen i var och en av länets 7 lappbyar måtte från och med år 1918 utgå ett arvode av 300 kronor per år.

Under åberopande av de i denna framställning anförda skälen hemställde länsstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte bereda ordningsmännen inom Västerbottens län ett fyllnadsarvode av 150 kronor att för år 1918 utgå ur Västerbottens lappfond.

Det torde icke kunna förnekas, att den ersättning, som hittills utgått till ordningsmännen i lappbyarna, under nuvarande förhållanden

Departement-
chefen.

[17.] och med hänsyn till de mångahanda göromål, som åligga dem, måste anses för ringa. Härom bär också lappfogden Bergströms framställning i ämnet noggsamt vittne. Är en höjning av arvodena sålunda av behovet påkallad, synes denna höjning emellertid icke böra inskränkas till att avse allenast Västerbottens län utan jämväl böra komma ordningsmännen inom Norrbottens län tillgodo, då inom de båda länen enahanda förhållanden i förevarande avseende äro rådande. Förslag i sådan riktning har även väckts utav renbetesdelegerade i en med anledning av länsstyrelsens förenämnda framställning till mig avlämnad promemoria.

Beträffande beloppet av det föreslagna tilläggsarvodet, eller 150 kronor, hava delegerade i nyssnämnda promemoria biträtt länsstyrelsens framställning, och har jag ej heller för egen del någon erinran att därutinnan framställa. Då, såsom förut nämnts, antalet ordningsmän inom de båda länen uppgår till sammanlagt 25, skulle alltså den föreslagna förhöjningen medföra en årlig merutgift av 3,750 kronor.

Beträffande tidpunkten för tillgodonjutande av det ifrågasatta tilläggsarvodet har jag icke kunnat dela länsstyrelsens mening, utan synes förhöjningen, i överensstämmelse med vad jag i det föregående föreslagit i fråga om arvodet till lappombudet i Norge, böra träda i tillämpning först från och med innevarande år. De medel, som krävas för ifrågavarande ändamål, synas för sistnämnda år kunna erhållas genom anlitage av lappfondernas avkomstmedel. För år 1920 däremot torde för ändamålet en förhöjning böra ske av det anslag, varifrån ersättningen till ordningsmännen för närvarande utgår. Förenämnda fonder böra nämligen i möjligaste mån sparas till täckande av vissa avsevärda utgifter, som inom närmaste tiden äro att emotse, däribland särskilt märkas kostnaderna för de omfattande åtgärder, som torde bliva nödvändiga, därest en överenskommelse mellan Sverige och Norge träffas i renbetesfrågan.

Under förutsättning av bifall till vad jag under förevarande punkt föreslagit erfordras alltså en höjning av ifrågavarande anslag för år 1920 med sammanlagt 6,050 kronor.

På grund av vad sålunda anförts, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *juridiskt biträde åt de svenska lapparna i Norge samt ersättning åt lappfogdar och lappförmän ävensom ordningsmän inom lappbyarna m. m.* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 37,350 kronor.

E. Väg- och vattenbyggnadsväsendet.

1. Väg- och vattenbyggnadsstaten.

a) Bestämt ordinarie anslag.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet godkände 1911 års riksdag ny avlöningsstat för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen jämte därunder lydande distriktstjänstemän att tillämpas från och med år 1912. Sedan därefter sistnämnda år i staten vidtagits viss förändring, upptogs densamma följande belopp:

[18.]
Väg- och
vattenbygg-
nadsstaten.
(Ordinarie
anslag).

	K r o n o r.				
	Lön.	Tjänst- görings- penning- ar.	Orts- tillägg.	Summa.	
Överdirektören och chefen.....	6,200	2,800	1,000	10,000	
1 byråchef och ledamot.....	5,000	2,500	600	8,100	} Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 " " "	5,000	2,500	600	8,100	
1 byrådirektör och ledamot	3,600	1,800	400	5,800	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 förste byråingenjör	3,600	1,800	400	5,800	
1 " " "	3,600	1,800	400	5,800	
1 byråingenjör	2,200	1,500	300	4,000	} Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än yt- terligare 500 kronor.
2 byråingenjörer	4,400	3,000	600	8,000	
1 notarie	2,200	1,500	300	4,000	
1 registrator, tillika aktuarie ...	2,200	1,500	300	4,000	
1 revisor och bokhållare	2,200	1,500	300	4,000	
1 kvinnligt biträde	900	550	150	1,600	} Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kronor och efter 10 år med ytterligare 200 kronor.
1 " " "	900	550	150	1,600	
1 " " "	700	350	150	1,200	
2 kvinnliga biträden	1,400	700	300	2,400	
1 förste vaktmästare	900	450	150	1,500	} Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor.
1 vaktmästare	700	350	150	1,200	
1 " " "	700	350	150	1,200	} Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kronor och efter 10 år med ytterligare 100 kronor.

[18.]

	K r o n o r.			
	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Summa.
Till arvoden åt ingenjörbiträden och amanuenser, gratifikationer åt extra tjänstemän och extra vaktmästare, gottgörelse åt tillfälliga rit- och skrivbiträden samt vikariatsersättningar	—	—	—	26,500
1 distriktschef	3,000	—	—	3,000
5 distriktschefer	15,000	—	—	15,000
1 distriktsingenjör	1,500	—	—	1,500
7 distriktsingenjörer	10,500	—	—	10,500
Summa	—	—	—	134,800

De ordinarie anslagen till väg- och vattenbyggnadsstaten utgå för innevarande år med 227,800 kronor, därav ett bestämt anslag om 137,800 kronor, vari ingå dels de enligt förberörda avlöningsstat utgående belopp, dels ock ett anslag å 3,000 kronor till resestipendier åt medlemmar av väg- och vattenbyggnadskåren.

Till förstärkning av arbetskrafterna hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt i väg- och vattenbyggnadsdistriktet har riksdagen på extra stat för år 1919 anvisat ett förslagsanslag, högst 27,650 kronor. Detta anslag avsågs för anställande av följande extra personal i styrelsen och distriktet, nämligen:

å tekniska byrån:

2 biträdande ingenjörer med arvode av vardera 3,600 kronor;

å järnvägsbyrån:

1 maskininspektör med arvode av 6,500 kronor;

1 assistent åt maskininspektören med arvode av 5,000 kronor;

1 manlig kontorsskrivare med arvode av 2,000 kronor;

å administrativa byrån:

2 tjänstemän i 1:sta lönegraden (revisorer) med arvode av vardera 3,900 kronor;

i övre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet:

1 distriktschef med arvode av 3,000 kronor;

i nedre norra väg- och vattenbyggnadsdistriktet:

1 distriktsingenjör med arvode av 1,500 kronor.

Arvodena till dessa befattningshavare beräknades skola utgå av det extra anslaget, dock att beträffande maskininspektörens assistent ett belopp av 3,600 kronor och beträffande den ene av revisorerna ett belopp av 2,000 kronor skulle utgå av det å den ordinarie staten uppförda anslaget till arvoden åt ingenjörbiträden och amanuenser m. m. Av det extra anslaget beräknades vidare ett belopp av 250 kronor för arvode åt vikarier under de extra revisorernas semester. [18.]

I skrivelse den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort framställning om höjning av det å styrelsens stat uppförda anslaget till arvoden åt ingenjörbiträden och amanuenser m. m. Därjämte har styrelsen, under framhållande, att behovet av det extra anslaget till förstärkning av arbetskrafterna hos styrelsen och i distrikten oförminskat kvarstode, hemställt om ytterligare medels anvisande å extra stat för följande ändamål, nämligen till avlöning åt två extra kvinnliga biträden, till förhöjning av det nu utgående arvodet till maskininspektörens assistent samt till förstärkande av arbetskrafterna å styrelsens järnvägsbyrå för anordnande av utvidgad trafikinspektion beträffande de enskilda järnvägarna.

Innan jag redogör för styrelsens framställning, må erinras, att med hänsyn till av 1918 års riksdag, i samband med löneregleringen för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutat tillägg till avlöningsstaten för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, det under rubriken »väg- och vattenbyggnadsstaten» upptagna bestämda anslaget, för närvarande 137,800 kronor, bör förhöjas med 1,200 kronor. Vidare erfordras en höjning av samma anslag med 2,000 kronor för beredande, i enlighet med av chefen för finansdepartementet angivna grunder, av avlöningsförbättring åt de å staten uppförda fem kvinnliga biträdena.

Avlöningsförhöjning åt ordinarie vaktmästare och kvinnliga biträden.

Beträffande behovet av medel till avlönande av två extra kvinnliga biträden anför styrelsen följande:

Två extra kvinnliga biträden.

»Antalet å ordinarie stat uppförda kvinnliga skrivbiträden utgör för närvarande fem, varav två med avlöning i andra lönegraden för kvinnliga biträden. Övriga rit- och skrivbiträden, som erfordrats, hava erhållit gottgörelse från det till 26,500 kronor uppgående anslaget till vikariatsersättningar. Förutom extra tillfällig hjälp, som tid efter annan erfordrats på de olika byråerna, har styrelsen under de senaste 4 åren jämte de ordinarie fem biträdena haft ständigt behov av två extra kvinnliga rit- och skrivbiträden, varav det ena använts huvudsakligen för ritarbeten och arbete av mera kvalificerad art. Anställandet av dessa båda biträden har möjliggjorts genom vikariatsersättningsanslaget samt därigenom, att alla de tekniska biträdena och amanuenserna å administrativa- och järnvägsavdelningen ej åtnjutit den högsta avlöning, som motiven för vikariatsersätt-

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

- [18.] ningsanslaget möjliggjort, men är det nu ej längre möjligt att erhålla ett tekniskt biträde eller en amanuens för lägre ersättning än den högsta, som förutsattes vid vikariatsersättningsanslagets fastställande till dess nuvarande belopp eller 3.600 kronor för tekniskt biträde och 2.000 kronor för amanuens, vadan något överskott på denna del av vikariatsersättningsmedlen ej längre uppstår. Vad som återstår av vikariatsersättningsmedlen erfordras för gratifikationer åt extra tjänstemän och extra vaktmästare, gottgörelse åt rent tillfälliga rit- och skrivbiträden samt vikariatsersättningar; och är ej heller detta anslag tillräckligt för sitt ändamål. För avlönande av 2 sedan längre tid ständigt tjänstgörande kvinnliga biträden erfordras därför medel. Ett av dessa kvinnliga biträden sysselsättes, såsom ovan nämnts, med sådana ritgöromål och andra göromål av mera kvalificerad art, att avlöningen lämpligen bör bestämmas till 1,600 kronor, under det avlöningen för det andra biträdet ej torde behöva sättas högre än 1,200 kronor.

För ändamålet erfordras alltså 2,800 kronor; och har styrelsen ett oavvisligt behov av detta belopp redan under år 1919.

Departements-
chefen.

Sedan flera år tillbaka hava två extra kvinnliga biträden innehaft stadigvarande anställning hos styrelsen. Avlöningen till dessa biträden har hittills utgått från det ordinarie anslaget till arvoden åt ingenjörsbiträden m. m., men har detta anslag numera, såsom i det följande vidare kommer att beröras, blivit för ändamålet otillräckligt. Då stadigvarande behov av ifrågavarande biträden alltjämt föreligger, synes därför nödvändigt, att medel till deras avlönande ställes till styrelsens förfogande.

Enligt styrelsens förslag skulle det ena av de båda extra biträdena i avlöningshänseende likställas med ordinarie biträde i andra lönegraden; det andra biträdet åter skulle erhålla avlöning lika med ordinarie biträde i första lönegraden.

Beträffande arten av de göromål, som skulle komma att åligga det föreslagna biträdet i andra lönegraden, må framhållas följande. För närvarande finnas hos styrelsen anställda två ordinarie kvinnliga biträden i andra lönegraden. Det ena av dessa har till åliggande att vårda styrelsens ritningsarkiv och verkställa erforderliga förteckningar däröver, att förberedelsevis granska ritningar till alla kontraktsärenden och verkställa behövliga kopieringar av ritningar samt att handhava byråchefens å tekniska byrån föredragningslistor och ombesörja expeditionen av ärenden från tekniska byrån. Det andra biträdet har hand om styrelsens kontraktsarkiv och för erforderliga förteckningar däröver, verkställer anteckningar i specialer över allmänna arbeten, utarbetar från dessa promemior, erforderliga vid utbetalning av statsanslag, expedierar ärenden från administrativa byrån samt biträder med enkla bokhållerigöromål å denna byrå. Det nya biträdet i andra lönegraden skulle erfordras för att lätta arbetsbördan huvudsakligen för bi-

[18.]

trädet å tekniska byrån. Genom den årliga ökningen av anslagen till allmänna arbeten har nämligen bestyret med vården av arkivet och kopiering av ritningar så vuxit, att sistnämnda biträde ej får någon tid övrig för de övriga göromål, som lämpligen bör åligga henne.

De uppgifter, som således skulle komma att åligga det ena av ifrågavarande extra biträden, äro av sådan art, att de icke kunna fullgöras av ett biträde med färdighet allenast i renskrivning, utan erfordras här för även en rätt ingående kunskap om ritningar och kartor. Då en person med dylika kvalifikationer torde böra erhålla avlöning enligt andra lönegraden, har jag intet att erinra mot styrelsens framställning i denna del. Med hänsyn till de av chefen för finansdepartementet denna dag föreslagna förhöjda avlöningsförmånerna för kvinnliga biträden å ordinarie stat torde de nu ifrågavarande extra biträdenas arvoden — efter avdrag av belopp, motsvarande avgift för egen pensionering — böra bestämmas till 1,950 kronor respektive 1,550 kronor. I enlighet härmed skulle för år 1920 å extra stat erfordras tillhoppa 3,500 kronor. Då emellertid styrelsen har behov av dessa biträden även under år 1919 men saknar medel till deras avlöande, torde för ändamålet å tilläggsstat för år 1919 böra anvisas ett belopp av 2,700 kronor, motsvarande ersättning till de båda biträdena enligt nu gällande avlöningsgrunder med respektive 1,550 kronor och 1,150 kronor.

I sin skrivelse har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen vidare anført:

*Ökat anslag
till vikariats-
ersättningar
m. m.*

*Väg- och vattenbyggnads-
styrelsen.*

»Till vikariatsersättningar, arvoden åt extra tjänstemän, rit- och skrivbiträden med mera finnes å styrelsens stat uppfört ett anslag av 26,500 kronor, och har Kungl. Maj:t i proposition till 1911 års riksdag beräknat användningen enligt följande grunder:

Till 4 extra ingenjörbiträden, därav två på tekniska och två på järnvägsbyrån, med högst 300 kronor vardera per månad	kronor 14,400: —
Till två amanuenser med en medelavlöning av 1,800 kronor jämte 450 kronor till bestridande av tjänsten under innehavarens semester eller sjukdom	» 4,500: —
Till en amanuens	» 2,000: —
(sistnämnda amanuensarvode skall från och med 1919 års ingång användas till avlöning åt en av de på styrelsens stat uppförda extra revisorerna)	
Till gottgörelse åt vikarier för överdirektören och byråcheferna under dessas tjänsteresor	» 400: —
Till gottgörelse åt vikarier under semester och sjukdom	» 3,100: —
Till gratifikationer åt extra tjänstemän och extra vaktmästare samt till bestridande av kostnaderna för sådant rit- och renskrivningsarbete, som icke kan medhinnas av de ordinarie biträdena	» 2,100: —

[18.]

Ehuru de beräknade maximiarvodena till extra ingenjörer, biträden och amanuenser, de förra med sex timmars och de senare med 4 timmars tjänstgöring, under nuvarande förhållanden äro knappt tilltagna, anser sig styrelsen icke, med hänsyn till de ordinarie befattningshavarnas i styrelsen låga avlöning, kunna föreslå någon förhöjning i de extra biträdenas avlöning liksom ej heller i det beräknade beloppet till gottgörelse åt vikarier för överdirektören och byråcheferna under dessas tjänsteresor.

Det beräknade anslaget till gottgörelse åt vikarier under semester och sjukdom förslår däremot ej längre att täcka de krav, som ställas på detsamma. Kostnaden för vikarie för kvinnligt biträde beräknades i Kungl. Maj:ts proposition till 1911 års riksdag till 75 kronor per månad, men är det ej längre möjligt att för lägre belopp än 100 kronor jämte dyrtidstillägg erhålla användbart biträde. Vidare har tillkommit kostnaden för vikarie åt de båda extra revisorerna samt, under förutsättning av bifall till två kvinnliga biträdesbefattningars uppförande på extra stat, kostnaden för vikarier åt dessa. Ökningen i kostnad för vikarier åt fem kvinnliga biträden jämte vikarier för de två nya extra revisorerna och kvinnliga biträdena torde kunna beräknas till 600 kronor.

Ej heller det beräknade anslaget till gratifikationer åt extra tjänstemän och extra vaktmästare samt extra rit- och skrivhjälp är längre tillräckligt.

På administrativa byrån måste med dess nuvarande fem tjänstemän finnas att tillgå såsom vikarier minst två extra tjänstemän, och torde med omkring 3 timmars tjänstgöringstid ej kunna lämnas lägre årsgratifikationer än tillhopa 1,800 kronor. Kostnaden för extra vaktmästare har ökats dels genom tillkomsten av hamnavdelningen och dels genom den förhöjda dagsersättningen, som måste gäldas för erhållande av vikarie, och torde uppgå till omkring 900 kronor per år. För uppsikt över och vård av styrelsens bibliotek samt dess fortlöpande katalogiserande erfordras ett anslag av 300 kronor per år. Extra skriv- och rithjälp torde ej behöva användas annat än i undantagsfall, men torde kostnaden härför förslagsvis böra beräknas till 900 kronor.

Vikariatsersättningsanslaget behöver således ökas med 4,500 kronor, men då de förhållanden, som påkalla anslagets höjning, dels redan inträtt och dels inträda vid 1919 års början, måste styrelsen hava till sitt förfogande detta höjda vikariatsersättningsbelopp redan för år 1919.»

Departements-
chefen.

Enligt vad styrelsen meddelat, erfordras en höjning av de belopp, som stå till styrelsens förfogande dels till gottgörelse åt vikarier för befattningshavare i styrelsen under semester och sjukdom dels ock till gratifikationer åt extra tjänstemän och extra vaktmästare samt till bestridande av kostnaderna för sådant rit- och renskrivningsarbete, som icke kan medhinnas av de ordinarie biträdena. Vid fastställandet av den från och med 1912 års ingång ikraftträdde staten för styrelsen jämte därunder lydande distriktstjänstemän beräknades för nämnda ändamål 3,100 kronor respektive 2,100 kronor att utgå från anslaget å 26,500 kronor till arvoden åt ingenjörsbiträden och amanuenser m. m. Såsom styrelsen förut i annat sammanhang framhållit, är det numera icke möjligt att göra några besparingar beträffande de övriga utgifter, vilka ifrågavarande anslag är avsett att täcka.

Vikariatsersättningsanslaget fastställdes till sitt nuvarande belopp under förutsättning, bland andra, att vikarie för kvinnligt biträde skulle kunna erhållas mot en ersättning av 75 kronor i månaden. Enligt vad styrelsen nu meddelar, har det visat sig omöjligt att erhålla användbart biträde för lägre månatlig ersättning än 100 kronor, oavsett dyrtidstillägg. För avlönande av semestervikarier åt de å ordinarie stat uppförda fem biträdena samt åt de av mig i det föregående föreslagna två extra biträdena torde emellertid, med hänsyn till de förordade höjda avlöningsförmånerna för kvinnliga biträden, vikariatsersättningen böra beräknas efter 125 kronor för biträde i första lönegraden och 150 kronor för biträde i andra lönegraden, tillhoppa 950 kronor, eller sålunda, utöver vad styrelsen nu har till sitt förfogande, 575 kronor. På tilläggsstaten för år 1919 läres i enlighet med styrelsens framställning kunna för ändamålet upptagas 325 kronor. [18.]

Till avlönande av semestervikarier för de två extra revisorerna å styrelsens administrativa byrå har, såsom i det föregående erinrats, för år 1919 beviljats erforderligt belopp att utgå från det för samma år på extra stat anvisade anslaget till förstärkning av arbetskrafterna hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m. Då jag har för avsikt föreslå, att för de ändamål, som med sistnämnda anslag avses, jämväl för år 1920 anvisas anslag på extra stat med oförändrat belopp, torde styrelsens framställning i fråga om de extra revisorerna härigenom bliva tillgodosedd.

Beträffande det belopp, som står till styrelsens förfogande till gratifikation för åt extra tjänstemän och extra vaktmästare samt till rit- och skrivhjälp, har styrelsen hemställt om en höjning med 3,900 kronor. Häremot har jag icke funnit anledning till erinran, och läres jämlikt styrelsens begäran motsvarande belopp böra beviljas å tilläggsstaten.

Vid bifall till vad jag i detta sammanhang förordat, skulle för år 1920 till styrelsens förfogande — utöver det nuvarande ordinarie anslaget — ställas ett belopp av 4,475 kronor. Då åtminstone en del av detta belopp — nämligen den del därav, som beräknats såsom ersättning till de å extra stat begärda skrivbiträdenas vikarier — under alla omständigheter torde böra anvisas å extra stat samt med hänsyn i övrigt till den rådande svårigheten att med säkerhet beräkna anslagsbehovet för nu förevarande ändamål, synes lämpligt, att hela det erforderliga beloppet tillsvidare anvisas på extra stat.

På tilläggsstat för år 1919 skulle enligt vad nu föreslagits äskas 4,225 kronor.

[18.] Under vart och ett av åren 1912—1918 har från det av riksdagen på extra stat för samma tid anvisade anslaget för möjliggörande av en verksam kontroll å enskilda järnvägars rullande materiel utgått ett belopp av 1,400 kronor såsom tilläggsarvode till den extra ingenjör å väg- och vattenbyggnadsstyrelsens järnvägsbyrå, som har att biträda maskininspektören. Från anslaget till arvoden åt ingenjörbiträden m. m. utgick samtidigt till nämnde ingenjör ett årligt arvode av 3,600 kronor, vadan hans avlöning uppgick till 5,000 kronor för år räknat.

I väg- och vattenbyggnadsstyrelsens skrivelse den 1 september 1917, vilken skrivelse låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning till nästföregående års riksdag om utvidgad inspektion beträffande de enskilda järnvägarna, framhölls, att förändring i de för ifrågavarande befattning utgående förmånerna för det dåvarande icke syntes oundgängligen nödvändig, om ock av behovet påkallad. Avlöningsförmånerna blevo jämväl, såsom av det föregående framgår, för år 1919 oförändrade bibehållna.

Väg- och
vattenbygg-
nadsstyrelsen

Beträffande ifrågavarande befattningshavare anför styrelsen i föreliggande skrivelse följande:

»Vid tiden för bestämmandet av avlöningen åt maskininspektörens assistent utgjorde maskininspektörens fasta avlöning 6,000 kronor, men dennes avlöning har sedermera genom beslut av 1917 års riksdag från och med år 1918 höjts till 6,500 kronor.

Därjämte har Kungl. Maj:t i syfte att höja maskininspektörens avlöningsförmåner uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till ny taxa för sistnämnde inspektörs besiktningsförrättningar i samband med nyanskaffning av rullande materiel, och skulle med tillämpande av en dylik taxa den årliga ersättningen för dessa förrättningar komma att stiga till, enligt vad styrelsen beräknat, cirka 3,000 kronor.

Det kan emellertid icke påräknas, att några av dessa förrättningar, för vilka ersättning skulle åtnjutas enligt blivande taxa, annat än i undantagsfall, exempelvis vid semester och förfall för maskininspektören, komme att till den biträdande ingenjören överlätas, utan kommer denne sistnämndes huvudsakliga verksamhet fortfarande som hittills att omfatta inspektioner, avseende den enskilda rullande järnvägsmaterielens underhåll och trafiksäkra beskaffenhet, för vilka förrättningar allenast utgår ersättning enligt gällande resereglemente. På grund härav komma maskininspektörens och den honom biträdande ingenjörens avlöningsförmåner, som från början fixerats till en grundlön av 6,000 kronor respektive 5,000 kronor, att utgöra 9,500 kronor och 5,000 kronor. Billigheten synes därför starkt tala för, att den maskininspektören biträdande ingenjören komme i åtnjutande av en löneförhöjning, som ställer hans avlöning i mera rimlig proportion till maskininspektörens. Därtill kommer, att innehavaren av nämnda biträdande ingenjörsbefattning varit anställd hos styrelsen i sin nuvarande befattning allt sedan densammas tillkomst år 1912, och synes det, med hänsyn till fördelen av

att på ifrågavarande inspektionsområde trygga kontinuiteten i inspektionsarbetet ävensom innehavarens av befattningen väl vitsordade tjänstgöring, styrelsen synnerligen önskvärt, att denne biträdande ingenjör erhöle en sådan löneförhöjning, att fara för nämnda kontinuitets brytande ej måtte uppstå. Tilläggsarvodet anser styrelsen ej kunna understiga 1,000 kronor.»

[18.]

Arbetet med bearbetandet av trafiksäkerhetskommitténs förslag till ordnandet av den statliga kontrollen å de enskilda järnvägarna har numera fortskridit så långt, att utkast till definitivt förslag i ämnet föreligger. Berörda fråga torde därför efter all sannolikhet kunna framläggas till nästkommande års riksdag. Därvid komma givetvis även löneförhållandena för vederbörande inspektionsorgan att undergå reglering. Med hänsyn härtill anser jag mig för närvarande icke böra biträda styrelsens framställning om förhöjning av arvodet till maskininspektörens assistent, i all synnerhet som detta arvode senast föregående år varit föremål för statsmakternas prövning. Vidare är att märka, att någon erfarenhet ännu ej vunnits beträffande tillämpningen av den nya taxan för maskininspektörens besiktningsförrättningar, varför det ännu icke är möjligt att bedöma, huruvida styrelsens beräkningar angående maskininspektörens ökade inkomst av taxan komma att visa sig riktiga.

Departementa-
chefen.

I förenämnda skrivelse den 1 september 1917 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhållit, bland annat, att arbetet med den styrelsen ålagda kontrollverksamheten över landets enskilda järnvägar, till följd av det enskilda järnvägsnätets omfattning, uppgifter och betydelse för den allmänna samfärdseln, tagit en sådan omfattning, att styrelsens knappt tillmätta arbetskrafter ej vore tillräckliga för detta alltjämt växande arbetes noggranna skötsel. Styrelsen framhöll vidare, att detta missförhållande, med hänsyn till den uti förevarande hänseende alltjämt växande arbetsbördan, framdeles skulle i alltmera ökad omfattning vidlåda organisationen av den styrelsen ålagda kontrollverksamheten över landets enskilda järnvägar, på grund varav styrelsen förklarat sig nödsakad att till fortsatt tryggnad av trafiksäkerheten å dessa järnvägar och till skyddande av det allmännas och enskildas härvid knutna intressen göra de framställningar, som erfordrades, för att statens genom styrelsen utövade kontrollverksamhet måtte fortfarande kunna motsvara den alltjämt stegrade utvecklingen på dessa områden. De särskilda åtgärder, styrelsen i sådant avseende ansåge påkallade, vore utvidgad maskininspektion, trafikinspektion samt broinspektion, och erfordrades härför vissa nya tjänster å styrelsens järnvägsbyrå.

Angående ut-
vidgad trafik-
inspektion.

[18.] Med anledning av styrelsens berörda framställning framlade Kungl. Maj:t i 1918 års statsverksproposition förslag om anvisande å extra stat för år 1919 av medel bland annat för anställande på styrelsens järnvägsbyrå av en trafikinspektör med assistent samt ett kvinnligt kontorsbiträde.

I sin skrivelse den 22 juni 1918 nr 6 A angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 sjätte huvudtitel anförde riksdagen, beträffande ifrågavarande förslag, att, som av statsrådsprotokollet framginge, mellan de sakkunniga rätt synnerligen skiftande meningar om, på vilket sätt, i vilket sammanhang och under vilken styrelses ledning driftinspektionen vid våra enskilda järnvägar helst borde organiseras, och att det därför icke syntes riksdagen vara tillräckligt motiverat, att, innan det år 1907 av trafiksäkerhetskommittén avgivna betänkandet hunnit slutgiltigt prövas och därmed former och gränser för driftinspektionen blivit fastställda, utbyta det hittillsvarande provisoriet mot ett nytt sådant. Riksdagen erkände förvisso behovet av en utvecklad och förbättrad driftinspektion, men syntes det riksdagen jämväl önskvärt, att man före anställandet av befattningshavare för uppgiften ifråga måtte kunna mera fullständigt överblicka det område, som verksamheten skulle omfatta. Till dess så kunde ske, vilket, då ärendet mera än tio år varit underkastat beredning, ej syntes böra vålla allt för långt ytterligare uppskov, torde någon större olägenhet med inspektionens fortsatta utövning på samma sätt som hittills icke behöva befaras. Riksdagen hade sålunda icke funnit sig böra för det dåvarande medgiva uppförandet av förenämnda för trafikinspektion avsedda befattningar å väg- och vattenbyggnadsstyrelsens järnvägsbyrå.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen.

I sin föreliggande skrivelse anför väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att då de förhållanden och omständigheter, som föranledde styrelsens förenämnda framställning om utvidgad trafikinspektion för de enskilda järnvägarnas vidkommande, alltjämt förefunnes, ej blott i samma utan i alltjämt ökad mån, hade styrelsen ej ansett sig kunna underlåta att förnya denna sin framställning. Efter att härefter ytterligare hava belyst behovet av åtgärder i föreliggande syfte för trafiksäkerhetens vidmakthållande har styrelsen hemställt, att å extra stat för år 1920 måtte beviljas anslag till arvode åt hos styrelsen anställda

en trafikinspektör	kronor 7,000: —
en assistent åt denne	» 5,000: —
ett skrivbiträde	» 1,175: —

Såsom jag redan förut framhållit, torde definitivt förslag till ordnandet av den statliga kontrollen beträffande de enskilda järnvägarna kunna framläggas för nästkommande års riksdag. På grund härav synes det, särskilt med hänsyn till riksdagens uttalande i ämnet föregående år, icke lämpligt att nu vidtaga åtgärder för ett provisoriskt ordnande av en detalj av nämnda kontroll, och anser jag mig därför icke kunna biträda styrelsens framställning i föreliggande del. [18.]
Departements-
chefen.

Vid bifall till vad jag under förevarande punkt föreslagit skulle det bestämda ordinarie anslaget under rubriken »väg- och vattenbyggnadsstaten» böra förhöjas med 3,200 kronor. Vidare skulle på extra stat för år 1920 anvisas ett belopp av sammanlagt 7,975 kronor att ställas till väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förfogande för avlöning till två extra kvinnliga biträden samt för bestridande av vikariatsersättningar m. m. Då därjämte behovet av anslag för de ändamål, som avses med det på extra stat för år 1919 anvisade anslaget å 27,650 kronor till förstärkning av arbetskrafterna hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt i väg- och vattenbyggnadsdistrikten, alltså oförminskat föreligger, torde alltså för nu berörda ändamål på extra stat för år 1920 böra uppföras ett anslag å tillhoppa 35,625 kronor eller i avrundat tal 35,600 kronor.

I enlighet med mitt förslag skulle vidare på tilläggsstat för år 1919 uppföras ett anslag å 6,925 kronor eller i avrundat tal 6,930 kronor.

Under förevarande punkt hemställer jag därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det bestämda ordinarie anslaget under anslagstiteln »väg- och vattenbyggnadsstaten», nu 137,800 kronor, med 3,200 kronor till 141,000 kronor.

Reservationsanslag:

b) Expenser för allmänna arbeten	kronor 45,000: —	
c) Vägundersökningar	» 45,000: —	
Oförändrat ordinarie anslag		kronor 90,000: —

2. Förstärkning av arbetskrafterna hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen m. m.

[19.] Under återopande av vad jag under nästföregående punkt anført, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*Förstärkning
av arbets-
krafterna hos
väg- och
vattenbygg-
nadsstyrelsen
m. m.*

(Extra anslag.)

att till *förstärkning av arbetskrafterna hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt i väg- och vattenbyggnadsdistrikten* på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 35,600 kronor.

3. Tillfällig höjning av anslaget till expenser för allmänna arbeten.

[20.] Till undersökningar och expenser för allmänna arbeten beviljade 1882 års riksdag under anslagstiteln »Väg och Vattenbyggnadsstaten» ett årligt reservationsanslag till belopp av 40,000 kronor. Detta belopp höjdes från och med år 1886 till 50,000 kronor. Sedan Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att från och med år 1887 ytterligare höja detsamma till 60,000 kronor, blev denna framställning på det sätt bifallen, att under nämnda anslagstitel uppfördes två reservationsanslag till sammanlagt belopp av 60,000 kronor att användas, 30,000 kronor till expenser för allmänna arbeten och 30,000 kronor till vägundersökningar, som av Kungl. Maj:ts befallningshavande föranstaltas, dock så att reservationer å det förra anslaget jämväl finge användas till vägundersökningar, när sådant funnes behöfligt.

*Tillfällig
höjning av an-
slaget till
expenser för
allmänna
arbeten.*

(Extra anslag.)

Ifrågavarande anslag hava sedermera tid efter annan höjts, senast av 1905 års riksdag till nuvarande belopp, sammanlagt 90,000 kronor, därav 45,000 kronor till expenser för allmänna arbeten och 45,000 kronor till vägundersökningar.

Enligt av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser tages anslaget till expenser för allmänna arbeten huvudsakligen i anspråk för följande ändamål, nämligen: till rese- och inspektionskostnader för utövande av den kontroll och därmed sammanhängande undersökningar rörande allmänna arbeten, som det åligger väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att genom sina ämbets- och tjänstemän verkställa, till erforderliga inspektioner för att kontrollera såväl utförandet som underhållet av enskilda bolags eller personers järnvägar, evad de erhållit statsbidrag eller icke, till expenser för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och i distrikten

ävensom till inköp av inventarier samt böcker och tidskrifter för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. [20.]

I skrivelsen den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anmält, att ifrågavarande anslag icke längre är tillräckligt att fylla det med anslaget avsedda ändamålet; och har styrelsen härom vidare anfört:

»Anledningen till anslagets otillräcklighet är att söka i ökningen i kostnad för järnvägs- och ångbåtsresor, höjning av skjutstaxor samt den höjning i taxan för förrättningar inom väg- och vattenbyggnadsdistrikten, som ägt rum genom Kungl. Maj:ts beslut den 20 juni 1918, ävensom tillkomsten från 1919 års början av två nya inspektionstjänstemän.

Därtill kommer, att även priset å inventarier, böcker och tidskrifter stigit samt kostnaden för expenser i styrelsen och distrikten jämväl ökats väsentligt.

Inspektionskostnaderna uppgingo under åren 1916 och 1917 till respektive 23,152 kronor 59 öre och 27,088 kronor 33 öre.

I brist av erfarenhet om verkningarna av den beslutade höjningen av taxan för förrättningar inom distrikten är det styrelsen ej möjligt att med säkerhet kunna bestämma de belopp, som för åren 1919 och 1920 komma att för ändamålet erfordras, men tror sig styrelsen med hänsyn till den procentsats, varmed taxan i allmänhet höjts, och den allmänna fördyringen av materielen kunna antaga, att det belopp, som för år 1920 kommer att erfordras utöver det nu beviljade reservationsanslaget, 45,000 kronor, ej kommer att understiga 35,000 kronor.

Å anslaget fanns vid 1918 års ingång en behållning av 16,542 kronor 10 öre, men är det knappast tänkbart, att denna behållning kommer att förslå till täckande av den ökade kostnaden för inspektioner med mera under åren 1918 och 1919.»

Under återopande av vad sålunda anförts har styrelsen hemställt, att till expenser för allmänna arbeten — utöver anslaget å ordinarie stat — å extra stat för år 1920 måtte anvisas ett förslagsanslag, högst, 45,000 kronor, med rätt för styrelsen att av detta anslag redan under år 1919 använda vad som erfordras utöver det för nämnda år beviljade reservationsanslaget.

Under en följd av år har ifrågavarande anslag genom beslut av Kungl. Maj:t uppdelats mellan de olika ändamål, för vilka anslaget avsetts, sålunda, att därav anvisats till undersöknings-, rese- och inspektionskostnader förslagsvis 25,000 kronor, till expenser för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och i distrikten förslagsvis 17,000 kronor och till inköp av inventarier samt böcker och tidskrifter för nämnda ämbetsverk förslagsvis 3,000 kronor. Enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelat, hava dessa belopp numera blivit för sitt ändamål otillräckliga.

Departements-
chefen.

[20.]

Anledningen till anslagets otillräcklighet torde i främsta rummet vara att söka i de numera ökade resekostnaderna samt i den förhöjda ersättning för förrättningar inom väg- och vattenbyggnadsdistrikten, som utgår enligt av Kungl. Maj:t den 20 juni 1918 utfärdad ny taxa på arvode för dylika förrättningar. Denna taxa grundar sig i huvudsak på ett av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 21 juli 1917 framlagt förslag, som i 1918 års statsverksproposition under sjätte huvudtiteln bringades till riksdagens kännedom och av riksdagen lämnades utan erinran. Då emellertid nämnda förslag, för vilket huvudsakligen låg till grund en av distriktstjänstemännen i skrivelse den 12 juli 1912 gjord framställning i ämnet, icke tagit hänsyn till det sedermera uppkomna ändrade prisläget, kunde de föreslagna ersättningsbeloppen i en del fall icke anses tillräckliga, och ansåg jag mig därför vid ärendets föredragning den 20 juni 1918 böra föreslå en höjning av beloppen i enlighet med av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 6 maj 1918 framlagt förslag. Vad jag sålunda förordadt vann jämväl Kungl. Maj:ts bifall. Den nya taxan, som trädde i kraft den 1 juli 1918, gäller allenast tills vidare till utgången av innevarande år. Vid beräkning av anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål torde man emellertid med säkerhet kunna utgå från, att en sänkning av ersättningsbeloppen icke, åtminstone under de närmaste åren, blir möjlig.

Till den ökade belastningen av expensanslaget bidra vidare tillkomsten från och med år 1919 av två nya distriktstjänstemän i de båda norra väg- och vattenbyggnadsdistrikten, till vilka tjänster anslag på extra stat beviljats av 1918 års riksdag, ävensom den allmänna prisstegringen. Enligt vad jag inhämtat, har allenast genom undanskjutande i största möjliga utsträckning av nyanskaffning av materiel samt inskränkning av inspektionsförrättningarnas antal utgifterna för ifrågavarande ändamål hittills kunnat hållas inom ramen av anslaget.

Enligt vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen meddelat, fanns vid 1918 års ingång å ifrågavarande anslag en behållning av omkring 16,500 kronor. Denna behållning kan emellertid beräknas bli till största delen tagen i anspråk för gäldande av utgifter, som avse år 1918. För täckande av de ökade kostnaderna för åren 1919 och 1920 synes därför en höjning av anslaget erforderlig. Med hänsyn till den nästföregående år genomförda reformen i fråga om förskottsväsendet bör emellertid anslag för sådant ändamål anvisas särskilt för vardera av de båda åren; och torde i enlighet med styrelsens beräkning därvid erfordras för år 1919 10,000 kronor samt för år 1920 35,000 kronor.

Beträffande anslaget å tilläggsstaten för år 1919 ämnar jag i annat sammanhang göra särskild framställning. För närvarande hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [20.]

att till *expenser för allmänna arbeten*, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 35,000 kronor.

4. Tillfällig höjning av anslaget till vägundersökningar.

På sätt under nästföregående punkt angivits, har sedan åtskilliga år tillbaka under anslagstiteln »Väg- och Vattenbyggnadsstaten» funnits upptaget ett reservationsanslag till vägundersökningar, vilket anslag för närvarande utgår med 45,000 kronor. [21.]

Sedan detta anslag visat sig otillräckligt för fyllande av det med anslaget avsedda ändamålet, har riksdagen, med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar, till vägundersökningar, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat anvisat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 90,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1917 utanordna erforderlig del av beloppet, samt för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 45,000 kronor.

I skrivelsen den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort framställning om beviljande på extra stat för år 1920 av ett anslag å 45,000 kronor för ifrågavarande ändamål.

På grund av de väsentligen förhöjda och nya anslag, som av riksdagen nästlidet år anvisats för vägändamål, torde det kunna sättas ifråga, huruvida det av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen nu begärda anslaget till vägundersökningar skall visa sig tillräckligt. Då emellertid anslagsbehovet för närvarande svårligen låter sig närmare bestämmas, får jag, med biträdande av styrelsens framställning, hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departementschefen.

att till *vägundersökningar*, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 45,000 kronor.

5. Vägar och kommunikationer, *oförändrat ordinarie anslag*, kronor 12,000: —

6. Undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m.

[22.] Till undersökningar av mindre hamnar och farleder ävensom till upprättande av planer till anläggning eller ombyggnad av broar, då dylika arbeten icke äro förenade med vägföretag, har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1899—1919 beviljat ett belopp av 10,000 kronor.

Undersökningar av mindre hamnar och farleder m. m. (Extra anslag).

I sin skrivelse den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920 med enahanda belopp.

Departements-
chefen. Då behovet av detta anslag fortfarande föreligger oförminskat, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 10,000 kronor till *undersökningar av mindre hamnar och farleder* ävensom till *upprättande av planer till anläggning eller ombyggnad av broar*, då dylika arbeten icke äro förenade med vägföretag.

7. Understödande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader m. m.

[23.] Till understödande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprepning av åar och farleder har anslag anvisats sedan år 1894. Nämda anslag utgick från början med 150,000 kronor och har sedan, tid efter annan, förhöjts, senast av 1918 års riksdag med 150,000 kronor, så att det för år 1919 utgår med 900,000 kronor.

Understödande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader m. m.

(Extra anslag.) Till bestridande av kostnaderna för utförande av vissa av den s. k. fiskehamnskommissionen föreslagna fiskehamnar har sedan ett antal år tillbaka särskilt anslag beviljats under nionde huvudtiteln. Bidrag till byggande av andra fiskehamnar utgår däremot av nu förevarande anslag.

I sin skrivelse den 31 augusti 1918 framhåller väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att sistnämnda anslag enligt styrelsens förmenande fortfarande vore otillräckligt. Med hänsyn till mottagen anmodan att vid avgivande av förslag beträffande anslag att äskas av 1919 års riksdag avväga ifrågasatta anslagsäskanden under iakttagande av största möjliga sparsamhet hade styrelsen emellertid icke ansett sig böra föreslå någon ökning av anslaget utan hemställde, att detta måtte för år 1920 upptagas med oförändrat belopp.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 31/8 1918.

I en till mig ställd skrivelse har sedermera ledamoten av riksdagens andra kammare Olof Olsson i Kullenbergstorp gjort framställning om vidtagande av åtgärder för att bättre tillgodose behovet av andra fiskehamnar än dem, som på sin tid blivit föreslagna till utförande av fiskehamnskommissionen. Därvid har framhållits önskvärdheten av att särskilt anslag uppfördes till mindre fiskehamnar och att med avseende å detta anslag uppställdes i viss mån skiljaktiga villkor från dem, som nu vore gällande ifråga om det anslag, som under förevarande punkt behandlas.

Sedermera har länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län gjort framställning i enahanda syfte.

I med anledning av förstnämnda framställning den 9 oktober 1918 avgivet utlåtande har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till en början anfört följande:

»Vad riksdagsmannen Olsson hemställt finner väg- och vattenbyggnadsstyrelsen värt allt beaktande. Det kan nämligen icke undvikas under de nuvarande förhållandena, då den ovanberörda fonden å 900,000 kronor är gemensam för broar, kanaler, farleder och mindre hamnar samt fiskehamnar, att endast en mycket ringa del av fonden kan komma fiskehamnar till godo. Behovet av statsbidrag för särskilt brobyggnader och farleder är nämligen så stort och framställningarna därom så talrika och trängande, att fondens storlek icke på långt när räcker till att tillgodse dessa företag i den utsträckning, som vore önskvärd. Nedan följande sammanställning beträffande fonden för broar, hamnar och farleder utvisar, att av för åren 1912—1919 anvisade 5,050,000 kronor endast 842,100 kronor eller 16 $\frac{2}{3}$ % kunnat tilldelas hamnbyggnadsföretag, och har detta belopp huvudsakligen kommit mindre hamnar, som icke äro fiskehamnar utan fraktfartshamnar, till del.

Fonden för broar, hamnar och farleder:

Å r	Storlek Kr.	Använd för hamnar Kr.	Använd för broar och farleder Kr.	Summa Kr.	Inneliggande vilande planer för summa kronor	
					därav hamnar Kr.	broar och farleder Kr.
1912.....	500,000	146,400	353,600	500,000	866,186	3,856,852
1913.....	500,000	101,400	398,600	500,000	785,486	3,580,390
1914.....	600,000	53,200	546,800	600,000	879,286	3,881,953
1915.....	600,000	98,300	501,700	600,000	808,336	3,819,740
1916.....	600,000	130,700	469,300	600,000	663,256	3,893,130
1917.....	600,000	131,200	468,800	600,000	626,606	3,557,699
1918.....	750,000	80,300	669,700	750,000	770,706	4,905,089
1919.....	900,000	100,600	799,400	900,000		
		842,100	4,207,900	5,050,000		

[23.]

Framställningar om särskilt anslag till mindre fiskehamnar.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 9/10 1918.

[23.]

För närvarande, då fonden uppgår till 900,000 kronor, inneligga hos väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i avvaktan på anslag ansökningar om bidrag från fonden å sammanlagt 5,675,795 kronor, därav för broar och farleder 4,905,089 kronor och 770,706 kronor för mindre hamnar.

Med dessa siffror för ögonen är det all anledning att finna utsikterna för mindre fiskehamnar att i någon nämnvärd grad komma i åtnjutande av anslag från fonden synnerligen små.»

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har därför för sin del såsom synnerligen välbehövt tillstyrkt förslaget om en särskild fond för byggande av mindre fiskehamnar.

Efter att hava föreslagit, att storleken av en sådan fond måtte bestämmas till 300,000 kronor årligen, samt närmare berört villkoren för erhållande av bidrag från fonden, yttrar styrelsen slutligen följande:

»Om en särskild fond för mindre fiskehamnar kommer till stånd, böra hamnar för mindre stadssamhällen, köpingar, lastageplatser m. m. liksom hittills fortfarande kunna erhålla statsbidrag ur den nuvarande bro- och hamnfonden, som under benämningen fonden för broar och farleder samt mindre hamnar torde böra oförminskad fortfarande förefinnas. En minskning av det för närvarande till 900,000 kronor satta beloppet för denna fond, på grund av tillkomst av en ny fond å 300,000 kronor för byggande av mindre fiskehamnar, kan nämligen icke tillrådas, i betraktande av att för närvarande hos styrelsen inneligga vilande planer och ansökningar om anslag ur denna fond på icke mindre än 5,675,795 kronor, varav det belopp av 770,706 kronor, som står under rubriken hamnar, avser icke fiskehamnar utan sådana mindre frakthamnar, som fortfarande skulle komma att få anslag ur den gamla fonden. Den ringa förbättring ifråga om den nuvarande fonden, som skulle uppstå därigenom, att mindre fiskehamnar utginge och erhöles sin särskilda fond, är mer än välbehövt och skulle — såsom synes av tablån ovan — icke på långt när utjämna den stora förefintliga missproportionen mellan tillgång och efterfrågan beträffande denna nuvarande bro- och hamnfond. Styrelsen anser sålunda alldeles nödvändigt, att det icke göres någon nedsättning av beloppet 900,000 kronor för den nuvarande fonden, om en ny fond inrättas för mindre fiskehamnar på sätt styrelsen ovan förordat.»

Departements-
chefen.

Enligt vad chefen för jordbruksdepartementet meddelat, har han för avsikt att föreslå uppförande under nionde huvudtiteln av ett särskilt anslag till bidrag för byggande av andra fiskehamnar än sådana, som avses i fiskehamnskommissionens betänkande. Vid sådant förhållande bör nu förevarande anslag under sjätte huvudtiteln ej vidare avses för bidrag till byggande av fiskehamnar. Någon ändring av anslagsrubriken lär emellertid ej på grund härav vara erforderlig. Med hänsyn till de obetydliga belopp, som hittills utgått till fiskehamnar från anslaget, torde någon nedsättning av anslagsbeloppet ej böra ifrågasättas.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[23.]

att på extra stat för år 1920 ställa till Kungl. Maj:ts förfogande till *understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprensning av åar och farleder* ett reservationsanslag av 900,000 kronor.

8. Förbättring av Visby hamn.

På framställning av Kungl. Maj:t beviljade 1840—1841 års riksdag ett anslag av 118,500 kronor för byggande av en vågbrytare i Visby hamn, ämnad att bereda skydd för det till ersättande av den allt mer uppgrundade s. k. gamla hamnen avsedda nya hamnområdet. Sedan berörda vågbrytare kommit till utförande, hava Visby hamnanläggningar, särskilt de yttre, krävt betydande belopp för underhåll och förbättringar. Vid upprepade tillfällen hava ock framställningar om understöd från det allmännas sida för sådant ändamål gjorts, och riksdagen har ävenledes upprepade gånger härför anvisat betydande anslag av allmänna medel. Så har, för understödjande av hamnarbetet vid Visby, 1850—1851 års riksdag beviljat tillhoppa 126,937 kronor 50 öre. Vidare anslog 1868 års riksdag 9,000 kronor för reparation av vågbrytaren samt 1870 års riksdag ett belopp av 130,000 kronor att utgå under tre år för utvidgning av samma vågbrytare. Under vilkor, att Visby stad medelst kontrakt förbunde sig att utan vidare tillskott utföra visst arbete å vågbrytaren samt ansvara för det framtida underhållet, beviljade vidare 1875 års riksdag för vågbrytarens iståndsättande och förstärkande ett belopp av 50,000 kronor. Slutligen beviljade 1882 års riksdag för samma ändamål 60,000 kronor.

[24.]
Statsbidrag
till bestridande
av kostnaderna
för förbättring
av
Visby hamn.
(Extra anslag.)

Vid sidan härav har staden vid skilda tillfällen erhållit lån för hamnanläggningen ifråga.

Med skrivelse den 19 februari 1910 överlämnade Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län en av stadsfullmäktige i Visby den 14 december 1909 gjord framställning om statsbidrag till förbättrande av Visby hamn i enlighet med en av civilingenjören Nils Börning uppgjord plan.

Sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 20 december 1910 avgivit infordrat utlåtande i ärendet och därvid framställt vissa anmärkningar mot den uppgjorda planen, hava stadsfullmäktige i en av

- [24.] Kungl. Maj:ts befallningshavande den 20 november 1912 överlämnad skrift, med återkallande av sin förenämnda framställning, anhållit om fastställelse av en utav chefen för mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet Fr. Enblom år 1912 upprättad ny plan för ifrågavarande arbete. Tillika hemställde stadsfullmäktige om beredande av statsanslag utan återbetalningsskyldighet för arbetenas utförande.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har sedermera den 22 november 1916 överlämnat ytterligare en framställning i ämnet från stadsfullmäktige i nämnda stad, varjämte utlåtanden avgivits av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och kommerskollegium.

Genom beslut den 16 maj 1918 har Kungl. Maj:t fastställt plan för förbättring av Visby hamn, varjämte Kungl. Maj:t, som förklarat sig vilja framdeles till riksdagen avlåta proposition med förslag om statsbidrag utan återbetalningsskyldighet till utförande av ifrågavarande arbetsföretag, för bestridande av en del av kostnaden för företaget beviljat Visby stad ett lån å 500,000 kronor att utgå från handels- och sjöfartsfonden under vissa närmare angivna villkor.

Föreliggande plan till hamnens förbättring m. m.

Beträffande hamnens nuvarande utseende samt omfattningen av de i den fastställda planen upptagna arbetena tillåter jag mig hänvisa till en vid distriktschefen Enbloms förslag fogad ritning, vilken såsom bilaga torde få fogas vid detta protokoll.

Stadsfullmäktige i Visby den 14/12 1909.

I förenämnda skrivelse den 14 december 1909 lämna stadsfullmäktige en närmare redogörelse för de olägenheter, som voro förenade med Visby hamn i dess dåvarande skick. Stadsfullmäktige framhöllo därvid till en början, att omfattande arbeten blivit utförda för hamnens förbättrande. Jämsides med arbetet för skyddande av hamnområdet hade staden även sökt göra själva hamnen allt mera ägnad att tjäna den växande trafikens krav och för detta ändamål låtit utföra en del kostsamma arbeten. Oaktat allt vad sålunda åtgjorts till hamnens förbättrande erbjöde densamma dock icke tillräckliga betingelser för en trygg och jämn trafik. Härom anföra stadsfullmäktige vidare:

Det vore förenat med svårighet och risk samt under vissa förhållanden rent av omöjligt för fartyg att angöra hamnen eller komma ut ur densamma på grund av inverkan av pålandsvindar i förening med det ringa inseglingssdjupet och det trånga utrymmet i hamninloppet. Ytterligare olägenheter vore otillräckligt skydd i hamnbassängerna för där förlagda fartyg emot sjögång och ström, svårighet att hindra uppgründning av inseglingsrännan och hamninloppet samt slutligen bristen på tillräcklig kajplats för den vissa tider på året, särskilt höstarna, hopade trafiken.

För nordostliga vindar skyddades hamnen genom den nuvarande vågbrytaren och kraften av den sydvästliga vinden förtoges av de rev, som utginge från kusten söder om staden. Verkan av pålandsvindar från nord till väst-sydväst gjorde sig däremot gällande dels direkt genom de vattenmassor, som dreves mot hamninloppet, dels genom den ström, som det stigande vattenståndet och den från stranden tillbakagående s. k. aggan åstadkomme och som med betydande styrka ginge längs land förbi inre hamninloppet ut i yttre hamnen och följde vågbrytaren tillbaka mot inloppet, till stor olägenhet såväl för navigeringen som för de i hamnen förlagda fartygen.

Redan väst-sydväst och västliga vindar och därav orsakad sjö försvårade inseglingen till hamnen, då dessa vindar genom sin riktning rätt in i gattet gäve fartygen för stark fart, varvid det med hänsyn till det trånga utrymmet i själva hamnbassängerna och särskilt den inre vore svårt att i tid stoppa. Följden hade ock flera gånger blivit påseglingar på kajen och på andra i hamnen förlagda fartyg. Vid starkare sådana vindar bleve inseglingen därför förenad med stor risk.

De mera nordliga vindarna dreve sjön rätt in mot land. Närbelägenheten till uppgrundningen söderut mot stranden åstadkomme därvid redan vid måttlig bläst för navigeringen besvärande sjö och ström i inloppet. Vid hårdare vind uppkomme till följd av inloppets oskyddade läge och ringa djup i detsamma brottsjöar, som vid storm, särskilt från nordväst, helt och hållet omöjliggjorde varje försök att angöra hamnen och även under ej fullt så hårda vindförhållanden gjorde utgången av sådana försök i hög grad oberäknelig.

För mindre fartyg vore risken att begravas under dessa brottsjöar stor, och större fartyg äventyrade till följd av det ringa djupet att vid våldsammare sjöhävning få känning av botten. Den obetydliga bredden av inseglingsrännan samt det otillräckliga utrymmet i hamninloppet gjorde den minsta avvikelse ur kursen riskabel. Den manöverförmåga, som en insegling under sådana förhållanden krävde, hade en seglare svårt att utveckla, helst styrförmågan komme att lida genom nödvändigheten att minska segel. Upprepade gånger hade det även inträffat, att segelfartyg, som under angivna förhållanden sökt ingå i hamnen, drivits ned på södra grundet emot land och blivit vrak eller av strömmen förts emot norra knuten vid inre hamnen. Ehuru ångfartyg genom sin större styrförmåga hade bättre förutsättningar att kunna gå in, behövdes det emellertid endast, att ångaren i själva inloppet drabbades av ett svårare brott, för att den skulle kastas tvärs i farleden med förskeppet riktat upp mot vågbrytarpiren, och att sedan på den korta distansen åter komma i kurs ställde stora anspråk på styrinrättning och vederbörandes påpasslighet på sekunderna.

Antydda och övriga för de navigerande väl kända svårigheter vid inpasserandet gjorde, att särskilt lastångare föredroge att flera dagar hålla sjön framför att våga en farlig insegling. Befälets intima kännedom om hamnen och dess förhållanden beredde väl för de reguljära passagerarbåtarna större möjlighet att även under brydsamma omständigheter kunna angöra hamnen, men bleve även för dessa svårigheterna understundom övermäktiga. Upprepade gånger hade inträffat, att de nödgades kortare eller längre tid hålla sjön för att avvakta rätta stunden för en ej sällan i alla fall med stor risk förenad insegling; och de tillfällen vore ej sällsynta, då särskilt nordväststormen även för dem blockerat hamnen under hela dygn.

[24.]

Samma förhållanden, som omöjliggjorde eller försvårade hamnens angörande, utgjorde ock hinder för utseglingen. För seglare ställde det sig ofta omöjligt att ens med bogserhjälp lämna hamnen till och med under omständigheter, som ej behöft utgöra hinder för insegling. Även för ångare kunde förhållandet bliva enahanda. För ångare, vilka förlagts i yttre hamnen, särskilt lastångare, som till följd av större djupgående lastat eller lossat i dess yttre, djupare del, inverkade även en jämförelsevis lindrig pålandsvind till försvårande eller hindrande av utpasserandet, då det på grund av läget av kajen vid insidan av vågbrytaren och det trånga hamninloppet vore omöjligt att på den korta distansen få tillräcklig fart för att kunna manövrera ut ur det oskyddade hamngattet. På grund härav hade lastfartyg ofta måst bliva kvarliggande flera dagar efter slutad lossning eller med fullt intagen last fått vänta på tillfälle att kunna komma ut, allt naturligen till stor olägenhet för fraktfarten. Ehuru väl utpasserandet från inre hamnen till följd av den större distansen icke vore förenat med fullt så stora svårigheter, kvarstode likväl betydande sådana, och även för de där förlagda ångarnas avgång kunde uppstå långvariga hinder. Svårigheten att vid hårt pålandsväder komma ur hamnen betoge ock lotsarna möjligheten att bringa fraktfartyg hjälp vid fall, då insegling med deras bistånd möjligen kunnat försiggå, men utan sådant bistånd icke kunde riskeras. Vid sådana tillfällen, då det, även om ett fartyg icke ämnat inlöpa i hamnen, dock varit av vikt för detsamma att komma i förbindelse med land, mötte detta till följd av berörda omständigheter ofta hinder.

I följd av själva hamnbassängernas för vissa vindar öppna läge uppkomme, särskilt med västliga och nordvästliga vindar, vid starkare eller mera långvarig blåst och därav följande högvatten vågsvall och ström i hamnbassängerna, vilket utsatte där förlagda fartygen för svåra obehag och ställde mycket stora anspråk på deras förtöjningar, varför exempelvis s. k. vinterliggare ej kunnat lämnas utan tillsyn i händelse av svårare väder.

Stadsfullmäktige lämna härefter en redogörelse för de förslag till hamnens förbättrande, som sedan slutet av 1890-talet framkommit. Av den ingående utredning, som för frågans lösande verkstälts, hade framgått, att ett avhjälpande av de svåra olägenheter, av vilka hamnen vore besvärad, i huvudsak krävde följande åtgärder, nämligen ett effektivt skydd för inseglingen, inseglingsrännans utvidgande och fördjupande, åstadkommande av större plats för manöver i hamnområdet genom borttagandet av hinderliga grund samt själva hamnens skyddande mot sjö, ström och igenslamning medelst en söderut förlagd hamnarm.

1909 års förslag till hamnens förbättring.

Det av stadsfullmäktige den 14 december 1909 framlagda, av ingenjören Börning uppgjorda förslaget till hamnens förbättrande beräknades draga en kostnad av 1,548,300 kronor samt omfattade huvudsakligen följande arbeten:

1:o) anläggning av en 180 meter lång ny vågbrytare i förlängning av den nuvarande i väst-sydvästlig riktning för beredande av tryggad in- och utsegling i lä av denna vid vindar mellan nord och väst,

[24.]

2:o) anläggning av en 170 meter lång sydlig vågbrytare, utgående från land i riktning mot nordväst till väst och lämnande en inseglingsöppning av cirka 80 meter mellan dess pirhuvud och pirhuvudet på den nuvarande vågbrytaren, för själva hamnområdets skyddande för väst-sydvästlig vind, vågsvall, ström och igenslamning,

3:o) anläggning av en cirka 49 meter lång skyddsarm vid södra delen av den så kallade Holmen, som skiljer inre och yttre hamnen, avsedd att bereda skydd för vågsvallet inåt yttre hamnens innersida,

4:o) torrdocka i inre delen av yttre hamnen, avsedd att möjliggöra användandet av det för den yttre stora vågbrytaren föreslagna byggnadssättet,

5:o) anläggning av ny kaj längs innersidan av yttre hamnen med anordnande av järnvägsspår och upplagsplatser,

6:o) muddringsarbeten för utvidgning och fördjupning av inseglingsrännan, fördjupning av hamninloppet och yttre hamnen samt vidgning av hamnbassängen genom bortmuddring av en del av södra grundet innanför den föreslagna nya sydliga vågbrytaren.

I sammanhang med utbyggande av den nya vågbrytaren i förlängning av den nuvarande skulle, förutom för sammanbindningen behöfliga arbeten, utföras förstärkningsarbeten å nuvarande vågbrytaren.

I sitt utlåtande den 20 december 1910 fann väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den uppgjorda planen för en förbättring av hamnförhållandena vid Visby vara utarbetad med en i huvudsak riktig uppfattning av medlen att avhjälpa de olägenheter, som utmärkte hamnen.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 20/12 1910.

Styrelsen ansåg emellertid en omarbetning i vissa närmare angivna avseenden vara behöflig, därvid särskilt borde utredas, huruvida och i vad mån minskad arbetskostnad kunde vinnas genom användning av ett arbetssätt, som icke förutsatte anläggning av torrdocka.

Sedan stadsfullmäktige beretts tillfälle att i ärendet inkomma med utredning och yttrande i anledning av vad väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anfört, har efter anmodan av stadens hamndirektion, till vilken stadsfullmäktige för sådant ändamål remitterat ärendet, distriktschefen Enblom i samråd med hamndirektionen uppgjort nu föreliggande förslag till förbättring av hamnen, vilket förslag stadsfullmäktige den 12 november 1912 beslutit för sin del godkänna.

1912 års förslag till hamnens förbättring.

Detta förslag, som är utarbetat i huvudsaklig överensstämmelse med väg- och vattenbyggnadsstyrelsens erinringar och anvisningar i utlåtandet den 20 december 1910, upptager i huvudsak följande arbeten:

byggande av en yttre vågbrytare, avsedd att i anslutning till den befintliga norra vågbrytaren sträcka sig cirka 184 meter utåt i nära västlig riktning;

byggande av en nära 240 meter lång södra vågbrytare, utgående från södra landet och med sträckning i nordvästlig riktning ut till 90 meters avstånd från nuvarande norra vågbrytarens huvud;

[24.] anläggning av 56 meter kaj längs yttre ändan och 150 meter kaj längs den mot yttre hamnen vettande delen av den så kallade Holmen; muddring i infartsrännan och yttre hamnbassängen.

I avseende å konstruktionen av den stora vågbrytaren upptog förslaget en undervattensdel av betongfyllda tråkassuner på bottenbädd av skärv i stället för enligt förra förslaget sänkkistor av armerad betong, varigenom den för dessa senares byggande erforderliga torrdockan skulle kunna inbesparas.

Kostnaden för de av distriktschefen Enblom föreslagna arbetena beräknades uppgå till 1,352,000 kronor, fördelade på följande sätt, nämligen: för norra vågbrytaren 753,000 kronor, för södra vågbrytaren 127,000 kronor, för kajbyggnad å den s. k. Holmen 76,000 kronor, för muddringsarbeten 376,000 kronor, för flyttning av fyr 10,000 kronor och för järnvägsspår 10,000 kronor.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 12/2 1913.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har den 12 februari 1913 avgivit utlåtande över nämnda förslag. Styrelsen har därvid uttalat, att de av distriktschefen Enblom föreslagna arbetena för trygghet av inseglingen till och förbättringen av Visby hamn voro i hög grad behövliga; och har styrelsen icke haft något att erinra mot förslaget utom i vad det samma avsåge sättet för skyddande av grunden å de föreslagna vågbrytarnas yttersidor. Med av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i detta hänseende föreslagna ändringar i arbetsplanen beräknades byggnadskostnaden komma att uppgå till 1,389,600 kronor.

På sätt i det följande kommer att närmare beröras, har till följd av stegrade material- och arbetspriser denna kostnad avsevärt ökats.

Kungl. Maj:ts beslut den 16/5 1918.

Genom beslut den 16 maj 1918 fastställde Kungl. Maj:ten av distriktschefen Enblom för förbättring av hamnen upprättade planen att lända till efterrättelse vid arbetets utförande, dock att vågbrytarna skulle förstärkas på sätt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen närmare föreskreve.

Statsbidrag till arbetsnas utförande.

Framställningar av stadsfullmäktige.

I sin skrivelse den 14 december 1909 med framställning om statsbidrag till bestridande av kostnaderna för genomförande av det då föreliggande förslaget till Visby hamns förbättring framhöllo stadsfullmäktige till stöd för sin framställning, bland annat, att Visby samhälle redan fått för hamnens ordnande ikläda sig mycket stora ekonomiska uppoffringar och att stadens ekonomi icke medgäve, att staden övertog mera än en del av de kostnader, som de ifrågasatta arbetena skulle medföra.

Samtliga de av riksdagen under åren 1841—1882 anvisade anslagen till Visby hamns förbättring hade avsett arbeten för vågbrytaren. Före sistnämnda år hade staden fått för ordnande av yttre hamnen med vågbrytaren vidkännas kostnader, som utöver dittills uppburna statsunderstöd, 434,437 kronor 50 öre, uppgått till icke mindre än 682,518 kronor 33 öre, samtidigt med att staden redan då för inre hamnens ordnande utgivit nära 342,000 kronor.

Under första tiden för vågbrytarens byggande, då ännu tillräcklig erfarenhet om svårigheterna saknats och tekniken icke hunnit sin nuvarande höga standpunkt, hade de förhoppningar, som ställts till även från de mest sakkunniga håll uppgjorda planer för sådan anordning och konstruktionssätt å vågbrytaren, att effektivt skydd för hamnen kunde erhållas och vågbrytaren själv motstå havets angrepp, gång efter annan svikits. Högst betydande kostnader hade sålunda efter hand fått nedläggas på ändring och fullkomnande av såsom otillfredsställande befunna plananordningar för vågbrytaren eller för botande av skador, som med från början lämpligare konstruktionssätt kanske kunnat undvikas eller åtminstone icke behöft få en omfattning, som särskilt vid de häftiga stormarna åren 1845, 1863, 1873 och 1874 samt 1882 omintetgjort förut utförda dyrbara anläggningar och rent av hotat hela verkets fortbestånd. Av de erhållna statsbidragen hade därför en väsentlig del icke kommit att lända en för framtiden bestående anläggning tillgodo.

Frånsett vågbrytaren hade intet som helst understöd från det allmännas sida erhållits till de högst betydande kostnader, som under årens lopp nedlagts på att försätta hamnen i övrigt i det skick, den nu befunne sig.

Under tiden från och med år 1842 till och med år 1905 hade kostnaden för hamnen ställt sig sålunda:

För vågbrytaren med parapet och glacis	Kr.	1,050,000: —
» yttre och inre hamnen med kajer m. m.	»	550,000: —
» muddringsarbeten m. m.	»	500,000: —
» diverse arbeten, avlöningar m. m.	»	220,000: —
Tillhopa kronor		2,320,000: —

Dessa siffror gäve en god föreställning om de belopp, som hamnens ordnande och vidmakthållande kräft utöver det understöd, som från statens sida kommit staden till del.

Efter att härefter hava berört stadens dåvarande ekonomiska ställning övergå stadsfullmäktige till ett angivande av de omständigheter, som synas fullmäktige tala för att föreliggande fråga hade den allmänna innebörd, att ett verksamt stöd borde kunna från statens sida påräknas, samt anföra:

Olika omständigheter, bland annat det avskilda läget, hade, sedan ändrade tidsförhållanden i övrigt berövat Gottland dess förra rangplats såsom ett centrum för handeln i Östersjön, hållit dess utveckling tillbaka och i väsentlig mån hindrat ett tillbörligt tillvaratagande av dess i många fall rika naturtillgångar. Det gångna århundradets senare hälft hade emellertid härutinnan medfört en

[24.] glädjande förbättring. I samma mån, som Gottlands jordbruk och näringar utvecklats, hade Visby stads betydelse såsom förmedlare av den gottländska trafiken vuxit. Stadens egenskap av centrum för affärslivet på Gottland, de resurser, dess hamn i avseende på lastning och lossning, särskilt för djupgående fartyg, kunnat erbjuda, samt dess förbindande medelst järnväg med allt vidsträcktare områden av ön hade lett däröver en växande del av den utom de reguljära ångbåtsförbindelserna fallande allmänna fraktfarten. Osäkerheten att under vissa omständigheter kunna angöra hamnen eller efter slutad lossning komma därifrån, hade emellertid lagt en del hinder i vägen för denna fraktfart, som nog därigenom avsevärt både hindrats och särskilt fördröjats. Det hade nämligen på grund av antydda förhållanden ofta varit förenat med svårigheter att annat än till frakter, väsentligt överstigande vad som eljest bort ifrågakomma, få fartyg, särskilt större ångare, befraktade till ön. I samma mån som genom dessa svårigheters undanröjande en vidare utveckling och lättnader i ekonomiskt hänseende bereddes denna fraktfart, komme de gynnsamma verkningarna därav hela öns industri och näringar tillgodo. I sådant avseende erinrades om den betydande kolimporten, vilken så gott som uteslutande ginge över Visby.

En ännu större betydelse för länet hade emellertid hamnen därigenom, att Visby stad blivit den egentliga anknäppningspunkten för de reguljära ångbåtstrader, som i sin fortgående utveckling genom en tilltagande person- och godstrafik samt postförbindelse bragt Gottland i ett allt intimare samband med det övriga Sverige och icke minst därigenom blivit en av de mäktigaste hävstångerna för länets höjande i olika riktningar.

Utom det att Visby regelbundet angjordes av några i andra trader gående ångare, sysselsattes för det dåvarande icke mindre än sju i staden hemmahörande ångfartyg i reguljär fart mellan å ena sidan Visby och å andra sidan Stockholm och Nynäshamn hela året om, Norrköping och Kalmar större delen av året samt Västervik vintertiden. Förbindelsen med huvudstaden, delvis över Nynäshamn, vore endast under vintern inskränkt till 4 turer i veckan, men under övriga delar av året daglig. Denna täta förbindelse hade lett den säkerligen allra huvudsakligaste delen av öns export och import över Visby samt gjort staden till utgångspunkt för all reguljär befordran av passagerare och post till och från Gottland.

Icke minst med hänsyn till den framåtgående person- och posttrafiken måste frågan, huruvida anordningarna i Visby hamn vore ägnade att på ett tillfredsställande sätt tjäna trafiken, bliva av en allmän betydelse utav en helt annan art än förut varit fallet.

På segelfartygens tid hade under vintern, då väder och vind lade de största hindren för sjöfarten, så gott som all sådan nedlagts, och liknande hade även varit fallet under den första tiden för ångbåtarnas användande. De alltjämt växande kraven på förbindelse mellan Gottland och fastlandet hade åter numera verkat därhän, att dess vidmakthållande året om blivit en livsfråga för länet. Det hade blivit en av den reguljära ångbåtsfartens viktigaste uppgifter att även vintertid förena ön med moderlandet, och såsom utgångspunkt för en sådan förbindelse ägde Visby hamn så till vida de bästa förutsättningar, som den i olikhet med öns övriga hamnar så gott som aldrig besvärades av is. Olägenheterna vid Visby hamns angörande bleve emellertid under senhöstens och vinterns stormiga väder desto mera framträdande, som till övriga svårigheter komme minskat tillfälle att för brydsamma inseglingar draga nytta av dagsljuset. Vid många tillfäl-

len under nämnda tider på året hade det också inträffat, att rådande nordvästlig storm kunnat göra hamnen alldeles omöjlig att angöra, och att den postångare, som kanske med fullt passagerarantal anlant till Visby på morgonen, måst vid själva målet för sin färd vända och, utsatt för ett upprört havs hela raseri, fått tillbringa hela dygnet utanför hamnen eller nödgats gå till annan plats vid kusten för att söka något så när skydd och förbindelse med land.

Under övriga årstider hörde sådana långvariga hinder för hamnens angörande visserligen till mera sällsynta undantag, men en eller annan timmes opåräknad förlängning av sjöresan vore även då alldeles icke ovanlig, liksom ock båtarnas avgång på bestämda tider emellanåt omöjliggjordes. I samma mån, som trafiken i övrigt utvecklades, bleve olägenheterna av sådana rubbningar i dess jämna gång kännbara i allt vidare kretsar. Även ett av hinder för angörandet av eller utgång från hamnen orsakat mindre dröjsmål kunde med hänsyn till trafikledernas samband med lanttrafikens bestämda tågtider lända till stor olägenhet. Försenad framkomst på morgnarna kunde exempelvis medföra, att hela den ankommande posten till en stor del av Gottlands landsbygd icke hunne med dagens första tåg, och sådant kunde för orter, som endast med vissa bestämda turer stode i förbindelse med järnvägsstationer, betyda postens försenande med flera dagar. Den pressande känslan av ansvaret för trafikens och särskilt postförbindelsens behöriga uppehållande hade också icke sällan drivit ångbåtarnas befälhavare att trotsa brottsjöarna i hamninloppet och våga inseglingar, där fartyg, liv och gods rent av kunnat stå på spel.

Då man toge i betraktande de fördelar i avseende å jämn och orubbad trafik, som åt alla rikets övriga län beretts genom på statens bekostad anlagda järnvägar, kunde det jämväl anses berättigat, att staten, som i fråga om förbindelsen med Gottland överlämnat dess ordnande åt det enskilda initiativet, skänkte sitt kraftiga ekonomiska stöd åt anordningar, avsedda att trygga denna förbindelses förutsättningar.

Det mesta av vad sålunda anförts i fråga om innebörden för länet av åtgärder till hamnens förbättrande gällde även som stöd för uppfattningen, att föreliggande fråga vore av betydelse för hela riket, då Gottland därav utgjorde en icke oväsentlig del, vars närmare förbindelse med moderlandet vore en viktig fosterländsk angelägenhet, varjämte den trafikens utveckling, som vore avsedd att främjas, komme att i de flesta hänseenden även lända såväl allmänna som enskilda intressen i övriga av rikets delar till godo. Postväsendets ändamålsenliga ordnande vore i främsta rummet statens angelägenhet, och vad passagerartrafiken anginge, utgjorde den bland annat en mycket avsevärd del i den turisttrafik, vars ledande över landet vore av vikt att främja. Hänsynen till statens å Gottland förlagda inrättningar av olika slag, dess försvarsanstalter, beväringsskolornas tagande i anspråk för betydande kontingenter av beväringsmanskaper från övriga orter av riket m. m. borde i sin mån medverka till insikten om gottlandstrafikens betydelse för staten. För rikets huvudstad borde denna trafiks jämna och orubbade uppehållande året om hava en alldeles särskild innebörd med hänsyn till den tillförsel av livsmedel från ön, som enligt verkställda utredningar spelade en synnerligen väsentlig roll för huvudstadens proviantering och för sin vidare utveckling naturligen vore i hög grad beroende därav, att båtarnas turer bleve i möjligaste mån precisa.

För sjöfarten, även i den mån den ej hade gottlandstrafiken till direkt föremål, måste beskaflenheten av Visby hamn och förutsättningarna för dess använ-

dande vara av stor vikt. Stadsfullmäktige erinrade i detta sammanhang om Visby hamns betydelse såsom nödhamn och plats för komplettering av förråd, t. ex. kol, proviant och vatten, inhämtande och avsändande av viktiga meddelanden, avlämnande av sjuka och dylikt. Dess läge och isfrihet hade ofta vintertiden gjort hamnen anlitad såsom station för bärgningsångare.

Stadsfullmäktige hemställde därefter i förenämnda skrivelse den 12 november 1912, i samband med framläggande av 1912 års förslag till hamnens förbättring, att, för beredande av tillgång till täckande av den då till 1,352,000 kronor beräknade kostnaden för arbetenas utförande, statsbidrag utan återbetalningsskyldighet måtte beviljas med belopp, motsvarande två tredjedelar av kostnaden eller i runt tal 902,000 kronor.

Kungl. Maj:ts
befallningshava-
vande i Gott-
lands län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Gottlands län finner frågan om ett tillfredsställande ordnande av Visby hamn icke blott vara en livsfråga för Visby stad utan även en för hela riket viktig fråga samt förordar statsbidrag till de erforderliga arbetenas utförande.

Väg- och vat-
tenbyggnads-
styrelsen den
12/2 1913.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt utlåtande den 12 februari 1913, på grund av de föreslagna arbetenas stora allmänna betydelse för Gottland och för hela riket, kraftigt förordat bifall till framställningen om bidrag av allmänna medel till desammas utförande.

Gottlands
handelskam-
mare.

Gottlands handelskammare, som har till uppgift bland annat att med uppmärksamhet beakta handelns, industrins och sjöfartens ställning inom sitt distrikt, har i en till Kungl. Maj:t ställd skrift den 23 november 1916 framhållit, att de beklagliga förhållanden, som vore rådande i Visby hamn, framför allt beträffande in- och utseglingen på grund av otillräckligt skydd, inverkade ytterst menligt på stadens och länets hela näringsliv. En del mindre hamnar funnes visserligen å Gottland, men erfarenheten under senare åren hade visat, att den huvudsakliga trafiken sökte sig till Visby, över vilken plats mera regelbunden förbindelse med moderlandet vore att påräkna. I följd därav hade ock sjöfarten på Visby under senaste decenniet utvecklats i väsentlig mån, och vore det synnerligt att beklaga, om denna utveckling skulle hämmas på grund av de rådande hamnförhållandena. Då det icke vore möjligt för Visby stad att ensam bära kostnaderna för hamnens iordningställande, hemställde handelskammaren, att Kungl. Maj:t måtte lämna sitt bistånd till denna frågas lyckliga lösning.

Kommerskol-
legium den 1/6
1917.

Till följd av remiss har kommerskollegium den 1 juni 1917 avgivit utlåtande angående huruvida och i vad mån i den allmänna sjöfartens intresse

ett understöd från handels- och sjöfartsfonden för ändamålet lämpligen borde ifrågakomma. [24.]

Kollegium meddelade därvid till en början, att magistraten i Visby med skrivelse den 16 mars 1917 till collegium överlämnat en ytterligare framställning i ämnet från stadsfullmäktige, däri dessa hemställt, att, därest det i deras ansökan av den 12 november 1912 begärda statsanslaget för hamnförbättringsarbeten icke kunde i sin helhet beviljas, Visby stad i stället måtte för samma ändamål bisträckas dels med statsanslag å 500,000 kronor och dels med ett lån från handels- och sjöfartsfonden på 500,000 kronor med ränta, icke överstigande 4 %, och med en amorteringstid av 40 år.

Med överlämnande av en del tabellariska uppgifter angående omfattningen av handelsomsättningen och industrin i Visby samt sjötrafiken å denna hamn m. m. samt angående förhållandet i nu berörda hänseende mellan Gottland och hela riket anförde collegium för egen del huvudsakligen följande:

De avsevärda anslag av allmänna medel, som lämnats staden såsom bidrag till hamnbyggnadernas förbättrande, ådagalade visserligen, att omsorgen om uppehållandet av Visby hamn blivit av statsmakterna tidigare erkänd såsom i viss mån en allmänviktig angelägenhet. Men med hänsyn till det betydande ytterligare statsbidrag, som nu ifrågasattes för hamnens förbättrande, hade collegium ansett en mera ingående belysning av betydelsen av Visby hamn ur den allmänna sjöfartens synpunkt erforderlig.

Av förenämnda tabeller framginge, att av Sveriges utrikes sjöfart under år 1913 — d. v. s. närmast före kristiden — endast 0,4 % av ankomna och avgångna fartyg (ångfartyg och segelfartyg) eller 0,3 % av det däremot svarande tonnaget berört Visby hamn samt att beträffande rikets inrikes sjöfart motsvarande procenttal gjorde 0,9 % och 1,8 %. Vidare framginge, att de i Visby hamn uppburna hamnavgifterna för fartyg och varor under tidsperioden 1910—1914 ökats med 14,7 % samt att hamnen i jämförelse med andra större hamnar i riket vore den 27:de i ordningen, då hänsyn toges till antalet ankomna och avgångna fartyg, den 19:de i ordningen med hänsyn till tonnagets storlek samt den 12:te i ordningen räknat efter storleken av det uppburna beloppet av hamnavgifter för fartyg och varor. Visby, vars folkmängd under tidsperioden 1905—1915 utvisade en ökning av 11,7 %, kunde alltså knappast sägas utgöra någon mera betydande hamnplats eller anses vara av någon större ekonomisk betydelse för landets sjöfart i sin helhet.

Beträffande Gottland i dess helhet ginge en avsevärd del av dess sjöförbindelser med såväl utlandet som fastlandet över andra hamnplatser på ön. Sålunda hade under år 1913 i fråga om den utrikes sjöfarten antalet till Visby hamn ankomna och därifrån avgångna fartyg av motsvarande antal för hela Gottland utgjort respektive 36,6 % och det mot förstnämnda antal svarande tonnaget 27,2 % av det mot det senare antalet svarande tonnaget; ifråga om den inrikes sjöfarten åter bleve motsvarande siffror 61,0 % och 72,3 %.

[24.]

Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida icke bland annat de svårigheter och risker, som trots utförda förbättringsarbeten under vissa förhållanden ännu vore förenade med angörandet av eller utseglingen ur Visby hamn, bidragit till hämmandet av utvecklingen av Visby sjöfart, industri och handel. Av handlingarna syntes nämligen framgå, att hamnens användbarhet vore starkt begränsad dels genom det vid påländsvindar svårnavigerade inloppet, dels ock genom det ringa vattendjupet. Kollegium funne sannolikt, att utförandet av de för undanröjande härav föreslagna förbättringsarbetena å hamnen icke blott skulle bliva av betydelse för staden och det uppland, som genom järnväg och annorledes stode i trafikförbindelse med densamma, utan ock skulle i sin mån medföra ökad nytta för den allmänna sjöfarten, och detta desto mera som Visby hamn i större utsträckning än Gottlands övriga hamnar vintertid torde vara fri från ishinder.

Kollegium funne det ock av handlingarna i ärendet framgå, att de föreslagna förbättringsarbetena borde inom en snar framtid komma till utförande, enär eljest torde kunna befaras, att hamnen skulle gå tillbaka eller i allt fall hämmas i sin utveckling.

Frånsett den trafik med massgods, huvudsakligast kalksten, som ägde rum över andra gottländska hamnar eller lastageplatser än Visby, framträdde Visby som den huvudsakliga angöringshamnen för i reguljär passagerar- och styckegodstrafik mellan Gottland och fastlandet gående fartyg. Detta torde i själva verket vara Visby hamns största nuvarande betydelse, och med hänsyn till Gottlands isolerade läge fyllde hamnen därmed en uppgift, vilken tilläventyrs borde kunna berättiga till större hänsynstagande från det allmännas sida än som enligt kollegii uppfattning eljest ur den svenska sjöfartsnärings synpunkt skulle kunna påräknas.

Det syntes kollegium vidare vara uppenbart, att det måste vara av betydelse för fastlandet, att en säker och reguljär sjöförbindelse funnes med Gottland och dess enda stad, liksom ock att staden med hänsyn till dess nuvarande ekonomiska ställning icke ensam förmådde bekosta de nödiga hamnförbättringarna.

Det hade ock anförts, att Visby på grund av sitt läge mitt i Östersjön skulle för sjöfarten vara viktig såsom nödhamn, men kollegium hade icke kunnat tillmäta denna uppfattning någon större betydelse, då andra under alla förhållanden bättre skyddade, lättare tillgängliga nödhamnar funnes å Gottland.

Kollegium funne emellertid, huvudsakligen på grund av Visby lokala betydelse för Gottlands förbindelser med fastlandet och vad som i sammanhang därmed anförts, att fullgiltiga skäl talade för ytterligare understöd av statsmedel för den ifrågavarande förbättringen av Visby hamn, och syntes hinder icke möta för att bereda sådant understöd i form av lån ur handels- och sjöfartsfonden. Där emot hölle kollegium före, att det sökta understödet, även med den begränsning stadsfullmäktiges i Visby senaste ansökan innebure, vida överstege det belopp, som kunde anses betingat av den allmänna sjöfartens intresse, även om hänsyn toges till de för hamnen säregna, ogynnsamma förhållanden.

Då kollegium sålunda haft att överväga, vilket annat belopp än det sökta skulle kunna anses skäligt utgå såsom lån ur handels- och sjöfartsfonden till Visby hamns förbättring, hade kollegium måst taga hänsyn till vissa på grund av kristiden tillstötande omständigheter, såsom den alltjämt fortgående fördyringen av byggnadsmaterialier samt de allmänna svårigheterna att anskaffa behöfliga råvaror. Dessa förhållanden torde göra det omöjligt att med vissnet beräkna

de verkliga kostnaderna för ett då igångsatt hamnförbättringsarbete i föreslagen omfattning, varför kollegium ansåge fastställandet av beloppet av ett eventuellt statsunderstöd i ovan angiven form böra anstå, intill dess säkrare kostnadsberäkningar kunde uppgöras. Kollegium funne sig så mycket mera böra tillstyrka ett uppskov med avgörandet av frågan om understödets storlek, som de åberopade omständigheterna väl i alla händelser nödvändiggjorde de planerade hamnarbetenas uppskjutande till en gynnsammare tidpunkt.

[24.]

På grund av vad sålunda anförts hemställde kollegium, att stadsfullmäktiges ansökan om statsunderstöd för förbättring av Visby hamn för det dåvarande icke måtte föranleda någon åtgärd.

I infortrat utlåtande den 23 februari 1918 meddelade väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, att det visat sig oundgängligen nödvändigt att börja utförandet av arbetena för förbättring av Visby hamn utan att avvakta det sökta statsbidragets beviljande och att förbättringsarbetena med anledning därav redan år 1915 av staden påbörjats och under åren 1915—1917 fortsatts under kontroll av distriktschefen Enblom, som den 23 mars 1915 av styrelsen förordnats att vara statens kontrollant beträffande ifrågavarande arbetsföretag.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 23 s 1918.

Efter anmodan av styrelsen hade distriktschefen Enblom den 12 februari 1918 inkommit med kostnadsberäkning för då ännu återstående arbeten till hamnens förbättring enligt 1912 års förslag med de ändringar däri, som av styrelsen förordats. Enligt denna beräkning skulle kostnaden för de återstående arbetena uppgå till 1,820,000 kronor.

Beträffande den sålunda beräknade kostnaden gällde, dels att enhetsprisen i möjligaste mån bragts i överensstämmelse med de i Visby för det dåvarande gällande arbets- och materialprisen, dels att dessa vore underkastade så våldsamma stegringar, att deras bedömande vore synnerligen svårt, dels slutligen att det vore omöjligt att under rådande förhållanden bedöma den kostnad, för vilken arbetet verkligen kunde utföras. Styrelsen ville emellertid förnya sitt tillstyrkande av nödigt statsbidrag till arbetets utförande.

Till följd av remiss har kommerskollegium den 11 april 1918 avgivit förnyat utlåtande i ärendet. Kollegium har därvid funnit den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, i sistberörda utlåtande förebragta utredningen till fullo bekräfta den av kollegium tidigare uttalade uppfattningen om omöjligheten av att under förhandenvarande förhållanden bedöma den kostnad, för vilken arbetet verkligen kunde utföras. Skulle emellertid trots denna omständighet de redan påbörjade förbättringsarbetena anses böra omedelbart fullföljas, funne kollegium, att vid be-

Kommerskollegium den 11 s 1918.

- [24.] dömande av den sålunda uppstående frågan om beviljande av statsunderstöd borde tagas i betraktande, huruvida och i vad mån Visby såsom den huvudsakliga angöringshamnen för den reguljära förbindelsen mellan fastlandet och Gottland med hänsyn särskilt till öns isolerade läge fyllde en uppgift, vars betydelse kunde berättiga till större hänsynstagande från statens sida än som enligt kollegii uppfattning eljest ur den allmänna svenska sjöfartens synpunkt skulle kunna påräknas. Betraktade man saken ur dessa andra synpunkter, till vilka kollegium dock ej hade att taga huvudsaklig hänsyn, torde den av staden hos kollegium den 16 mars 1917 gjorda framställningen förtjäna beaktande från statsmakternas sida. Likväl vore kollegium under denna förutsättning av den uppfattning, att ett eventuellt statsanslag utan återbetalningsskyldighet icke borde utgå av handels- och sjöfartsfonden utan anvisas av riksdagen. Däremot funne kollegium ej något att erinra mot att understöd i form av lån mot sedvanlig ränta finge utgå från nämnda fond.

Departement-
schefen.

Av vad ovan anförts framgår, att såväl inloppet till Visby hamn som själva hamnen till följd av bristande skyddsanordningar äro vid pålandsvindar utsatta för sjögång och ström samt att hamnens användbarhet på grund härav i hög grad inskränkes. Ett flertal exempel förekommer årligen på svårigheterna att passera hamninloppet och även kvarligga i hamnen; bland inträffade haverier må vara tillfyllest erinra om hurusom i början av år 1918 en större lastångare, som låg i hamnen, på grund av sjöhävningen därstädes slet sina förtöjningar och av den svåra sjön blev delvis sönderslagen.

Angelägenheten av hamnfrågans snara lösande framgår ock därav, att stadsfullmäktige ansett sig nödsakade att låta påbörja arbetena med hamnens förbättring utan avvaktan på det sökta statsbidragets beviljande.

Till belysande av Visby hamns betydelse samt stadens ekonomi m. m. må här meddelas följande uppgifter.

Antalet till Visby hamn ankomna och därifrån avgångna fartyg utgjorde år 1905 2,020 om sammanlagt 384,047 ton. Motsvarande siffror året före världskrigets utbrott eller 1913 utgjorde 2,246 respektive 519,782, utgörande betydligt mera än hälften av de på hela Gottland belöpande. I Visby hamn för fartyg och varor uppburna hamnavgifter uppgingo för år 1910 till omkring 117,000 kronor och för vartdera av åren 1913—1915 till något mera än 130,000 kronor.

Stadens inkomster och utgifter år 1915 uppgingo till 791,909 respektive 793,452 kronor. Tillgångarna och skulderna för samma år ut-

gjorde 2,930,591 respektive 1,911,417 kronor. Den beskattningsbara inkomsten utgjorde år 1917 omkring 5,414,000 kronor med en utdebitering för kommunala ändamål av 6 kronor 56 öre per 100 kronor inkomst. För år 1918 utgjorde nämnda inkomst 5,982,866 kronor och utdebiteringen för kommunala ändamål 7 kronor 96 öre per 100 kronor inkomst. Invånarantalet uppgick den 1 januari 1918 till 9,976 personer. Folkökningen under de närmast därförut förflutna 10 åren utgjorde 5,4 %.

Av det anförda torde framgå, såväl att hamnens betydelse är i tilltagande som ock att det för Visby stad skulle bliva allt för betungande att ensam bestrida hela kostnaden för hamnens iordningställande. Skall den nödiga hamnförbättringen kunna planmässigt fullbordas — och härförutan komma de redan utförda arbetena ej till full nytta — måste därför staten lämna sitt bidrag till företaget.

Visby hamns förbättring är av betydelse icke blott för staden och dess ingalunda obetydliga industri utan även för hela Gottlands län. Därjämte lärer det vara ett icke oväsentligt statsintresse, att en i möjligaste mån tryggad förbindelse beredes mellan fastlandet och Gottlands oförligt viktigaste hamn. Det synes då vara fullt befogat, att staten genom anvisande av anslag utan återbetalningsskyldighet medverkar till företagets genomförande. Statsanslag har jämväl tidigare vid upprepade tillfällen beviljats för Visby hamnanläggningar.

Det av distriktschefen Enblom år 1912 framlagda förslaget till hamnens förbättring omfattar följande arbeten, nämligen dels förlängning av den norra vågbrytaren för beredande av tryggad in- och utsegling, dels utbyggande från land av en sydlig vågbrytare, avsedd att skydda den inre hamnen för sjögång och ström, dels uppmuddring för utvidgande och fördjupande av inseglingsrännan, dels ock anläggning av kajer å landtungan mellan inre och yttre hamnbassängen eller den så kallade Holmen samt i samband därmed anordnandet av nya järnvägsspår. Förslagets genomförande förutsätter jämväl flyttning av den nuvarande inseglingsfyren.

Det sålunda framlagda förslaget, vilket föregåtts av noggranna tekniska undersökningar och utredningar samt numera av Kungl. Maj:t i huvudsak fastställts, synes ägnat att på tillfredsställande sätt avhjälpa de rådande olägenheterna.

Vid 1917 års slut hade på stadens bekostnad de planerade kajbyggnaderna å Holmen blivit slutförda, varjämte den södra vågbrytaren till stor del hunnit färdigbyggas. Även av muddringsarbetena hade en avsevärd del hunnit fullbordas. För dessa arbeten hade staden utbetalat till-

[24.] hopa 633,300 kronor. Enligt av distriktschefen Enblom i februari 1918 uppgjord beräkning skulle kostnaderna för då återstående arbeten uppgå till 1,820,000 kronor. Sedermera har staden, enligt vad jag inhämtat, låtit påbörja arbetena med den norra vågbrytaren och för detta ändamål under år 1918 utgivit 150,000 kronor. Under förutsättning av att nyssnämnda beräkning fortfarande vore hållbar, skulle alltså de nu återstående arbetena kunna utföras för 1,670,000 kronor. Enligt i oktober 1918 av distriktschefen Enblom verkställd ny beräkning bör emellertid på grund av under året stegrade arbetslöner och materialpriser till sistnämnda belopp läggas 30 % eller i runt tal 500,000 kronor, vadan återstående kostnad skulle uppgå till 2,170,000 kronor. Den totala kostnaden för arbetena skulle i enlighet härmed komma att uppgå till 2,953,300 kronor. Huruvida denna beräkning kommer att visa sig hållbar, torde för närvarande icke vara möjligt att bedöma.

Såsom förut nämnts, har Kungl. Maj:t den 16 maj 1918 för bestridande av en del av nämnda kostnader beviljat Visby stad ett lån från handels- och sjöfartsfonden å 500,000 kronor att amorteras på 20 år samt mot ränta av fem procent.

Beträffande statsanslagets belopp synes detta lämpligen kunna bestämmas till 900,000 kronor, motsvarande något mindre än en tredjedel av den efter i oktober 1918 rådande prisläge beräknade totala kostnaden. Då, enligt vad jag inhämtat, arbetena beräknas komma att draga en tid av åtskilliga år framåt, torde det ifrågasatta anslaget kunna fördelas med 150,000 kronor på vardera av åren 1920—1925.

Beträffande villkoren för statsbidragets åtnjutande må erinras, att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i skrivelse den 10 september 1913 meddelade, att inom hamndirektionen i Visby fråga uppstått, huruvida intill kaj och järnvägsspår väl belägna tomter å hamnområdet skulle kunna försäljas till enskilda handlande för uppförande av magasin. Då styrelsen funnit det otillbörligt, att, därest statsanslag till byggande eller förbättring av hamnen lämnades, markområdena invid kajer i den med statsbidrag byggda hamnen försålles till enskilda, som kunde med andras uteslutande ensamma draga nytta av de dyrbara anläggningarna, hemställde styrelsen, att såsom villkor för statsanslag till ifrågavarande företag måtte stadgas, att icke någon del av hamnområdet finge till enskild försäljas. I anledning härav föreskrev Kungl. Maj:t såsom villkor för åtnjutande av förenämnda lån bland annat, att Visby stad skulle avlämna förbindelse att icke utan Kungl. Maj:ts samtycke till enskild försälja någon del av hamnområdet. Ett liknande villkor torde jämväl böra uppställas för rätt till åtnjutande av statsbidrag för ifrågavarande ändamål. Därjämte torde staden böra förbinda sig att bestrida den icke

av statsmedel utgående kostnaden för företaget ävensom att för framtiden efter färdigbyggandet ansvara för underhållet av arbetena.

[24.]

Under återopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom bidrag till bestridande av kostnaden för *förbättring av Visby hamn* i enlighet med av Kungl. Maj:t fastställd plan bevilja ett anslag av 900,000 kronor samt därav såsom reservationsanslag på extra stat för år 1920 anvisa ett belopp av 150,000 kronor.

9. Bidrag för anläggning eller förbättring av vägar m. m.

Till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar har riksdagen sedan längre tid tillbaka årligen på extra stat beviljat anslag till belopp, som tid efter annan ökats, senast nästlidet år med 1,000,000 kronor, så att anslaget för år 1919 utgör 4,500,000 kronor.

[25.]

*Bidrag för
anläggning
eller förbättring
av vägar
m. m.*

(Extra anslag.)

I sin skrivelse den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål med enahanda belopp jämväl för år 1920. Styrelsen har därvid framhållit, att styrelsen visserligen funne anslaget otillräckligt, men att styrelsen med hänsyn till nödvändigheten av att iakttaga största möjliga sparsamhet beträffande anslagsäskandena för närvarande icke ansett sig böra föreslå någon höjning av anslaget.

I följd av de genom kristiden uppkomna fördyringarna hava vägarbetena under de två sista åren bedrivits i allt mindre omfattning samt flerstädes till och med avstannat. Härtill hava också bidragit svårigheterna att anskaffa arbetskraft. Dessa förhållanden göra, att jag, då den största varsamhet nu måste iakttagas med avseende å utgifter, ansett mig kunna för år 1920 föreslå en tillfällig nedsättning av förevarande anslag med 1,000,000 kronor, varmed anslaget skulle för år 1920 komma att utgå med samma belopp som för år 1918 eller 3,500,000 kronor. Jag förutsätter emellertid härvid, att till ett följande år sådan förhöjning av anslaget kan äga rum, att denna tillfälliga minskning blir fullt kompenserad.

Departementis-
chefen.

Under återopande av vad sålunda anförts, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till bidrag för *anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre goda vägar* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 3,500,000 kronor.

[26.]
Villkor för
statsbidrag.

I sin skrivelse den 22 juni 1918, nr 6 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens sjätte huvudtitel för år 1919, har riksdagen anmält, att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning, beslutat, att i avseende å de av riksdagen för år 1919 beviljade statsbidrag till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprepning av åar och farleder skulle gälla de allmänna villkor och bestämmelser, vilka finnas intagna i riksdagens skrivelser den 31 maj 1907, den 27 februari 1914 och den 28 maj 1915.

Nämnda allmänna villkor och bestämmelser äro till allmänhetens kännedom meddelade genom kungörelserna den 27 juni 1914 och den 29 oktober 1915 (sv. förf.-saml. 1914 nr 320 och 1915 nr 440).

I riksdagens förenämnda skrivelse den 31 maj 1917 har beträffande statsbidragets belopp stadgats, att bidrag må av Kungl. Maj:t bestämmas till högst $\frac{2}{3}$ av den beräknade kostnaden enligt den fastställda arbetsplanen; dock att för mindre hamnar, *företrädesvis fiskehamnar*, anslag må av Kungl. Maj:t bestämmas till mer än $\frac{2}{3}$, dock högst till $\frac{9}{10}$ av den beräknade kostnaden, i vilket fall av statsanslaget endast $\frac{7}{9}$ må kunna användas till arbetets utförande, varemot återstående $\frac{2}{9}$ skola avsättas till en hamnfond enligt närmare angivna grunder.

Därest, på sätt ovan under punkt 23 anförts, anslaget till bro- och hamnbyggnader m. m. ej vidare skulle användas till fiskehamnar, bör sådan ändring av nämnda villkor ske, att vad där stadgas om fiskehamnar ej vidare skall äga tillämpning. Detta torde enklast kunna ske genom att i kungörelsen i ämnet orden »företrädesvis fiskehamnar» uteslutas.

Under återopande av vad jag sålunda samt under punkterna 23 och 25 härförut anført, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avseende å de statsbidrag, som för år 1920 kunna av riksdagen beviljas till väganläggningar och vägförbättringar samt till bro- och hamnbyggnader ävensom upprepning av åar och farleder, skola gälla de *allmänna villkor och bestämmelser, vilka finnas intagna i riksdagens skrivelser den 31 maj 1907, den 27 februari 1914 och den 28 maj 1915*, dock att vad i förstnämnda skrivelse stadgas i fråga om fiskehamnar ej vidare skall äga tillämpning.

10. Anläggning av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

För vart och ett av åren 1914—1918 har riksdagen på extra stat anvisat ett anslag av 500,000 kronor till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län. Sedan Kungl. Maj:t därefter i en den 7 maj 1918 avlåten proposition nr 418 gjort framställning bland annat om anslag till vägar av enklare typ jämväl inom Västernorrlands län, har riksdagen, med bifall härtill, på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 750,000 kronor att i enlighet med de grunder, som angivits i det vid förenämnda proposition fogade statsrådsprotokollet, användas till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

[27.]
Anläggning
av enklare
vägar i
Norrbottens,
Västerbottens,
Jämtlands och
Västernorr-
lands län.
(Extra anslag.)

Kungörelse angående villkor för erhållande av statsbidrag från ifrågavarande anslag har sedermera utfärdats den 11 oktober 1918 (sv. förf.-saml. nr 884), varjämte Kungl. Maj:t genom beslut samma dag fördelat anslaget för år 1919 mellan de särskilda länen.

I skrivelsen den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920 med oförändrat belopp.

Då behovet av anslaget oförminskat kvarstår, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departements-
chefen.

att på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 750,000 kronor att i enlighet med de i kungörelsen den 11 oktober 1918 angivna grunder användas till *anläggning av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.*

11. Anläggning av ödebygdsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet har nästlidet års riksdag på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 400,000 kronor att under i statsrådsprotokollet över civilärenden den 7 maj 1918 angivna villkor utgå som bidrag till anläggning av s. k. ödebygdsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

[28.]
Anläggning
av ödebygdsvägar inom
Norrbottens,
Västerbottens,
Jämtlands och
Västernorr-
lands län.
(Extra anslag.)

[28.] Kungörelse angående villkoren för åtnjutande av bidrag från detta anslag har sedermera utfärdats den 11 oktober 1918 (sv. förf.-saml. nr 885), varjämte Kungl. Maj:t genom beslut samma dag fördelat anslaget för år 1919 mellan de särskilda länen.

I skrivelsen den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt om anslag till anläggning av ödebygdsvägar inom förenämnda fyra län med oförändrat belopp jämväl för år 1920.

Departements-
chefen.

Genom beslut den 28 juni 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att efter verkställd utredning inkomma med yttrande beträffande frågan om upprättande för riket av en för varje län särskilt utarbetad periodisk byggnadsplan, omfattande alla vägföretag, vilka äro i behov av statsunderstöd. Den av styrelsen med anledning härav igångsatta utredningen har ännu icke hunnit slutföras. Innan dylika planer vidkommande de fyra nordliga länen blivit upprättade samt någon tids erfarenhet vunnits, torde svårigheter möta mot att närmare bestämma anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål. Som emellertid vid behandlingen föregående år av föreliggande anslagsfråga förutsattes, att anslaget skulle utgå under en längre följd av år, samt någon ned-sättning av anslagsbeloppet icke lär kunna ifrågasättas, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 400,000 kronor att under de i kungörelsen den 11 oktober 1918 angivna villkor utgå som *bidrag till anläggning av s. k. ödebygdsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.*

12. Anläggning av utfartsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

[29.] Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har riksdagen på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 100,000 kronor att under i statsrådsprotokollet över civilärenden den 7 maj 1918 angivna villkor utgå som bidrag för anläggning av utfartsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.

Anläggning
av utfarts-
vägar inom
Norrbottens,
Västerbottens,
Jämtlands och
Västernorr-
lands län.

(Extra anslag.)

Allmänna villkor och bestämmelser för åtnjutande av bidrag från detta anslag äro upptagna i kungörelse den 11 oktober 1918 (sv.

förf.-saml. nr 886). Genom beslut samma dag har Kungl. Maj:t fördelat anslaget mellan förenämnda fyra län.

[29.]

I sin skrivelse den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, att anslag för ifrågavarande ändamål måtte för år 1920 upptagas med oförändrat belopp.

Vid föredragning inför Kungl. Maj:t av frågan om anslag för år 1919 till enskilda utfartsvägar framhöll jag, bland annat, att beviljande av statsanslag för nämnda ändamål borde hava karaktären av ett försök och att så noggrann redogörelse borde lämnas riksdagen för anslagets användande, att riksdagen bleve i tillfälle att bedöma, om och i vad omfattning anslag för förevarande ändamål borde även för ett kommande år anvisas. Det är emellertid icke möjligt att ännu framlägga en dylik redogörelse. Med hänsyn till det nya ändamål, som avses med anslaget, förutsätter dess fördelning mellan arbetsföretagen inom de olika länen en ingående utredning samt upprättande av planer angående de vägar, som skola komma till utförande. Arbetet härmed, som givetvis måste draga åtskillig tid, är ännu icke till fullo avslutat. I avbidan på vidare erfarenhet angående anslagets användning torde därför, på sätt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, för år 1920 upptagas ett anslag till oförändrat belopp.

Departements-
chefen.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor att under de i kungörelsen den 11 oktober 1918 angivna villkor utgå som *bidrag för anläggning av utfartsvägar inom Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands och Västernorrlands län.*

13. Tilläggsbidrag till vissa väganläggnings- och brobyggnads- m. fl. företag.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag för beredande av tilläggsbidrag enligt i statsrådsprotokollet över civilärenden den 7 maj 1918 angivna grunder till vissa företag, för vilka medel anvisats från anslagen till bidrag för anläggning av nya samt förbättring eller omläggning av backiga eller eljest mindre

*Tilläggs-
bidrag till
vissa väg-
anläggnings-
och brobygg-
nads m. fl.
företag.*

(Extra anslag.)

goda vägar, till understödjande av brobyggnader och, företrädesvis mindre, hamnbyggnader samt upprepning av åar och farleder ävensom till anläggande av enklare vägar i Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län, beviljat ett belopp av 5,000,000 kronor samt därav som reservationsanslag anvisat dels å tilläggsstat för år 1918 1,500,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1919 1,500,000 kronor.

Genom kungörelse den 11 oktober 1918 (sv. förf.-saml. nr 887) har Kungl. Maj:t sedermera fastställt villkor för åtnjutande av bidrag från detta anslag.

I sin skrivelse den 31 augusti 1918 har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen hemställt, att återstoden av förenämnda av riksdagen beviljade belopp, eller således 2,000,000 kronor, måtte upptagas på 1920 års stat.

Departements-
chefen.

De för ifrågavarande ändamål redan anvisade medlen eller för 1918 1,500,000 kronor och för år 1919 1,500,000 kronor hava ännu icke till någon del tagits i anspråk. Med hänsyn till de formaliteter, som äro att iakttaga för vinnande av andel i detta anslag och de alltjämt lika höga kostnaderna för vägbyggnader, är det att antaga, att sålunda redan tillgängliga medel skola förslå även för år 1920. Med anvisande av resterande 2,000,000 kronor synes mig därför kunna anstå till 1920 års riksdag, vadan jag icke ansett mig böra göra någon framställning till 1919 års riksdag om anvisande av resterande anslagsbelopp.

14. Upprensning av vissa farleder i Mälaren.

[30.] Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag beslutat, att upprepning av farlederna i Mälaren vid Agnesund, Kolsundet, Kvicksund och Bockholmssundet finge utföras i huvudsaklig överensstämmelse med av vattenfallsstyrelsen förordat förslag, varjämte riksdagen för ändamålet på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 150,000 kronor.

Upprensning
av vissa
farleder i
Mälaren.
(Extra anslag.)

Sedermera har Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 godkänt den av vattenfallsstyrelsen framlagda planen för upprepning av nämnda farleder, dock med undantag beträffande ombyggnad av järnvägsbron över farleden vid Kvicksund, varutinnan Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles meddela beslut. Vidare har Kungl. Maj:t uppdragit åt vattenfallsstyrelsen att föranstalta om utförande av ifrågavarande arbete.

I skrivelse den 30 oktober 1918 har vattenfallsstyrelsen gjort framställning om anslag för fortsättande av omförmälda arbeten. Styrelsen anför därvid följande: [30.]

»Arbetena med uppremsning av farlederna i Mälaren äga givetvis ett intimt samband med ombyggnaden av Södertälje kanal, och vid uppgörandet av arbetsplan för desamma har vattenfallsstyrelsen utgått ifrån att vid den tidpunkt, då Mälaren genom kanalens fullbordande öppnas för den större sjöfarten, borde även farlederna i Mälaren vara uppremsade och därmed de större fartygen äga tillträde till de större Mälarhamnarna.

Under förutsättning att Södertälje kanal fullbordas år 1921, har därför vattenfallsstyrelsen i sina tidigare skrivelser i ämnet hemställt, att anslag för arbetets utförande borde utgå under åren 1919, 1920 och 1921 med en tredjedel vardera året av den till 995,000 kronor beräknade totalkostnaden. Denna kostnad var beräknad med de normal-å-priser, som rådde före kriget, och måste sålunda härtill läggas konjunkturtillägg på grund av prisstegringar under kriget.

En revidering av kostnadsberäkningen efter nu rådande å-priser ger en totalkostnadssumma av 1,520,000 kronor, vilket motsvarar en fördyring på grund av krigskonjunkturerna med 525,000 kronor eller cirka 53 %. Trots denna stora kostnadsökning anser styrelsen på enahanda grunder, som styrelsen anført i skrivelse den 30 oktober 1918 beträffande anslagsbehovet till fortsättning av arbetena med Södertälje kanals ombyggnad, att arbetena med uppremsning av Mälarens farleder böra fullföljas i enlighet med den hittillsvarande planen. De arbeten, som närmast skola utföras, bestå nämligen i huvudsak av muddringar i de olika farlederna, vilka utföras med vattenfallsstyrelsens egen materiel och för vilka arbeten någon nämnvärt lägre kostnad efter freden knappast är att påräkna. I ovanstående totalkostnadssumma ingår även kostnaden för bro över Kvicksund, vilken givetvis kommer att undergå en avsevärd fördyring på grund av prisstegringen å de i densamma ingående järnkonstruktionerna och maskinella anordningarna. Dock har vattenfallsstyrelsen härvid ej ansett sig behöva räkna med fullt så höga pris, som nu äro rådande, och detta torde väl ej heller vara nödvändigt, då de i bron ingående järnkonstruktionerna ej behöva beställas förrän tidigast om ett år och det med ljusnande fredsutsikter är att hoppas, att järnprisen till dess ha sjunkit.

För att i enlighet med den föreliggande planen kunna fullborda uppremsningen av Mälarens farleder samtidigt med Södertälje kanals ombyggnad finner styrelsen nödvändigt, att för vardera av åren 1919 och 1920 anslås ett belopp av 300,000 kronor, vartill kommer ett beräknat konjunkturtillägg för år 1919 av 120,000 kronor och för år 1920 av 180,000 kronor. Härav har riksdagen på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 150,000 kronor.»

Vattenfallsstyrelsen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t för uppremsning av ifrågakvarande farleder måtte av riksdagen begära dels å å tilläggsstat för år 1919 ett anslag av 150,000 kronor och ett konjunkturtillägg för samma år av 120,000 kronor eller sammanlagt 270,000 kronor, dels ock för år 1920 ett anslag av 480,000 kronor, varav 180,000 kronor utgöra beräknat konjunkturtillägg för sistnämnda år.

Vattenfalls-
styrelsen.

[30.]
Departements-
chefen.

Vid beviljande av anslag för ifrågavarande ändamål uttalade riksdagen, att enligt riksdagens förmenande vederbörande väghållnings-skyldige borde deltaga i kostnaderna för utförande av den i planen ingående föreslagna nya landsvägsbron över Kvicksund. Beträffande denna fråga har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anbefallts att verkställa viss utredning. Då den sålunda igångsatta utredningen ännu ej blivit slutförd, kommer resultatet av densamma att underställas först ett följande års riksdag.

Den beslutade upprepningen av Mälarens farleder har förutsatts böra vara verkställd ungefär vid den tidpunkt, då arbetet med Södertälje kanals ombyggnad är slutfört.

Enligt vad jag senare denna dag får tillfälle närmare utveckla, har jag för avsikt föreslå en förskjutning av arbetena med Södertälje kanals ombyggnad. I enlighet härmed bör motsvarande förskjutning äga rum i planen för de nu ifrågavarande farledernas färdigställande. Vid sådant förhållande skulle något anslag ej erfordras å 1919 års tilläggsstat och anslaget för år 1920 kunna begränsas till 100,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsättning av arbetena med *upprepning av vissa farleder i Mälaren* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

15. Jordförluster genom kanal- och väganläggningar, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* (därav ersättningar 4,567 kronor) kronor 7,267: —

16. Sveriges bidrag till den ständiga internationella föreningen för frågor rörande vägväsendet, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* » 365: —

F. Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården.

Medicinalstyrelsen med dithörande stater.

1. Medicinalstyrelsen.

I den nu gällande ordinarie staten för medicinalstyrelsen finnas upptagna tio kvinnliga biträden, därav en i tredje, tre i andra och sex i första lönegraden. Förstnämnda befattnings innehavare är styrelsens registrator och har således sin verksamhet förlagd utanför de egentliga biträdesgöromålens område. Antalet kvinnliga biträden, som styrelsen disponerar för biträdesgöromål i egentlig mening, är följaktligen nio, därav ett biträde av första lönegraden är avsett för styrelsens veterinärbyrå.

[31.]

Medicinal-
styrelsen.
(Ordinarie
anslag.)

I skrivelse den 28 september 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning, att sistnämnda biträde måtte tillerkännas sådana avlöningsförmåner, som äro fastställda för biträden av andra lönegraden och har styrelsen härutinnan anfört följande:

Medicinal-
styrelsen.

»Liksom på medicinalstyrelsens övriga byråer har även arbetet på styrelsens veterinära byrå under de senare åren avsevärt ökats. Denna ökning torde lämpligen kunna bedömas genom antalet av de från byrån under de olika åren utgående, i vederbörlig ordning inför styrelsen justerade expeditionerna.

Huru dessas antal under de senare åren vuxit framgår därav, att medan de år 1911 voro så få som 447 steg antalet under år 1912 till 1,043 och år 1913 till 1,508. Under åren 1914, 1915 och 1916 utgjorde ovannämnda expeditioners antal respektive 2,113, 3,158 och 3,333. Någon vidare minskning uti ifrågavarande expeditioners antal synes heller icke vara att för framtiden förvänta, att döma av dessas antal under år 1917, då desamma uppgingo till 2,870, vartill kommo 190 telegram, 532 skrivelser och telegram direkt från byrån eller inalles 3,592 expeditioner (förutom räkningar). Vad beträffar de under år 1918 justerade expeditionerna, så uppgingo de den 27 augusti 1918 till 2,577 stycken, emot vid samma tid år 1917 1,986 stycken. Vidare må framhållas, att ökningen av antalet veterinärärenden under de senaste åren icke synes hava berott på kristiden. Tvärtom torde man med säkerhet kunna påstå, att dessas antal skulle, därest världskriget ej uppkommit, hava varit ännu större, ty genom den stagnation, som på grund av kriget inträffat i Sveriges import i vad den angår handeln med husdjur och en del varor av animaliskt ursprung, hava så gott som alla denna införsel berörande ärenden, vilka brukat handläggas å medicinalstyrelsens veterinärbyrå, efter krigsutbrottet uteblivit. Ärenden av denna

[31.] art torde emellertid, när normala förhållanden inträda, med all säkerhet åter bli föremål för styrelsens handläggning.

De omständigheter, som föranlett de senare årens betydligt ökade arbete på veterinäravdelningen, äro huvudsakligen dels den från och med år 1913 i kraft trädde omregleringen av distriktsveterinärväsendet, dels ock tillämpningen av de under oktober 1913 utfärdade författningarna angående slakthus- och köttbesiktningsväsendet, exportslakterierna med mera, vilka ärenden — för så vitt saken nu kan bedömas — komma att allt framgent förorsaka styrelsens veterinära byrå ett avsevärt arbete.

Här torde även få framhållas, att ärendena på medicinalstyrelsens veterinärbyrå ofta äro av synnerligen brådskande natur, vare sig det gäller vidtagandet av åtgärder mot smittsamma husdjursjukdomar eller avgörandet av till styrelsen från olika myndigheter eller personer — ofta telegrafiskt — hänskjutna frågor beträffande in- och utförsel av levande djur, kött eller andra varor. Beträffande berörda spörsmål torde medicinalstyrelsen jämväl få erinra om, att styrelsen under normala förhållanden, det vill i detta avseende säga, då handeln med levande djur, kött och andra varor av animaliskt ursprung såsom hudar och ull med mera obehindrat pågår mellan Sverige och utlandet och vice versa, ofta har att till Kungl. Maj:t skyndsammast avgiva underdåniga utlåtanden, som fordra ett oförtövat avgivande och expedierande.

Då det ur det allmännas synpunkt måste anses vara i hög grad önskvärt, att icke blott sådana ärenden, som oundgängligen fordra ett snabbt avgörande, hastigt expedieras, utan även att ärendena i allmänhet snart vinna sin lösning, har arbetssättet på styrelsens veterinärbyrå mer och mer baserats på dels uppstenografering av koncept till mera omfattande ärenden, dels ock uppdikterande direkt till skrivmaskin av koncept till utlåtanden av mindre viktig eller omfattande beskaffenhet. Ett sådant arbetssätt — i vissa fall rent av nödvändigt — har helt naturligt visat sig i hög grad ägnat att främja ärendenas snabba handläggning. Det har så till exempel vissa tider ganska ofta förekommit, att nådiga remisser måst besvaras inom en eller annan timme, för att ärendet skolat kunna föredragas i konselj samma dag. Det synes styrelsen därför också vara av behovet påkallat, att denna arbetsmetod, allt eftersom ärendenas antal växer, alltjämt kommer till användning och vidare utvecklas. Uppenbart är emellertid, att, om de med detta arbetssätt förenade fördelarna verkligen skola vinnas, stora anspråk måste ställas på skrivbitrådets skicklighet. Detta bör nämligen icke blott vara en väl skolad stenograf utan även äga en långt driven skicklighet uti att, i möjligaste mån utan felslag, snabbt uppfatta och utskriya dels koncept dels ock i vissa fall även utskrifter efter diktamen. Förutom dessa göromål skall nämnda biträde åligga att verkställa expediering av utgående skrivelser samt att på tider mellan skrivgöromålen sammanräkna och tabellariskt sammanställa den omfattande statistik, som från och med 1916 utarbetats för styrelsens årsberättelse på grundval av de till veterinärbyrån från de olika slakthusen, kommunala köttbesiktningsbyråerna och under statens kontroll ställda exportslakterierna inkomna tabellrapporterna, vilka för närvarande årligen utgöras av cirka 275 från offentliga slakthus och exportslakterier samt cirka 240 från köttbesiktningsbyråer eller inalles cirka 515.

Där så stora fordringar icke blott kvantitativt, utan framförallt kvalitativt måste ställas på skrivbitrådet, synes det medicinalstyrelsen ock skäligt, att det

samma kommer i åtnjutande av de avlöningsförmåner, som äro tillerkända skrivbiträden i andra graden.»

[31.]

I detta sammanhang har medicinalstyrelsen åberopat en jämförande tablå, utvisande proportionen emellan de olika graderna för kvinnliga biträden inom några statens organ, för vilka utgiftsstater blivt under de sista åren fastställda. Denna tablå har följande utseende:

Antal å ordinarie stat anställda kvinnliga biträden.

	Tredje graden.	Andra graden.	Första graden.
Kungl. Utrikesdepartementet	5	7	—
Kungl. Civildepartementet	1	5	3
Kungl. Lantbruksstyrelsen	3	6	1
Kungl. Metereologiska hydrografiska byrån	1	5	4
Kungl. Statistiska centralbyrån	4	15	20
Kungl. Byggnadsstyrelsen	—	2	2
Kungl. Medicinalstyrelsen	1	3	6

Av denna tablå framgår, yttrar styrelsen, att de kvinnliga biträdena inom de högre graderna å medicinalstyrelsens stat äro jämförelsevis få.

Styrelsen har slutligen åberopat den stora efterfrågan, som för närvarande gör sig gällande på skrivbiträden, som äro fullt kompetenta såväl i stenografering som i maskinskrivning efter koncept och efter diktamen.

Av styrelsens utredning framgår, att de göromål, som tillkomma det kvinnliga biträdet å veterinärbyrån, äro fullt jämförliga med dem, som i allmänhet åligga kvinnliga biträden av andra lönegraden. Jag förordar alltså styrelsens framställning om uppflyttning av biträdet ifråga i denna lönegrad.

Departements-
chefen.

Chefen för finansdepartementet har förut denna dag framlagt förslag till reglering av de kvinnliga biträdenas avlöningsförmåner. I enlighet härmed bör avlöningen åt det nu ifrågavarande biträdet bestämmas till belopp, som enligt nämnda förslag skulle hädanefter tillkomma kvinnliga biträden av andra lönegraden i Stockholm; och böra jämväl de villkor, som skulle gälla för åtnjutande av de nya avlöningsförmånerna, gälla för biträdet ifråga.

Av nu ifrågavarande anledning erfordras en höjning av det ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen — för närvarande 211,200 kronor, därav 4,900 kronor å övergångsstat — med 800 kronor. Samma an-

- [31.] slag bör vidare ytterligare förhöjas dels med 3,600 kronor för beredande av ökade avlöningsförmåner åt de återstående — till antalet nio — kvinnliga biträdena å styrelsens stat, dels ock med 1,200 kronor med hänsyn till det tillägg till avlöningsstaten för styrelsen, som av nästlidet års riksdag beslutades i samband med reglering av löneförhållanden m. m. för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. Det ordinarie anslaget till styrelsen torde i följd härav böra förhöjas till sammanlagt 216,800 kronor, därav 4,900 kronor å övergångsstat. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels fastställa sådan ändring i den ordinarie avlöningsstaten för medicinalstyrelsen, att därå må i stället för ett av de å staten upptagna kvinnliga biträdena av första lönegraden från och med år 1920 uppföras ett dylikt biträde av andra lönegraden, som må äga åtnjuta avlöning till belopp och under villkor, som av chefen för finansdepartementet denna dag föreslagits i fråga om biträden av sistnämnda lönegrad i Stockholm;

dels ock från och med år 1920 höja det ordinarie anslaget till medicinalstyrelsen med 5,600 kronor till 216,800 kronor, därav 4,900 kronor å övergångsstat.

2. Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen.

- [32.] I statsverkspropositionen till 1914 års senare riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att på extra stat för år 1915 anvisa ett anslag av 2,100 kronor för beredande av personliga avlöningstillägg under sistnämnda år för å övergångsstat uppförda befattningshavare hos medicinalstyrelsen i enlighet med de för provisorisk lönereglering för befattningshavare i medicinalstyrelsen för år 1914 gällande grunder och villkor.
- Personligt avlöningstillägg till en befattningshavare i medicinalstyrelsen.
(Extra anslag.)*

Enligt av Kungl. Maj:t i samband med frågan om medicinalstyrelsens omorganisation framlagt förslag skulle nämligen en kamrerare och registratorn hos medicinalstyrelsen, med bibehållande av sina dåvarande avlöningsförmåner på ordinarie stat, uppföras å övergångsstat. Det ovan omnämnda anslaget avsåg att bereda dessa befattningshavare ersättning för de provisoriska avlöningstillägg, de under åren 1912—1914

åtnjutit, men som med tillämpande av de nya staterna för styrelsen skulle komma att upphöra. Anslaget blev av riksdagen beviljat. [32.]

I enlighet med Kungl. Maj:ts framställning har 1915 års riksdag för ifrågavarande ändamål på extra stat för år 1916 beviljat ett anslag av likaledes 2,100 kronor.

Efter det omförmälde registrator den 26 februari 1915 utnämnts och förordnats att vara sekreterare hos medicinalstyrelsen, har 1916 års riksdag, i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning, minskat anslaget med 800 kronor och för beredande av personligt avlöningstillägg under 1917 till en befattningshavare i medicinalstyrelsen på extra stat för sistnämnda år beviljat ett anslag av 1,300 kronor. Anslag till sistnämnda belopp hava jämväl för ifrågavarande ändamål anvisats för åren 1918 och 1919.

Enligt vad medicinalstyrelsen i skrivelse den 4 december 1918 anmält, kräves för år 1920 anslag för ändamålet till samma belopp som för år 1919. Departements-
chefen.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 1,300 kronor, för beredande av *personligt avlöningstillägg* under nämnda år *för en å övergångsstat uppförd befattningshavare hos medicinalstyrelsen* i enlighet med de för provisorisk lönereglering för befattningshavare i medicinalstyrelsen för år 1914 fastställda grunder och villkor.

Statsmedicinska anstalten.

3. Statens bakteriologiska laboratorium.

Statsmedicinska anstalten, som tillkom på grund av beslut vid 1907 års riksdag och började sin verksamhet år 1909, uppdelades från början på två avdelningar, en medicinskt-bakteriologisk och en rättskemisk, för vilka gemensam stat fastställdes. [33.]

Enligt beslut vid 1917 års riksdag uppdelades anstaltens stat från och med år 1918 på sådant sätt, att vardera av anstaltens nämnda avdelningar erhöll sin särskilda utgiftsstat. För den medicinskt-bakteriologiska avdelningen, vilken erhöll benämningen statens bakteriologiska laboratorium, godkände riksdagen avlönings- och omkostnadsstat, slutande

Statens bakteriologiska laboratorium.
(Ordinarie anslag.)

- [33.] å ett belopp av 73,190 kronor, därav 20,440 kronor för beredning av vaccin, tillverkning av serum, inköp av djur, anskaffande av apparater och reagens m. m.

Utöver de anslag, som beviljats till statsmedicinska anstalten, har medicinalstyrelsen emellertid för samma ändamål haft att tillgå från anstalten inlevererade medel för försålda vaccin och sera m. m. Utan tillgång till dylika influtna medel skulle, enligt vad styrelsen meddelar, det med nuvarande anslag och höga priser å för anstaltens drift nödvändiga artiklar icke varit möjligt att uppehålla anstaltens verksamhet.

Kungl. Maj:t har jämväl vid flera tillfällen bemyndigat styrelsen att för olika ändamål använda de i nyss nämnd ordning inflytande medel, sålunda enligt brev den 31 december 1912 angående ersättning till föreståndaren för statsmedicinska anstaltens medicinskt-bakteriologiska avdelning för resor mellan anstaltens laboratorier och dess stallar och enligt beslut den 30 mars 1917, varigenom styrelsen för framställande av tetanustoxin tilläts dels att övertaga ett av styrelsens läkemedelskommission förhyrt laboratorium jämte källarutrymmen, dels ock att förhyra lämpligt reservstall.

Medicinalstyrelsen har även utan särskilt bemyndigande använt till anstalten inflytande extra inkomster till bestridande av nödvändiga utgifter för anstalten.

I skrivelse den 26 maj 1913 i fråga om höjning av anslaget till statsmedicinska anstalten anförde medicinalstyrelsen sålunda, bland annat, att dåvarande hyresbelopp för såväl laboratorier m. m. som stallar uppginge till 10,500 kronor per år, vilket belopp med 2,000 kronor överskridit anstaltens då i staten för ändamålet uppförda anslag å 8,500 kronor; och meddelade styrelsen, att de ökade utgifterna möjliggjorts endast genom tillskott av inflytande medel för försåld vaccin. Detta omnämndes jämväl av chefen för civildepartementet i statsverkspropositionen till 1914 års förra riksdag i samband med frågan om höjning av anslaget till statsmedicinska anstalten.

Beträffande beredningen av serum mot tetanus har Kungl. Maj:t genom beslut den 3 december 1915 bemyndigat styrelsen att vid statsmedicinska anstaltens medicinskt-bakteriologiska avdelning omedelbart påbörja tillverkningen av sådant serum, att inköpa därför erforderligt antal hästar samt att anställa för arbetenas utförande erforderlig extra personal, varför utgifterna under år 1916 skulle bestridas av de till anstaltens förfogande ställda medel. Samtidigt har Kungl. Maj:t anbefallt styrelsen att, efter närmare vunnen erfarenhet rörande kostnaderna för beredning av serum mot tetanus, till Kungl. Maj:t inkomma med

förslag i fråga om anvisande av medel, som till bestridande av kostnaderna för fortsatt beredning kunde komma att erfordras.

[33.]

I skrivelse den 27 maj 1918 har medicinalstyrelsen anfört:

Medicinalstyrelsen.

»Utgifterna i avseende å omkostnader för laboratoriet hava för år 1917 belöpt sig till tillhopa 125,050 kronor 84 öre, vadan sålunda ett överskridande av anslagen för samma år¹⁾ ägt rum med 80,400 kronor 84 öre. På grund av rådande dyrtidsförhållanden hava särskilt kostnaderna för posten beredning av animal vaccin m. m. varit oerhört stora och med en summa av 68,409 kronor 47 öre (91,849: 47 — 23,440) överskridit det i 1917 års stat härför anvisade beloppet.

Utgifterna för beredning av serum mot tetanus hava beräknats under år 1917 uppgå till omkring 15,500 kronor, och inkomsterna för försålt sådant serum hava för år 1917 belöpt sig till 2,950 kronor. Beredningen av serum mot tetanus har sålunda medfört en förlust av omkring 12,500 kronor. Den påfallande skillnaden mellan utgiften för beredning av sagda serum och inkomsten av dess försäljning förklaras därav, att laboratoriet på grund av rådande osäkra förhållanden erhållit i uppdrag att hålla ett rätt avsevärt förråd av serum såväl för civilt behov som för arméns räkning, varför tillverkningen måst göras mycket mera omfattande än den verkliga åtgången av serum skulle krävt. Någon inskränkning i tillverkningen torde icke heller för den närmaste tiden böra ifrågasättas.

Medicinalstyrelsen anser sig vidare böra framhålla, att styrelsen från och med den 1 januari 1916 avsevärt sänkt priset på serum mot difteri för att tillmötesgå upprepade framställningar härom från flera tjänsteläkare i riket.

Prissänkningen framgår av följande sammanställning:

<i>Antidifteriserum</i>	År 1915	År 1916
	öre	öre
Flaska om 1,000 I. E.	200	45
» » 1,500 » »	300	135
» » 3,000 » »	450	205
» » 4,500 » »	530	265

Laboratoriets inkomster av serumförsäljningen hava därigenom betydligt minskats.

I anledning av inträffad smittkoppepidemi år 1917 blev medicinalstyrelsen nödsakad att inköpa stora mängder animalt ympämne från utlandet, vilket, då ympämne för offentlig ympning numera utlämnas kostnadsfritt, medförde en betydande utgift.

För försäld vaccin och sera m. m. har under år 1917 influtit ett belopp av 62,321 kronor 52 öre. Fastän detta i sin helhet tagits i anspråk, har sålunda en brist av 18,079 kronor 32 öre (80,400: 84 — 62,321: 52) uppstått i anslagen till omkostnader för laboratoriet.

Vid 1915 års slut redovisades emellertid i samma års bokslut till återstående utgifter för anstalten en summa stor 51,278 kronor 24 öre. Av denna besparing disponerades under år 1916 2,692 kronor 89 öre, och fanns således till år 1917

¹⁾ Det i 1917 års ordinarie stat för statsmedicinska anstalten uppförda anslag uppgick, fränsett de ordinarie avlöningarna, till 44,650 kronor.

[33.] kvar ett belopp av 48,585 kronor 35 öre. Efter avdrag av nyssnämnda brist å 18,079 kronor 32 öre återstå 30,506 kronor 3 öre. Härav framgår, att befintlig behållning å anslaget till statsmedicinska anstalten under två år minskats med över 20,000 kronor.

Under förutsättning att nu rådande förhållanden komma att fortfara, skulle sålunda inom kort all befintlig besparing medtagas. Den under nu gångna delen av år 1918 vunna erfarenheten bekräftar detta.

Då, som styrelsen här ovan framhållit, även andra utgifter än de i anslagen angivna skola bestridas av de inflytande medlen för vaccin och sera m. m., synes det styrelsen uppenbart, att en utväg måste sökas för fyllandet av de allt mer och mer ökade utgifterna, och anser styrelsen det därför nödvändigt att höja anslaget till laboratoriet.

Då det gäller att avgöra, huru stor höjning, som kan erfordras, må följande anföras.

Först och främst synes det nödvändigt att därvid upptaga det för beredning av serum mot tetanus erforderliga beloppet eller 12,500 kronor. De under de senare åren så betydligt ökade kostnaderna för laboratoriets drift i övrigt göra det emellertid ävenledes nödvändigt att antingen i avsevärd grad höja priset på tillverkade sera, en utväg, som styrelsen på förut angivna grunder helst vill undvika, eller också att öka anslaget för beredning av vaccin m. m. med ett belopp, vilket icke torde böra understiga 15,000 kronor. Anföras må även, att hyresbeloppet för laboratoriets lokaler från och med 1 oktober 1918 kommer att höjas med 1,050 kronor.»

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, dels att i 1919 års tilläggsstat måtte upptagas ett tilläggsanslag av 27,500 kronor för beredning av vaccin, tillverkning av serum, inköp av djur samt anskaffande av apparater och reagentier m. m., dels ock att det i 1918 års avlönings- och omkostnadsstat för statens bakteriologiska laboratorium för nämnda ändamål uppförda anslaget å 20,440 kronor måtte från och med år 1920 höjas med 27,500 kronor till 47,940 kronor, varigenom hela anslaget till statens bakteriologiska laboratorium skulle ökas från nuvarande 73,190 kronor till 100,690 kronor.

I skrivelse den 23 september 1918 har medicinalstyrelsen sedermera anført, att de besparingar, som, enligt vad styrelsen i nyssberörda skrivelse meddelat, förefunnits å anslaget till statsmedicinska anstalten, nära nog förbrukats och att en säker brist kunde emotses under år 1918, därest icke anstaltens inkomster ökades. Styrelsen hade därför den 21 september 1918 beslutat en höjning av priset på antidifteri-serum till ungefär vad det varit före den sänkning, som ägt rum från och med år 1916. Då det emellertid vore önskligt, att priset på sagda serum, så snart ske kunde, återginge till sitt senaste prisläge, hade styrelsen ansett sig böra vidhålla sin förenämnda framställning om höjning av anslaget till det bakteriologiska laboratoriet.

Mot vad medicinalstyrelsen sålunda anført har jag icke funnit anledning till erinran. Emellertid torde, med hänsyn till av 1918 års riksdag, i samband med löneregleringen för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutat tillägg till avlöningsstaten för statens bakteriologiska laboratorium, anslaget för laboratoriet av sådan anledning böra förhöjas med 1,600 kronor. Sammanlagt skulle således erfordras en förhöjning av anslaget med 29,100 kronor, varjämte å 1919 års tilläggsstat skulle äskas 27,500 kronor.

[33.]
Departements-
chefen.

Under hänvisning beträffande anslaget å tilläggsstat till särskild framställning därom, får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels från och med år 1920 höja den å avlönings- och omkostnadsstaten för statens bakteriologiska laboratorium upptagna anslagsposten till beredning av vaccin, tillverkning av serum, inköp av djur, anskaffande av apparater och reagens m. m. från 20,440 kronor till 47,940 kronor;

dels ock från och med samma år höja det ordinarie anslaget till nämnda laboratorium, nu 73,190 kronor, med 29,100 kronor till 102,290 kronor.

4. Statens rättskemiska laboratorium.

Såsom i föregående punkt omförmälts, uppdelades enligt beslut vid 1917 års riksdag statsmedicinska anstaltens stat från och med år 1918 på sådant sätt, att vardera av anstaltens båda avdelningar, den medicinskt-bakteriologiska och den rättskemiska, erhöll sin särskilda utgiftsstat. För den rättskemiska avdelningen, vilken erhöll benämningen statens rättskemiska laboratorium, godkände riksdagen avlönings- och omkostnadsstat, slutande å 18,900 kronor, varjämte riksdagen å riksstaten från och med år 1918 uppförde ett ordinarie anslag å nämnda belopp, 18,900 kronor.

[34.]
Statens
rättskemiska
laboratorium.
(Ordinarie
anslag.)

I berörda avlönings- och omkostnadsstat hava uppförts, förutom avlöningar till de å laboratoriet anställda befattningshavarna, följande belopp till bestridande av laboratoriets utgifter:

[34.]	till tillfälliga biträden, övrig betjäning, vikariatsersättning, renskrivning m. m.	kronor 1,000: —
	hyra av erforderliga lokaler.	» 2,800: —
	belysning, bränsle, gas, vatten m. m.	» 350: —
	anskaffning av apparater och reagens m. m.	» 3,000: —
	Summa kronor 7,150: —	

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 16 november 1918 har medicinalstyrelsen anført, bland annat, följande:

»De betydande prisstegringar, som inträffat under år 1918, hava medfört, att laboratoriets utgifter blivit avsevärt större än vad vid uppgörande av berörda stat torde hava beräknats.

Under tiden till och med den 31 oktober 1918 har å ovan angivna utgiftstitlar åtgått:

till tillfälliga biträden, övrig betjäning, vikariatsersättning, renskrivning m. m.	kronor 618: 20
hyra	» 2,400: —
belysning, bränsle, gas, vatten m. m.	» 896: 46
anskaffning av apparater och reagens m. m.	» 3,714: 22
Summa kronor 7,628: 88	

Såsom framgår av ovanstående tablå, hava utgiftstitlarna belysning m. m. samt anskaffning av apparater m. m. redan överskridits, den förra med 546 kronor 56 öre och den senare med 714 kronor 22 öre, beroende på att de under år 1918 inträffade prisförhöjningarna varit särskilt betydande i fråga om de utgifter, som falla under berörda titlar. Kostnaderna för såväl belysning, bränsle och gas som för anskaffande av för laboratoriets drift erforderliga apparater och kemikalier m. m. hava under år 1918 betydligt stegrats, i en del fall flerdubblats. Även med iakttagande av den största sparsamhet har det därför för uppehållande av laboratoriets drift icke kunnat undvikas, att de å sagda utgiftstitlar anvisade beloppen redan något överskridits. Då med hänsyn till laboratoriets uppgifter torde vara nödvändigt, att dess verksamhet uppehålls i full utsträckning, torde medel böra anvisas till gäldande av de nödiga utgifter, som härför erfordras.

Beträffande de belopp, som skulle erfordras utöver i stat för år 1918 under ifrågavarande två utgiftstitlar anvisade, har laboratoriets föreståndare professorn B. V. H. Lindberger beräknat, att ett belopp av ytterligare tillhoppa 2,500 kronor skulle vara i sådant hänseende tillräckligt.»

På grund härav har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t ville för täckande av de ökade utgifterna å berörda i laboratoriets stat uppförda två utgiftstitlar göra framställning om anvisande av ett belopp å tillhoppa 2,500 kronor. Därest Kungl. Maj:t, i händelse av bifall härtill, funne berörda belopp böra fördelas å ifrågavarande två

utgiftstitlar, föreslår styrelsen, att fördelningen av detsamma borde ske med 1,000 kronor under titeln belysning, bränsle, gas, vatten m. m. samt 1,500 kronor under titeln anskaffande av apparater och reagens m. m.

[34.]

Då de kostnader, som redovisas under ifrågavarande två utgiftstitlar, icke torde komma att avsevärt nedgå under år 1919, har styrelsen slutligen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte å tilläggsstat för år 1919 anvisa motsvarande belopp 2,500 kronor till gäldande av de ökade utgifterna under samma utgiftstitlar år 1919.

Mot vad styrelsen i förevarande avseenden föreslagit synes ej vara något att erinra; och torde erforderligt förstärkningsanslag å tillhoppa 5,000 kronor för täckande av ifrågavarande ökade utgifter under åren 1918 och 1919 böra anvisas å tilläggsstat för sistnämnda år, varom jag i annat sammanhang gör hemställan. Jämväl för år 1920 lärer, med hänsyn till vad styrelsen yttrat, ett dylikt förstärkningsanslag böra äskas; och torde beloppet av detta anslag kunna bestämmas till 2,500 kronor.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till av 1918 års riksdag, i samband med löneregleringen för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutat tillägg till avlöningsstaten för statens rättskemiska laboratorium torde det ordinarie anslaget för laboratoriet, för närvarande 18,900 kronor, böra förhöjas med 650 kronor.

Jag hemställer alltså under förevarande punkt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det *ordinarie anslaget till statens rättskemiska laboratorium*, nu 18,900 kronor, med 650 kronor, till 19,550 kronor.

5. Förstärkning av det ordinarie anslaget till statens rättskemiska laboratorium.

Under åberopande av vad jag under nästföregående punkt anförte hemställer jag vidare, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[35.]

att till *förstärkning av det ordinarie anslaget till statens rättskemiska laboratorium* på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 2,500 kronor.

Förstärkning
av det ordi-
narie anslaget
till statens
rättskemiska
laboratorium.
(Extra anslag).

6. Statens farmaceutiska laboratorium.

[36.] På grund av beslut vid 1914 års senare riksdag inrättades under samma år vid statsmedicinska anstalten tills vidare ett farmaceutiskt laboratorium, vilket ställdes under tillsyn och vård av föreståndaren för anstaltens rättskemiska avdelning.

Statens
farmaceutiska
laboratorium.
(Extra anslag.)

För inredning, utrustning och drift av ifrågavarande laboratorium anvisade riksdagen på extra stat för år 1915 ett belopp av 30,350 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta förskottsvis under år 1914 av tillgängliga medel utanordna 14,750 kronor, och anvisades därefter för upprätthållande av laboratoriets drift för vartdera av åren 1916 och 1917 å extra stat ett belopp av 15,600 kronor.

Vidare har 1917 års riksdag, som med uteslutande ur riksstaten av det förutvarande ordinarie anslaget till statsmedicinska anstalten från och med år 1918 å sjätte huvudtiteln under gemensam överrubrik »statsmedicinska anstalten» uppfört särskilda ordinarie anslag till statens bakteriologiska laboratorium och till statens rättskemiska laboratorium, tillika för upprätthållande av driften vid det farmaceutiska laboratoriet å extra stat för år 1918 anvisat ett förslagsanslag, högst 15,600 kronor, att i riksstaten uppföras under nämnda överrubrik.

För år 1919 har riksdagen för ifrågavarande ändamål på extra stat anvisat ett förslagsanslag, högst 20,100 kronor.

Avlönings- och omkostnadsstat för farmaceutiska laboratoriet har av Kungl. Maj:t fastställts för varje särskilt verksamhetsår. Den för år 1919 genom kungl. brev den 28 juni 1918 fastställda staten är av följande lydelse:

Rättskemisten såsom laboratoriets föreståndare, arvode	kronor	500:—
1 laborator, arvode	»	5,400:—
1 assistent, »	»	3,000:—
För tillfälliga biträden (däri inräknade semesterpenningar à 250 kronor för laborator och assistent) samt renskrivning	»	2,600:—
Hyra för lokaler	»	3,000:—
Till instrument, apparater, reagens, böcker, tidskrifter, skrivmaterialier och diverse	»	2,400:—
Elektricitet, gas och vatten	»	600:—
Förbrukningsartiklar och diverse	»	2,000:—
Städning och rengöring m. m.	»	600:—

Summa kronor 20,100:—

Av det laboratorn tillkommande arvode skola 2,000 kronor anses motsvara tjänstgöringspenningar.

I skrivelse den 29 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anvisande för år 1920 av anslag för upprätthållande av laboratoriets drift med samma belopp som för år 1919.

[36.]

Medicinal-
styrelsen.

I enlighet med vad medicinalstyrelsen föreslagit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departements-
chefen.

att för upprätthållande av driften vid *statens farmaceutiska laboratorium* å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 20,100 kronor.

Provinsialläkarstaten.

7. Förste provinsialläkare och provinsialläkare.

Sedan den s. k. provinsialläkarkommittén med skrivelse den 1 december 1917 avgivit betänkande med förslag i fråga om reglering av avlöningsförhållandena för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m., avlätos på grundval av kommitténs förslag vissa framställningar till 1918 års riksdag. Frågan om en allmän reglering av avlöningsförhållandena för nämnda befattningshavare ansågs emellertid böra göras till föremål för ytterligare utredning och blev förty ej underställd riksdagens prövning. Sedan löneregleringskommittén avgivit utlåtande i denna fråga, kommer förslag i ämnet att föreläggas 1919 års riksdag. I avvaktan härå bör en förhöjning beräknas av det ordinarie anslaget till förste provinsialläkare och provinsialläkare, nu 997,200 kronor, med i runt tal 225,000 kronor.

[37.]

Förste provin-
sialläkare och
provinsial-
läkare.
(Ordinarie
anslag.)

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående reglering av avlöningsförhållandena för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m., beräkna en höjning av det ordinarie anslaget till *förste provinsialläkare och provinsialläkare*, nu 997,200 kronor, till 1,222,200 kronor.

8. Provisorisk förbättring av vissa provinsialläkares avlöningsförmåner.

[38.]

*Provisorisk
förbättring av
vissa provin-
sialläkares av-
löningsförmåner.*

(Extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts framställning anvisade riksdagen på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 31,700 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med i statsrådsprotokollet över civilärenden den 19 april 1918 angivna grunder användas till provisorisk förbättring av vissa provinsialläkares avlöningsförmåner.

I fall av en allmän lönereglering för förste provinsialläkare och provinsialläkare torde en minskning av ifrågavarande anslag kunna äga rum, och lärers anslaget tills vidare kunna för år 1920 beräknas till 7,200 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvaktan på den proposition, som kan komma att avlätas angående reglering av avlöningsförhållandena för förste provinsialläkare och provinsialläkare m. m., till *provisorisk förbättring av vissa provinsialläkares avlöningsförmåner* på extra stat för år 1920 beräkna ett förslagsanslag, högst, 7,200 kronor.

9. Resestipendier åt förste provinsialläkare m. fl.

[39.]

*Resestipendier
åt förste
provinsial-
läkare m. fl.
(Ordinarie
anslag.)*

I förslaget till riksstat för år 1916 hade Kungl. Maj:t under »Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården» såsom oförändrade ordinarie anslag, reservationsanslag, uppfört till resestipendier dels åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stadsläkare 2,500 kronor, dels åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare 500 kronor, dels åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus 1,500 kronor, dels ock åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien, 1,000 kronor.

I samband med behandlingen av frågan om åtgärder för ernående av största möjliga sparsamhet i statsutgifterna hade föredragande departementschefen i ingressen till det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet över civilärenden den 14 januari 1915 meddelat, att Kungl. Maj:t genom kungörelse föreskrivit, att med åtgärder för utdelning för år 1915 av vissa resestipendier skulle tills vidare anstå samt att det vore all anledning förmoda, att de ifrågakomna beloppen

icke alls komme att utgå för det med respektive anslag avsedda ändamål utan komme att inbesparas till statsverket. Bland dessa resestipendieanslag angav departementschefen, förutom vissa andra under sjätte huvudtiteln uppförda anslag, varom nu ej är fråga, ovanberörda ordinarie reservationsanslag. Med hänsyn till de jämförelsevis små belopp, vartill samtliga de sålunda angivna anslagen uppginge, ansåg departementschefen, att inbesparandet för år 1915 av dessa belopp icke borde föranleda till motsvarande nedsättning av de anslagsbelopp, som äskades för år 1916.

Riksdagen höll emellertid före, att, då de på omförmälda reservationsanslag uppkommande besparingar utan vidare bleve under år 1916 för respektive ändamål tillgängliga, det icke vore behöfligt att å samma års riksstat uppföra dessa anslag. Riksdagen beslöt alltså, att omförmälda fyra ordinarie reservationsanslag till resestipendier skulle ur riksstaten för år 1916 uteslutas.

Sedan genom särskilda kungörelser förordnats, att med åtgärder för utdelning för åren 1916—1918 av vissa angivna resestipendier, däribland de här förut omförmälda, skulle tills vidare anstå, har riksdagen, i enlighet med Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, beslutit, att ifrågavarande fyra reservationsanslag skulle uteslutas ur riksstaten jämväl för åren 1917—1919.

Enligt från medicinalstyrelsen erhållen uppgift finnas för ifrågavarande ändamål tillgängliga följande belopp:

1:o) Till resestipendier åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stadsläkare	kronor 3,500: —
2:o) Till resestipendier åt vid rikets hospital och asylers anställda läkare	» 1,000: —
3:o) Till resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus	» 3,500: —
4:o) Till resestipendier åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien	» 1,000: —

Med hänsyn till de å anslagen förefintliga reservationer och då beträffande flertalet stipendier några sökande ej anmält sig för år 1919, torde, enligt vad jag från medicinalstyrelsen inhämtat, anslagen ej heller behöva upptagas i riksstaten för år 1920.

Till de i tabellen under 2:o—4:o upptagna stipendier återkommer jag senare.

[39.] Under förevarande punkt hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt förste provinsialläkare, provinsialläkare, extra provinsialläkare, biträdande provinsialläkare och stads-läkare* skall ur riksstaten för år 1920 uteslutas.

10. Avlöning åt civila läkarstipendiater, *oförändrat ordinarie anslag, reservationsanslag* kronor 31,000: —

11. Bidrag till extra provinsialläkares avlö-
nande, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* ... » 40,000: —

Sjukvårdsanstalterna.

Sinnessjukvårdsanstalterna.

12. Hospitals underhåll.

[40.] Sedan 1918 års riksdag i skrivelse den 15 juni 1918, nr 414, anmält sitt beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler, har Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 fastställt ny avlöningsstat för läkar- och kontorspersonalen vid statens hospital och asyler ävensom bland annat genom särskilda kungörelser samma dag (sv. förf.-saml. nr 492 och 493) dels stadgat villkor och bestämmelser för åtnjutande av dessa avlöningsförmåner, dels ock godkänt avlöningsreglemente för sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens anstalter för sinnessjuka.

I sin förenämnda skrivelse anförde riksdagen, bland annat, att riksdagen funne vissa inom riksdagen väckta, i skrivelsen återgivna förslag om ytterligare förbättring av olika befattningshavares avlöningsförmåner m. m. förtjänta att i vederbörlig ordning göras till föremål för vidare utredning. Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t berörda den 28 juni 1918 åt medicinalstyrelsen att verkställa utredning i angivna hänseenden samt inkomma med det yttrande och förslag, vartill samma utredning kunde föranleda.

Då jag hyser förhoppning att under riksdagens lopp tilläventyrs kunna underställa Kungl. Maj:t förslag såväl i nyss berörda hänseenden som även beträffande frågorna om avlöningsstat för befattningshavare vid

Hospitals
underhåll.
(Ordinarie
anslag.)

Strängnäs hospital samt om gift kvinnas tillträde till hospitalsläkarbanan, torde det ordinarie förslagsanslaget till hospitals underhåll bära tillsvidare beräknas.

[40.]

Anslaget ifråga har under senare åren blivit i avsevärd grad förhöjt. Sålunda har anslaget varit bestämt för år 1916 till 3,850,000 kronor, för år 1917 till 4,350,000 kronor och för år 1918 till 4,700,000 kronor. Från och med år 1919 är anslaget, jämlikt beslut av nästlidet års riksdag, ytterligare förhöjt till 8,000,000 kronor. Oaktat de sålunda vidtagna förhöjningarna har anslaget, till följd av de under kristiden uppkomna ökade utgifterna för hospitalen, blivit i betydlig grad överskridet, och torde det ej vara uteslutet, att även med den från och med innevarande år beslutade förhöjningen ett överskridande av anslaget kommer att äga rum under samma år. Då emellertid en nedgång i hospitalens utgifter under år 1919 och närmast följande år synes antaglig samt å andra sidan avgifterna för hospitalsvård jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 6 december 1918 blivit för år 1919 förhöjda, har jag ansett anledning ej föreligga nu föreslå uppförande av särskilt förstärkningsanslag för ändamålet eller annan ökning av det ordinarie anslaget än som betingas av förut angivna förändringar i avlöningsförhållandena för vissa befattningshavare m. m., varför kostnaderna torde kunna beräknas till högst 200,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avvidan å den proposition, som kan komma att avlåtas beträffande avlöningsförhållandena för vissa befattningshavare vid statens anstalter för sinnessjuka m. m., beräkna en förhöjning av det *ordinarie förslagsanslaget till hospitals underhåll*, nu 8,000,000 kronor, till 8,200,000 kronor.

13. Bidrag till befordringsavgifter för vissa befattningshavare vid statens hospital och asyler.

I samband med den av nästlidet års riksdag beslutade regleringen av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler beviljade riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, såsom bidrag till de befordringsavgifter, vilka befattningshavare, tillhörande sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens hospital och asyler, hade att, därest de från och med år 1919 tillträdde

[41.]

Bidrag till befordringsavgifter för vissa befattningshavare vid statens hospital och asyler.

(Extra anslag.)

- [41.] befattning å ordinarie stat, enligt reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa till nämnda kassa erlægga, ett anslag av 230,000 kronor och anvisade därav på extra stat för år 1919 såsom förslagsanslag högst ett belopp av 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att med tillämpning av de av chefen för civildepartementet i statsrådsprotokollet för den 7 maj 1918 angivna grunder utfärda de bestämmelser, vilka i ifrågavarande avseende kunde anses erforderliga.

Närmare bestämmelser angående användningen av ifrågavarande anslag å 230,000 kronor hava sedermera meddelats genom kungörelse den 31 december 1918.

Enär enligt gällande bestämmelser befordringsavgifterna till civilstatens änke- och pupillkassa kunde erläggas under loppet av fem år, förutsattes vid beviljandet av omförmälda anslag, att detsamma skulle fördelas på en tidrymd av fem år. För år 1919 bestämdes beloppet till något mer än en femtedel eller 50,000 kronor, varemot det för de senare även på grund av dödsfall eller avgång ur tjänst ansågs kunna sättas till något mindre än en femtedel.

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 14 oktober 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anvisande för ifrågavarande ändamål för år 1920 av ett anslag om 45,000 kronor.

Departements-
chefen.

Då jag ej finner något att häremot erinra, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att av det utav 1918 års riksdag beviljade anslaget å 230,000 kronor såsom *bidrag till de befordringsavgifter, vilka befattningshavare, tillhörande sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens hospital och asyler, hava att, därest de från och med år 1919 tillträda befattning å ordinarie stat, enligt reglementet för civilstatens änke- och pupillkassa till nämnda kassa erlægga*, på extra stat för år 1920 såsom förslagsanslag, högst, anvisa ett belopp av 45,000 kronor.

14. Resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare.

Under åberopande av vad under punkt 39 anförts, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare* skall ur riksstaten för år 1920 uteslutas.

[42.]
Resestipendier åt vid rikets hospital och asyler anställda läkare.
(Ordinarie anslag.)

15. Anläggning av hospital vid Strängnäs.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet har 1913 års riksdag för uppförande av en för 800 sinnessjuka avsedd statsanstalt å biskopsbostället Sundby nr 1 om 2 mantal i Strängnäs socken och Åkers härad av Södermanlands län samt gäldande av de ersättningsbelopp, som i anledning av boställets avstående borde utgå till vederbörande rättsägare, beviljat ett belopp av 3,300,000 kronor samt därav på extra stat för år 1914 anvisat 150,000 kronor.

[43.]
Anläggning av hospital vid Strängnäs.
(Extra anslag.)

Sedermera har riksdagen av ifrågavarande anslag på extra stat anvisat för vart och ett av åren 1915 och 1916 800,000 kronor, för år 1917 550,000 kronor, för år 1918 200,000 kronor och för år 1919 återstående beloppet 800,000 kronor. Vidare har riksdagen för sistnämnda år för ändamålet anvisat ett tilläggsanslag av 500,000 kronor.

Då det, såsom medicinalstyrelsen framhållit i skrivelse den 31 januari 1917, visat sig, att kostnaderna för ifrågavarande byggnadsföretag icke kunde hållas inom den beräknade ramen, föreslog Kungl. Maj:t i en den 9 mars 1917 avlåten proposition riksdagen medgiva, att oaktat den beslutade anläggningen av ifrågavarande hospital icke kunde komma till stånd för det av riksdagen för ändamålet beviljade anslag, anläggningen ändock finge utföras i enlighet med för densamma upprättade plan, med de jämkningar däri, som Kungl. Maj:t för kostnadernas nedbringande kunde finna lämpligt stadga.

I skrivelse den 27 mars 1917 anmälde riksdagen, att riksdagen bifallit vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit.

I skrivelse den 28 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anvisande av ytterligare anslag för ifrågavarande ändamål. Styrelsen har därvid anfört följande:

Medicinalstyrelsen.

- [43.] »Hittills hava för kontrakterade arbeten vid hospitalet jämte mindre tillägs-
arbeten disponerats:

Grundläggningsarbeten.....	kronor	437,344: 90
Uppförande av fem bostadshus för betjäning	»	94,730: 50
Uppförande av byggnadsstommar	»	2,716,585: 60
Vissa snickeriarbeten	»	250,000: —
Rörledningssystem för elektrisk belysning i paviljong V, överläkar-, hospitalsläkar- och sysslomansbostäderna.....	»	4,700: —
D:o för svagströmsledningarna i samma byggnader	»	741: —
D:o för d:o i övriga byggnader vid anstalten	»	3,953: —

Läggas här till en del extra utgifter:

Förskott av statskontoret	kronor	102,947: 32
Provbörningar m. m.	»	2,088: 15
Arkitekt- och kontrollantarvoden	»	86,397: —
Diverse personer för resor, ritkopior, tryckningskostnader m. m.	»	11,643: 82
visar sig, att av de för hospitalets uppförande hittills anvi- sade medlen, 3,800,000 kronor, redan disponerats ett belopp av	»	3,711,131: 29

För arbetenas fortsättande skulle styrelsen till sitt förfogande således hava
allena 88,868 kronor 71 öre.

Annu återstå emellertid ganska betydliga arbeten för anstaltens bringande
i fullfärdigt skick och kostnaderna härför hava vid ett inom styrelsen hållet
sammanträde, vid vilket styrelsens arkitekt C. Westman samt ingenjörerna H.
Theorell och Carl A. Rossander närvarit, beräknats sålunda:

Återstående byggnadsarbeten	kronor	1,100,000: —
Vatten- och avloppsledningar	»	850,000: —
Värmeledning	»	1,000,000: —
Köks- och tvättapparater samt bakugnar	»	225,000: —
Elektrisk belysning	»	500,000: —
Elektriska hissar	»	30,000: —
Väganläggning med spårvägar och båtbygga.....	»	100,000: —

Summa kronor 3,805,000: —

Härvid vill medicinalstyrelsen emellertid framhålla, att dessa kostnader be-
räknats efter nu gällande arbets- och materialpris, vadan säkerhet icke finnes,
att arbetena slutligen skola kunna utföras för ovan angivna summa, då under
nu rådande kristid dessa pris äro i ständigt stigande.

Samtliga ovan omförmälda, ännu återstående arbeten hyser medicinalsty-
relsen förhoppning om att kunna bringas till utförande under åren 1919 och
1920. Ifråga om fördelningen av arbetena å dessa båda år har vid nämnda
sammanträde uppgjorts en preliminär plan, enligt vilken under år 1919 de redan
påbörjade byggnadsarbetena skulle fortsättas, samt dessutom påbörjas och i vä-

sentlig mån fullbordas arbetena med vatten- och avloppsledningar, elektrisk belysning, elektriska hissar samt väganläggning, varjämte värmeledningsanläggningen skulle i sin helhet utföras.

Under år 1920 skulle samtliga arbeten avslutas.

Kostnaderna för arbetenas utförande enligt denna plan hava beräknats sålunda:

för år 1919:

Byggnadsarbeten	kronor	700,000: —
Vatten- och avloppsledningar	»	600,000: —
Värmeledning	»	1,000,000: —
Elektrisk belysning	»	250,000: —
Elektriska hissar	»	15,000: —
Väganläggning	»	80,000: —
Summa kronor		2,645,000: —

för år 1920:

Byggnadsarbeten	kronor	400,000: —
Vatten- och avloppsledningar	»	250,000: —
Köks- och tvättapparater samt bakugnar	»	225,000: —
Elektrisk belysning	»	250,000: —
Elektriska hissar	»	15,000: —
Väganläggning	»	20,000: —
Summa kronor		1,160,000: —

Då, såsom ovan nämnts, av redan beviljade anslag återstå allenast 88,868 kronor 71 öre och då för kontrollantarvoden, besiktningar, ritkopior m. m. erfordras ett belopp, som torde kunna upptagas till 25,000 kronor, skulle för hospitalets fullbordande ett ytterligare anslag av i runt tal 3,750,000 kronor böra äskas av riksdagen, och därav 2,645,000 kronor redan för år 1919.»

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för uppförande av Strängnäs hospital anvisa *dels* på tilläggsstat för år 1919 2,645,000 kronor, *dels* och på extra stat för år 1920 1,105,000 kronor.

Kostnaderna för uppförande av Strängnäs hospital komma, såsom av medicinalstyrelsens redogörelse framgår, på grund av den alltjämt fortgående stegringen av material- och arbetspriser att högst väsentligt överstiga de ursprungligen beräknade. Medan vid beslutet om hospitalets uppförande kostnaderna därför beräknades till 3,300,000 kronor, vilket belopp i dess helhet av riksdagen anvisats, uppgå de belopp, som av medicinalstyrelsen nu äskas i tilläggsanslag för åren 1919 och 1920, till ej mindre än 3,750,000 kronor, vartill kommer av förra årets

Departements-
chefen.

- [43.] riksdag beviljat tilläggsanslag å 500,000 kronor. Ändock kan ej med säkerhet bedömas, om ytterligare tilläggsanslag för ändamålet erfordras, men har styrelsen förutsatt, att hospitalet skulle med de nu äskade tilläggsanslagen kunna slutföras.

Såsom av det föregående framgår, har riksdagen, oavsett de inträffade kostnadsstegringarna, uttalat sig för arbetenas fullföljande i enlighet med den upprättade planen. Att genom en uppdelning av de nu äskade tilläggsanslagen ytterligare framskjuta arbetenas fullbordande synes ej heller böra ifrågakomma. Förutom behovet att vinna tillgång till det betydande antalet, 800, nya vårdplatser, som genom hospitalets tagande i bruk skulle ernås, talar för företagets snara färdigställande jämväl att byggnaderna kunna taga skada, om ej värmelednings- och dylika arbeten nu komma till stånd, och att de avslutade entreprenadavtalen ingåtts under förutsättning, att uppskov med anläggningen ej skall äga rum. Jag har därför, på sätt under följande punkter skall omförmälas, ansett mera ändamålsenligt att på annan väg ernå de nedsättningar i äskade anslag för hospitalsanläggningar, som funnits oundgängliga.

Under hänvisning beträffande anslaget å tilläggsstat för år 1919 till särskild framställning därom, får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande av en för 800 sinnessjuka avsedd statsanstalt å biskopsbostället Sundby nr 1 om 2 mantal i Strängnäs socken av Södermanlands län på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 1,105,000 kronor.

16. Anläggning av hospital vid Hälsingborg.

*Anläggning
av hospital
vid Hälsing-
borg.*

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet har 1917 års riksdag *dels* beslutat, att ett för 1,200 sinnessjuka och 200 svårskötta obildbara sinnesslöa avsett hospital skulle, i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i februari 1917 uppgjorda ritningar, uppföras på ett av Hälsingborgs stad för ändamålet upplåtet, vid stadens norra gräns inom staden och å Laröd beläget område för en beräknad kostnad av 9,700,000 kronor, *dels ock* för påbörjande av berörda byggnadsföretag på extra stat för år 1918 anvisat ett reservationsanslag av 100,000 kronor.

Sedermera har riksdagen för fortsättande av arbetena med hospitalets uppförande på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

I skrivelse den 26 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om ett anslag av 1,000,000 kronor till ifrågavarande hospitalsanläggning för år 1920.

Medicinal-
styrelsen.

Till en början må erinras, att 1917 års riksdag i samband med beviljande av anslag för ifrågavarande hospital uttalade, att riksdagen, vars vederbörande utskott tagit del av den uppgjorda planen för byggnadernas placering ävensom i ärendet ingivna kostnadsförslag, uppmärksammat, hurusom enligt byggnadsplanen bostäderna för den gifta betjäningen vid hospitalet skulle komma att ligga alltför nära varandra samt att ett väl stort antal bostadslägenheter inrymts i en och samma byggnad. Ej mindre ur hygienisk synpunkt än även med tanke på trevnaden för bemälda personal syntes det därför riksdagen böra tagas under överbägande, huruvida icke de för personalen avsedda lägenheterna lämpligen kunde fördelas på ett större antal byggnader samt byggnaderna jämväl förläggas på större avstånd från varandra.

Departements-
chefen.

Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t den 29 juni 1917 åt medicinalstyrelsen att, med iakttagande av de utav riksdagen gjorda erinringarna, låta utarbeta och till Kungl. Maj:t ingiva nytt förslag till ritningar till bostäder för den gifta betjäningen.

I skrivelse den 27 februari 1918 anförde medicinalstyrelsen, att det vid de förhandlingar, som med anledning av det sålunda meddelade uppdraget ägt rum inom styrelsen och med arkitekten Westman, framgått, att en väsentlig ändring i det av styrelsen förut framlagda förslaget till ifrågavarande betjäningsbostäder i och för iakttagande av de utav riksdagen gjorda erinringarna skulle under förhandenvarande förhållanden innebära avsevärda olägenheter för hospitalsanläggningen i dess helhet. Tillika återopade styrelsen en av arkitekten Westman till styrelsen ingiven skrift i ämnet, däri denne förmålde sig anse, att ett frångående av den ifrågasatta byggnadsplanen för att i stället uppföra flera mindre bostadshus på större avstånd skulle till följd av det begränsade området, som stode till förfogande, stöta på stora svårigheter. Ett dylikt förfarande skulle dessutom väsentligt höja byggnadskostnaden och torde icke medföra den ökade trevnad, som väl med ändringen främst avsåges. Så som lägenheterna vore placerade, syntes vidare ur hygienisk synpunkt icke någon fara vara för handen. På grund härav

och av i övrigt anförda skäl anhöll styrelsen, med överlämnande av nya, av arkitekten Westman uppgjorda förslagsritningar till bostäder för den gifta betjäningen vid hospitalet, enligt vilka ritningar viss omplacering av byggnaderna ägt rum samt dessutom en del smärre ändringar vidtagits, att Kungl. Maj:t måtte fastställa samma ritningar utan hinder därav, att de i kungl. brevet den 29 juni 1917 angivna direktiv icke blivit i ritningarna iakttagna.

I avgivet utlåtande tillstyrkte byggnadsstyrelsen medicinalstyrelsens framställning.

Med hänsyn till vad medicinalstyrelsen sålunda anfört fastställde Kungl. Maj:t den 24 maj 1918 till efterrättelse ovanberörda av arkitekten Westman uppgjorda nya förslagsritningar till bostäder för den gifta betjäningen.

Beträffande frågan om fortsatt anslag till hospitalsanläggningen är att märka, att arbetena därå i endast ringa omfattning tagit sin början. Med hänsyn härtill torde det ej möta några avsevärda svårigheter att förskjuta arbetena på sådant sätt, att de hittills anvisade anslagen räcka jämväl för år 1920. På grund av det statsfinansiella läget kan jag därför ej förorda, att något anslag för år 1920 nu äskas av riksdagen.

I samband härmed må framhållas, att medicinalstyrelsen gjort särskilda framställningar om anslag dels till *ombyggnad av paviljongerna för patienter av första klass vid Lunds hospital*, dels ock till uppförande av *ny överläkarbostad vid Göteborgs hospital*. Av nyss angivet skäl har jag ansett ej heller dessa framställningar böra underställas den nu instundande riksdagen.

17. Uppförande av nya paviljonger för oroliga sjuka vid Sätters och Västerviks hospital.

[44.] Med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1917 års riksdag dels medgivit, att två paviljonger för oroliga sjuka vid vartera av Sätters och Västerviks hospital finge i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten G. Wickman i augusti 1916 uppgjorda ritningar uppföras för en beräknad kostnad av 998,400 kronor, *dels ock* för påbörjande av berörda byggnadsföretag på extra stat för år 1918 anvisat ett reservationsanslag av 200,000 kronor. Sedermera har riksdagen på extra stat för år 1919 för arbetenas fortsättande anvisat ett reservationsanslag av 500,000 kronor.

Uppförande
av nya paviljonger för
oroliga sjuka
vid Sätters och
Västerviks
hospital.
(Extra anslag.)

I skrivelse den 26 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920 och därvid anmält, att för arbetenas fortsättande under samma år enligt uppgjord beräkning erfordrades återstoden av det beräknade beloppet eller 298,400 kronor.

[44.]

Medicinal-
styrelsen.

Med anledning av medicinalstyrelsens sålunda gjorda framställning hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departements-
chefen.

att för fortsättande av arbetena med uppförande av *två paviljonger för oroliga sjuka vid varter av Sätters och Västerviks hospital* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag å 298,400 kronor.

18. Bostadshus för betjäning vid hospitalen i Säter och Västervik.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag dels medgivit, att fyra bostadshus för gifta skötare vid vartdera av Sätters och Västerviks hospital finge i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten Gustaf Wickman i februari 1914 uppgjorda ritningar uppföras för en beräknad sammanlagd kostnad av 136,800 kronor, dels ock för påbörjande av berörda byggnadsföretag på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 75,000 kronor.

[45.]

Bostadshus
för betjäning
vid Sätters och
Västerviks
hospital.
(Extra anslag.)

Sedermera har Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 uppdragit åt medicinalstyrelsen att låta uppföra ifrågavarande bostadshus i huvudsaklig överensstämmelse med ovanberörda ritningar, därvid det emellertid skulle åligga styrelsen att, därest det vid byggnadsarbetets igångsättande skulle visa sig, att kostnaderna komme att väsentligt överstiga de beräknade, underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning.

I skrivelse den 26 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920 samt därvid meddelat, att för arbetenas fortsättande under samma år enligt inom styrelsen uppgjord beräkning skulle erfordras återstoden av det för bostadshusens uppförande beräknade beloppet eller 61,800 kronor.

Medicinal-
styrelsen.

I anslutning till den av medicinalstyrelsen sålunda gjorda framställningen hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departements-
chefen.

[45.]

att för fortsättande av arbetena med uppförande av *fyra bostadshus för gifta skötare vid vartdera av Sätters och Västerviks hospital* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag å 61,800 kronor.

19. Uppförande av paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital.

[46.]

*Uppförande
av paviljonger
för oroliga
sjuka vid
Östersunds
hospital.*
(Extra anslag.)

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag dels medgivit, att två paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital må i huvudsaklig överensstämmelse med arkitekten Nils Lovén uppgjorda ritningar uppföras för en beräknad kostnad av 880,000 kronor, dels ock för påbörjande av berörda byggnadsföretag på extra stat för år 1919 anvisat ett reservationsanslag av 200,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 uppdragit åt medicinalstyrelsen att låta uppföra ifrågavarande paviljonger i huvudsaklig överensstämmelse med ovanberörda ritningar, därvid styrelsen hade att, därest enligt inkommande anbud å paviljongernas uppförande kostnaderna härför skulle visa sig väsentligt överstiga de beräknade, underställa anbuden Kungl. Maj:ts prövning.

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 26 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning, att för arbetenas fortsättande under år 1920 måtte för samma år anvisas ett anslag av 500,000 kronor.

Departements-
chefen.

Vad medicinalstyrelsen sålunda föreslagit har ej givit mig anledning till annan erinran än att det av styrelsen äskade anslagsbeloppet torde kunna nedsättas med 200,000 kronor eller till 300,000 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för fortsättande av arbetena med uppförande av *två paviljonger för oroliga sjuka vid Östersunds hospital* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag å 300,000 kronor.

20. Uppförande av magasinsbyggnader vid vissa hospital.

I särskilda skrivelser den 11 september 1917 och den 18 september 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställningar om uppförande av magasinsbyggnader för förvaring av proviant m. m. vid vissa av rikets hospital.

I förstnämnda skrivelse anförde styrelsen beträffande behovet av dylika byggnader följande:

»Jämlikt § 11 mom. 11 och 12 av Kungl. Maj:ts förnyade nådiga stadga angående sinnessjuka den 14 juni 1901 tillkommer det medicinalstyrelsen såsom överstyrelse för rikets sinnessjukanstalter att utfärda allmän stat angående beklädnad och sängutredning samt särskilda utspisningsstater ävensom att, där medicinalstyrelsen finner sådant lämpligt, anskaffa för anstalterna i större mängd erforderliga varor.

Med hänsyn därtill, att sinnessjukanstalterna äro belägna inom vitt skilda delar av landet, på vilka behov och sedvänjor äro varandra högst olika, har medicinalstyrelsen på förslag av vederbörande hospitalsdirektioner fastställt för de olika anstalterna gällande stater, varefter det ålegat hospitalsdirektionerna att verkställa upphandlingen av sålunda erforderliga varor. Dessa upphandlingar hava verkställts i enlighet med de i förordningen av den 17 november 1893 angående statens upphandlings- och entreprenadväsende m. m. givna föreskrifter. Av de inkomna anbuderna hava endast de, som avsett proviantartiklar, underställts medicinalstyrelsens prövning, övriga anbud hava antagits av direktionerna själva.

Före krigsutbrottet i augusti månad 1914 skedde upphandlingen av för anstalterna erforderliga proviantartiklar årsvis. Vid slutet av varje år infordrades anbud med angivande av den beräknade åtgången av varan under följande kalenderår. Anbudet skulle omfatta denna kvantitet, dock med skyldighet för leverantören att på särskild rekvisition leverera endast den del därav, som för tillfället erfordrades. Vid flertalet anstalter har därvid utvecklats sig den praxis, att rekvisitionerna omfattade endast dagsbehovet och att leverantörerna sålunda så gott som dagligen måste låta utforsla till anstalten, med dess ofta avlägsna läge från leveransorten, smärre partier av en vara, detta beroende därpå, att vederbörande anstalt saknade utrymme att mottaga och förvara större partier av samma vara. Medicinalstyrelsen har länge haft sin uppmärksamhet riktad på detta missförhållande, som otvivelaktigt medför vissa olägenheter för statsverket. En affärsman, som avgivit ett fixerat anbud omfattande en tidrymd av ett år framåt, måste givetvis räkna med en viss risk för inträffande prisstegringar under denna tid eller också måste han räkna med kostnader för varans magasinering och möjligen ränteförluster, om han själv vid anbudets avgivande disponerar över det parti, som leveransen kommer att omfatta. I vilket fall som helst torde han hålla sig skadeslös genom att i motsvarande mån höja det vid anbudets avgivande gällande marknadspriset. Dessutom torde svårigheten att ordna dessa dagliga transporter avhålla längre bort från anstalten belägna firmor att inlämna anbud, varigenom staten måhända mången gång går miste om fördelaktiga anbud.

[47.]

*Uppförande
av magasins-
byggnader
vid vissa
hospital.*

Extra anslag.

*Medicinal-
styrelsen
den 11/9 1917.*

[47.]

Olägenheten med det sålunda tillämpade sättet för leveranser av proviant artiklar till rikets sinnessjukanstalter framträdde särskilt tydligt i och med den genom krigsutbrottet inträdande åtstramningen på varumarknaden. Med hänsyn till svårigheten att då erhålla anbud omfattande leveranser under ett år framåt anmodades hospitalsdirektionerna att vid infordrande av anbud å proviant begränsa leveranstiderna till en, högst tre månader, samt att om möjligt upphandla så stora partier av en vara på en gång, att frakt- och transportkostnaderna nedbringades. Därigenom vunne man även den fördelen, att varan kunde levereras i gängse handelsförpackningar. För att ytterligare nedbringa kostnaderna skulle varorna levereras fritt vid anstalten närmast belägna järnvägsstation eller hamn, varifrån anstalten själv skulle ombesörja transporten ut till anstalten. Till underlättande av dessa transporter har medicinalstyrelsen gått i författning om anskaffande av lastautomobiler för de större anstalterna.

Detta av yttre omständigheter på sätt och vis framtvingna system har emellertid visat sig så fördelaktigt, att medicinalstyrelsen anser sig böra tillämpa detsamma även för framtiden.

För att systemet skall ekonomiskt kunna utnyttjas fordras emellertid, att tillräckliga och lämpliga förrädslokaler finnas på anstalterna. I detta avseende äro flertalet sinnessjukanstalter likväl mycket illa rustade, och stora svårigheter hava yppat sig på de större anstalterna att kunna mottaga och förvara de varupartier, som behöft upphandlas. I vissa fall har medicinalstyrelsen till och med bemyndigat vederbörande att för ändamålet förhyra förrädslokaler. Medicinalstyrelsen, som ansett sig böra vidtaga åtgärder för att undanröja dessa svårigheter, har kommit till den övertygelsen, att bästa sättet för att tillfredsställande kunna ordna denna fråga vore att låta uppföra särskilda för ändamålet avsedda magasinslokaler på de större anstalterna.»

Med denna skrivelse överlämnade medicinalstyrelsen tillika av arkitekten C. Westman i april 1917 på styrelsens uppdrag utarbetade ritningar till en magasinsbyggnad, som skulle kunna användas såsom standardtyp vid uppförandet av förrädsbyggnader vid rikets sinnessjukanstalter. Kostnaderna för en sådan byggnad beräknades av styrelsen på grundval av i juni 1917 uppgjorda kostnadsförslag till i runt tal 50,000 kronor.

Medicinalstyrelsen anförde i sistnämnda skrivelse vidare, att de anstalter, för vilka styrelsen planerat uppförande av särskild magasinsbyggnad, vore sinnessjukanstalterna i Uppsala, Västervik, Kristinehamn, Säter och Östersund. Vid anstalterna i Vadstena, Vänersborg och Piteå finnes redan särskilda förrädsbyggnader uppförda. Över det av arkitekten Westman upprättade förslaget hade vederbörande hospitalsdirektioner anmodats yttra sig, och hade därvid inga anmärkningar framställts mot förslaget i fråga. Behovet av de ifrågasatta byggnaderna hade särskilt av direktionerna i Säter och Kristinehamn framhållits såsom synnerligen trängande. Emellertid ansågo sig medicinalstyrelsen, även om behovet av särskilda magasinsbyggnader vore fastslaget vid samtliga

de hospital, för vilka sådana planerats, för det dåvarande böra föreslå uppförande därav endast vid hospitalen i Säter och Kristinehamn. 47.]

I infortrat yttrande den 18 september 1917 förklarade sig överintendentsämbetet icke hava något att erinra mot medicinalstyrelsens i skrivelsen den 11 september 1917 gjorda framställning. Överintendentsämbetet.

Under erinran om vad sålunda tidigare i ärendet förekommit anförde medicinalstyrelsen i sin skrivelse den 18 september 1918 bland annat följande: Medicinalstyrelsen
den 18/9 1918.

»Under den tid, som förflutit, sedan styrelsens skrivelse den 11 september 1917 avläts, har behovet av de i nämnda skrivelse föreslagna magasinsbyggnaderna blivit allt tydligare. Den osäkerhet i fråga om tillgången på vissa slag av nödvändiga proviantartiklar, som tidvis varit rådande, har medfört, att anstalterna nödgats att, då tillfälle därtill erbjödits, på en gång upphandla större partier av desamma. Därvid har bristen på lämpliga förrådslokaler, där provianten kunnat förvaras utan fara för förstörelse, gjort sig synnerligen kännbar. Styrelsen anser sig därför icke böra undanskjuta frågan om uppförande av magasinsbyggnader vid de större anstalter, som ännu äro i saknad av sådana. Även sedan mera normala förhållanden med jämnare tillgång på livsmedelsmarknaden inträtt, torde en återgång till det äldre entreprenadsystemet, sådant detsamma förut i många fall tillämpats, icke böra ifrågakomma, utan bör jämväl framdeles den under kristiden tillämpade praxis, att, då lämpligt tillfälle erbjödes, upphandla och lagra större partier på en gång, böra bibehållas såsom för statsverket fördelaktigt. Behov av lämpliga magasinsbyggnader vid de större sinnessjukanstalterna torde därför allt framgent komma att förefinnas.

Under återopande härav får styrelsen föreslå, att magasinsbyggnader enligt förut omnämnda ritningar och kostnadsförslag måtte få uppföras ej blott vid hospitalen i Säter och Kristinehamn utan även vid sinnessjukanstalterna i Uppsala, Västervik och Östersund.

Emellertid stå berörda kostnadsförslag ej längre i överensstämmelse med nu gällande byggnadspriser, vilka äro avsevärt högre än vid tidpunkten för förslagens utarbetande var fallet. Styrelsen har därför låtit arkitekten Westman utarbeta nytt kostnadsförslag för ifrågavarande magasinsbyggnader. Enligt det omarbetade kostnadsförslaget skulle kostnaden för en magasinsbyggnad av den föreslagna typen komma att uppgå till 70,000 kronor, vartill skulle komma invändiga elektriska ledningar för en kostnad av 1,200 kronor samt arkitekt- och kontrollant-arvode 1,500 kronor. Hela kostnaden skulle således belöpa sig till 72,700 kronor.

Det torde vara synnerligen ovisst, huruvida byggnadspriserna skola komma att avsevärt nedgå under de närmaste åren. Tvärtom är en ytterligare stegring av berörda priser icke utesluten. Ett uppskov på grund av de rådande höga byggnadspriserna torde därför icke vara att förordas.»

Under återopande av vad sålunda i ärendet förekommit har styrelsen i sin skrivelse den 18 september 1918 hemställt, att Kungl. Maj:t ville bemyndiga styrelsen att dels i huvudsaklig överensstämmelse med arkitekten Westmans förenämnda ritningar låta uppföra en magasinsbyggnad vid en var av sinnessjukanstalterna i Uppsala, Västervik,

- [47.] Kristinehamn, Säter och Östersund, med rätt för styrelsen att därvid göra de smärre förändringar, som kunde påkallas av de lokala förhållandena, dels ock för sagda ändamål disponera ett belopp av 363,500 kronor.

Byggnads-
styrelsen.

Till följd av remiss har byggnadsstyrelsen den 17 oktober 1918 avgivit utlåtande i ärendet. Styrelsen har därvid icke haft något att erinra i fråga om de av arkitekten Westman utförda ritningarna. Beträffande åter byggnadskostnaderna finner styrelsen, att desamma med hänsyn till nu gällande byggnadspriser, i enlighet med inom styrelsen uppgjord kostnadsberäkning böra sättas till 84,000 kronor för varje byggnad, vadan sålunda för uppförande av de ifrågasatta 5 magasinsbyggnaderna skulle erfordras ett anslag av 420,000 kronor.

Departementa-
chefen.

Det torde utan vidare stå klart, att det, även vid normal livsmedelstillgång, i många fall kan leda till väsentliga besparingar, därest vederbörande hospitalsdirektioner äro i tillfälle att upphandla och lagra större partier av för hospitalens behov nödvändiga proviantartiklar än som äro avsedda för den omedelbara förbrukningen. Före den nuvarande kristidens inträde ägde emellertid i regel ingen dylik lagring rum. Sedermera har det på grund av de rådande livsmedelssvårigheterna blivit en nödvändighet att, då tillfälle erbjudes, på en gång upphandla så stora partier, som omständigheterna medgiva. För nu berörda ändamål erfordras emellertid lokaler, i vilka de upphandlade varorna någon längre tid kunna förvaras utan fara för försämring eller förstöring. I detta hänseende äro en stor del av rikets sinnessjukanstalter illa ställda, och särskilt gör sig bristen på erforderliga magasinslokaler gällande vid nu ifrågavarande hospital.

Såsom i någon mån belysande må här återgivas följande inom medicinalstyrelsen upprättade översikt:

H o s p i t a l .	Avstånd till närmaste stad.	Antal portionstagare.		
		Patienter.	Betjäning.	Summa.
Uppsala.....	2 1/2 km.	1,246	290	1,536
Västervik.....	4 "	¹⁾ 830	235	1,065
Kristinehamn.....	3 "	800	167	967
Säter.....	3 "	¹⁾ 830	250	1,100
Östersund.....	3 "	¹⁾ 560	170	730

¹⁾ Anslag till utvidgning med 100 platser beviljat.

Av denna sammanställning torde framgå, att proviantbehovet vid ifrågavarande hospital uppgår till betydande kvantiteter. Hospitalens avstånd från närmast belägna stad gör det vidare i det närmaste omöjligt att utom anstalterna kunna genom förhyrning anskaffa användbara magasinslokaler. Jag finner det därför påkallat, att snara åtgärder vidtagas till avhjälpande av denna brist, vilken även under mera normala förhållanden kan medföra stora och svårersättliga förluster. Med hänsyn till den ogynnsamma tidpunkten för påbörjandet av nya byggnadsföretag är det emellertid nödvändigt att, där sådant utan allt för stora olägenheter låter sig göra, något uppskjuta de planerade byggnaderna. Ett dylikt uppskov synes vara möjligt beträffande samtliga ifrågavarande hospital med undantag för hospitalen i Kristinehamn och Säter. Vid sistnämnda två anstalter är nämligen behovet av magasinsbyggnader synnerligen trängande, vilket av medicinalstyrelsen redan under år 1917 framhållits. Anslag för dessa två byggnadsföretag torde därför böra anvisas å 1920 års stat.

Enligt medicinalstyrelsens beräkning skulle kostnaderna för en magasinsbyggnad, uppförd i enlighet med föreliggande ritningar, belöpa sig till 72,700 kronor. På grund av inträffade prisstegringar har byggnadsstyrelsen föreslagit, att för varje byggnad måtte beräknas ett belopp av 84,000 kronor. Ehuru det ej kan anses uteslutet, att byggnadskostnaderna till år 1920 kunna komma att nedgå, lär emellertid försiktigheten bjuda, att anslaget beräknas i enlighet med vad byggnadsstyrelsen föreslagit. Uppförandet av magasinsbyggnader vid hospitalen i Kristinehamn och Säter skulle således draga en sammanlagd kostnad av 168,000 kronor.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i april 1917 uppgjorda ritningar av en *magasinsbyggnad vid vardera av sinnessjukanstalterna i Kristinehamn och Säter* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 168,000 kronor.

21. Uppförande av familjebostäder för hospitalspersonalen.

[48.]

Uppförande
av familje-
bostäder för
hospitalsper-
sonalen.
(Extra anslag.)

Behovet av ökat antal familjebostäder för sjukvårds- och ekonomi-personalen vid statens anstalter för sinnessjuka gör sig alltmera gällande. Angelägenheten av att detta behov i möjligaste mån tillgodoses har även vid upprepade tillfällen av sinnessjukvårdens målsmän framhållits. I det av särskilda sakkunniga den 29 september 1913 avgivna betänkandet angående personalens vid statens anstalter för sinnessjuka uppförande på ordinarie stat m. m. betonas sålunda livligt denna angelägenhet. Enligt sakkunnigas beräkning skulle omkring 150 nya familjebostäder då erfordras för erhållande av tillfredsställande bostäder för den personal, som enligt de sakkunnigas förslag skulle uppföras på ordinarie stat.

1902 års löneregleringskommitté, vars medlemmar vid besök å några av anstalterna haft tillfälle att taga kännedom om de lokala förhållandena, har i sitt den 24 april 1918 ingivna betänkande rörande reglering av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler ägnat frågan i vad den rör sjukvårdspersonalen sin uppmärksamhet och yttrar därom, bland annat, följande:

»Kommittén har under ärendets utredning inhämtat, hurusom man under senare tid alltmera strävat att bereda sjukvårdspersonalen så belägna och i övrigt så beskaffade bostäder, att den under sin fritid må där kunna känna sig undandragen från det tryck och den spänning, som tjänstearbetet bland de sjuka naturligen medför, samt bliva i stånd att vinna den rekreation, som vilan från arbetet avser att giva. En betydelsefull åtgärd i denna riktning är beredande vid de särskilda vårdanstalterna av familjebostäder för dem bland personalen, vilka önska bilda familj.

Kommittén har icke kunnat undgå det intryck av vad den iakttagit och annorledes inhämtat i det föreliggande ärendet, att nyssberörda strävan betecknar ett viktigt framsteg. I överensstämmelse därmed håller kommittén före, att allt framgent omsorg bör ägnas åt ett behovet vid de särskilda anstalterna motsvarande och i övrigt nöjaktigt ordnande av personalens bostadsförhållanden.»

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har nu medicinalstyrelsen gjort framställning om anslag för uppförande av ytterligare tjugubostadshus för personalen vid statens anstalter för sinnessjuka.

Till stöd för denna framställning anför styrelsen bland annat följande:

»Medicinalstyrelsen har hos Kungl. Maj:t gjort upprepade framställningar om uppförande vid olika anstalter av familjebostäder för hospitalspersonalen, och hava anslag för ändamålet även av Kungl. Maj:t och riksdagen beviljats,

senast under år 1918 för 16 nya bostadslägenheter vid Sätters och Västerviks hospital.

[48.]

Emellertid är behovet därmed ännu icke tillnärmelsevis fyllt. Till belysning härav får medicinalstyrelsen anföra följande. Antalet gifta inom den manliga personalen ifråga har under senare åren varit i ständig stegring. Det utgjorde sålunda vid tiden för den av sakkunniga för utredning angående personalens vid statens anstalter för sinnessjuka uppförande på ordinarie stat m. m. företagna utredning år 1913 inom sjukvårdspersonalen 307 eller 42 % av antalet befattningshavare, inom ekonomipersonalen 184 respektive 41 %, eller tillhoppa 491 respektive 41,6 %. Motsvarande siffror i början av år 1918 äro inom sjukvårdspersonalen 539 respektive 66,6 %, inom ekonomipersonalen 309 respektive 58,8 %, eller tillhoppa 848 respektive 63,8 %. Antalet gifta befattningshavare har sålunda på 6 års tid ökat från 41,6 % till icke mindre än 63,8 % av antalet befattningshavare. Och med all säkerhet skulle ökningen varit ännu större, därest icke bostadssvårigheter lagt hinder i vägen.

Antalet gifta manliga befattningshavare utgjorde, såsom ovan nämnts, i januari 1918 inom sjukvårdspersonalen 539, inom ekonomipersonalen 309, eller tillhoppa 848. Antalet för dessa avsedda familjebostäder i anstalternas hus inberäknat de av 1918 års riksdag beslutade, utgör för sjukvårdspersonalen 203, för ekonomipersonalen 185, eller tillhoppa 388. Icke mindre än 460 av de gifta befattningshavarna, nämligen 336 inom sjukvårdspersonalen och 124 inom ekonomipersonalen, sakna sålunda bostäder vid anstalten. Härtill kommer, att enligt det den 28 juni 1918 fastställda avlöningsreglementet för sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens anstalter för sinnessjuka även ogift befattningshavare kan under vissa omständigheter tilldelas familjebostad.

Från såväl anstaltslednings- som betjäningshåll har hos medicinalstyrelsen dels genom skriftliga framställningar, dels muntligen vid inspektioner av anstalterna framhållits de olägenheter, som den alltmåra otillräckliga tillgången på familjebostadslägenheter inom anstalterna vållar, samt påyrkats vidtagande av ytterligare åtgärder för anordnandet av dylika.

Behovet av desamma gör sig givetvis gällande i olika grad vid olika anstalter, oberoende av dessas storlek, i samma mån som svårigheterna att på annat sätt erhålla lämpliga bostäder är större eller mindre. De i eller invid städer belägna anstalterna äro i allmänhet gynnsammast situerade i detta hänseende, men även från flera av dessa klagas över avsevärda svårigheter av olika slag, såsom den allmänna bostadsbristen, dryga tomtpris och hyror, för långa avstånd från anstalten för måltidernas intagande i hemmet m. m. På andra håll är det den av närbelägna industriella anläggningars bostadsbehov för sina arbetare framkallade konkurrensen om bostadstillfällen i trakten, som vållar bekymmer. På åter andra äro anstalternas områden så vidsträckta, att utom desamma belägna bostäder bliva alltför avlägsna. Endast på ett par platser synas möjligheterna för förhyrandet av bostäder och särskilt egnahemsbildandet ligga relativt väl till.

I detta sammanhang vill medicinalstyrelsen icke underlåta att, om än i förbigående, beröra den möjlighet till lindrande av den här ifrågasvarande bostadsbristen, som kunde ligga i en medverkan från statens sida genom dess sinnessjukvårdsorgan till anordnandet av egna hem för hospitalspersonalen å anstaltsområdet eller i dess omedelbara närhet. Medicinalstyrelsen har i sitt den 25 februari 1914 avgivna utlåtande angående de ovannämnda särskilda sakkunnigas

[48.] betänkande den 29 september 1913 haft anledning uttala sig i frågan och därvid på anförda grunder funnit sig icke kunna annat än ställa sig bestämt avvisande mot densammas lösning i ovan angivna riktning. Denna ståndpunkt anser sig styrelsen även för närvarande hava skäl att vidhålla. Styrelsen har därmed ingalunda velat fränkänna hospitalspersonalens eguahemsbildning i och för sig, för så vitt den kan ske utan hospitalsförvaltningens direkta medverkan, en mycket stor betydelse i förevarande avseende.

En höjning av hyresbidraget kommer i och med tillämpandet år 1919 av det nya avlöningsreglementet möjligen att äga rum, men en sådan höjning är, såsom av det anförda framgår, i många fall icke ägnad att avhjälpa de svårigheter, som möta vid den gifta personalens bostadsanskaffning.

Anordnandet av nya bostadslägenheter vid anstalterna synes sålunda medicinalstyrelsen vara den åtgärd, som nu i främsta rummet bör anlitas, och tillika omfatta ett avsevärt antal sådana lägenheter samt verkställas utan dröjsmål.

Styrelsen föreslår ett antal av sextio lägenheter.

Detta antal fyller visserligen icke behovet, men styrelsen har funnit lämpligt att icke nu föreslå ett högre antal med hänsyn till dels de betydande kostnaderna, dels svårigheten att handhava byggnadsarbetet i större omfattning utan anlitande av entreprenad för byggnadernas uppförande på det sätt, som styrelsen här kommer att föreslå. Å andra sidan är antalet icke högre än att tilläventyrs sig yppande möjligheter att på annat sätt lindra bostadsbristen icke därmed föregripas.»

De av medicinalstyrelsen föreslagna lägenheterna, innehållande vardera två rum och kök jämte tambur, garderobs- och vindsutrymmen, ved- och matkällare och klosett, skulle enligt styrelsens förslag förläggas i byggnader av tvenne typer, den ena avsedd för fyra, den andra för två lägenheter.

Enligt vid styrelsens skrivelse fogade av arkitekten C. Westman i juli 1918 uppgjorda ritningar har 4-familjstypen två våningar med två lägenheter i varje våning samt överensstämmer nära med det för Strängnäs hospital godkända bostadshuset för yttre betjäning. 2-familjstypen, som är avsedd att uppföras enligt vid styrelsens skrivelse likaledes fogade, av arkitekten G. Wickman den 27 februari 1914 uppgjorda ritningar, är vertikalt avdelad, så att vardera lägenheten har ett rum och kök i bottenvåningen och ett sovrum förlagt i en vindsvåning, och är lika med den under år 1918 för nybyggnader vid Sätters och Västerviks hospital godkända.

Medicinalstyrelsen anför vidare följande:

»Byggnaderna äro ritade och kostnadsberäknade att uppföras av trä; medicinalstyrelsen har dock tänkt sig, att å en eller annan plats uppförandet skulle ske i sten, där detta kunde anses lämpligt och icke avsevärt öka kostnaden.

Vardera byggnadstypen har sina särskilda företräderna. En lägenhet i 2-familjshuset är givetvis mera isolerad och lämpar sig, med sitt vindsrum, särskilt väl för familj, där mannen har nattjänst och behöver en ostörd sovplats under

dagen; en lägenhet i 4-familjshuset, med alla tre rummen i ett plan, giver bättre tillfälle till bostadens fulla utnyttjande och underlättar tillsynen med barnen i familjen.

[48.]

Medicinalstyrelsen har tänkt sig, att 10 byggnader av vardera typen skulle uppföras.

Rörande fördelningen av dessa å de olika anstalterna har medicinalstyrelsen icke nu uppgjort något bestämt förslag. Styrelsen har nämligen ansett det vara av vikt, att ett sådant upprättas så nära tidpunkten för byggnadernas uppförande som möjligt med hänsyn till svårigheten att längre tid i förväg riktigt kunna avväga det vid varje anstalt förefintliga behovet, därvid det i synnerhet är vanskligt att beräkna i vad mån egnahemsbildning eller annan enskild byggnadsverksamhet kan komma att minska detsamma. Också har styrelsen ansett, att det nya läge, som med ingången av år 1919 inträder genom en stor del av personalens upptagande på av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställd lönestat, möjligen kan medföra ökning av antalet gifta befattningshavare, höjning av hyresbidrag eller andra omständigheter, vartill hänsyn bör tagas vid uppgörandet av den definitiva planen till bostädernas fördelning.

Medicinalstyrelsen har därför funnit sig böra föreslå, att en sådan fördelningsplan framdeles finge av styrelsen utarbetas och föreläggas Kungl. Maj:t till godkännande.

Kostnadsberäkningen för de föreslagna byggnadernas uppförande har på nyssnämnda grunder uppgjorts utan hänsyn till de modifikationer, som förläggningen vid viss anstalt kan medföra, och grundar sig på en för hela landet beräknad medelkostnad för de föreslagna hustyperna.»

Enligt av medicinalstyrelsen lämnad sammanställning skulle kostnaderna för ifrågavarande byggnader ställa sig på följande sätt:

	För ett 4-familjshus.	För ett 2-familjshus.
Byggnadsarbeten, enligt beräkning av ingenjören Ernst Rignér den 27 augusti 1918	kronor 58,800: —	kronor 30,200: —
Vatten- och avloppsledningar med tillbehör, enligt beräkning av ingenjören Hugo Theorell den 10 augusti 1918	» 2,600: —	» 1,350: —
Elektrisk belysningsanläggning, enligt beräkning av ingenjören Carl A. Rossander den 30 augusti 1918	» 2,000: —	» 1,200: —
Arkitekt- och kontrollantarvode, enligt beräkning av arkitekten Westman den 29 augusti 1918	» 2,000: —	» 1,500: —
Summa	kronor 65,400: —	kronor 34,250: —

[48.] Hela kostnaden skulle således bli:

För 10 stycken 4-familjshus	kronor 654,000: —
» 10 » 2-familjshus	» 342,500: —
Summa kronor 996,500: —	

Emellertid har medicinalstyrelsen tänkt sig, att uppförandet av dessa byggnader skulle kunna omhänderväras av anstaltsförvaltningarna och utföras, utan anlitan av entreprenad, av anstaltens eget folk med tillhjälp av lejd arbetskraft. Härigenom skulle kostnaden för byggnadsarbetet enligt av arkitekten Westman uppgjord beräkning kunna nedbringas med omkring 15 % eller till följande belopp:

<i>För ett hus</i>	För 4-familjshus.	För 2-familjshus.
Byggnadskostnaden.....	kronor 50,000: —	kronor 25,700: —
Vatten- och avloppsledningar samt		
elektrisk anläggning	» 4,600: —	» 2,550: —
Arkitekt- och kontrollantarvode ..	» 2,000: —	» 1,500: —
Summa kronor 56,600: —		kronor 29,750: —

<i>Alltså för 10 hus</i>	4 familjer.	2 familjer.
	kronor 566,000: —	kronor 297,500: —

eller tillhoppa kronor 863,500: —.

I det för vatten- och avlopps- samt elektrisk belysningsanläggning angivna beloppet ingår icke kostnaden för yttre ledningar, vilken icke förrän byggnadernas läge bestämts kan med någon säkerhet beräknas. Medicinalstyrelsen beräknar emellertid, att dessa arbeten till stor del skola kunna utföras med tillhjälp av anstaltens egen arbetskraft och betinga relativt ringa kostnad.

Med stöd av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels medgiva, att tjugu bostadshus för hospitalspersonal, varav tio omfattande vardera fyra och tio omfattande vardera två bostadslägenheter, må vid statens anstalter för sinnessjuka efter en fördelningsplan dem emellan, som av Kungl. Maj:t framdeles kan bli fastställd, och i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i juli 1918 och arkitekten G. Wickman i februari 1914 uppgjorda ritningar uppföras för en beräknad kostnad

av 863,500 kronor, dels ock på extra stat för år 1920 anvisa nämnda belopp 863,500 kronor. [48.]

Till följd av remiss har byggnadsstyrelsen den 17 oktober 1918 avgivit utlåtande i ärendet och därvid förklarat sig icke hava något att erinra med avseende å de av medicinalstyrelsen gjorda kostnadsberäkningarna.

Byggnads-
styrelsen.

Enligt det av Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 fastställda avlöningsreglementet för sjukvårds- och ekonomipersonalen vid statens anstalter för sinnessjuka äger nämnda personal allt fortfarande såsom hittills åtnjuta fri bostad. Med hänsyn till anstaltens tillgång och andra omständigheter kan gift befattningshavare och i vissa fall jämväl ogift befattningshavare tilldelas bostadslägenhet, avsedd för familj, eller, om sådan lägenhet saknas, visst hyresbidrag. Anslag för ökande av antalet familjebostäder vid hospitalen har jämväl tid efter annan av Kungl. Maj:t och riksdagen anvisats, senast under år 1918 för uppförande av fyra bostadshus för gifta skötare vid vartdera av Sätters och Västerviks hospital. Oaktat de åtgärder, som sålunda vidtagits, råder dock fortfarande brist på familjebostäder. Antalet för sjukvårds- och ekonomipersonal avsedda sådana bostäder, inberäknat de under år 1918 beslutade, uppgår sålunda, enligt vad medicinalstyrelsen meddelat, till allenast 388, under det antalet gifta manliga befattningshavare tillhörande nämnda personal i januari 1918 utgjorde 848. För att i någon mån avhjälpa denna brist föreslår nu styrelsen anordnandet av 60 nya lägenheter.

Departements-
chefen.

Såsom medicinalstyrelsen erinrat, framlade förenämnda sakkunniga i sitt den 29 september 1913 avgivna betänkande ett förslag till främjande av bostadsfrågans lösning genom understödjande av en egna-hemsrörelse bland personalen, avseende egna hem å eller i omedelbar närhet av anstaltsområdet. De sakkunniga angåvo därvid vissa riktlinjer men hänvisade slutligen på, att en noggrann utredning syntes vara erforderlig, därest saken skulle tillmätas en sådan vikt, att dess genomförande ifrågakomme. Emellertid lär det under inga förhållanden vara möjligt att enbart på denna väg lösa föreliggande bostadsfråga, och särskilt torde det för närvarande möta svårigheter att bland personalen vinna tillräcklig anslutning för förslagets genomförande. Även om detta skulle visa sig möjligt, kan det dock med säkerhet beräknas, att de nu föreslagna nya lägenheterna, vilka icke på långt när fylla det föreliggande behovet, alltid komma att bliva behövliga. Då det lär ankomma på statsmakterna att, vad angår den till fri bostad berättigade statsanställda personalen, söka i görlig mån motverka

- [48.] den rådande knappheten på bostadsmarknaden, torde ej heller med åtgärder i det av medicinalstyrelsen föreslagna syfte böra anstå i avvakten på nedgång i de högt uppdrivna byggnadskostnaderna.

Enligt medicinalstyrelsens förslag skulle de ifrågasatta lägenheterna innehålla två rum och kök samt inrymmas i byggnader av två särskilda typer, den ena avsedd för två familjer och den andra för fyra familjer. Förstnämnda typ har godkänts beträffande de under år 1918 beslutade bostäderna vid Sätters och Västerviks hospital. De för fyra familjer avsedda bostäderna skulle uppföras i huvudsaklig överensstämmelse med en typ, som kommit till användning vid Strängnäs hospital. Enligt styrelsens beräkningar skulle kostnaderna för en byggnad om två lägenheter uppgå till 56,600 kronor och kostnaderna för en byggnad om två lägenheter till 29,750 kronor. Dessa beräkningar äro uppgjorda under förutsättning att byggnaderna uppföras huvudsakligen av hospitalens eget folk med biträde av lejd arbetskraft. Då planläggningen av ifrågavarande byggnader synes ändamålsenlig och i huvudsaklig överensstämmelse med förut använda typer, har jag för min del intet att erinra mot desamma.

Rörande fördelningen av bostäderna å de olika anstalterna föreligger för närvarande intet förslag. Styrelsen har tänkt sig, att plan för sådan fördelning skall fastställas av Kungl. Maj:t, sedan närmare utredning ägt rum rörande de särskilda anstalternas behov i förevarande hänseende och sedan erfarenhet vunnits beträffande verkningarna av den från och med innevarande år ikraftträdde löneregleringen. Mot vad sålunda föreslagits har jag icke funnit anledning till erinran. Med hänsyn härtill samt till svårigheten att anskaffa erforderlig byggnadsmateriel och de högt uppdrivna byggnadskostnaderna synes en fördelning av det erforderliga anslaget på två år böra äga rum, varvid anslaget för år 1920 torde kunna sättas till 300,000 kronor. Anslaget för år 1920 bör givetvis avses till uppförande av bostadslägenheter å sådana platser, där bostadsbristen gör sig mest gällande.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att 20 bostadshus för hospitalspersonal, därav 10 inrymmande vardera fyra och 10 inrymmande vardera två bostadslägenheter, må i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i juli 1918 och arkitekten G. Wickman i februari 1914 uppgjorda ritningar uppföras vid sta-

tens anstalter för sinnessjuka enligt plan, som av Kungl. Maj:t kan komma att fastställas, för en beräknad kostnad av 863,500 kronor,

dels ock för påbörjande av berörda byggnadsföretag på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av 300,000 kronor.

[48.]

22. Bostadshus för personal vid Härnösands hospital.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har medicinalstyrelsen hemställt om anslag för uppförande av ett bostadshus för personal vid Härnösands hospital.

[49.]

*Bostadshus
för personal
vid*

*Härnösands
hospital.*

(Extra anslag.)

Av styrelsens skrivelse samt därvid fogade handlingar framgår bland annat följande.

I en den 18 augusti 1918 till hospitalsdirektionen ingiven skrivelse framhöll överläkaren vid ifrågavarande anstalt K. S. J. Norén behovet av ökat bostadsutrymme för anstaltens personal samt föreslog för sådant ändamål uppförandet av en nybyggnad. Såsom stöd härför anförde överläkaren Norén huvudsakligen följande:

Under årens lopp hade den kvinnliga sjukvårdspersonalen vid hospitalet måst ökas, varigenom trångboddheten för densamma blivit så stor, att tvenne sköterskor måste bo i rum, som ej lämpligen borde upplåtas för mer än en. En kvinnlig nattvakt hade ett otidsenligt och ej lämpligt rum, där hon lätt bleve störd. Behovet av en ny övervakningsavdelning å kvinnosidan hade länge gjort sig gällande, men anordnandet av densamma hade måst anstå på grund av omöjligheten att bereda bostadsutrymme åt de 2 à 3 sköterskor, som för tjänstgöring å densamma måste anställas. Antagligen komme sköterskepersonalen inom den närmaste framtiden att ytterligare ökas för att bereda den minskning i arbetstidens längd, som av personalen påyrkats. Även för kvinnlig ekonomipersonal vore trångboddheten avsevärd; för tvenne densamma tillhörande biträden borde bostad beredas. Enligt överläkarens mening hade trångboddheten inverkat på sköterskornas hälsotillstånd och disponerat för de fall av svårare bröstsjukdom, som förekommit. Bland den manliga personalen, vars bostadsförhållanden vore goda, hade dylika åkommor icke uppträtt.

Jämväl vore beskaffenheten av uppsyningsmannens och förestånderskans bostäder otillfredsställande. Uppsyningsmannens bostad vore belägen inom sjukavdelningarna, som omgäve densamma ovan och på sidorna, varigenom familjen ej sällan stördes av patienterna. Bostaden bestode av 2 små rum en trappa upp och ett kök i källarvåningen (bottenvåningen). Köket stode i förbindelse med det ena av ovannämnda rum, sängkammaren, genom en spiraltrappa, varigenom detta i och för sig lilla rum ytterligare minskades och köksos ständigt trängde upp. Garderober funnes ej inom bostaden utan vore beredda på annat håll.

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 1 häft.

2369 18 22

- [49.] Tambur saknades, varför tillträde till bostadsrummen måste ske direkt från trappuppgången, som vore gemensam med sjukavdelningarnas och ständigt passerades av patienterna vid in- och utgång. Det ena av bostadsrummen finge tillika användas som expeditiousrum, där allt som oftast personalen mottoges.

Förestånderskan hade två små rum, belägna inom sjukavdelningarna. Även denna bostad saknade tambur. Den vore förlagd över ett portvalv samt golvkall och dragig. Fönstren vette åt norr med närmaste utsikt över ett källartak. Underligt vore därför ej, att förestånderskan i hög grad vantrivdes i denna bostad och ofta angreps av vanliga förkylningssjukdomar.

Överläkaren ansåge därför, att åt uppsyningsman och förestånderska nya bostäder borde beredas.

Slutligen ville överläkaren påpeka, att bostad saknades för en kassörska, som från och med år 1919 skulle anställas vid anstalten, och för vilken provisorisk bostad torde få beredas i ett par i boställsbyggnaden belägna små rum, avsedda för läkarvikarie.

De av överläkaren Norén berörda förhållandena voro föremål för överläggningar vid en inspektion, som av t. f. byråchefen, överläkaren E. K. Lauritzen, biträdd av medicinalstyrelsens arkitekt C. Westman, den 19 juli 1918 förrättades vid anstalten. Behovet av de påyrkade nya bostäderna vitsordades därvid. Enär de befintliga byggnadernas takkonstruktion ej medgäve utbyggnad av vindsrum för sköterskor, befanns vid inspektionen som lämpligaste åtgärd sammanförandet i en nybyggnad av alla de erforderliga bostäderna.

Efter vid inspektionen meddelade anvisningar hava ritningar till den ifrågasatta byggnaden i augusti 1918 uppgjorts av arkitekten, lektorn A. Thurdin. Enligt detta förslag är byggnaden avsedd att uppföras av trä och innehåller två våningar. I bottenvåningen är inrymd bostad för uppsyningsmannen, innehållande tre rum och kök, vidare en av två rum bestående bostad för förestånderskan och slutligen ett rum för kassörskan. Övre våningen har 7 stycken mot bottenvåningens svarande rum, avsedda för ogift kvinnlig personal, med utrymme för 13 personer. I källaren finnas utrymmen för ved- och matkällare, tillhörande uppsyningsmansbostaden, samt ett mindre upplagsrum för ved, avsedd för den ogifta personalen.

Kostnaden för byggnaden med vatten- och avloppsledningar samt elektrisk installation är av arkitekten Thurdin enligt den 17 augusti 1918 upprättat förslag beräknad till 55,000 kronor.

Med skrivelse den 21 augusti 1918 översände hospitalsdirektionen till medicinalstyrelsen överläkaren Noréns berörda framställning jämte förenämnda ritningar och kostnadsförslag, och hemställde direktionen, att medicinalstyrelsen, med hänsyn till det stora och oavvisliga behovet

av nya bostäder för den i framställningen omförmälda personalen, ville vidtaga erforderliga åtgärder för att den ifrågasatta byggnaden snarast måtte komma till stånd.

49.]

Arkitekten Westman yttrade sig i infortrat yttrande den 29 augusti 1918 över ifrågavarande framställning.

Arkitekten Westman förklarade sig i huvudsak intet hava att erinra beträffande de föreslagna ritningarna. Däremot framginge av kostnadsförslaget, att väggar och tak invändigt vore avsedda att pappspännas, vilket med hänsyn till underhållskostnad och omboning ej vore lämpligt, utan borde, såsom eljest skedde med motsvarande byggnader vid hospitalen, väggar och tak putsas. Vidare borde matkällarens ytterväggar för kylans skull invändigt förses med ett isoleringsskift på betongmuren. Med hänsyn till dessa ändringar hade Westman låtit ingenjören Ernst Rignér justera den gjorda kostnadsberäkningen.

I övrigt har arkitekten Westman föreslagit några mindre ändringar, som ej föranleda någon väsentlig ändring i kostnaden.

Enligt av arkitekten Westman uppgjord beräkning skulle kostnaderna för ifrågavarande byggnad ställa sig sålunda:

för byggnaden, enligt beräkning av ingenjören Ernst Rignér den 27 augusti 1918	kronor 65,000: —
för vatten- och avloppsledningar, enligt beräkning av arkitekten Thurdin.....	» 2,000: —
för elektriska ledningar, enligt beräkning av den- samme.....	» 1,600: —
arkitekt- och kontrollantarvode	» 3,800: —
Summa kronor 72,400: —	

Medicinalstyrelsen har för egen del anfört följande.

Medicinal-
styrelsen.

»Behovet av nytt bostadsutrymme för sköterskor vid anstalten synes styrelsen oavvisligt, och för kassörska samt ett par ekonomibiträden är anordnandet av bostad jämväl erforderligt. Uppsyningsmannens lägenhet är synnerligen otillfredsställande och ojämfvärligt underlägsen övriga motsvarande bostäder vid hospitalen. Detsamma gäller även förestånderskans bostad. Under sådana förhållanden torde uppförandet av en nybyggnad som den föreslagna innebära den lämpligaste åtgärden för att avhjälpa de anförda bristerna.

De olika bostadslokalernas storlek och anordning enligt det föreliggande förslaget anser styrelsen lämplig.

Beträffande särskilt det föreslagna antalet rum för sköterskor och ekonomibiträden i övre våningen torde böra påpekas, att det icke nu låter sig med viss- het beräkna, huruvida detta noga motsvarar eller möjligen något överstiger det närmaste behovet. Emellertid har kravet på bättre och rymligare bostäder för hospitalspersonalen under senare åren gjort sig alltmera gällande och vid de nyanlagda anstalterna även beaktats. 1902 års löneregleringskommitté har i sitt

- [49.] den 24 april 1918 avgivna betänkande rörande reglering av avlöningsförhållanden m. m. för personal vid statens hospital och asyler framhållit den stora vikt för ett framgångsrikt handhavande av sinnessjukvården och dennas fortsatta utveckling, som enligt kommitténs mening bör fästas därvid, att personalens bostadsförhållanden äro verkligt tillfredsställande. Det lider alltså näppeligen något tvivel, att icke det föreslagna antalet rum framdeles kommer att visa sig erforderligt.

Medicinalstyrelsen, som sålunda anser planen för den föreslagna byggnaden lämplig, får beträffande byggnadens utförande åberopa vad arkitekten Westman därom anfört och den av honom meddelade beräkningen över kostnaderna.»

Med stöd av det anförda har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels medgiva, att en nybyggnad för personal vid Härnösands hospital i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten A. Thurdin i augusti 1918 uppgjorda ritningar må uppföras för en beräknad kostnad av 72,400 kronor, dels ock på extra stat för år 1920 för ifrågavarande ändamål anvisa ett extra anslag å nämnda belopp, 72,400 kronor.

Byggnads-
styrelsen.

Till följd av remiss har byggnadsstyrelsen den 3 oktober 1918 avgivit utlåtande i ärendet. Styrelsen har därvid anmält, att mot de uppgjorda ritningarna ingen anmärkning funnes att från styrelsens sida framställa. Beträffande åter det uppgjorda kostnadsförslaget har styrelsen funnit detsamma vara i några poster för lågt beräknat, varför styrelsen föreslagit följande beräkning av den totala byggnadskostnaden:

Byggnaden	kronor 62,475: —
Tillägg i följd av senaste ökning i arbetslöner	» 9,370: —
Vatten och avloppsledningar	» 2,000: —
Elektriska ledningar	» 1,600: —
Oförutsedda utgifter, ritning och kontroll m. m. c:a	
14 %	» 10,555: —
Summa kronor	86,000: —

Då sistnämnda kostnad, motsvarande omkring 56 kronor per kubikmeter, enligt styrelsens mening för närvarande ingalunda kunde anses för högt beräknad, har styrelsen hemställt om bifall till medicinalstyrelsens framställning, dock med den ändringen, att för byggnadsföretaget måtte anvisas ett belopp av 86,000 kronor i stället för begärda 72,400 kronor.

Departements-
chefen.

Av utredningen i ärendet torde framgå, att snara åtgärder äro av behovet påkallade för beredande av ökat bostadsutrymme åt den kvinn-

liga sjukvårdspersonalen vid ifrågavarande anstalt samt för anordnande av bostäder åt kassörska och två befattningshavare tillhörande den kvinnliga ekonomipersonalen. Den otillfredsställande beskaffenheten av de lägenheter, som för närvarande äro upplåtna åt anstaltens uppsyningsman och förestånderska, gör det vidare önskvärt, att andra bostäder anordnas åt dessa befattningshavare.

Enligt vad medicinalstyrelsen upplyst, föreligger icke möjlighet att inom de nuvarande anstaltsbyggnaderna anordna för ifrågavarande ändamål erforderliga bostadslägenheter. Det torde därför bliva nödvändigt att för vinnande av det behöfliga utrymmet, på sätt föreslagits, uppföra en särskild byggnad.

Den ifrågasatta byggnaden skulle enligt medicinalstyrelsens förslag inrymma bostadslägenheter för anstaltens uppsyningsman, förestånderska och kassörska samt därjämte rum för ytterligare 13 personer av den kvinnliga personalen. Mot den sålunda föreslagna planläggningen av byggnaden har jag icke funnit anledning till erinran. Vad de nuvarande bostadslägenheterna för uppsyningsmannen och förestånderskan angår, äro desamma, enligt vad jag inhämtat, avsedda att tagas i anspråk för sjukvårdsändamål.

Enligt medicinalstyrelsens kostnadsförslag skulle anläggningskostnaderna för ifrågavarande byggnad komma att uppgå till 72,400 kronor. Då emellertid en del poster i detta förslag torde vara väl lågt beräknade, synes för ändamålet böra beräknas det av byggnadsstyrelsen föreslagna beloppet 86,000 kronor. Med hänsyn till angelägenheten av att byggnadsföretaget utan dröjsmål kommer till stånd, föreslår jag, att detta belopp anvisas på 1920 års stat.

Under åberopande av vad sålunda i ärendet anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för uppförande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten A. Thurdin i augusti 1918 uppgjorda ritningar av ett *bostadshus för personal vid Härnösands hospital* på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag å 86,000 kronor.

23. Reningsanläggning för vattenledningsvattnet vid Östersunds hospital.

[50.]

*Renings-
anläggning
för vatten-
lednings-
vattnet vid
Östersunds
hospital.*

I skrivelse den 5 oktober 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anslag för anläggandet av ett reningsverk för vattenledningsvattnet vid Östersunds hospital.

Beträffande vattenförhållandena vid nämnda hospital må till en början framhållas följande.

Hospitalet, som uppfördes under åren 1911—1915 med plats för 560 patienter, är beläget på Frösöns södra strand. Det för hospitalets behov erforderliga vattnet tages för närvarande från Storsjön utan särskild reningsanordning. Vid den slutliga planläggningen av hospitalets vattenledning ansågs nämligen dylik anordning tills vidare obehövlig, och utgick man därvid från följande synpunkter. Sjön, som är mycket stor, mottager väsentligen rena tillflöden från Jämtlands fjälltrakter. Genom sjön passerar en betydande vattenmassa, vilken måste fram å ömse sidor om Frösön. Den del av strömmen, som passerar söder och öster om Frösön, genom Vallsundet och sundet vid Östersund, antogs äga en bestämd riktning, nämligen utmed Frösölandet, där hospitalet är beläget. Den sydost om Frösön belägna Brunfloviken skulle alltså vara oberörd av denna strömsättning. Härigenom skulle sålunda det på andra sidan sundet uttrinnande avloppsvattnet från Östersund icke nå Frösöstranden. Genom ett förläggande av anstaltens vattenintag på betydligt avstånd väster, alltså uppströms, om anstaltens avloppslednings utmynningsställe beräknades förorening av vattenledningsvattnet från denna avloppsledning kunna uteslutas. Genom inrättande av en intagsledning med långt ut från stranden och på stort djup belägen mynning skulle vidare föroreningar från stranden och vattenytan kunna förekommas.

Anstaltens vattenintag är i enlighet med nu berörda synpunkter anordnat på följande sätt. I Storsjöns strand å anstaltens område, men väster om den bebyggda delen av detsamma och cirka 1,100 meter väster om avloppsledningens utmynningsställe, är förlagd en intagsbrunn av betong, till vilken vattnet ledes genom en cirka 400 meter från stranden och till ett djup av cirka 20 meter utlagd intagsledning av 200 millimeters muffrör av gjutjärn, i skarvarna diktade medelst bly. Intagsledningens mynning är försedd med sil, varjämte i intagsbrunnen äro insatta silar av fin trådduk. Någon rening utöver denna silning underkastas icke vattnet utan pumpas direkt från brunnen in i rörnätet för förbrukning.

Beträffande behovet av den ifrågasatta anläggningen anför medicinalstyrelsen följande:

[50.]

Medicinal-
styrelsen.

»Alltsedan kort tid efter hospitalets öppnande, eller från slutet av år 1915, hava inom detsamma gång efter annan uppstått epidemier av tyfus, paratyfus och dysenteri jämte akuta diarréer av mera obestämd art, men även de sannolikt av bakteriellt ursprung, utan att liknande epidemier förekommit i andra närliggande trakter (beträffande Hornsbergs municipalsamhälle närmare här nedan).

På uppdrag av medicinalstyrelsen verkställdes den 3 april 1916 med anledning av från vederbörande förste provinsialläkare och överläkaren vid hospitalet Fr. Magnusson inläpna rapporter om en paratyfusedemi vid anstalten undersökning därstädes av medicinalrådet F. Bissmark, som i däröver afgiven berättelse den 10 april 1916 bland annat anför, att infektiionskällan dittills icke kunnat utrönas, att det syntes kunna såsom sannolikt anses, att epidemien varit lokaliserad till en viss del av hospitalet, och att i och med antagandet av en lokaliserad epidemi misstanken om en vattenepidemi i hög grad minskades. Medicinalrådet Bissmark uttalade vidare att, ehuru det sålunda vore föga sannolikt, att en vatteninfektion förelegat, möjligheten däraf icke vore helt utesluten. Den vanliga vattenströmmen ginge visserligen i riktning från anstaltens vattenintag till dess kloakutlopp, men det vore ingalunda uteslutet — särskilt sedan den nya Oscarsbron i avsevärd grad försvårat vattnets lopp genom Östersundet — att vid vissa vindar strömmar uppstode, som ginge i motsatt riktning. Då det ingalunda behövdes starka strömmar för överförande av i vattnet fint uppslammad orenlighet, kunde det icke anses uteslutet, att vattenintaget kunde förorenas från hospitalets egen avloppsledning eller till och med från Östersunds stads kloaker. Även måste erinras om vilka massor av orenlighet, som vårtiden vid snösmältningen tillfördes Storsjön, och vilka åtminstone för någon tid kunde medföra faror för vattenledningen. Medicinalrådet Bissmark ansåge det därför önskvärt, att anordningar vidtoges för rening av hospitalets vattenledningsvatten, och att förberedande undersökningar för frågans närmare utredning, ju förr dess hellre, komme till utförande.

Medicinalstyrelsen uppdrog nu åt ingenjören, medicine doktorn K. Sondén att inkomma med yttrande, huruvida vid hospitalet några anordningar för rening av dess vattenledningsvatten borde vidtagas i samband med vissa förändringar av det nuvarande vattenverket.

I med anledning härav avgivet yttrande den 14 oktober 1916 har doktor Sondén anför, bland annat, att, ehuru i många, kanske de flesta fall det vid vattenverkets planläggning ledande betraktelsesättet överensstämde med verkligheten, det dock förekomme fall, då man måste antaga, att så icke vore förhållandet. Strömsättningen i Vallsundet måste giva vattnet tendens att gå i riktning mot stadssidan av Brunflovikens och strömmens vattenarea bleve härvid säkerligen så stor, att strömhastigheten nedsattes högst betydligt. Under sådana förhållanden kunde den rörelse vinden åstadkomme, dels direkt i sin egen riktning å sjöns yta, dels i motsatt riktning såsom reaktionsström närmare botten, härvid mycket väl göra sig gällande på sådant sätt, att det notoriskt orena vattnet från närheten av kloakutloppen fördes till hospitalets vattenintag. För att bevisa, att en misstanke i denna riktning vore ogrundad, skulle åtminstone krävas synnerligen omfattande undersökningar (exempelvis å colititer) under längre tids-

[50.] perioder och under alla möjliga vind- och strömförhållanden. Då härtill komme, att sjövattnet icke vore fritt från plankton, av vilken den grövre till och med avsatte sig å silarna vid vattenintaget i sådan myckenhet, att dessa titt och ofta måste rensas, ansåge doktor Sondén det vara uppenbart, att vattnet icke, sådant det vore, kunde anses motsvara de krav, som borde ställas på ett dricksvatten, utan borde underkastas någon reningsprocess. Såsom resultat av en, på uppdrag av doktor Sondén företagen undersökning av det plankton, som avsatt sig å vattenledningsverkets silar vid hospitalet, hade doktor H. Huss anfört följande: »Ovanstående undersökningsresultat tala icke för någon starkare förorening av det vatten, som passerat silarna. Vattnet synes stå det praktiskt taget rena rätt nära; förekomsten av relativt rikliga mängder sådana organismer, som stå på gränsen mellan oligosaprobt och B-mesosaprobt vatten, synes dock antyda en svag förorening av detsamma med kloakvatten eller dylikt.» Nu borde enligt doktor Sondéns åsikt ej den ringaste misstanke i avseende på nyssberörda slags förorening vidlåda ett vatten, som *utan föregående rening* skulle användas till dryck och dylikt.

Doktor Sondén avhandlar vidare olika metoder för en rening av vattnet, bland annat ett från Ozongesellschaft i Berlin ingivet förslag till reningsanläggning för ozon, och hemställer, att detta förslag måtte vidare närmare granskas ur rent praktisk-ekonomisk synpunkt av erfaren vattenledningstekniker, helst någon som ägde erfarenhet om såväl långsamfiltrering som ozonisering och alltså kunde anställa jämförelse mellan båda metoderna.

I infortrat yttrande den 27 mars 1917 tillstyrker hospitalsdirektionen i Östersund på det livligaste, att erforderliga åtgärder för vattnets renande måtte skyndsammast få vidtagas, och återopar därvid en den 7 mars 1917 daterad skrivelse till direktionen från överläkaren Magnusson, som däri framhållit, jämte ovan berörda föroreningsmöjligheter genom uppström och vissa erfarenheter från Östersunds stads vattenverk, varom mera här nedan, hurusom en förorening vore tänkbar genom vattnet från Mjällebäcken, som utmynnar cirka 300 meter nedanför anstaltens intagningsbrunn, samt genom det tjocka lager av hästspillning, varmed de mycket anlitade vintervägarna över Vallsundets is mot vårsidan vore täckta, ävensom genom ytvatten från en stor del av Frösön, där en mängd sommarvillor samt ett mejeri vore belägna. Överläkaren Magnusson har vidare anfört följande: Hospitalet hade nu varit i verksamhet ett par års tid. I november 1915 hade där utbrutit en paratyfusepidemi, av vilken ännu stänkfall då och då uppträdde. Under senaste tiden hade även flera fall av tyfus uppträtt. Stora ansträngningar hade gjorts att upptäcka någon möjligen befintlig bacillbärare, men med negativt resultat. Visserligen kunde det icke bestämt påstås, att vattnet vore skulden till dessa epidemier, men omöjligt vore det icke. Vad som däremot vore i högsta grad sannolikt vore, att vattnet förorsakat en mängd diarréer. Vid intet av de hospital, där Magnusson haft sin verksamhet, hade tillnärmelsevis förekommit en sådan mängd diarréfall, vare sig relativt eller absolut, såväl bland patienter som personal, även hos sådana, som icke åtnjöt hospitalets kost.

Den 16 maj 1917 uppdrog nu medicinalstyrelsen åt ingenjören vid Stockholms stads vattenledningsverk J. Bergström att inkomma med fullständiga entreprenadhandlingar till reningsanordning för vattenledningsvattnet vid hospitalet.

Jämte ett efter tidsödande förhandlingar från Ozongesellschaft inkommet nytt anbud å ozonrening har ingenjören Bergström till medicinalstyrelsen överlämnat en den 14 mars 1918 dagtecknad utredande jämförelse mellan långsamfilter- och ozonreningsanläggning, därvid han visserligen vitsordat den senare såsom den bästa, men på anförda, huvudsakligen ekonomiska skäl, förordat långsamfiltrering såsom den enda metod, som under närvarande krigstid torde kunna ifrågakomma.

Emellertid hava epidemierna vid hospitalet fortsatt. Enligt ingångna rapporter förekomma alltjämt fall av tyfus och paratyfus, och sedan förra året har en stor mängd fall av dysenteri och paradyenteri uppträtt. Medicinalrådet Bissmark, som den 11 april 1918 redogjort för en förnyad undersökning av förhållandena vid anstalten, har därvid kommit till väsentligen samma resultat, som vid sin tidigare undersökning, nämligen att vattenledningsvattnets förorsakande av sjukdomarna icke kan uteslutas.

Han framhåller därjämte, liksom också överläkaren Magnusson i en rapport av den 26 augusti 1918, att i Hornsbergs municipalsamhälle, sedan detsamma från och med december 1916 erhållit vatten från hospitalets ledningsnät, flera fall av tyfus förekommit.

I flera av ovan refererade yttranden har framhållits, hurusom vid Östersunds stads vattenledningsverk vunnit erfarenhet talat för nödvändigheten av att Storsjövattnet, som även här anlitas, underkastades en särskild rening för att bliva fullgott dricksvatten. Förhållandena beträffande strömsättningen i Brunflovisken, där stadens vattenintag är beläget, och vid Frösölandet torde dock icke vara fullt likartade, varför ett närmare ingående på vad sålunda anförts icke torde vara av större vikt för frågans om vattenrening för hospitalet bedömande.

Vid undersökningar under år 1918 har det konstaterats, att hospitalets intagsledning icke är fullt tät i skarvarna, så att det vatten, som inkommer i ledningen, icke uteslutande härrör från de djupa och långt ut belägna vattenlagren vid ledningens mynning, utan jämväl från andra ytligare och närmare stranden belägna, tilläventyrs mera förorenade lager. Otätheten i ledningen har hittills trots omsorgsfulla reparationsarbeten icke helt kunnat avhjälpas. Möjligheten av att vid sättningar i den grusbänk, på vilken ledningen vilar, eller av annan orsak ytterligare otätheter kunna uppstå, torde icke kunna uteslutas. Dylika otätheter kunna säkert upptäckas endast genom anlitan av dykare och hava, såsom nämnts, visat sig svåra att avhjälpa.

Även om åtgärder skulle kunna vidtagas för åstadkommande av en intagsledning med fullt betryggande täthet, synes ett bibehållande av den nuvarande anordningen med användande av Storsjövattnet utan föregående rening olämpligt med hänsyn till vad här ovan anförts angående möjligheten för en förorening av vattnet även vid intagsledningens mynning.»

Enligt vad medicinalstyrelsen i sin skrivelse meddelat, uppdrog styrelsen den 11 april 1918 åt ingenjören Bergström att slutföra sin förenämnda utredning rörande åtgärder för rening av vattenledningsvattnet och inkomma med definitivt förslag. Den 30 augusti 1918 överlämnade därefter Bergström till styrelsen fullständigt, av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till långsamfilteranläggning vid

[50.] hospitalet. Förslaget, vilket finnes bifogat styrelsens skrivelse, avser filtrering genom sand och omfattar filtrerbassänger, renvattenbehållare, pumpverk för råvatten samt vatten- och avloppsledningar.

Kostnaderna för den ifrågasatta anläggningen äro av Bergström beräknade att med de priser, som gällde vid förslagets avgivande, bliva följande:

A. 3 stycken filtrerbassänger.

Jordschaktning med spåntning och transporter	5,400: —	
Grundplattor av grovbetong	7,500: —	
Armerad betong (225 m ³ à 310: —)	69,750: —	
Cementslipning, putsning och slamning	7,500: —	
Silbotten av tegel, sand och singel	22,500: —	
Rör, rördelar, ventiler m. m.	7,200: —	
Överbyggnader av trä	27,000: —	
		146,850: —

B. Renvattenbehållare.

Jordschaktning med spåntning och transporter	4,400: —	
Grundplatta av grovbetong	1,500: —	
Armerad betong (55 m ³ à 325: —)	17,875: —	
Cementslipning, putsning, slamning	2,000: —	
Strykning med asfalttjära och siderosten	1,500: —	
Överbyggnad till nedgångsöppning och ventilkammare	1,000: —	
Påfyllning av jord och planering	1,500: —	
Rör, rördelar, avstängningsventiler, vattenståndsvisarapparater m. m.	2,000: —	
		31,775: —

C. Pumpverk.

2 st. centrifugalpumpar med elektromotorer, ledningar och pumphus av sten	25,000: —
---	-----------

D. Vatten- och avloppsledningar.

Utvändiga vatten- och avloppsledningar med avstängningsventiler, brunnar, ventilkammare m. m.	13,500: —
Ritningar, tillsyn, diverse och oförutsedda utgifter	17,875: —
Summa kronor	235,000: —

I ett den 24 september 1918 avgivet yttrande över ingenjören Bergströms förenämnda förslag har direktionen för hospitalet tillstyrkt, att den föreslagna reningsanläggningen uppföres vid anstalten.

Medicinalstyrelsen anför i sin skrivelse vidare, att kostnaderna för anläggningen visserligen syntes synnerligen höga, men att styrelsen ansett, att ett uppskjutande av anläggningens utförande, med hänsyn till omöjligheten av att förutse, om därmed kostnaderna kunde komma att väsentligen nedbringas, och med hänsyn till frågans stora sanitära betydelse, icke kunde tillrådas. I detta sammanhang ville styrelsen påpeka att, såsom av ingenjören Bergström framhållits, anläggningens storlek betingades av den vattenmängd, som beräknats åtgå jämväl för Hornsbergs municipalsamhälle, som enligt Kungl. Maj:ts medgivande den 19 maj 1916 erhöle sitt vatten från anstaltens ledning. Kontraktsenligt komme municipalsamhället att deltaga i kostnaden för reningsanläggningen genom en motsvarande höjning i avgiften för det från anstalten erhållna vattnet. Enligt ingenjören Bergströms beräkningar borde sålunda, under förutsättning att de beräknade kostnaderna för anläggningen sammanfölle med de verkliga, det under de första 10 åren av kontraktstiden gällande vattenpriset av 10 öre per kubikmeter höjas med en årlig avgift av 5,621 kronor jämte en förbrukningsavgift av 1,5 öre per kubikmeter.

Med stöd av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen dels medgiva anläggandet av ett reningsverk för vattenledningsvattnet vid Östersunds hospital i huvudsaklig överensstämmelse med av ingenjören Bergström den 30 augusti 1918 uppgjort förslag för en beräknad kostnad av 235,000 kronor, dels ock för detta ändamål på extra stat för år 1920 anvisa nämnda belopp, 235,000 kronor.

Till följd av remiss har byggnadsstyrelsen den 31 oktober 1918 avgivit utlåtande i ärendet. Styrelsen har därvid ifrågasatt en del mindre ändringar beträffande vissa föreslagna detaljkonstruktioner, vilka ändringar dock icke skulle komma att inverka på kostnadsfrågann. I övrigt har styrelsen icke haft något att erinra mot medicinalstyrelsens framställning.

Byggnads-
styrelsen.

Allt sedan kort tid efter öppnandet av Östersunds hospital har därstädes tid efter annan förekommit såväl epidemier som mera enstaka fall av tyfus, paratyfus och dysenteri, varjämte antalet diarréfall varit påfallande stort. Orsaken till berörda förhållande har, trots verkställda undersökningar, icke kunnat med bestämdhet utrönas. Vissa skäl synas dock tala för att infektion genom vattenledningsvattnet förekommit. Av föreliggande utredning framgår nämligen, att det icke är uteslutet, att vattnet i den del av Storsjön, där hospitalets vattenintag är

Departements-
chefen.

[50.]

[50.] beläget, kan förorenas genom hospitalets egen eller staden Östersunds kloakledning. Särskilt under våren innebär därjämte det från Frösön avrinnande ytvattnet samt nedsmältningen av den såsom vinterväg livligt anlidade isen å sjön ytterligare en fara för vattnets förorenande. Sjövattnets användande för hospitalets behov utan någon som helst reningsåtgärd måste med hänsyn till det nu sagda ur sanitär synpunkt vara ägnat att väcka starka betänkligheter.

Vid den ingående utredning angående lämpliga åtgärder för vattnets renande, som av medicinalstyrelsen föranstaltats, har framgått, att man för vinnande av nämnda ändamål har att välja mellan en anläggning för långsam filtrering genom sand och en ozonreningsanläggning. Ehuru en anläggning av sistnämnda slag ur vissa synpunkter måhända vore den för ändamålet bästa, torde en dylik anläggning med hänsyn till dess dyrbarhet dock icke böra ifrågakomma. Enligt av ingenjören Bergström verkställd beräkning skulle nämligen rening med ozon komma att ställa sig i det närmaste dubbelt så dyrbar som långsamfiltrering, vartill kommer, att det torde vara tvivelaktigt, huruvida de för en ozonreningsanläggning erforderliga materialerna för närvarande kunna anskaffas.

Kostnaderna för en långsamfiltreringsanläggning, utförd i enlighet med ingenjören Bergströms förslag, hava beräknats till 235,000 kronor.

I detta sammanhang må framhållas följande. Vattenförbrukningen för hospitalet uppgår för närvarande tidtals till omkring 360 kubikmeter per dygn. Med hänsyn till beslutade tillbyggnader har till grund för beräkningen av den ifrågasatta anläggningen lagts en vattenförbrukning av högst 400 kubikmeter per dygn, vartill komma 200 kubikmeter, som medicinalstyrelsen enligt kontrakt av den 16 och den 27 mars 1916 förbundit sig att under vissa villkor tillhandahålla Hornsbergs municipalsamhälle. Sammanlagda vattenmängden, för vilken anläggningen är avsedd, utgör sålunda i medeltal 600 kubikmeter per dygn.

Enligt § 6 i förenämnda kontrakt kan det för municipalsamhället gällande vattenpriset, vilket för de första 10 åren av kontraktstiden bestämts till 10 öre per kubikmeter, höjas, om reningsverk provas av medicinalstyrelsen erforderligt, med härav orsakad ökning i självkostnad.

Självkostnaden för vattnets rening torde böra bestämmas med hänsyn till ränta och amortering å anläggningskostnaden samt kostnaden för pumpning, filtrering och underhåll.

Under förutsättning, att avskrivningstiden för anläggningen bestämmas till 30 år, dock med undantag för pumpverken, för vilka ej borde räknas längre tid än 15 år, har ingenjören Bergström, efter en ränta av 5,5 %,

beräknat annuiteten till respektive 6,88 % och 9,96 %, vilket skulle motsvara en sammanlagd kostnad för kubikmeter vatten av 7,7 öre vid en vattenkvantitet av 600 kubikmeter per dygn. Drift och underhåll skulle icke behöva beräknas högre än 1,5 öre per kubikmeter. Självkostnaden för vattnets rening skulle sålunda sammanlagt bli 9,2 öre per kubikmeter under förutsättning, att icke vidare prisstegringar inträffa innan anläggningen fullbordats. Municipalsamhällets vattenförbrukning uppgår för närvarande icke till mer än omkring 75 kubikmeter per dygn. Då emellertid ett successivt utbyggande av reningsanläggningen i mån av ökningen i samhällets vattenförbrukning icke torde kunna tänkas, utan anordningarna måste göras på en gång för hela den vattenkvantitet samhället äger rätt att erhålla, torde samhället redan nu böra vidkännas självkostnaden för denna vattenkvantitet till så stor del, som utgöres av ränta och amortering av anläggningskostnaden eller per år räknat $7,7 \times 200 \times 365 = 5,621$ kronor med den ändring, vartill den slutliga kostnaden efter anläggningens fullbordande kan föranleda. Enligt ingenjören Bergströms beräkningar borde för det förbrukade vattnet därjämte, utöver det förutnämnda kontraherade priset, eller 10 öre per kubikmeter, erläggas den till 1,5 öre beräknade driftkostnaden eller sammanlagt 11,5 öre.

Härigenom skulle hospitalet icke komma att belastas med större del av anläggningskostnaderna än som motsvarar detsamma vattenbehov.

Då jag finner snara åtgärder för avhjälpande av de föreliggande olägenheterna beträffande vattenförhållandena vid hospitalet vara av behovet påkallade, anser jag mig icke, oaktat de dryga anläggningskostnaderna, kunna ifrågasätta ett uppskov med arbetets utförande. Kostnadens fördelning på två år synes dock icke bereda större svårigheter. För år 1920 torde därför böra uppföras ett belopp av 100,000 kronor. Beträffande förslagets tekniska detaljer torde denna fråga böra underställas Kungl. Maj:ts prövning, sedan riksdagen fattat sitt beslut i anslagsfrågan.

Under åberopande av vad sålunda anförts, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels besluta anläggandet av ett reningsverk för vattenledningsvattnet vid Östersunds hospital i huvudsaklig enlighet med av ingenjören J. Bergström i augusti 1918 uppgjort förslag och för en beräknad kostnad av 235,000 kronor;

[50.]

dels ock för ändamålet på extra stat för år 1920 anvisa ett reservationsanslag å 100,000 kronor.

24. Anstalter för obildbara sinnesslöa.

[51.]

Anstalter för
obildbara
sinnesslöa.

(Ordinarie
anslag.)

Nu gällande
bestämmelser
om statsbidrag
till sinnesslö-
vården m. m.

Första gången ett allmänt anslag beviljades till sinnesslövärderna i vårt land var vid 1878 års riksdag. Förutom särskilda anslag å tillhopa 15,000 kronor till de två äldsta sinnesslöanstalterna, till vilka sådana utgått från och med år 1871 respektive år 1874, beviljade nämligen nämnda riksdag 5,000 kronor till övriga uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn att under vissa villkor utgå med 100 kronor om året för varje elev, som kunde anses mottaglig för uppfostran eller undervisning och som intagits mellan 6 och 15 år. Detta anslag blev vid 1883 års riksdag höjt till 10,000 kronor och fick, från att dittills hava beviljats som extra anslag, genom beslut vid 1885 års riksdag karaktären av ordinarie förslagsanslag. Grunderna för statsbidragets utgående till de olika anstalterna förblevo emellertid i stort sett desamma ända till 1897, då riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning beslöt att — i fråga om av landsting eller stad, som ej i landsting deltagit, anordnad sinnesslöanstalt, enskild uppfostringsanstalt för fallandesjuka sinnesslöa barn samt av föreningens för sinnesslöa barns vård anordnad uppfostringsanstalt — höja det för skolelever dittills utgående statsbidraget, 100 kronor för varje elev om året, till 250 kronor om året för varje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad njöte underhåll, samt till 125 kronor för varje annat i skolan intaget barn, därvid som villkor för statsbidrags utgående till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn bland annat bestämdes, att barns ålder vid intagningen ej finge understiga 6 år och ej överstiga 12 år samt att barn finge kvarstanna i skolan sammanlagt högst 8 år. Därjämte beslöt emellertid 1897 års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts i nämnda proposition därom gjorda framställning, att statsbidrag jämväl skulle utgå till bildbara sinnesslöa, som efter att hava genomgått uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn kvarstannade å anstalten, s. k. arbetshemselever, fastän till mindre belopp eller 100 kronor om året och med en tidsbegränsning av högst 5 år. Slutligen höjde riksdagen det alltsedan år 1886 till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn utgående ordinarie förslagsanslaget å 25,000 kronor till 150,000 kronor. Den för arbetshemseleverna stadgade tidsbegränsningen utsträcktes genom beslut vid 1902 års riksdag till högst 7 år för att tvenne år senare

helt och hållet upphävas, i det 1904 års riksdag med bifall till Kungl. Maj:ts framställning därom beslöt, att statsbidraget till arbetshemselever, 100 kronor om året, skulle utgå utan annan tidsbegränsning än den av vårdbehovet betingade. Redan år 1903 hade riksdagen beslutat, att uppfostringsanstalt för blinda sinnesslöa barn skulle likställas med enskild anstalt för fallandesjuka sinnesslöa barn. Samma år höjde riksdagen förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn till 160,000 kronor, och höjdes anslaget av 1904 års riksdag till 162,000 kronor samt av 1906 års riksdag till 185,000 kronor. Genom beslut vid 1908 års riksdag höjdes därpå statsbidraget beträffande alla enskilda uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn till 250 kronor om året för varje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad njöte underhåll, och till 125 kronor om året för varje annat i skolan intaget barn, därvid emellertid bestämdes, att dessa belopp i fråga om de enskilda anstalterna allenast skulle hava karaktären av maximibelopp, medan de i fråga om av landsting eller av stad, som ej i landsting deltagar, anordnade anstalter alltså skulle vara fixa. Därefter höjdes anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn av 1911 års riksdag från 185,000 kronor till 255,000 kronor.

Sedan år 1908 har icke någon ändring i grunderna för statsbidragsutgående till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn vidtagits. Däremot blev det för arbetshemselever dittills med allenast 100 kronor utgående statsbidraget genom beslut vid 1914 års senare riksdag höjt till 250 kronor om året per elev till arbetshem för blinda sinnesslöa och fallandesjuka sinnesslöa samt till 200 kronor om året per elev till arbetshem för andra sinnesslöa, varjämte statsbidrag beviljades till arbetshem, som anordnar kontrollerad familjevård för sinnesslöa, med arbetshemmets kostnad därför, dock högst 100 kronor om året för varje sålunda utackorderad arbetslev. Vidare beslöts vid samma riksdag, att statsbidraget till epileptikervården icke skulle, som dittills, begränsas till från barndomen sinnesslöa fallandesjuka utan även finge med samma belopp som för dessa utgå för såväl i uppfostringsanstalt för fallandesjuka barn intagna icke sinnesslöa barn som ock i epileptikeranstalt intagna arbetshemselever, som icke varit från barndomen sinnesslöa. Slutligen uppförde riksdagen i stället för förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn å 255,000 kronor å ordinarie stat under sjätte huvudtiteln dels ett förslagsanslag till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, å 331,000 kronor, dels ock ett förslagsanslag till epileptikeranstalter å 22,000 kronor; och hava dessa anslag sedermera utgått med oförändrade belopp.

[51.] I den efter nämnda riksdagsbeslut utfärdade kungörelsen angående understöd av statsmedel åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter den 8 oktober 1915 (sv. förf.-saml. nr 392) är stadgat, att statsanslag må utgå

dels till uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa barn, vilken av landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej i landsting deltagar, anordnas och understödjes samt står under inseeende av en utav landsting eller stadsfullmäktige utsedd styrelse, för varje lästermin ett understöd av 125 kronor för vart och ett vid lästerminens början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och ett understöd av 62 kronor 50 öre för varje annat i anstalten intaget barn, som från lästerminens början deltagit i undervisningen;

dels till enskild uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, däri inbegripna även blinda sinnesslöa, för varje lästermin ett understöd av högst 125 kronor för vart och ett i anstalten vid lästerminens början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och högst 62 kronor 50 öre för varje annat i dylik anstalt intaget barn, som från lästerminens början deltagit i undervisningen;

dels till uppfostringsanstalter för fallandesjuka barn, jämväl beträffande icke sinnesslöa barn, det understöd, som enligt vad nyss sagts utgår för å sådan anstalt intagna sinnesslöa barn;

dels som årligt understöd till arbetshem för blinda sinnesslöa och fallandesjuka sinnesslöa 250 kronor och till arbetshem för andra sinnesslöa 200 kronor för varje i arbetshemmet intagen elev, därest arbetshemmet i fråga anordnats och understödjes av landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej i landsting deltagar, men högst nyssnämnda belopp, därest arbetshemmet i fråga är enskilt;

dels som årligt understöd till arbetshem, som anordnar kontrollerad familjevård för sinnesslöa, arbetshemmets kostnad därför, dock högst 100 kronor för varje sålunda utackorderad elev;

dels ock årligt understöd av högst 250 kronor till epileptikeranstalt för varje därstädes intagen fallandesjuk, som icke varit från barndomen sinnesslö.

I enlighet med vid 1915 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 127 fattat beslut är vidare i nämnda kungörelse stadgat, att, om å anstalt intagen sinnesslö eller fallandesjuk enligt lagen den 30 juni 1913 om allmän pensionsförsäkring tillerkänts pensionstillägg eller understöd, vilket anstalten enligt 9 § samma lag äger uppbära, skall statsunderstödet minskas med ett belopp, motsvarande vad enligt nämnda lag å staten belöper av kostnaden för ifrågavarande pensionstillägg eller

[51.]

understöd, eller, där statsunderstödet till beloppet ej överstiger statens andel av berörda kostnad, icke till någon del utgå.

Till anstalter för obildbara sinnesslöa beviljades anslag först vid 1904 års riksdag. Därvid beslöts i enlighet med framställning av Kungl. Maj:t, att statsbidraget skulle utgå med högst 250 kronor om året för varje obildbar sinnesslös utan hänsyn till ålder, så länge asylvården åtnjötes, varjämte riksdagen för ändamålet å ordinarie stat anvisade ett förslagsanslag å 75,000 kronor att från och med år 1905 årligen utgå. Anslaget höjdes av 1912 års riksdag till 120,000 kronor, av 1914 års förra riksdag till 180,000 kronor samt av 1916 års riksdag till 225,000 kronor, med vilket belopp anslaget fortfarande utgår. I bestämmelserna om statsbidragets fördelning har sedermera icke gjorts någon annan ändring än att det ovannämnda beslutet vid 1915 års riksdag om avdrag i fall, där pensionstillägg eller understöd enligt pensionsförsäkringslagen utgått, gäller även om anstalterna för obildbara sinnesslöa. I kungörelsen angående understöd av statsmedel åt anstalter för obildbara sinnesslöa den 8 oktober 1915 (sv. förf.-saml. nr 391) är sålunda stadgat, att statsbidraget — med ovannämnt avdrag — utgår halvårsvis med högst 125 kronor för en var av det antal obildbara sinnesslöa, som i medeltal för dag under nästföregående halvår vårdats å anstalten och vilkas behov av vård därstädes blivit prövat av anstaltens läkare eller vederbörande inspektör samt utan hänsyn till den vårdades ålder.

1918 års
riksdag.

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 135, till 1918 års riksdag med förslag till lag om fattigvården m. m. föreslogs, i 40 § och 41 § 1 mom., bestämmelser av innehåll huvudsakligen, såvitt nu är i fråga, att vederbörande landsting skulle ersätta fattigvårdssamhälle den avgift, som av samhället erlagts för vård av till fattigvård berättigade personer å offentliga eller statsunderstödda anstalter för vård av sinnesslöa, fallandesjuka tuberkulösa eller vanföra.

I en med anledning härav i andra kammaren väckt motion, nr 350, hemställdes, att nämnda lagrum måtte ändras därhän, att den gottgörelse, som fattigvårdssamhälle sålunda skulle äga utfå av landsting, i stället måtte lämnas av staten.

I sitt utlåtande över det framlagda lagförslaget anförde riksdagens andra särskilda utskott i förevarande ämne bland annat följande:

Vad först beträffar frågan, huruvida den gottgörelse, som i oförmälda fall skulle beredas fattigvårdssamhällena för utgivna vårdavgifter, skall utgå från landstinget eller staten, finner utskottet övervägande skäl tala för att denna gott-

[51.] görelse erhålles av landstingen. Statens deltagande i kostnaderna för den vård av sjuka och abnorma, varom här är fråga, torde böra avgöras efter särskilda grunder och avse deltagande i denna vård i allmänhet och ej blott för fattiga. Att nu lämna en allmän föreskrift om att staten skulle ersätta kommunernas vårdavgifter skulle alltså föregripa ett ordnande av frågan ur de synpunkter, som eljest kunna befinnas riktiga.

Överflyttningen från fattigvårdssamhällena till landstingen av de kostnader, som avses i 40 § och 41 § 1 mom., synes så till vida ej böra väcka betänkligheter, som dessa kostnader i båda fallen utgå efter samma grunder. Emellertid skulle genom det föreliggande förslaget till lag om fattigvården så många ökade förpliktelser läggas på landstingen, att den ojämnhet i utdebiteringen av landstingsskatt, som redan nu förefinnes, sannolikt kommer att väsentligt ökas. På grund av kristidsförhållandena hava för övrigt kostnaderna för anstalter av olika slag väsentligt stegrats. För att undvika en alltför stark ökning av landstingsskatterna och samtidigt stödja de svagare landstingsområdena synes det angeläget, att staten i ökad utsträckning medverkar vid bestridande av kostnaderna för sjuk- och abnormvård, som avses i nyssnämnda lagrum. Vad beträffar kostnaden för vård av sinnesslöa och fallandesjuka, kan enligt utskottets mening ifrågasättas en höjning av de nu utgående statsbidragen. Detsamma gäller också ifråga om vården av tuberkulösa och vanföra, ehuru vad de förra angår vid 1918 års riksdag föreslagits och av riksdagen beslutats viss höjning i statsbidraget. — — — — — Utskottet anser därför hemställan böra göras, att Kungl. Maj:t täcktes låta föranstalta om utredning rörande ökning av de statsbidrag, som utgå för vård av sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra — — — samt för riksdagen så snart ske kan framlägga förslag härom.

Med åberopande av vad utskottet sålunda anfört hemställde riksdagen i skrivelse den 29 maj 1918, nr 265, bland annat, att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta om utredning rörande ökning av de statsbidrag, som utgå för vård av sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra, samt för riksdagen så snart ske kunde framlägga förslag härom.

Jämte det Kungl. Maj:t den 14 juni 1918 utfärdade ny lag om fattigvården, innehållande i 40 § och 41 § 1 mom. bestämmelser av förut återgivet innehåll, anbefallde Kungl. Maj:t samma dag medicinalstyrelsen att verkställa berörda utredning samt därefter inkomma med den verkställda utredningen jämte det yttrande och förslag i ämnet, som därav kunde föranledas.

Överinspek-
tören för
sinnessjuk-
vården.

I skrivelse den 30 november 1918 har nu medicinalstyrelsen framlagt förslag till ökning av de statsbidrag, som utgå för vård av sinnesslöa och fallandesjuka. Styrelsen hänvisar därvid till en början till det yttrande i ämnet, som på styrelsens anmodan avgivits av överinspektören för sinnessjukvården i riket, medicine doktorn A. Petrén. I berörda yttrande anför Petrén i fråga om statsbidragets storlek följande:

[51.]

Statsbidraget till uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn utginge alltjämt med samma belopp som det vid 1897 års riksdag fastställda. Under de tvenne årtionden, som sedan dess förflutit, hade emellertid dessa anstalters driftkostnader, i mån som priserna på livsmedel och andra nödvändighetsvaror stegrats, blivit avsevärt högre. I det år 1894 avgivna kommittébetänkande, som låg till grund för propositionen i ämnet till 1897 års riksdag, beräknade kostnaden för varje i sinnesslöskola intagen elev för år 1893 i medeltal hava utgjort omkring 400 kronor. Till jämförelse härmed meddelades, att medelkostnaden för varje elev i anstalterna för bildbara sinnesslöa och fallandesjuka, skola såväl som arbetshem (vilka hade gemensamma räkenskaper, då de tillhörde samma anstalt), utgjorde

för år 1910	... kronor	490: —
» » 1912	»	506: —
» » 1914	»	563: —
» » 1916	»	664: —
» » 1917	»	764: —

Härvid vore att märka, att vid dessa medelkostnadsberäkningar, som av Petré verkstälts med ledning av de uppgifter rörande anstalternas utgifter, som bifogades ansökningarna om statsbidrag, ej medtagits kostnaden för hyra (respektive ränta å skuld å byggnad), enär sådan utgift i allmänhet förekomme endast vid enskild anstalt, ej heller kostnad för byggnaders underhåll, då sådan kunde växla högst betydligt olika år. Vid de olika anstalterna i fråga växlade emellertid medelkostnaden per elev, beräknad på sätt, som nämnts, ganska mycket, såsom framginge av nedanstående tablå rörande medelkostnaden per elev för år 1917 vid samtliga anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och för epileptikeranstalter, därvid de olika anstalterna voro anförda efter medelkostnadens storlek:

Rickomberga arbetshem	... kronor	401: —
Skaraborgs och Älvsborgs läns sinnesslöanstalt *)	»	527: —
Kristianstads läns sinnesslöanstalt	»	536: —
Betaniahemmet (»)	»	593: —
Örebro läns »	»	616: —
Hallands läns »	»	617: —
Västmanlands läns »	»	653: —
Västerbottens läns arbetshem (i Strömsnäs)	»	672: —
Södermanlands läns sinnesslöanstalt	»	672: —
Östergötlands läns »	»	673: —
Gävle stads »	»	676: —
Smålands »	»	691: —
Blekinge och Gottlands läns »	»	691: —
Norrbottnens läns »	»	697: —
Göteborgs och Bohus läns » samt Göteborgs stads sinnesslöanstalt	»	717: —
Uppsala läns »	»	718: —
Arbetshemmet å Rörstrand	»	750: —
Gävleborgs läns sinnesslöanstalt	»	753: —

[51.]	Malmöhus läns sinnesslöanstalt	kronor	756: —
	Stockholms läns »	»	770: —
	Värmlands läns »	»	808: —
	Stockholmsföreningens sinnesslöskola å Slagsta	»	854: —
	Malmö stads sinnesslöanstalt	»	866: —
	Västerbottens läns sinnesslöskola (i Umeå)	»	907: —
	Drottning Sofias stiftelse (blindanstalt)	»	919: —
	Stockholmsföreningens sinnesslöskola vid Södertälje	»	960: —
	Margaretahemmet (epileptikeranstalt)	»	962: —
	Vilhelmsro »	»	1,029: —
	Västernorrlands läns sinnesslöanstalt	»	1,091: —
	Kopparbergs läns » *)	»	1,103: —
	Svenska Diakonanstaltens epileptikerhem	»	1,169: —
	Jämtlands läns sinnesslöanstalt	»	1,584: —

Driftkostnaderna vid epileptikeranstalterna vore sålunda avsevärt högre än vid det stora flertalet sinnesslöanstalter. (Av dessa senare hade tvenne, Väster-norrlands läns anstalt och Jämtlands läns anstalt, vilka öppnades 1916, icke under 1917 hunnit tillnärmelsevis fullt beläggas, vilket varit en bidragande orsak till den höga medelkostnaden för dessa anstalter, i det att vissa utgifter, såsom för bränsle m. m., bleve desamma, huru många av platserna som vore upptagna eller ej.)

Beräknades medelkostnaden per elev särskilt för samtliga epileptikeranstalter, visade det sig, att densamma under 1917 uppgått till 1,047 kronor, medan medelkostnaden per elev för anstalten för blinda sinnesslöa (och blinda dövstumma) samma år utgjort 919 kronor och medelkostnaden per elev vid samtliga övriga anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, uppgått till 732 kronor. I betraktande av den stora skillnad i medelkostnaden per elev mellan epileptikeranstalter och anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, kunde det väl ej vara mer än rimligt, att statsbidraget till epileptikeranstalterna höjdes mera än till sistnämnda anstalter. Så tillvida hade ju för övrigt epileptikeranstalterna liksom anstalten för blinda sinnesslöa under de sista åren haft proportionsvis större statsbidrag än de övriga anstalterna för bildbara sinnesslöa, i det att de, varom ovan erinrats, från och med 1915 haft lika stort statsbidrag för arbetselever som för skolelever eller 250 kronor om året för båda-dera, medan anstalterna för bildbara sinnesslöa, som icke äro vare sig fallandesjuka eller blinda, i statsbidrag haft 250 kronor om året endast för skolelever, för arbetselever åter 200 kronor. Även om prisnivån 1920, för vilket år de statsbidrag, som nu föresloges, avsåge att gälla, skulle komma att stå något lägre än 1917, å vilket år senast anförda kostnadsberäkningar hade avseende, vore det dock uppenbart, att — om statsbidraget höjdes till 500 kronor om året för å epileptikeranstalt samt å anstalt för bildbara sinnesslöa, som äro blinda, intagna, till 400 kronor om året för elev å uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, som icke äro vare sig fallandesjuka eller blinda, och till 300 kronor om året för elev å arbetshem för samma kategori av sinnesslöa — det dock icke skulle komma att motsvara större del av anstalternas driftkostnader än vad det år 1897 beslu-

*) I fråga om dessa tre anstalter gäller medelkostnaden även asylens, då räkenskaperna för denna ej blivit förda särskilt.

[51.]

tade statsbidraget per elev då gjorde. Till lägre belopp än de nu nämnda syntes därför statsbidraget till här avhandlade slag av anstalter ej böra höjas.

Som ovan nämnts, vore nu gällande belopp för statsbidrag till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och till epileptikeranstalter fixa endast i fråga om anstalter, som vore anordnade av landsting eller stad, som ej i landsting deltaga, medan de i fråga om enskilda anstalter hade karaktären av maximibelopp. I själva verket hade emellertid vid statsbidragets utanordnande reducering i maximibeloppet ägt rum allenast för några av de högst betalande eleverna vid Föreningens för sinnesslöa barns vård skola vid Södertälje, vilken mottog huvudsakligast sinnesslöa i bättre ekonomisk situation. Kunde det sålunda vara skäl, att karaktären av maximibelopp bibehölles i fråga om det statsbidrag, som bestämdes för enskilda anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke vore vare sig fallandesjuka eller blinda, så syntes icke föreligga någon anledning här till i fråga om specialanstalterna för dessa senare kategorier. Tvärtom vore det väl ej mer än rimligt, om såväl anstalterna för bildbara fallandesjuka som anstalten för blinda bildbara sinnesslöa bleve likställda med de av landsting eller stad, som ej i landsting deltog, anordnade anstalterna för bildbara sinnesslöa därutinnan, att beloppen, varmed statsbidrag per elev utginge, bleve fixa. Ty i själva verket fyllde nämnda av föreningar, sällskap eller stiftelse anordnade specialanstalter en mycket viktig samhällsuppgift, då de tillgodosåge ett vårdbehov, för vilket det allmänna ej vidtagit några åtgärder.

Som ovan nämnts, hade 1914 års senare riksdag beslutat, att statsbidrag finge utgå jämväl för sinnesslö, som utackorderats från arbetshem och står under dettas kontroll, och bestämdes därvid statsbidraget till arbetshemmets kostnad härför, dock högst 100 kronor om året för varje sålunda utackorderad elev. Även detta statsbidrag vore i behov av höjning, därest vårdformen i fråga skulle kunna få någon betydelse. Vid 1917 års slut utgjorde antalet från arbetshem utackorderade sinnesslöa ännu endast sammanlagt ett 20-tal. Anledningen till att denna vårdform hittills fått så ringa utbredning hade visserligen till mycket stor del berott därpå, att den under de senaste åren rådande livsmedelsbristen gjort folk obenägna att mottaga inackorderingar. Därom vittnade det förhållandet, att statens familjevårdskoloni för sinnessjuka under dessa år minskat. Med hänsyn till penningvärdets fall vore det dock otvivelaktigt, att möjlighet att kunna bereda högre ersättning för inackorderingen än den nämnda vore en viktig betingelse för denna vårdforms vidare utveckling, vilken vore av stor betydelse, då för varje sinnesslö, som bleve utackorderad, en plats i arbetshemmet sparades. Blev statsbidraget för utackorderad sinnesslö höjt till 200 kronor, skulle, när statsbidraget för den i arbetshem intagne höjes till 300 kronor, besparingen för statsverket bliva, som hittills, minst 100 kronor för den elev, för vilken kontrollerad familjevård anskaffades.

Vad anstalterna för obildbara sinnesslöa beträffade, hade även deras driftkostnader under senare år avsevärt stegrats. Till belysande av detta förhållande anfördes medelkostnaden per år och vårdad för de år, dylik beräkning gjorts. Den utgjorde

för år 1909	411 kronor,
» » 1910	447 »
» » 1911	456 »
» » 1912	449 »

[51.]	för år 1913	430 kronor
	» » 1916	520 »
	och » » 1917	611 »

Driftkostnaderna för anstalterna för obildbara sinnesslöa vore sålunda avsevärt lägre än de för anstalterna för bildbara sinnesslöa. Hitintills hade dock statsbidraget utgått med samma belopp för obildbar sinnesslö som för elev i sinnesslöskola, och syntes icke skäl att göra någon ändring i detta förhållande. Det vore nämligen att märka, att, medan numera alla landsting upprättat anstalt för bildbara sinnesslöa eller hade del i sådan anstalt, det ännu endast vore ett fåtal landsting, som anordnat anstalt för obildbara sinnesslöa. Då nu enligt den nya fattigvårdslagen landstingen i regel måste gottgöra kommunerna alla avgifter för vård å sinnesslöanstalt, vilka hade karaktären av s. k. obligatorisk fattigvård, torde det nämligen vara nödvändigt, att statsbidraget till asylvården sattes relativt högt, om alla de landsting, som ännu saknade egen anstalt för obildbara sinnesslöa, skulle kunna förmås anordna sådan anstalt, vilket av flera skäl vore ett önskemål. Visserligen hade under årens lopp upprättats ett avsevärt antal enskilda anstalter för obildbara sinnesslöa, men då dessa anstalter i allmänhet vore av mindre omfattning, fyllde de blott en ringa del av platsbehovet. För asylvårdens lösning krävdes därför i allmänhet landstingens medverkan. Av nu anförda skäl borde enligt Petréns förmenande statsbidraget till anstalterna för obildbara sinnesslöa höjas till 400 kronor om året för varje vårdad. Härvid kunde det emellertid vara skäl att bibehålla den nuvarande bestämmelsen om det stadgade beloppets karaktär av maximibelopp, i händelse här föreslagna belopp, 400 kronor per elev, skulle visa sig väl högt för en eller annan enskild anstalt av enklare beskaffenhet. Även i fråga om anstalterna för obildbara sinnesslöa växlade medelkostnaden per vårdad ganska mycket, såsom framginge av nedanstående tablå, som återgäve medelkostnaden per vårdad för år 1917 vid samtliga ifrågavarande anstalter (undantagandes trenne, vilkas räkenskaper ej förts särskilt utan tillsammans med anstaltens för bildbara sinnesslöa), därvid de olika anstalterna vore anförda efter medelkostnadens storlek:

Marieborg vid Askersund	kronor	402: —
Västerbottens läns asyl	»	451: —
Östergötlands »	»	476: —
Vilhelminahemmet vid Växjö	»	478: —
Vilhelmshöjd i Värnamo	»	488: —
Stockholms läns asyl	»	490: —
Fogderöd vid Höör	»	495: —
Betaniahemmets asyler	»	501: —
Fridhem i Vaggeryd	»	532: —
Betesda i Flisby	»	547: —
Västmanlands läns asyl	»	547: —
Solhem vid Sävsjö	»	593: —
Drottning Sofias stiftelses asyl	»	598: —
Carlslund vid Väsby	»	619: —
Biskopsbo i Vrigstad	»	652: —
Granebo i Västerhanninge	»	653: —
Södermanlands läns asyl	»	671: —

Ebenezer vid Jönköping	kronor	703: —	[51.]
Nyhem vid Hälsingborg	»	716: —	
Stockholms stads asyl	»	723: —	
Majgården i Gnesta	»	778: —	
Anneberg i Storvik	»	943: —	
Margaretahemmets asyl	•	1,025: —	

Medelkostnaden per vårdad under ett år med så högt uppdrivna levnads-kostnader som 1917 hade sålunda i fråga om ett flertal anstalter för obildbara sinnesslöa dock hållit sig så pass lågt som mellan 400 och 500 kronor. Härvid vore dock att märka, att i denna medelkostnad icke vore medräknad någon utgift för byggnad, en utgift som emellertid en enskild anstalt även måste hava täckt genom inkomsten av avgift och statsbidrag, när donationsfond ej finnes.

Medan de enskilda anstalterna för obildbara sinnesslöa förut i allmänhet tagit en årsavgift av 300 kronor (vid ett par anstalter dock lägre), hade flera av dessa anstalter under år 1918, då omkostnaderna givetvis varit åtskilligt högre än under 1917, höjt avgiften till 350 kronor och några av dem t. o. m. till 400 kronor. Då icke ens denna avgift under nuvarande förhållanden alltid visat sig tillfyllest för att jämte det nuvarande statsbidraget täcka driftkostnaderna, hade på sina ställen än högre avgift för nästa år ifrågasatts. Givetvis borde med så avsevärt höjt statsbidrag som det här föreslagna de enskilda sinnesslöasyllernas under senare tid förhöjda avgifter åter minskas. Det skulle kunna ifrågasättas, huruvida ej någon särskild åtgärd borde vidtagas för kontrollerande att avgifterna vid här ifrågavarande anstalter ej komme att sättas för höga. Detta torde dock icke vara nödigt, då ansökningarna om statsbidrag enligt ovannämnda kungl. kungörelser skulle innehålla uppgift om årsavgifternas storlek och det därför vid statsbidragets bestämmande kunde tagas hänsyn till dem.

Under åberopande av vad sålunda anförts har Petréen hemställt om sådan förhöjning av de jämlikt kungörelserna den 8 oktober 1915 utgående understöden av statsmedel åt anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, och åt epileptikeranstalter samt åt anstalter för obildbara sinnesslöa, att nämnda bidrag må, med nu gällande inskränkning rörande avdrag för uppburet pensionstillägg eller understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, utgå

dels till såväl uppfostringsanstalt för fallandesjuka barn som till uppfostringsanstalt för blindade sinnesslöa barn för varje lästermin med ett belopp av 250 kronor för vart och ett vid lästerminens början intaget barn;

dels till arbetshem för fallandesjuka och till arbetshem för blindade sinnesslöa med ett årligt belopp av 500 kronor för varje i arbets-hemmet intagen;

dels till uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka eller blindade sinnesslöa barn, vilken av landsting eller av stadsfullmäktige i stad, som ej i landsting deltagar, anordnas och understödjes samt står under

- [51.] inseende av en utav landsting eller stadsfullmäktige utsedd styrelse, för varje lästermin med 200 kronor för vart och ett vid lästerminens början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, och med 100 kronor för varje annat i anstalten intaget barn, som från lästerminens början deltagit i undervisningen;

dels till enskild uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka eller blinda sinnesslöa barn för varje lästermin med högst 200 kronor för vart och ett i anstalten vid lästerminens början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och högst 100 kronor för varje annat i dylik anstalt intaget barn, som från lästerminens början deltagit i undervisningen;

dels till arbetshem för sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka eller blinda, med 300 kronor om året för varje i arbetshemmet intagen elev, därest arbetshemmet ifråga anordnats och understödjes av landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej i landsting deltagar, men högst nyssnämnda belopp, därest arbetshemmet ifråga är enskilt;

dels till arbetshem, som anordnar kontrollerad familjevård för sinnesslöa, arbetshemmets kostnad därför, dock högst 200 kronor för varje sålunda utackorderad elev;

dels ock slutligen till anstalt för obildbara sinnesslöa med högst 400 kronor om året för varje å anstalten vårdad.

Beträffande storleken av de för ökat statsbidrag erforderliga anslagen anför Petréns vidare följande:

För ett fullt exakt beräkande av de förslagsanslag till sinnesslö- och epileptikervården, som bleve behövlige med här föreslagna höjningar i statsbidraget till dessa vårdformer, skulle krävas noggrann kännedom om antalet platser för de olika kategorier, varom här vore fråga. Antalet platser särskilt för skolelever och särskilt för arbetselever kunde emellertid ej angivas, då en del av platserna i skolhemmen upptoges av arbetselever. För andra halvåret 1918 hade emellertid statsbidrag till sinnesslöanstalterna beviljats för 1,080 skolelever, 650 arbetselever och 20 i familjevård utackorderade — anstalten för blinda sinnesslöa ej medräknad. Statsbidraget för 1,080 skolelever efter 400 kronor per år bleve 432,000 kronor, för 650 arbetselever efter 300 kronor per år 195,000 kronor och för 20 utackorderade efter 200 kronor per år 4,000 kronor, summa 631,000 kronor. Emellertid hade man alltid att räkna med ökning i antalet med åtskilliga tiotal till 1920, då nytt skolhem bleve färdigt vid Norrbottens läns anstalt år 1919 och Örebro läns landsting beslutat tillbygga sin anstalt. Komme så anslaget till blinda sinnesslöa, som äro bildbara. För andra halvåret 1918 hade statsbidrag beviljats för 87 sådana. Efter 500 kronor per år och elev skulle statsbidraget till denna anstalt belöpa sig till 43,500 kronor. Slutligen komme emellertid å anslaget till anstalterna för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, dels kostnaden för anstalternas inspektion, uppgående till 3,000 kronor, och dels stats-

bidraget till det till Föreningen för sinnesslöa barns vård sinnesslöanstalt å Slagsta förlagda seminariet för utbildande av lärarinnor för sinnesslöa barn, vilket numera utginge med 19,900 kronor per år. Med här gjorda beräkningsgrund skulle sålunda för år 1920 behövas ett förslagsanslag å 700,000 kronor till anstalterna för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka.

[51.]

Antalet platser å anstalter för bildbara fallandesjuka uppginge numera till något över 200. Utginge statsbidraget för varje å sådan anstalt intagen med 500 kronor om året, behöfdes sålunda till epileptikeranstalterna ett förslagsanslag å minst 100,000 kronor.

Vad slutligen beträffade anstalterna för obildbara sinnesslöa, utgjorde det sammanlagda antalet platser å sådana för närvarande 1,124. Tre landsting hade visserligen beslutat uppförande av asyl för obildbara sinnesslöa, men då ingen av dessa torde bliva färdig till 1920 och någon ytterligare enskild sinnesslöasyl för närvarande icke vore planerad, torde det vara tillräckligt att räkna med nämnda platsantal eller i varje fall obetydligt högre. Med ett statsbidrag å 400 kronor per vårdad om året skulle alltså till anstalterna för obildbara sinnesslöa behövas ett förslagsanslag å 450,000 kronor.

Medicinalstyrelsen anför i sitt utlåtande, att av den av Petrén lämnade utredningen med tydlighet syntes framgå, att en ökning av de för vården av sinnesslöa och fallandesjuka utgående statsbidragen vore av behovet påkallad, och har styrelsen därför tillstyrkt en dylik till de av Petrén föreslagna belopp. Mot det av Petrén framställda förslaget om förändring av statsbidraget till vissa anstalter från maximibelopp till fixt belopp förklarade sig styrelsen ej heller hava något att erinra.

Medicinal-
styrelsen.

Medicinalstyrelsen framhåller vidare, att för genomförande av sådana förhöjningar av statsbidragen till ifrågakvarande anstalter som de ovan föreslagna erfordras, såsom framginge av den utav Petrén härutinnan förebragta utredningen, mot vilken styrelsen förklarar sig icke hava något att erinra, ökning av de till understöd åt samma anstalter avsedda anslagen, nämligen:

av förslagsanslaget till anstalter för obildbara sinnesslöa från 225,000 kronor till 450,000 kronor;

av förslagsanslaget till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, från 331,000 kronor till 700,000 kronor; och

av förslagsanslaget till epileptikeranstalter från 22,000 kronor till 100,000 kronor.

Medicinalstyrelsen meddelar slutligen, att styrelsen vid behandlingen av förevarande fråga tagit under öfvervägande, huruvida icke beträffande anstalter för sinnesslöa och fallandesjuka borde tillämpas samma princip, nämligen statsbidragets utgående icke med bestämt belopp utan i proportion till vederbörande anstalters faktiska driftkostnader, som

[51.] styrelsen i två andra samtidigt med förevarande avlätna skrivelser föreslagit beträffande vanförestalter och, alternativt, kustsanatorier.

Sinnesslöanstalterna äro emellertid i stort sett anordnade av landsting, och anser styrelsen därför på de grunder, som i en av nyssberörda skrivelser anförts beträffande av landsting underhållna anstalter för tuberkulösa, att bestämmande av statsbidrag till sinnesslöanstalterna icke bör ske enligt ovannämnda princip. De skäl, som föranlett styrelsen att icke föreslå tillämpning av sagda princip för fördelning av statsbidraget till tuberkulossjukvårdsanstalterna, äro följande:

En dylik fördelning av statsbidraget, som teoretiskt sett skulle skipa rättvisa mellan de bidragande parterna, vore för flertalet anstalter förbunden med vissa olägenheter. Dels vore proceduren med statsbidragets beräkning för varje speciell anstalt tämligen omständlig, dels krävde detta förfarande en synnerligen noggrann kontroll över orsaken till de högre driftkostnaderna för vissa anstalter. Det skulle då visa sig, att orsaken i åtskilliga fall vore att söka i de med vissa dyrare orter oundgängligen förenade större kostnaderna. I andra fall kunde orsaken ligga däri, att ägaren befunne sig i sådan situation, att han ansåge sig kunna lämna relativt frikostiga anslag till sjukhuset för avlöningar, bespisning m. m. Slutligen skulle det måhända visa sig, att olikheterna i kostnaden kunde hänföras till mer eller mindre praktiska åtgärder inom sjukhusets förvaltning.

Förhållanden av sistnämnda slaget, som föranlett höga driftkostnader, borde naturligtvis icke premieras genom rätten till ett högre statsbidrag.

Vad angår anstalterna för fallandesjuka, som ägas av enskilda korporationer med bestämt begränsade tillgångar, vore, säger styrelsen, desamma helt visst bäst betjänta med en reglering av ifrågasatt art av statsbidraget, men deras organisation och förvaltning äro alltför olikartade för att en centralisering av deras drift, innebärande den möjlighet till kontroll, som är en betingelse för en dylik reglering, skulle kunna, åtminstone för närvarande, förutsättas. Ej heller för dessa anstalter anser därför styrelsen nämnda grunder för statsbidragets reglering för närvarande böra föreslås.

Departements-
chefen.

Den utredning i förevarande fråga, som av medicinalstyrelsen verkställts, har ådagalagt, att anstalterna för vård av sinnesslöa och fallandesjuka äro i behov av ökat statsbidrag för uppehållande av sin verksamhet. Den främsta orsaken härtill är, såsom av utredningen framgår, den starka ökning, anstalternas driftkostnader undergått, sedan de nu utgående statsbidragens belopp blivit av statsmakterna bestämda. Ett ytterligare skäl för en dylik förhöjning ligger i tillkomsten av förut återgivna bestämmelser i den nya fattigvårdslagen, vilka närmast givit anledning till riksdagens begäran om utredning i ämnet.

På grund av vad sålunda anförts och då de föreslagna förhöjningarna av statsbidragen synas väl avvägda har jag funnit mig böra förorda, att statsbidrag må från och med år 1920 till ifrågavarande anstalter för vård av sinnesslöa och fallandesjuka utgå i enlighet med de av medicinalstyrelsen föreslagna grunder. Därjämte torde det ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan riksdagen fattat sitt beslut i ämnet, stadga de bestämmelser och villkor i övrigt, som för statsbidragens åtnjutande kunna anses erforderliga. [51.]

Vid bifall till vad jag nu föreslagit erfordras emellertid betydande ökningar i de för statsbidrag till ifrågavarande anstalter å ordinarie stat uppförda förslagsanslagen. Enligt de verkställda beräkningarna, mot vilka jag intet har att erinra, skulle anslaget till anstalter för obildbara sinnesslöa höjas från 225,000 kronor med 225,000 kronor till 450,000 kronor, anslaget till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, från 331,000 kronor med 369,000 kronor till 700,000 kronor samt anslaget till epileptikeranstalter från 22,000 kronor med 78,000 kronor till 100,000 kronor.

Beträffande de två sistnämnda anslagen gör jag framställning i nästföljande två punkter. Under förevarande punkt hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att statsbidrag till anstalter för obildbara sinnesslöa, anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka, samt epileptikeranstalter må från och med år 1920 utgå i huvudsaklig enlighet med av mig här ovan angivna grunder;

dels ock från och med år 1920 höja det å riksstaten uppförda *ordinarie förslagsanslaget till anstalter för obildbara sinnesslöa*, nu 225,000 kronor, med 225,000 kronor till 450,000 kronor.

25. Anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka.

Med åberopande vad jag under nästföregående punkt anförts får jag vidare hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [52.]

att från och med år 1920 höja det å riksstaten uppförda *ordinarie förslagsanslaget till anstalter för bildbara sinnesslöa, som icke äro fallandesjuka*, nu 331,000 kronor, med 369,000 kronor till 700,000 kronor.

*Anstalter för
bildbara
sinnesslöa,
som icke äro
fallandesjuka.
(Ordinarie
anslag.)*

26. Epileptikeranstalter.

[53.] Hänvisande till vad som anförts här ovan under punkten 51 hemställer jag ytterligare, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Epileptikeranstalter.
(Ordinarie anslag.)

att från och med år 1920 höja det å riksstaten uppförda *ordinarie förslagsanslaget till epileptikeranstalter*, nu 22,000 kronor, med 78,000 kronor till 100,000 kronor.

Övriga sjukvårdsanstalter.

27. Lasarets underhåll, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 15,774: —

28. Resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett m. fl.

[54.] Under åberopande av vad jag anført under punkt 39 härovan hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

Resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett m. fl.
(Ordinarie anslag.)

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt ordinarie läkare vid länslasarett och därmed likställda sjukhus* skall ur riksstaten för år 1920 utslutas.

29. Underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska.

Underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska.
(Ordinarie anslag.)

Till Järvsö sjukhus för spetälska har från och med år 1864 årligen utgått statsanslag. Detta anslag, som till och med år 1900 utgick under villkor av bidrag från Gävleborgs läns landsting, utgjorde ursprungligen 3,000 kronor, men höjdes sedermera efter hand, så att det för vart och ett av åren 1889—1899 utgick med 14,000 kronor. Från och med år 1900, när villkoret om bidrag från landstinget, då 4,000 kronor, bortföll, höjdes statsanslaget till 18,000 kronor. Vid 1907 års

riksdag ökades anslaget för år 1908 ytterligare till 20,000 kronor, varjämte ett anslag av 6,000 kronor beviljades till täckande av den brist, som uppkommit till 1905 års slut, utgörande 1,930 kronor, ävensom av den brist, som förutsågs uppstå under vartdera av åren 1906 och 1907, eller 2,000 kronor för vartdera året. Samma årsanslag av 20,000 kronor har av riksdagen beviljats även för åren 1909, 1910 och 1911. För år 1912 uppfördes statsanslaget till Järvsö sjukhus å ordinarie stat och höjdes samtidigt till 22,000 kronor, varjämte till täckande av brist å förut anvisade anslag m. m. på extra stat för samma år anvisades ett belopp av 8,250 kronor. Det ordinarie anslaget utgick under åren 1913—1917 med samma belopp, 22,000 kronor. Vid sistnämnda års riksdag höjdes anslaget för år 1918 ytterligare till 23,500 kronor, med vilket belopp anslaget utgår jämväl för år 1919.

I skrivelse den 8 juli 1918 anmälde medicinalstyrelsen, att den av medicinalstyrelsen fastställda utgiftsstaten för sjukhuset för år 1918 med ett belopp av 7,370 kronor överskrede inkomsterna för samma år. Anledningen härtill vore helt att söka i rådande kristidsförhållanden, varigenom särskilt omkostnaderna för eldning och lyshållning samt mat-hållning i hög grad stegrats. Styrelsen erinrade tillika, att för underhåll av spetälskesjukhuset i Mora—Noret av riksdagen anvisats förslagsanslag för år 1918 av 3,450 kronor och för år 1919 av 13,800 kronor, vilka anslag, då sistnämnda sjukhus ej komme att bliva färdigt före år 1920, icke komme till användning för avsett ändamål; och anhöll styrelsen, att medel måtte ställas till styrelsens förfogande för att möjliggöra driften av Järvsö sjukhus för spetälska under år 1918.

Medicinal-
styrelsen.

Vidare har medicinalstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1918 gjort framställning om anslag till täckande av brist, som förutsåges skola uppstå i sjukhusets drift under vartdera av åren 1919 och 1920. I sistnämnda skrivelse har medicinalstyrelsen anmält, att sjukhusets direktion, då under nu rådande dyrtid det ordinarie anslaget till sjukhusets underhåll vore otillräckligt, beräknat, att i utgiftsstaten för år 1919 följande poster måste höjas utöver beloppen i 1918 års stat med nedan-nämnda belopp, nämligen:

Mathållning	med kronor	4,000: —	
Medikamenter	»	»	600: —
Eldning och lyshållning	»	»	500: —
Tvätt och renhållning	»	»	1,900: —
Jordbruket	»	»	500: —
			kronor 7,500: —

Härtill komme:

Höjning i telefonavgifterna	kronor	60: —
Dyrtidstillägg med 20 % av avlöningarna	»	874: 64
samt, sedan sysslomannen avsagt sig uppdraget att utan ersättning vara sekreterare, arvode till sek- reterare	»	200: —
Summa kronor		8,634: 64

Till denna summa borde läggas ett belopp 945 kronor 47 öre, avsett att täcka den brist, som uppkommit vid sjukhusets drift år 1917.

Medicinalstyrelsen anför härefter följande:

»Medicinalstyrelsen har ansett sig icke kunna godkänna direktionens framställda förslag, att sjukhusets avlöningsstat borde höjas med 874 kronor 64 öre för att bereda befattningshavarna 20 % dyrtidstillägg, enär ifrågavarande befattningshavare torde bli underkastade de bestämmelser om krigstidstillägg och krigstidshjälp, som kunna varda av Kungl. Maj:t och riksdagen fastställda.

Det belopp, som sålunda ytterligare erfordrades för år 1919, skulle alltså kunna beräknas belöpa sig till 8,705 kronor 47 öre (8,634: 64 + 945: 47 — 874: 64), som torde kunna avrundas till 8,800 kronor.

Det ökade anslagsbehovet för år 1920 skulle, om beräkningarna för år 1919 kunna läggas till grund härför, uppgå till 8,634: 64 — 874: 64 = 7,760 kronor eller till i runt tal 8,000 kronor. Sjukhusets underhåll skulle således för år 1920 kräva anslag å tillhoppa 31,500 kronor (23,500: — + 8,000: —). Med hänsyn till förhållandena torde emellertid det för den nödvändiga ökningen av anslaget erforderliga beloppet för 1920 böra anvisas å extra stat.»

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen i sin skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska anvisa dels på tilläggsstat för år 1919 ett anslag av 8,800 kronor, dels ock för år 1920, utöver ordinarie anslaget för nämnda år, å extra stat ett belopp av 8,000 kronor.

Statskontoret.

På grund av remiss har statskontoret den 17 december 1918 afgivit utlåtande över medicinalstyrelsens framställning den 8 juli 1918. Statskontoret har därvid, med erinran, att 1918 års anslag till spetälskesjukhusets i Dalarna drift, såsom varande ett förslagsanslag, icke vore tillgängligt efter utgången av samma år, hemställt, att riksdagens bemyndigande måtte utverkas, att erforderliga medel till täckande av i staten för Järvsö sjukhus för spetälska under år 1918 förefintlig brist måtte få intill ett belopp av 7,370 kronor utgå från det för år 1919 beviljade förslagsanslaget till underhåll av spetälskesjukhuset i Mora—Noret.

Vad styrelsens förevarande framställningar beträffar, är det tydligt, att med den stegring av priserna å livsförnödenheter, bränsle m. m., som under den nu rådande kristiden alltjämt äger rum, det ordinarie anslaget till sjukhusets underhåll är otillräckligt. På grund härav finner jag mig böra biträda styrelsens hemställan om anvisande av ytterligare medel till sjukhusets underhåll. Mot de av styrelsen föreslagna beloppen har jag intet att erinra; i likhet med styrelsen anser jag nämligen, att anslag icke bör anvisas till dyrtidstillägg åt befattningshavarna vid sjukhuset, enär dessa, som enligt hittills gällande bestämmelser i ämnet åtnjutit krigstidstillägg och krigstidshjälp, givetvis även under år 1920 komma att bliva delaktiga av dylik förmån i lika grad som befattningshavare i statens tjänst i allmänhet.

I enlighet med vad medicinalstyrelsen föreslagit torde det för år 1920 äskade beloppet böra beviljas å extra stat för samma år. Vad beträffar sättet för täckande av den på åren 1917—1919 beräknade bristen, tillhopa 16,170 kronor, kommer, såsom medicinalstyrelsen framhållit, av riksdagen för underhåll av spetälskesjukhuset i Mora—Noret för år 1919 anvisat anslag å 13,800 kronor ej till någon del att för därmed avsett ändamål tagas i bruk. Vid sådant förhållande lär lämpligen riksdagens bemyndigande kunna utverkas att använda detta anslag, i den mån detsamma därtill förslår, för täckande av den sålunda uppkomna bristen. Till täckande av återstoden av det erforderliga beloppet, eller 2,370 kronor, torde böra äskas anslag å tilläggsstaten för år 1919. Beträffande nu avhandlade frågor gör jag framställning i annat sammanhang.

Det ordinarie anslaget till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska torde alltså för år 1920 upptagas med oförändrat belopp kronor 23,500: —.

30. Täckande av brist å anslag till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska.

Under åberopande av vad jag under nästföregående punkt anförte får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till täckande av brist å ordinarie anslaget till underhåll av Järvsö sjukhus för spetälska på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 8,000 kronor.

[55.]

Täckande av
brist å anslag
till underhåll
av Järvsö
sjukhus för
spetälska.

(Extra anslag.)

31. Underhåll av spetälskesjukhuset i Mora-Noret.

[56.] Efter framställning av Kungl. Maj:t har riksdagen för uppförande
Underhåll av av ett spetälskesjukhus i Dalarne anvisat dels på extra stat för år 1917
spetälske- ett belopp av 40,000 kronor dels ock på extra stat för år 1918 ett re-
sjukhuset i servationsanslag av 70,900 kronor. Vidare har riksdagen på extra stat
Mora-Noret. för år 1918 anvisat dels ett förslagsanslag å 10,000 kronor för an-
 (Extra anslag.) skaffande av för sjukhuset erforderlig utrustning och dels ett förslags-
 anslag av 3,450 kronor för sjukhusets drift. Slutligen har riksdagen
 för underhåll av ifrågavarande sjukhus på extra stat för år 1919 an-
 visat ett förslagsanslag av 13,800 kronor.

Genom brev den 29 juni 1917 har Kungl. Maj:t uppdragit åt medicinalstyrelsen att å den därför avsedda, invid länslasarettet i Mora-Noret belägna tomten uppföra ifrågavarande sjukhus i huvudsaklig överensstämmelse med av G. Wickmans arkitektbyrå upprättade ritningar under iakttagande av vissa utav riksdagen mot ritningarna gjorda erinringar.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har medicinalstyrelsen meddelat, att styrelsen under år 1917 låtit å entreprenad utbjuda uppförandet av ifrågavarande sjukhus. I anledning härav hade två anbud inkommit, vilka dock såsom varande alltför höga måst förkastas. Någon åtgärd för sjukhusets uppförande hade sedermera ej vidtagits. Då det emellertid icke vore helt uteslutet, att sjukhuset under år 1919 kunde bli uppfört, ansåge styrelsen ett anslag för sjukhusets underhåll under år 1920 böra i riksstaten upptagas. Detta anslag syntes kunna beräknas till samma belopp, som ansetts erforderligt för år 1919, under förutsättning att sjukhuset då kunnat tagas i bruk, eller till 13,800 kronor, och borde anslaget upptagas såsom förslagsanslag å extra stat.

Departements-
chefen.

Ehuru det nya spetälskesjukhuset i Dalarne näppeligen torde bli färdigt att tagas i bruk under år 1920, torde emellertid, om så skulle bli förhållandet, anslag för detsamma underhåll böra finnas tillgängligt för nämnda år till samma belopp som för år 1919.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för *underhåll av spetälskesjukhuset i Mora-Noret*
 på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av
 13,800 kronor.

32. Anslag till driftkostnader vid tuberkulossjukvårdsanstalter.

För ett vart av åren 1910—1917 har riksdagen beviljat anslag på extra stat till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning beslöt därefter 1917 års riksdag att för ifrågavarande ändamål från och med år 1918 i riksstaten under sjätte huvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag å 650,000 kronor.

I avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av ifrågavarande statsanslag beslöt riksdagen tillika följande:

1:o) att statsbidrag må utgå allenast till sådan anstalt, som provas vara på tillfredsställande sätt anordnad och där avgiften för vårdplats i allmän sjuksal icke utgår med högre belopp än 1 krona för dag, dock att, där anstalt är avsedd för personer, tillhörande viss kommun eller landstingsområde, hinder för statsbidrags åtnjutande ej må föranledas av den omständigheten, att avgiften för vård av person från annan ort utgår med högre belopp;

2:o) att statsbidraget må bestämmas till högst 50 öre för dag och patient, för vilken avgiften ej är högre än 1 krona om dagen, dock med den inskränkning att för län eller stad, som ej deltagar i landsting, statsbidrag ej i något fall må utgå till flera sjukplatser än en på varje tusental av länets eller stadens invånare, däri dock ej inberäknat antalet sjukplatser å kustsjukhus och kustsanatorier för skrofulösa barn eller tuberkulossjukvårdsanstalt, som är avsedd för vård av sjuka från hela riket utan företräde för sjuka från visst län eller viss stad, samt med undantag därjämte beträffande Jämtlands och Norrbottens län, där statsbidrag må utgå för varje sjukplats utan inskränkning i förhållande till invånarantalet; och

3:o) att Kungl. Maj:t i övrigt må föreskriva de bestämmelser och villkor, som för statsbidragets åtnjutande kunna finnas lämpliga att stadga.

I sin skrivelse i ämnet anhöll riksdagen tillika, med anledning av inom riksdagen väckta motioner, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning rörande lämpligheten av att statsbidraget till tuberkulossjukvårdsanstalterna höjdes utöver då utgående belopp samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill sagda utredning kunde giva anledning.

Sedan medicinalstyrelsen, på befallning, inkommit med den av riksdagen begärda utredningen, föreslog Kungl. Maj:t i 1918 års statsverks-

[57.]

Anslag till
driftkostnader
vid tuberku-
lossjukvårds-
anstalter.
(Ordinarie
anslag.)

- [57.] proposition riksdagen dels att från och med år 1919 höja ifrågavarande å riksstaten uppförda ordinarie förslagsanslag å 650,000 kronor till 1,200,000 kronor, dels ock att i avseende å allmänna bestämmelser för åtnjutande av omförmälda statsanslag från och med år 1919 besluta sådan ändring av tidigare gällande föreskrifter, att statsbidraget till tuberkulossjukvårdsanstalt skulle utgå med 1 krona för dag och patient.

Vad Kungl. Maj:t sålunda föreslagit blev av riksdagen bifallet.

Därefter har Kungl. Maj:t den 28 juni 1918 utfärdat kungörelse angående statsbidrag till driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter (sv. förf.-saml. nr 494), vari bestämmelser och villkor för statsbidragets åtnjutande finnas stadgade.

Såsom här ovan under punkten 51 angående anslag till anstalter för obildbara sinnesslöa omförmäls, hemställde riksdagen i anledning av den av riksdagen för dess del antagna lagen om fattigvården i skrivelse nr 265 — med åberopande av vad riksdagens andra särskilda utskott i sitt utlåtande nr 1 anfört — att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta utredning rörande ökning av de statsbidrag, som utginge för vård av bland andra tuberkulösa samt för riksdagen så snart ske kunde förlägga förslag härom.

Genom brev den 14 juni 1918 har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att verkställa den begärda utredningen samt inkomma med densamma jämte det yttrande och förslag i ämnet, som därav kunde föranledas.

I skrivelse den 30 november 1918 har medicinalstyrelsen inkommit med förenämnda, av riksdagen begärda utredning ävensom framlagt förslag till beräkning av statsanslag för bidrag till tuberkulossjukvårdsanstalterna för år 1920.

*Förhöjning
av stats-
bidraget.*

Styrelsen meddelar därvid, att styrelsen anmodat den av Svenska nationalföreningen mot tuberkulos tillsatta tuberkulosutredningskommitténs subkommitté att avgiva yttrande över en av doktor Gustaf Neander upprättad promemoria angående driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalterna, därvid även borde tagas i betraktande, huruvida icke någon förhöjning av den nu utgående låga legosängsavgiften kunde ifrågasättas.

*Svenska
nationalfö-
reningens mot
tuberkulos
subkommitté.*

I ett den 30 september 1918 dagtecknat yttrande hava ledamöterna i nämnda subkommitté i berörda ämne anfört följande:

I likhet med doktor Neander funne kommittéledamöterna det synnerligen önskvärt och viktigt, att driftkostnaderna vid tuberkulosvårdsanstalterna fördelades,

så att landstingens börda bleve mindre tung än vad nu vore fallet. Detta torde vara så mycket mer nödvändigt, som landstingens utgifter för sjukvårdsändamål inom den närmaste framtiden komme att av skilda anledningar väsentligt ökas. Såsom i ovannämnda promemoria framhölles, komme landstingen att, jämlikt den nya fattigvårdslagen, från och med år 1919 i allmänhet få i sista hand vidkännas kommunernas utgifter för fattiga personers vård å anstalter för tuberkulösa. Dessamma vore förhållandet beträffande vård, som bereddtes fattiga personer å vanförestalter och länslasarett samt i viss mån även å andra sjukvårdsanstalter. Vidare kunde man förvänta, att de förslag, som tuberkulosutredningskommittén komme att avgiva, skulle leda till stegrade sjukvårdskostnader bland annat för landstingen.

Såsom medel att åstadkomma en nedsättning av landstingens andel i driftkostnaderna för tuberkulosvårdsanstalterna syntes först och främst en höjning av statsbidraget böra komma ifråga. Såsom doktor Neander framhållit, torde däremot en höjning av legosängsavgiften endast i mindre grad vara ägnad att leda till det önskade målet, även om, såsom längre fram skulle påvisas, vissa anordningar kunde tänkas, varigenom effekten av en dylik åtgärd skulle kunna höjas.

Vid övervägande av frågan om storleken av det statsbidrag, som borde utgå för ifrågavarande ändamål, hade kommittéledamöterna stannat vid, att statsbidraget borde utgå med belopp motsvarande hälften av vederbörande anstalts genom räkenskaper styrkta större driftkostnader för senaste året (eventuellt medeltalet av dessa kostnader för de tre närmast föregående åren) dock tills vidare högst med två kronor 50 öre för dag och patient. Då det ej torde vara uteslutet, att driftkostnaderna beträffande en eller annan anstalt vore högre än vad som motiverades av dyra livsmedelspriser å orten eller dylikt och att kostnaderna å dessa anstalter skulle kunna genom klok omtanke nedbringas, syntes medicinalstyrelsen böra lämnas befogenhet att för dylikt fall bestämma statsbidraget till lägre belopp än det ovan angivna.

Beträffande därefter frågan om förhöjning av legosängsavgiften så skulle, såsom även doktor Neander framhållit, efter det den nya fattigvårdslagen trätt i kraft en dylik höjning icke innebära någon lättnad i landstingens kostnader i de fall, då vederbörande kommun erlade legosängsavgiften. Det syntes emellertid föreligga anledning antaga, att stora kategorier av vårt lands befolkning, exempelvis mindre jordbrukare, för vilka kommunerna hitintills ofta nödgats bekosta vård å sjukvårdsanstalt, under senare tiden fått sina ekonomiska förhållanden avsevärt förbättrade, och att utvecklingen i denna riktning måhända ännu ej nått sin höjdpunkt. Man skulle sålunda kunna tänka sig, att dessa kategorier av befolkningen i fortsättningen borde kunna, i större utsträckning än hittills, själva svara för sina legosängsavgifter. Särskilt i betraktande härav ansågo kommittéledamöterna, att en förhöjning av legosängsavgiften å tuberkulosvårdsanstalterna borde kunna bliva en icke oväsentligt medverkande faktor för åstadkommande av en nedsättning av landstingens driftkostnader.

Även ur andra synpunkter torde en måttlig höjning av legosängsavgiften vara motiverad, och syntes man knappast behöva befara, att en dylik förhöjning skulle komma att i nämnvärd grad avskräcka från att söka vård för de sjuka.

För att en höjning av legosängsavgiften skulle bliva av någon större betydelse i nu förevarande hänseende syntes angeläget, att en skärpt kontroll infördes till förhindrande av, att kommunerna och därmed även landstingen finge vidkännas legosängsavgifter för personer, som själva vore i stånd att betala desamma.

[57.]
Medicinal-
styrelsen.

I sin skrivelse den 30 november 1918 uttalar sig medicinalstyrelsen inledningsvis om det allmänna intresse, som är förbundet med upprättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, samt anför därvid följande:

»De tuberkulösa sjukdomarnas oerhörda förmåga att ödelägga mänsklig arbetskraft och förvärvsduglighet samt deras intima samband med sociala missförhållanden av allehanda art äro bland annat omständigheter, som göra dessa sjukdomars energiska bekämpande till ett statsintresse av allra största betydelse.

Det allmännas intresse av att kraftigt bidra till tuberkulosens bekämpande har också i princip erkänts av statsmakterna genom de beslut, riksdagen åren 1908 och 1909 med anledning av kungl. propositioner i ärendet fattat att bidra såväl till kostnaderna för uppförande och inrättande av tuberkulosvårdsanstalter som ock till driftkostnaderna för samma anstalter. Det lider intet tvivel, att den synnerligen kraftiga utveckling på detta område, som det senaste årtiondet har att uppvisa, till väsentlig grad har sin grund i dessa båda riksdagsbeslut. För närvarande finnas inom alla län statsunderstödda vårdanstalter för tuberkulos-sjuka, även om man naturligtvis icke ännu inom alla delar av landet hunnit så långt, att alla tuberkulösa, som äro i behov av anstaltsvård, utan dröjsmål kunna erhålla sådan vård i lämplig form.

Fortsatt utveckling på detta område är alltså i hög grad av behovet påkallad. Dels erfordras ett ökat antal vårdplatser vid anstalter av samma slag som de förut befintliga, dels torde dessa behöva kompletteras med nya anstalter av annan typ. Beträffande såväl det ytterligare behovet av vårdplatser som ock arten av de nya anstalter, som komma att erfordras, torde den utredning, som på föranstaltande av Svenska nationalföreningen mot tuberkulos för närvarande pågår, komma att lämna behövliga upplysningar.

Av de vårdanstalter, som sålunda uppförts under det senaste årtiondet, hava de allra flesta tillkommit på initiativ av landstingen, några på initiativ av kommuner, enskilda, föreningar, industriella verk m. fl.»

Styrelsen redogör härefter för de sätt, varpå tuberkulosvårdsanstalternas driftkostnader hittills täckts, ävensom för nämnda kostnaders ökning, och yttrar styrelsen härutinnan:

»För anstaltens drift har den korporation, som låtit uppföra anstalten (i det efterföljande benämnd ägaren), haft att påräkna dels statsbidrag, utgörande för år 1919 högst 50 öre per vård dag, dels legosängsavgift utgörande högst 1 krona per vård dag; för återstoden av driftkostnaderna har ägaren haft att ansvara.

Den oerhörda förändring i den allmänna ekonomiska situationen med åtföljande oavbrutna stegring av driftkostnaderna vid dessa anstalter, som inträtt under de gångna krisåren, har naturligtvis medfört en betydande omgestaltning av de ekonomiska frågor, som stå i samband med dessa anstalters drift.

Driftkostnadernas ökning framgår av nedanstående tabell, som angiver dessa kostnader per dag och patient vid landstings, kommuners och menigheters vårdanstalter för tuberkulossjuka under åren 1910—1917 enligt medicinalstyrelsens årsberättelser (för åren 1916 och 1917 preliminära siffror):

År.	Öre.	Ökning. öre.	Ökning. %.
1910	233		
1911	261	28	12
1912	263	2	0,8
1913	292	29	11
1914	297	5	1,7
1915	319	22	7,4
1916	370	51	16
1917	425	55	15
1910--1917		192	82,4

Medelkostnaden per dag och patient har sålunda stigit från 233 öre år 1910 till 425 öre 1917, alltså med 192 öre eller 82,4 %. Såsom är att vänta, iakttages den största ökningen under de senaste åren; så visar år 1916 en ökning från år 1915 av 51 öre eller 16 % och år 1917 från år 1916 en ökning av 55 öre eller 15 %.

Såsom förut antyddes, hava statens bidrag och legosängsavgifterna hela tiden utgått med konstant maximibelopp, nämligen det förra med högst 50 öre och de senare med högst 1 krona per vård dag. Jämsides med den oavbrutna stegringen av den totala driftkostnaden har sålunda med nödvändighet gått en oavbruten stegring av den tredje partens (ägarens) bidrag. Efterföljande tabell ger en föreställning om storleken av denna ökning ävensom av den inbördes relationen mellan de trenne bidragande parternas tillskott:

	Driftkost- nader.	B i d r a g f r å n			B i d r a g f r å n		
		Staten.	Patienter.	Landsting m. fl.	Staten.	Patienter.	Landsting m. fl.
	öre.	öre.	öre.	öre.	%	%	%
År 1910	233	50	100	83	21,5	42,9	35,6
» 1911	261	50	100	111	19,2	38,3	42,5
» 1912	263	50	100	113	19	38	43
» 1913	292	50	100	142	17,1	34,2	48,7
» 1914	297	50	100	147	16,8	33,7	49,5
» 1915	319	50	100	169	15,7	31,3	53
» 1916	370	50	100	220	13,5	27	59,5
» 1917	425	50	100	275	11,8	23,5	64,7

[57.]

Det visar sig härav, att statens bidrag, som år 1910 utgjorde 21,5 % av medelkostnaden per vård dag, år 1917 hade sjunkit till 11,8 %. Legosängsavgiften, som år 1910 täckte 42,9 % av medelkostnaden per vård dag, hade år 1917 nedgått till 23,5 %.

Den tredje partens (ägarrens) bidrag, som år 1910 med 83 öre motsvarade 35,6 % av medelkostnaden per vård dag, hade år 1917 stigit till 275 öre, utgörande 64,7 %.

Det ligger alltså i öppen dag, att drivandet av tuberkulosvårdanstalterna just för de korporationer, som tagit initiativet till deras tillkomst och som efter att hava uppfört eller inrättat dem haft att ansvara för deras fortbestånd, inneburit en år från år både absolut och relativt avsevärt ökad kostnad.

I Kungl. Maj:ts proposition till 1909 års riksdag angående statsbidrag till driftkostnaderna vid tuberkulosvårdanstalterna beräknades driftkostnaderna till 2 kronor per vård dag och föreslogs statsbidraget till 50 öre per vård dag, vilket även blev riksdagens beslut. I den förberedande behandlingen av detta ärende hade större bidrag från statens sida från flera håll påyrkats.

Man torde äga rätt att antaga, att de lokala korporationer (landsting m. fl.), som under de därpå följande åren uppfört eller inrättat vårdanstalter för tuberkulösa, vid sina beräkningar låtit sig ledas av den utsikten, att statens bidrag till driftkostnaderna skulle utgöra ungefär en fjärdedel, legosängsavgiften ungefär hälften och att sålunda endast ungefär en fjärdedel av dagkostnaden skulle återstå att täcka. Utvecklingen har emellertid gått i den riktning, att enligt 1917 års räkenskaper statsbidraget och legosängsavgiften tillhoppa utgöra ungefär en tredjedel av dagkostnaden, vadan ägarrens anpart alltså uppgår till cirka två tredjedelar.

Den situation, som uppkommit därigenom, att initiativet till nya vårdanstalter eller behövlig utvidgning av de gamla ligger hos den tyngst belastade parten, är givetvis icke ägnad att befordra någon livligare utveckling på detta område. En genomgående omreglering av driftkostnadernas fördelning är säkerligen ett oeftergivligt villkor för att utvecklingen icke skall i hög grad hämmas eller måhända fullständigt avstanna.

Åtgärder i denna riktning hava redan vidtagits av riksdagen, som 1918 i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning beslöt, att statens bidrag till driftkostnaderna från och med 1919 skulle utgå med en krona per underhållsdag, alltså med dubbla beloppet mot förut.

Att under nuvarande förhållanden beräkna driftkostnadernas sannolika storlek år 1919 samt huru med anledning av ovan nämnda riksdagsbeslut dessa kostnaders fördelning mellan de tre bidragande parterna kommer att gestalta sig är naturligtvis ytterst vanskligt. Man kan emellertid utgå ifrån, att även år 1918 medfört en avsevärd stegring av driftkostnaderna. Enligt vissa preliminära uppgifter torde man till och med kunna antaga, att stegringen under detta år är större än under de närmast föregående. Om man antar en stegring från 1917 av 20 %, skulle medeldriftkostnaden per underhållsdag under år 1918 kunna beräknas till 505 öre. Huruvida kulmen av driftkostnadernas stegring är uppnådd, undandraget sig möjlighet till bedömning. Om man emellertid inför svårigheten att erhålla några andra sannolika siffror lägger den beräknade kostnaden för 1918 (505 öre per underhållsdag) till grund för en kalkyl för år 1919, skulle kostnadernas fördelning ställa sig på följande sätt:

staten	100 öre	20 %
legosängsavgift	100 »	20 %
ägaren	305 »	60 %

[57.]

Såsom synes härav, skulle ägarens relativa anpart år 1919 enligt denna kalkyl, trots det fördubblade statsbidraget, vara föga mindre än år 1917, då den uppgick till 64,7 %.

Styrelsen framhåller, att trots den ovisshet, som vidlådde nyssnämnda beräkning, sannolikheten dock talade för, att situationen icke genom 1918 års riksdags beslut blivit så förändrad, att landstingen med flera kunde antagas bliva uppmuntrade till fortsatt livlig verksamhet för uppförande eller inrättande av vårdanstalter för tuberkulösa utan att härtill säkerligen fordrades ännu mera ingripande åtgärder. Styrelsen redogör härafter för de utvägar, som vore tänkbara för ernående av nyss angivna ändamål samt anför därvid följande:

»En åtgärd, som åtminstone torde böra tagas i övervägande är, att staten helt övertager och ansvarar för tuberkulosvården, såsom förhållandet redan är med sinnessjukvården. De tuberkulösa sjukdomarnas oerhörda sociala betydelse och den ofantliga vikt för den allmänna folkhälsan, som deras energiska bekämpande äger, skulle fullt motivera en sådan åtgärd.

Det kan emellertid ifrågasättas, om fullgiltiga skäl föreligga för att avbryta en utveckling, som under ett decennium fortgått på ett fullt tillfredsställande sätt och som lett till synnerligen värdefulla resultat. De myndigheter och korporationer, vilka hava haft anstaltsfrågans utveckling om hand, kunna icke tillvitas bristande intresse för tuberkulosens samhälleliga betydelse. Under sådana förhållanden synes det viktigaste vara, att staten blott ingriper för att undanröjda de omständigheter, som kunna tänkas verka hämmande på den fortsatta utvecklingen inom detta område, d. v. s. kraftigt bidrager till att minska tyngden av den hittills år från år växande ekonomiska bördan, som tuberkulosvården medfört för landstingen med flera korporationer.

Man kan naturligtvis ifrågasätta, huruvida icke patienternas avgift bör kunna höjas. Denna avgift har oavbrutet utgått med oförändrat belopp, en krona för underhållsdag. Det lider väl intet tvivel, att vissa kategorier av vårt folk under de senaste åren fått sina ekonomiska förhållanden avsevärt förbättrade, så att en höjning av dagavgiften till t. ex. kronor 1:50 icke skulle verka avskräckande.

I detta sammanhang kan framhållas, hurusom åtminstone ett landsting — Västmanlands län — år 1918 höjt dagavgiften å samtliga landstinget tillhörande sjukvårdsinrättningar med 100 % och att således dagavgiften å landstingets tuberkulossjukhus Skogsfjället vid Västerås numera är höjd från 75 öre till 1 krona 50 öre (endast platser å allmän sal finnas å detta sjukhus). I en till Kungl. Maj:t ställd, till medicinalstyrelsen ingiven skrivelse av den 12 november 1918 — vilken framdeles kommer att av styrelsen för dess del behandlas i samband med övriga ansökningar om driftkostnadsbidrag för år 1919 — har sagda sjukhusdirektion på anförda skäl anhållit att, oaktat den sålunda vidtagna avgiftsförhöjningen, utfå driftkostnadsbidrag »med minst förut utgående belopp».

[57.]

Å andra sidan bör man emellertid ihågkomma, att det övervägande flertalet av de tuberkulösa tillhöra de fattigas och de mindre bemedlades klasser. Särskilt beträffande den sistnämnda kategorien är det av största betydelse, att dagavgiften för vården vid ifrågavarande anstalter icke sättes så hög, att kostnadsfrågan utgör ett svåröverkomligt hinder.

Detta betraktelsesätt synes ligga till grund för ett av 1918 års landsting i Jönköpings län fattat beslut, enligt vilket dagavgiften å allmän sal å länets tuberkulossjukhus fastställts till en krona, därvid dock samtidigt åt vederbörande sjukhusdirektion lämnats bemyndigande att i ömmande fall nedsätta dagavgiften till 60 öre. Innan den allmänna ekonomiska situationen erhållit mera stabila former och innan en grundligare utredning i frågan gjorts, torde det näppeligen vara välbetänkt att höja en sjukvårdsavgift, som i det allmännas intresse bör hållas så låg, att ingen av ekonomiska skäl bör vara hindrad att komma i åtnjutande av behöfvlig vård.

Beträffande legosängsavgiften är därjämte en annan omständighet värd att beakta. Enligt den nya fattigvårdslagen, vilken träder i kraft den 1 januari 1919, är fattigvårdssamhälle, som till tuberkulossjukvårdsanstalt erlagt avgift för vård av person, som är i behov av fattigvård, berättigat att därför utfå gottgörelse av det landsting, inom vars område fattigvårdssamhället är beläget. Det ligger i sakens natur, att för ett stort antal av de patienter, som vårdas å här ifrågavarande anstalter, vården bekostas av fattigvårdsmedel. Angående storleken av den andel av underhållsdagarna, som bekostas av fattigvård, föreligger ingen utredning, men uppgifter från vissa anstalter göra det sannolikt, att detta är fallet med över hälften av hela antalet. En ökning av legosängsavgiften skulle sålunda innebära en indirekt ökning av landstingens kostnader för tuberkulossjukvården och sålunda stå i strid mot det förut framhållna önskemålet om minskning av landstingens kostnader.»

Styrelsen anser, att det enda effektiva medlet att främja utvecklingen på ifrågavarande område säkerligen vore att ytterligare öka statens bidrag samt att det då gällde att söka utreda storleken av det belopp, varmed staten lämpligen borde bidra. Härutinnan yttrar styrelsen:

»Om statsbidraget för samtliga vårdanstalter höjdes till 2 kronor för underhållsdag, skulle detta innebära följande fördelning av de beräknade driftkostnaderna för år 1918 (505 öre):

staten.....	200 öre	40 %
legosängsavgift.....	100 »	20 %
ägaren	205 »	40 %

Denna fördelning skulle givetvis innebära en avsevärd lättnad för ägaren (i de flesta landstingen). Emellertid kommer härtil den genom den förut nämnda bestämmelsen i den nya fattigvårdslagen betingade ökningen, vars storlek för närvarande svårigen låter sig beräknas.

[57.]

En närmare granskning av årsberättelsernas uppgifter om driftkostnaderna för år 1917 visar emellertid, att variationerna mellan de olika anstalternas omkostnader äro högst betydande. Den högsta siffran för dagkostnaden utgör 583,65 öre, den lägsta 235,45 öre; mellan dessa gränser bilda de övriga anstalternas dagkostnader en jämn övergång. Om nu samma statsbidrag, t. ex. 2 kronor, fastställdes för samtliga anstalter, skulle statsbidraget för den dyraste anstalten blott uppgå till 34,8 % av dagkostnaden, för den billigaste till 85,9 %. I det förra fallet skulle, sedan patientavgiften utgått med en krona, återstå 283,65 öre per underhållsdag att fylla av ägaren, i det senare fallet vore icke ens hela denna legosängsavgift, en krona, erforderlig. Det är påtagligt, att den hjälp, som statsbidraget avser att lämna, på detta sätt skulle komma att verka synnerligen ojämnt.

För en rättvisare fördelning av statsbidraget synes det nödvändigt, att hänsyn i någon form toges till olikheten i driftkostnader vid olika anstalter.

En utväg i detta hänseende vore, att statsbidraget utginge efter en viss procent av medeltalet av de närmast föregående årens driftkostnader och sedan uträknades för varje anstalt särskilt.

Ett förslag till sådan fördelning framlägges härmed i efterföljande tabell:

Förslag till driftkostnadernas fördelning vid tuberkulossjukvårdanstalterna.

Driftkostnadernas storlek per dag och patient under föregående år.	Bidrag från			Bidrag från		
	Staten.	Patienter.	Landsting m. fl.	Staten.	Patienter.	Landsting m. fl.
öre.	öre.	öre.	öre.	%.	%.	%.
201—300	75	100	26—125	37,8—25	49,7—33,3	13 —41,7
301—400	125	100	76—175	41,5—31,2	33,2—25	25,3—43,8
401—500	175	100	126—225	43,6—35	24,9—20	31,5—45
501—600	225	100	176—275	44,9—37,5	20 —16,7	35,1—45,8

I tabellen hava, såsom synes, vårdanstalterna blivit med hänsyn till driftkostnaderna uppdelade i fyra grupper. Legosängsavgiften har bibehållits oförändrad med en krona, statens bidrag däremot har beräknats efter en stigande skala, så att (genom räkenskaper styrkta) större driftkostnader — eller eventuellt ett medeltal av dessa, taget efter visst antal, förslagsvis tre av närmast föregående år — skulle berättiga till ett större statsbidrag. För anstalter, vilkas driftkostnader under den angivna tiden uppgått till högst tre kronor per dag och patient, har statsbidraget beräknats till högst 75 öre, likaledes per dag och patient; har driftkostnaden uppgått till högst fyra kronor, blir statsbidraget 1 krona 25 öre; vid högst fem kronor blir statsbidraget 1 krona 75 öre o. s. v. De olika bidragande parternas beräknade andel i driftkostnaderna framgår i övrigt av tabellen.

[57.]

Det kan naturligtvis icke undvikas, att icke även med en sådan uppdelning vissa ojämnheter uppstå, men å andra sidan bliva dessa påtagligen avsevärt mindre än om samma bidrag från staten fastställes för *alla* anstalter oavsett driftkostnadsvariationerna.

Det belopp, vartill enligt det i tabellen använda beräkningssättet statsbidraget komme att uppgå, utgör, med utgångspunkt från underhållsdagarnas antal år 1917, cirka 2,650,000 kronor.

Emellertid vore en sådan fördelning av statsbidraget, som teoretiskt sett skulle skipa rättvisa mellan de bidragande parterna, för flertalet anstalter förbunden med vissa olägenheter. Dels vore proceduren med statsbidragets beräkning för varje speciell anstalt tämligen omständlig, dels krävde detta förfarande en synnerligen noggrann kontroll över orsaken till de högre driftkostnaderna för vissa anstalter. Det skulle då visa sig, att orsaken i åtskilliga fall vore att söka i de med vissa dyrare orter oundgängligen förenade större kostnaderna. I andra fall kunde orsaken ligga däri, att ägaren befunne sig i sådan situation att han ansåge sig kunna lämna relativt frikostiga anslag till sjukhuset för avlöningar, bespisning m. m. Slutligen skulle det måhända visa sig, att olikheterna i kostnaden kunde hänföras till mer eller mindre praktiska åtgärder inom sjukhusets ekonomiska förvaltning.

Förhållanden av sistnämnda slaget, som föranlett höga driftkostnader, borde naturligtvis icke premieras genom rätten till ett högre statsbidrag.

En mera användbar grund för en rationell fördelning av statsanslaget torde kunna erhållas, om man tager hänsyn till de olika slag av anstalter, som här kunna ifrågakomma. Dessa äro

- 1) tuberkulossjukhus,
- 2) tuberkulossjukstugor,
- 3) lasarettssavdelningar,
- 4) kustsanatorier.

1) *Tuberkulossjukhusen* äro vårdanstalter för lungtuberkulösa med ett antal vårdplatser överstigande 40. Dessa anstalter, vilka lyda under tuberkulossjukhusstadgan den 17 december 1915, äro i allmänhet synnerligen gediget uppförda samt utrustade med modern attiralj för tuberkulosens diagnostik och behandling (Röntgeninstallation m. m.). Vid anstalterna äro anställda specialutbildade läkare, vilkas kompetens är fastställd genom kungörelsen den 17 december 1915 angående villkor för behörighet till vissa civila läkarbefattningar och vilka uteslutande ägna sig åt sjukvården vid respektive anstalt.

Under år 1917 funnos inom landet 24 sådana statsunderstödda anstalter. Vilka dessa äro framgår av nedanstående tablå som jämväl angiver antalet underhållsdagar, driftkostnader samt kostnader per dag och patient vid anstalterna under nämnda år:

Län eller stad.	Anstalt.	Underhållsdagar 1917.	Driftkostnad 1917. Kronor.	Kostnad per dag och patient 1917. Öre.
Stockholms stad	S:t Göran ¹⁾	50,953	²⁾ 211,189: 05	453,73
» »	Söderby	150,413	703,178: 32	455,50
Södermanlands län	Löt	33,577	132,638: 90	395,02
Jönköpings »	Eksjö	39,907	181,962: 05	407,74
Kronobergs »	Lugnet ¹⁾	23 950	103,327: 53	431,43
Kalmar »	Målilla	36,433	169,917: 75	442,90
Blekinge »	Fur	21,328	104,313: 88	489,09
Kristianstads »	Broby	36,253	133,826: 77	361,26
Malmöhus »	Orups sanat.	73,413	416,028: 25	505,49
Hallands »	Fagered	34,199	163,228: 82	472,12
Göteborgs stad	Kålltorp	64,553	286,928: 43	444,48
» »	Stampgatan	16,488	62,527: 15	379,22
Göteborgs och Bohus län	Svenshögen	29,137	248,797: 77	535,92
Älvsborgs »	Sjö- Gunnarsbo	42,666	180,206: 85	402,52
» »	Kroppefjäll	28,270	104,804: 94	368,67
» »	Västeråsen	17,697	90,403: 01	440,80
Värmlands »	Arvika	43,696	201,975: 37	456,10
Örebro »	Garphyttan	32,115	167,139: 53	511,70
Västmanlands »	Västerås	25,638	114,787: 31	444,66
Kopparbergs »	Högbo	23,936	245,307: 37	574,99
Gävleborgs »	Mohed	39,853	187,646: 61	470,84
» »	Jonas Selggren	16,171	69,666: 84	430,81
Västernorrlands »	Sundsvall	33,938	159,234: 08	453,50
Norrbottnens »	Sandträsk	29,412	186,853: 07	509,65
		943,996	4,625,889: 65	490

Antalet underhållsdagar vid dessa uppgick alltså under samma år till 943,996 och sammanlagda driftkostnaden för året utgjorde 4,625,889 kronor 65 öre. Medelkostnaden per underhållsdag utgjorde sålunda 490 öre.

Ett statsbidrag av 2 kronor per underhållsdag — vilket härmed av styrelsen förordas — skulle för dessa anstalter medföra följande fördelning av kostnaderna (enligt 1917 års driftkostnader):

¹⁾ Är egentligen en avdelning av sjukhuset S:t Göran men genom sin allmänna anordning fullt likställd med tuberkulossjukhusen.

²⁾ Summan beräknad ur sjukhusets allmänna räkenskaper.

[57.]

staten	200 öre	40 %
legosängsavgift	100 »	20 %
ägaren	190 »	40 %

2) *Tuberkulossjukstugor* äro vårdanstalter för lungtuberkulösa med högst 40 vårdplatser; de lyda under tuberkulossjukstugestadgan den 17 december 1915. Dessa anstalter äro i allmänhet till uppförande och utrustning enklare än tuberkulossjukhusen. För läkarna, vilkas kompetens är fastställd genom kungörelsen den 17 december 1915, utgör sjukvården vid dessa anstalter i allmänhet en bisyssla. Driftkostnaderna vid tuberkulossjukstugorna ställer sig också i genomsnitt lägre än vid tuberkulossjukhusen.

Under år 1917 funnos inom landet 20 sådana statsunderstödda anstalter. Efterföljande förteckning upptager de olika anstalter samt antalet underhållsdagar, driftkostnader och kostnaden per dag och patient vid anstalterna under år 1917:

Län eller stad.	Anstalt.	Underhållsdagar 1917.	Driftkostnad 1917. Kronor.	Kostnad per dag och patient 1917. Öre.
Uppsala län	Vattholma	8,135	28,050: 94	307,94
Södermanlands "	Blommenhof	9,202	38,080: 37	413,82
Östergötlands "	Stratonta	10,468	51,153: 34	433,17
Gottlands "	Norrby	8,327	29,585: 36	355,29
Malmöhus "	Kungshult	13,370	56,117: 09	419,72
" "	Blinkarp	10,811	48,287: 78	428,43
" "	Malmö hälsöv.	8,719	31,625: 95	362,72
Älvsborgs "	Dalboberg	9,672	41,775: 82	431,92
" "	Trollhättan	4,447	20,438: 59	322,26
Örebro "	Adolfsberg	13,160	48,044: 22	365,07
" "	Kopparberg	9,205	33,300: 52	341,39
" "	Lindesberg	9,314	28,465: 67	305,62
Kopparbergs "	Folkarbo	10,380	37,330: 70	325,92
" "	Bergebo	8,617	37,319: 51	433,09
" "	Grängesberg	4,912	18,770: 08	382,12
Gävleborgs "	Fredrikskulle	7,309	26,344: 09	360,43
Västernorrlands "	Utanede	7,706	29,800: 02	406,38
Jämtlands "	Solliden	14,345	51,043: 69	342,02
Norrbottnens "	Kaptensgården	7,949	46,394: 79	1) 583,65
" "	Hälsan	6,362	31,680: 84	374,07
		182,410	733,609: 32	392

¹⁾ På grund av olikartad ekonomisk förvaltning har denna anstalt icke medtagits vid beräkningen av medeltalet.

Som synes, uppgick antalet underhållsdagar vid dessa under samma år till 182,410, och sammanlagda driftkostnaderna utgjorde för året 733,609 kronor 32 öre. Medelkostnaden per underhållsdag har beräknats till 392 öre.

På grund av den lägre driftkostnaden vid dessa anstalter torde ett lägre statsbidrag kunna beräknas.

Om, såsom styrelsen vill föreslå, statsbidraget förslagsvis sättes till 1 krona 50 öre för underhållsdag, erhålles följande fördelning av driftkostnaderna (enligt räkenskaperna för år 1917):

staten	150 öre	38.3 %
legosängsavgift	100 »	25.4 %
ägaren	142 »	36.8 %

Denna fördelning sammanfaller — såsom synes — tämligen nära med den fördelning, som förut gjorts beträffande tuberkulossjukhusen, om statsbidraget för dessa beräknades till 2 kronor för underhållsdag.

3) *Lasarettssavdelningar*. Här sammanföras de avdelningar för vård av tuberkulösa, vilka inrättats vid vissa lasarett och andra större sjukhus och som lyda antingen under lasarettstadgan eller under särskilda av Kungl. Maj:t eller med Kungl. Maj:ts bemyndigande utfärdade bestämmelser. Läkarvården bestrides i allmänhet av särskild underläkare för avdelningen under överinseende av sjukhusets överläkare (vid två sjukhus under särskild lasarettsläkare). Några stadgan- den om särskild kompetens från tuberkulossjukvårdssynpunkt vare sig för över- eller underläkare vid dessa avdelningar finnas icke.

Enär i allmänhet inga särskilda räkenskaper för dessa avdelningar föras, är det icke möjligt att meddela några säkra uppgifter om deras driftkostnader. De uppgifter angående dagkostnaden, som meddelas i årsberättelserna, äro i allmänhet erhållna på så sätt, att sjukhusets totala driftkostnad fördelats på hela antalet underhållsdagar från samtliga avdelningar av sjukhuset, oberoende av de olika stora omkostnader, som de olika avdelningarnas drift utan tvivel betingat. Det medeltal, 424 öre, som på detta sätt beräknats, ger sålunda ingen exakt föreställning om dessa anstalters dagkostnad. Det sannolika torde vara, att dessa anstalters driftkostnad i verkligheten ställer sig lägre än sjukhusens medelkostnad och att de i detta hänseende komma närmast tuberkulossjukstugorna, för vilka ovan redogjorts, samt att ett statsbidrag av 1 krona 50 öre för underhållsdag skulle för dessa lämna ett bistånd, som vore jämförligt med vad som förut beräknats för tuberkulossjukhus och tuberkulossjukstugor.

Såsom synes, har intresset för dessa vårdanstalter icke varit synnerligen stort, enär endast nio sådana inrättats. Veterligen föreligga för närvarande inga planer på ytterligare inrättande av dylika. I nedanstående tablå angivas de olika vårdanstalterna samt antalet underhållsdagar, driftkostnaden och kostnaden per dag och patient vid desamma under år 1917:

[57.]

Län eller stad.	Anstalt.	Underhållsdagar 1917.	Driftkostnad 1917. ¹⁾ Kronor.	Kostnad per dag och patient 1917. ²⁾ Öre.
Stockholms stad	Sabbatsberg	7,845	41,437: 29	528,20
” län	Väsby lasarett	25,239	82,699: 78	293,98
Uppsala ”	Akademiska sjukhuset	15,329	69,440: 37	453
Östergötlands ”	Norrköpings lasarett	16,860	60,446: 47	358,52
” ”	Linköpings ”	10,980	25,852: 70	235,45
Malmöhus ”	Malmö allmänna sjukhus	18,788	102,958: 24	548
” ”	Lund	5,729	30,801: 97	537,65
Västerbottens ”	Skellefteå	17,208	79,156: 80	460
” ”	Umeå	14,554	69,524: 46	407,77
		132,532	562,318: 08	424

4) *Kustsanatorierna* äro anstalter, avsedda för vård av personer, som lida av skrofulos och s. k. yttre tuberkulos. Som av nedanstående förteckning framgår, finnas trenne sådana anstalter i vårt land, samtliga belägna vid västkusten:

Län eller stad.	Anstalt.	Underhållsdagar 1917.	Driftkostnad 1917. Kronor.	Kostnad per dag och patient 1917. Öre.
Kristianstads län	Barkåkra	59,660	163,935: —	284
Hallands ”	Apelviken	65,274	171,017: 88	262
Göteborgs och Bohus ”	Styrsö	39,986	125,034: 39	312
		164,920	465,987: 27	283

Vart och ett sanatorium äges av en förening, som genom insamlade medel uppfört byggnaderna; till tvenne av anstalterna har statsbidrag till byggnaderna erhållits.

Föreningarna, vilka ansvara för driften, äro icke i den ekonomiska ställning, att de avsevärt kunna bidra till driftkostnaderna.

De äro i detta avseende beroende av de bidrag till driften, som kunna erhållas från staten och landstingen, samt de dagavgifter, som erläggas för de vårdade. Statsbidraget, som till och med år 1915 utgått med 50 öre för underhållsdag, utgör från och med 1918 enligt riksdagens beslut 1 krona. Beträffande landstingens bidrag hava olikartade bestämmelser utfärdats av respektive landsting

¹⁾ Summan beräknad ur sjukhusets allmänna räkenskaper.

²⁾ Medeltal för sjukhusets samtliga avdelningar.

angående bidragets storlek och villkoren för dess erhållande. I allmänhet utgår det emellertid med 1 krona för underhållsdag, varjämte kustsanatorierna i allmänhet av landstingen tillerkänts rätt att av den vårdade uttaga en dagavgift av 50 eller 75 öre. För landstingsunderstödda patienter, vilka utgöra flertalet, kunna kustsanatorierna alltså numera beräkna en inkomst av kronor 2,50—2,75 per dag.

Av kustsanatoriernas årberättelser för år 1917 framgår, att dyrtiden för dem medfört betydande ekonomiska svårigheter och att driften gått med avsevärd förlust.

Medelkostnaden för underhållsdag för år 1917 uppgår till 283 öre.

Vid beräkning av driftkostnaderna för år 1920 torde man med hänsyn dels till stegringen efter 1917 års utgång, dels till nödvändigheten för dessa anstalter att amortera den brist, de föregående årens drift medfört, icke böra räkna med lägre belopp än 3 kronor för underhållsdag.

Om statsbidraget för dessa anstalter bestämmes till 1 krona 25 öre för underhållsdag, landstingsbidraget utgår med 1 krona och legosängsavgiften med 75 öre för vård dag, skulle kustsanatorierna för landstingsunderstödda patienter vara tillförsäkrade en daginkomst av 3 kronor.

En fördelning av driftkostnaderna på de bidragsgivande parterna ställer sig på följande sätt:

staten	125 öre	41,7 %
landsting + legosängsavgift	175 »	58,3 %.

En betydande olägenhet för kustsanatoriernas ekonomiska drift är den olikformighet, som råder i landstingens villkor och bestämmelser angående deras bidrag. Det vill synas, som om enhetlighet i detta avseende borde kunna vinnas genom förhandlingar dels mellan de trenne föreningarnas styrelser inbördes, dels med representanter för de anslagsbeviljande landstingen.

En annan princip för bestämmande av statsbidraget för kustsanatorierna torde emellertid alternativt böra tagas i övervägande. Dessa anstalter äro nämligen med avseende på sin ekonomiska situation fullständigt jämförliga med vanföranstalterna. I särskilt utlåtande av den 30 november 1918 angående statsbidrag till dylika anstalter har medicinalstyrelsen föreslagit, att staten skulle bidraga med ett belopp motsvarande hälften av driftkostnaderna under föregående år. Det synes, som om en likartad princip för statsbidraget till kustsanatorierna borde kunna tillämpas. De invändningar mot denna form för statsbidragets bestämmande, vilka i det föregående anförts, äro beträffande kustsanatorierna av mindre betydelse.

Vid beräkningen av det belopp, varmed staten enligt detta förslag skulle bidraga till dessa anstalters driftkostnader, torde man lämpligen böra -- i likhet med vad som föreslagits beträffande vanföranstalterna -- räkna med ett medeltal av tre anstalternas driftkostnader under föregående år. En beräkning av statens bidrag med stöd av uppgifterna för 1917 skulle alltså ställa sig på följande sätt. Antalet underhållsdagar vid full beläggning uppgår till 194,712; medeltalet för driftkostnaderna vid samtliga anstalter uppgick till 283 öre. Staten skulle alltså bidraga med 141,5 öre per vård dag eller med sammanlagt 275,517 kronor 44 öre. Beloppet skulle med något över 30,000 kronor överstiga den summa, som skulle erfordras, därest kustsanatorierna enligt det här ovan angivna alternativa förslaget erhöle ett driftbidrag av 1,25 kronor för underhållsdag.

[57.]

För kustsanatorierna med deras förut framhållna relativt osäkra ekonomiska ställning vore denna tillökning av statsbidraget givetvis av stor betydelse.

Såsom villkor för att det senare alternativet skall kunna bifallas synes emellertid böra fordras, att kustsanatorierna även beträffande sin organisation erhöles likställighet med vanförestalterna, särskilt i det hänseendet, att överledningen för alla tre sanatorierna anförtroddes åt en av de tre föreningarnas styrelse utsedd centralkommitté.

Härigenom skulle en utsikt förefinnas, att den förut framhållna olikformigheten i de tre kustsanatoriernas ekonomiska förhållanden till landstingen undvekes, varjämte en viss garanti för enhetlighet i de tre anstaltarnas ekonomiska förvaltning kunde åvägbringas.»

På grund av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för att tuberkulossjukvårdsanstalterna måtte komma i åtnjutande, så snart ske kan och helst från och med år 1919, av förhöjda statsbidrag för varje vårdplats, vilken icke är belagd med högre dagavgift än en krona, nämligen

1) tuberkulossjukhusen med	kronor 2: —	för dag och patient;
2) tuberkulossjukstugorna och lasaretts avdelningar för vård av tuberkulösa	» 1: 50	» » » »
3) kustsanatorierna med antingen	» 1: 25	» » » »

eller alternativt med ett belopp, motsvarande hälften av nästföregående års driftkostnad för dag och patient, i senare fallet dock med ovan angivet villkor angående gemensam organisation för dessa anstalter.

Departements-
chefen.

Då jag i statsverkspropositionen till 1918 års riksdag framlade det av Kungl. Maj:t och riksdagen sedermera godkända förslaget om höjande av statsbidraget till tuberkulossjukvårdsanstalterna från 50 öre till 1 krona, allt per dag och patient, framhöll jag, att statsbidraget dåmera icke på långt när uppginge till så stor andel av driftkostnaderna, som från början avsetts, eller omkring en fjärdedel. Medan i Kungl. Maj:ts proposition till 1909 års riksdag, som låg till grund för bestämmande av de år 1918 gällande grunder för statsbidragets utgående, driftkostnaderna beräknades till i medeltal 2 kronor för dag och patient, hade desamma redan under år 1910 visat sig i medeltal utgöra 2 kronor 33 öre för dag och patient samt därefter successivt stegrats, så att kostnaderna för år 1915, det år, för vilket senaste uppgifter funnes tillgängliga, utgjorde 3 kronor 19 öre för dag och patient; därmed hade statens bidrag sjunkit till 15,7 procent av nämnda kostnader. Sedan dess har utvecklingen ytterligare fortgått i samma riktning, så att

medelkostnaden per dag och patient år 1917 utgjorde 4 kronor 25 öre och statens bidrag endast 11,8 procent av driftkostnaderna. Samtidigt hava legosängsavgifterna, som hela tiden utgjort 1 krona för vård dag, procentuellt räknat, minskats samt landstings och korporationers bidrag ökats, allt i förhållande till driftkostnaderna, så att medan de år 1910 uppgingo till respektive 42,9 och 35,6 procent av berörda kostnader, utgjorde de år 1917 respektive 23,5 och 64,7 procent. Under år 1918 hava driftkostnaderna stegrats i än högre grad, så att, enligt vad medicinalstyrelsen beräknat, anstalternas ägare under år 1919, trots det höjda statsbidraget, skulle nödgas bidraga med omkring 60 procent av driftkostnaderna eller, relativt sett, obetydligt mindre än år 1917.

Vid sådant förhållande är det uppenbart, att landstingen och andra korporationer icke kunna uppmuntras till fortsatt utveckling av sin betydelsefulla verksamhet för bekämpandet av vår svåraste folksjukdom, tuberkulosen. Statens intresse fordrar dock, att berörda verksamhet erhåller allt det stöd, som under rådande förhållanden kan lämnas densamma. Härvid kunna flera utvägar tänkas. Att låta staten helt övertaga tuberkulossjukvårdsanstalterna synes av skäl, som medicinalstyrelsen anfört, mindre lämpligt. Ej heller torde det vara tillrådligt att höja legosängsavgiften. Dels tillhöra nämligen flertalet patienter å ifrågavarande anstalter de mindre bemedlade klasserna och dels skulle en dylik höjning av avgifterna efter den nya fattigvårdslagens ikraftträdande medföra, att landstingens kostnader för tuberkulossjukvården än ytterligare ökades, i det att fattigvårdssamhälle, som erlagt legosängsavgift för till fattigvård berättigad patient, jämlikt berörda lag äger rätt till gottgörelse därför av vederbörande landsting. Legosängsavgiftens höjande skulle alltså innebära motsatsen till vad riksdagen uttalat som önskvärt, nämligen nedbringande av landstingens kostnader.

Med hänsyn härtill synes böra anlitas den enda utväg, som är ägnad att effektivt understödja och ytterligare utveckla verksamheten på ifrågavarande område, nämligen ökning av statsbidraget. Vid övervägande av de olika grunder för statsanslagets utgående, för vilka medicinalstyrelsen redogjort, hava de skäl, styrelsen anfört för sitt förslag att i nämnda hänseende uppdelat tuberkulossjukvårdsanstalterna efter deras beskaffenhet i fyra olika klasser synts mig övertygande. Då, såvitt kan bedömas, de beräknade förhöjningarna, i vad avser tuberkulossjukhus, tuberkulossjukstugor och lasarettssavdelningar, förefalla lämpligt avvägda, anser jag mig böra tillstyrka styrelsens förslag, att till nämnda anstalter må utgå statsbidrag med ett belopp av respektive 2 kronor, 1 krona 50 öre och 1 krona 50 öre för dag och patient. Vad kustsana-

- [57.] torierna åter beträffar, har styrelsen föreslagit två alternativ. Med hänsyn till dessa anstalters ganska ovissa ekonomiska ställning och till angelägenheten av att de i ekonomiskt avseende komma i ett mera enhetligt förhållande till landstingen än hittills varit fallet har jag stannat för det alternativet, att statsbidrag må utgå till ett belopp, motsvarande hälften av medelkostnaden under nästföregående år vid alla anstalterna för dag och patient. För att den önskvärda enhetligheten i förvaltning och ekonomi skall vinnas, synes därför böra såsom villkor stadgas, att anstalternas högsta ledning lägges i händerna på en av anstaltsförningarnas styrelser utsedd centralkommitté.

Därest detta mitt förslag vinner bifall, torde Kungl. Maj:t i sinom tid i övrigt vilja föreskriva de bestämmelser och villkor, som för statsbidragets åtnjutande kunna finnas lämpliga att stadga.

Medicinalstyrelsen har ifrågasatt, att de nya grunderna för statsanslagets utgående måtte tillämpas redan under år 1919. Då nu gällande grunder för höjning av statsbidraget beslötos så sent som vid nästlidet års riksdag, har jag ansett mig icke böra biträda berörda förslag, som avviker från de i förevarande hänseende i allmänhet tillämpade principer, utan tillstyrker, att de av mig förordade grunderna må bli va gällande först från och med år 1920.

Statsbidragets
storlek.
Medicinal-
styrelsen.

Beträffande storleken av det för statsbidrag till driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalterna för år 1920 erforderliga statsanslaget har medicinalstyrelsen i skrivelse den 25 november 1918 — under förutsättning att nu gällande bestämmelser om statsbidrag bibehållas oförändrade — anført följande:

»Till grund för den av styrelsen verkställda beräkningen hava lagts dels de officiella rapporter för år 1917, som till styrelsen insänts från då befintliga tuberkulossjukvårdsanstalter, varvid även kustsanatorier och kustsjukhus för skrofulösa barn medtagits, dels ock vad styrelsen har sig bekant rörande under byggnad varande eller av landsting (och därmed likställda korporationer m. fl.) eventuellt beslutade tuberkulossjukvårdsanstalter, vilka kunna antagas bli va öppnade 1919—1920.

Vid beräkningen har hänsyn icke tagits till tuberkulosavdelningar vid fattigvårdsanstalter eller andra likartade inrättningar, ej heller till sådana smärre anstalter, beträffande vilka saknas uppgifter om i vad mån de motsvara berättigade fordringar på en statsunderstödd anstalt (dessa hava för övrigt ej heller upptagits i föregående års beräkningar).

Resultatet av den nu gjorda beräkningen är, att de belopp, som kunna antagas bli va för år 1920 erforderliga, tillsammans utgöra 1,585,146 kronor. Detta belopp skulle således för sagda år till vederbörande anstalter komma att högst utbetalas, under iakttagande av härför i kungörelsen den 27 juni 1914 angående statsbidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter stadgade grun-

der med undantag av att, såsom redan angivits, statsbidraget numera utgår med en krona för dag och patient i stället för, såsom hittills, med högst 50 öre för dag och patient.

[57.]

En av de faktorer, som enligt nämnda kungörelse skall tagas i betraktande, är, jämlikt § 2, invånarantalet i respektive län eller stad och som måste medföra en reducering av de statsbidrag, som eljest skulle tillkomma de bland ifrågasvarande anstalter, vilka äro belägna i städerna Stockholm, Göteborg och Norrköping samt i Älvsborgs och Kopparbergs län. De för dessa tre större städer och två län beräknade reducerade maximisiffrorna skulle nu kunna tänkas varda i någon mån höjda på grund av vid 1919 års utgång ökad folkmängd; men någon mera avsevärd, härav orsakad ökning torde ej komma att bli erforderlig.

Vad angår det sätt, varpå nyssnämnda reducering bör genomföras, anser styrelsen en skillnad böra göras mellan å ena sidan Stockholms, Göteborgs och Norrköpings städer, vilka var för sig utgöra en enda kommun, och å andra sidan Älvsborgs samt Kopparbergs län. I förra fallet synas beviljade statsbidrag böra såsom en enhet tillfalla respektive kommun, med rätt för denna att efter egen önskan utdela anslaget på samtliga av kommunen ägda anstalter, med iakttagande likväl, att ej i något fall överskrides det belopp, vartill en anstalt med hänsyn till godkänt platsantal må vara berättigad. I senare fallet åter, där länets anstalter äro belägna inom olika kommuner och även tillhöriga olika ägare, kunna flere olika utvägar för reduceringens genomförande tänkas, men håller styrelsen för sin del före, att det enklaste och väl även rättvisaste vore, att de inom länet sist tillkomna anstalterna finge, i den mån så erfordras, stå tillbaka för de äldre, d. v. s. att företräde gives, fullt, för den äldsta anstalten och så vidare nedåt, så långt hela det för länet beviljade beloppet medgiver.»

I sin skrivelse den 30 november 1918 meddelar styrelsen, att med de av styrelsen nu föreslagna grunder för förhöjning av statsbidraget det för år 1920 erforderliga statsanslaget enligt en inom styrelsen upprättad tablå skulle belöpa sig till 2,874,198 kronor eller i runt tal 2,875,000 kronor. Därest det av styrelsen föreslagna senare alternativet i fråga om storleken av statsbidraget till kustsanatorierna skulle vinna bifall, tillkomme ytterligare ett belopp av 30,000 kronor, vadan hela det behövliga statsanslaget i detta fall skulle uppgå till 2,905,000 kronor.

Såsom jag vid föredragning av motsvarande anslagsfråga i 1918 års statsverksproposition nämnt, har erfarenheten ådagalagt, att de för ifrågavarande ändamål under senaste åren utanordnade medlen ej oväsentligt understigit de belopp, som medicinalstyrelsen beräknat erforderliga enligt gällande grunder. Sålunda hava under vartdera av åren 1911—1913 de utanordnade beloppen uppgått i medeltal till allenast 60 %, under år 1914 till omkring 72,5 % och under år 1915 till omkring 70 % av de för respektive år anvisade anslag samt under år 1916 till omkring 72 % av det av medicinalstyrelsen beräknade maximala anslags-

Departement-
chefen.

[57.] behovet. De huvudsakliga anledningarna härtill torde hava varit, dels att icke alla de beräknade platserna blivit färdiga på angiven tid, dels att åtskilliga platser tidvis ej varit belagda eller ock belagda med högre avgift än för statsbidrag är medgivet. Med hänsyn till nu berörda förhållanden har jämväl en reducering ägt rum av anslagen för åren 1917—1919 till respektive 78 $\frac{1}{3}$, 83 och 77 % av det utav styrelsen beräknade maximala anslagsbehovet.

Ehuru, vad beträffar år 1920, de platser, som ännu äro under anordnande, under nämnda år beräknas i det närmaste vara färdiga, kan dock på grund av vad förut anförts en nedsättning av det maximala anslagsbehovet även efter tillämpning av de av mig förordade grunder för statsbidragets utgående äga rum.

Om anslagets belopp sättes till 2,400,000 kronor eller omkring 83 % av berörda maximibelopp, 2,905,000 kronor, torde detsamma med all sannolikhet komma att förslå.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att statsbidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter må från och med år 1920 utgå i huvudsaklig enlighet med av mig här ovan angivna grunder,

dels ock, vid bifall härtill, från och med år 1920 höja det ordinarie förslagsanslaget till bidrag för driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, nu 1,200,000 kronor, med 1,200,000 kronor till 2,400,000 kronor.

33. Uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter.

[58.] I anledning av Kungl. Maj:ts framställningar har riksdagen för vart och ett av åren 1909—1914 på extra stat anvisat ett belopp av 400,000 kronor till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, företrädesvis tuberkulossjukstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar å andra sjukvårdsanstalter. För år 1915 har riksdagen till ifrågavarande ändamål på extra stat anvisat ett belopp av 600,000 kronor samt för vart och ett av åren 1916—1918 ett belopp

*Uppförande
eller in-
rättande av
tuberkulos-
sjukvårds-
anstalter.*

av 400,000 kronor. Riksdagen har sålunda för ifrågavarande ändamål anvisat sammanlagt 4,200,000 kronor.

[58.]

Därjämte har riksdagen för åtnjutande av ifrågavarande statsbidrag fastställt vissa allmänna bestämmelser — vid 1914 års förra riksdag något jämkade i förhållande till förut gällande — varjämte riksdagen från och med år 1912 medgivit, att jord, som står under kronans omedelbara disposition eller tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till förenade mötespassevolanskassornas fond, stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond, må, efter av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall verkställd prövning, utan särskild ersättning till kronan på de villkor i övrigt, Kungl. Maj:t kan finna skäligt bestämma, upplåtas till landsting, kommuner, föreningar eller enskilda för anläggning av tuberkulossjukvårdsanstalter.

Kungl. Maj:t har senast den 27 juni 1914 (sv. förf.-saml. nr 292) utfärdat kungörelse angående statsbidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m., i vilken kungörelse nyssnämnda medgivande intagits.

I skrivelse den 6 september 1917 hemställde medicinalstyrelsen, att på extra stat för år 1919 måtte till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter anvisas ett anslag å allenast 200,000 kronor.

Vid anmälan i 1918 års statsverksproposition av berörda anslagsfråga yttrade jag, att med hänsyn till den rådande stagnationen i byggnadsverksamheten den reservation, som intill utgången av år 1916 uppkommit å anslag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, med tillägg av eventuella besparingar å de för åren 1917 och 1918 beviljade anslagen, med säkerhet kunde anses tillräckliga för år 1919, varför något särskilt anslag för sistnämnda år ej torde erfordras för ifrågavarande ändamål. I enlighet härmed fattade Kungl. Maj:t och riksdagen sitt beslut.

I skrivelse den 7 november 1918 har medicinalstyrelsen yttrat sig angående behovet av anslag för oförmälda ändamål för år 1920. Styrelsen anför härutinnan följande:

Medicinal-
styrelsen den
7 11 1918.

»De båda skäl, som föranlett, att något anslag för år 1919 ej äskades av riksdagen, äro enligt styrelsens åsikt fortfarande för handen. Byggnadsverksamheten å tuberkulossjukvårdsväsendets område är fortfarande av synnerligen ringa omfattning och torde i de flesta län hava helt och hållet avstannat, såvida den ej i något fall omfattat fullbordandet av förut påbegynt utvidgningsarbete. Oavsett

[58.] nu anförda omständighet synes det andra skälet, förefintligheten av reservationer å anslaget i fråga, ensamt för sig utgöra tillräcklig anledning för att ej för år 1920 av riksdagen begära ytterligare medel till byggnadsbidrag åt tuberkulossjukvårdsanstalter. Enligt vad styrelsen hos statskontoret under hand inhämtat, var nämligen ifrågavarande anslags ställning vid 1917 års slut följande:

Reserverade medel vid 1916 års slut	kronor	766,560: —	
anslag för år 1917	»	400,000: —	
utbetalt under år 1917			kronor 126,554: 30
reserverade medel vid 1917 års slut			» 1,040,005: 70
Summa kronor		1,166,560: —	1,166,560: —

Anslagets storlek var således vid 1918 års ingång 1,040,005 kronor 70 öre. Rörande de belopp härav, som kunna ifrågasättas att under den närmaste tiden utgå, får styrelsen meddela följande.

Den 14 juni 1914 har Kungl. Maj:t beviljat byggnadsbidrag, efter 180 platser, till uppförande av Östergötlands läns landstings och Norrköpings stads gemensamma tuberkulossjukvårdsanstalt Kolmårdssanatoriet; beloppet skall enligt sagda beslut framdeles bestämmas. Det utförda byggnadsarbetet är av medicinalstyrelsen den 30 maj 1918 godkänt, vadan således endast återstår bidragets fixerande till beloppet, efter därom av vederbörande gjord framställning.

För uppförande av en tuberkulossjukvårdsanstalt vid Alingsås (Bolltorp) har Kungl. Maj:t genom beslut den 16 oktober 1914 beviljat byggnadsbidrag efter 30 vårdplatser, att framdeles av Kungl. Maj:t bestämmas till sitt belopp. Anstalten är nu i det närmaste färdig, i det att endast ordnandet av några detaljer med avseende å dess vatten- och avloppsledningar återstår. Själva byggnadsarbetet är av medicinalstyrelsen den 15 november 1917 godkänt, men har, styrelsen veterligt, byggnadsbidraget ännu ej blivit till beloppet bestämt.

Genom beslut den 19 augusti 1915 har ett statsbidrag av 100,000 kronor beviljats till utvidgning, med 100 platser, av Kopparbergs läns landstings tuberkulossjukvårdsanstalt vid Högbo i närheten av Falun. Den 12 oktober 1918 har medicinalstyrelsen godkänt detta utvidgningsarbete och däröver samma dag utfärdat bevis, som jämlikt § 5 i kungörelsen den 27 juni 1914 angående statsbidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m. blivit till statskontoret överlämnat för vederbörlig åtgärd.

För uppförande av en 40 platser inrymmande annexbyggnad vid det Göteborgs och Bohus läns landsting tillhöriga Svenshögens tuberkulossjukhus har Kungl. Maj:t genom beslut den 14 april 1916 beviljat ett statsbidrag å 40,000 kronor. Enligt vad till styrelsens kännedom kommit, är denna annexbyggnad uppförd och färdig att tagas i bruk, men har någon begäran om arbetets avsyning icke till styrelsen inkommit.

Enär, jämlikt gällande bestämmelser, beviljat statsbidrag, som ej får överstiga halva byggnadskostnaden, ej må utgå med högre belopp än 1,000 kronor per vårdplats, kan sammanlagda beloppet av bidragen till nu nämnda fyra anstalter icke överstiga 350,000 kronor.

Emellertid torde i förevarande hänseende böra tagas i betraktande jämväl den omständigheten, att Stockholms läns landsting 1918 beslutit att å kronoeigendomen Lindhov uppföra en tuberkulossjukvårdsanstalt med 100 platser, vilket

arbete är avsett att taga sin början år 1919, samt åt sitt förvaltningsutskott uppdragit att söka statsbidrag till byggnadsarbetet.

Slutligen är att anföra, hurusom, efter vad styrelsen har sig bekant, planer, som dock ännu icke överskridit det förberedande stadiet, föreligga på anläggandet eller utvidgandet av tuberkulossjukvårdsanstalter i Lund (20 platser), Örnsköldsvik (20 platser) samt i Medelpad (orten ej närmare bestämd; 60 platser).

Därest nu staten lämnar bidrag till utförande av samtliga här ovan nämnda, såväl redan fullbordade som påbörjade eller endast planerade byggnadsarbeten, skulle den högsta belastningen av ifrågavarande byggnadsanslag komma att bli 550,000 kronor. Av anslagets behållning, 1,040,005 kronor 70 öre, skulle således i alla händelser återstå ett belopp av 490,005 kronor 70 öre, således något mer än sedvanligt årsanslag.»

På grund av det anförda har medicinalstyrelsen såsom sin åsikt framhållit, att någon framställning till riksdagen om anslag för år 1920 såsom bidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter icke syntes erforderlig.

Sedermera har medicinalstyrelsen i den skrivelse av den 30 november 1918, varmed styrelsen framlagt av styrelsen verkställd utredning rörande ökning av statsbidraget till driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalter, i fråga om behovet av anslag för ifrågavarande ändamål anfört följande:

Medicinal-
styrelsen den
30de 11 1918.

»I nära samband med frågan om statsbidrag till driftkostnaderna står frågan om statsbidrag till uppförande eller inrättande av de anstalter, varom här är fråga. Ehuru utredning angående denna fråga icke blivit direkt anbefalld, synes det dock böra framhållas, att samma omständigheter, vilka ovan anförts såsom nödvändiggörande ett ökat bidrag från statens sida till driftkostnaderna, lika kraftigt tala för, att byggnadsbidraget ökas.

Enligt gällande bestämmelser utgår byggnadsbidraget med högst hälften av den enligt vederbörligen granskade räkenskaper funna verkliga byggnadskostnaden, dock med bland annat den inskränkning, att detsamma icke må överskrida ett tusen kronor för varje sjukplats, vederbörande anstalt beräknas rymma.

Ehuru ett byggnadsbidrag på ett tusen kronor för vårdplats näppeligen i något fall utgjort hälften av byggnadskostnaderna utan säkerligen avsevärt mindre andel, synes detta bidrag dock tidigare hava varit tillräckligt för att kraftigt främja utvecklingen.

Under de senast förflutna åren har byggnadsverksamheten på detta område väsentligen varit begränsad till fullbordande av tidigare påbörjade byggnadsföretag.

På grund av de i hög grad stegrade byggnadskostnader, som numera råda, torde det förut utgående byggnadsbidraget emellertid icke vara tillräckligt för att befrämja ett väl behövt och snart återupptagande av verksamheten på detta område.»

[58.] För detta ändamål anser medicinalstyrelsen nödvändigt, att bestämmelserna ändras så, att byggnadsbidraget kommer att utgå med åtminstone det dubbla beloppet eller 2,000 kronor för vårdplats.

Departements-
chefen.

Vad här ovan under nästföregående punkt åberopats till stöd för en ökning av statens bidrag till driftkostnaderna vid tuberkulossjukvårdsanstalterna talar i lika hög grad för en höjning av statsbidraget till uppförande av dylika anstalter, vilket hittills utgått med 1,000 kronor för vårdplats. Jag anser mig därför böra tillstyrka medicinalstyrelsens förslag, att statsbidraget — med i övrigt stadgad begränsning — höjes till 2,000 kronor för vårdplats. För att de byggnadsföretag, som äro avsedda att påbörjas under närmaste tiden och till vilka statsbidrag kommer att sökas redan år 1919, icke skola bliva nödsakade att vänta med erhållande av det högre statsbidraget till år 1920 samt därigenom bliva uppskjutna, synes böra utverkas riksdagens medgivande därtill, att det förhöjda statsbidraget må utgå redan från och med år 1919.

Beträffande anslagsbehovet för ifrågavarande ändamål framgår av utredningen i ärendet, att uppkomna reservationer å anslagen till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter jämväl med den av mig förordade förhöjningen av statsbidraget torde kunna fylla behovet av medel för år 1920. På grund härav lär något särskilt anslag för sistnämnda år icke vara behöfligt för nu ifrågavarande ändamål.

Med anledning av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att statsbidrag till uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter, företrädesvis tuberkulossjukstugor, tuberkulossjukhus och tuberkulosavdelningar å andra sjukvårdsanstalter, må, i den mån de beviljas efter ingången av år 1919, utgå med ett belopp av högst 2,000 kronor för vårdplats samt i övrigt i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen den 27 juni 1914 angående statsbidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter m. m.

34. Resebidrag till vissa patienter vid kustsanatorierna.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar har riksdagen beviljat särskilda förslagsanslag på extra stat för vart och ett av åren 1914—1917 å 10,000 kronor, för år 1918 å 5,000 kronor och för år 1919 å 15,000 kronor för beredande av bidrag till medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till och från de vid västkusten belägna statsunderstödda kustsanatorierna att utgå under de villkor Kungl. Maj:t bestämde. [59.]

*Resebidrag
till vissa
patienter vid
kust-
sanatorierna.
(Extra anslag.)*

Närmare föreskrifter för åtnjutande av nu utgående statsbidrag äro meddelade i kungörelser den 27 juni 1914 (sv. förf.-saml. nr 294) och den 9 november 1917 (sv. förf.-saml. nr 751).

I skrivelse den 29 augusti 1918 har medicinalstyrelsen hemställt, att för ifrågavarande ändamål måtte för år 1920 anvisas ett förslagsanslag å 15,000 kronor. Medicinalstyrelsen.

I anslutning till vad medicinalstyrelsen sålunda föreslagit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departementschefen.

att på extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag å 15,000 kronor för beredande av *bidrag till medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till och från de vid västkusten belägna statsunderstödda kustsanatorierna*, att utgå under de villkor Kungl. Maj:t bestämmer.

35. Stipendier för utbildning av tuberkulosläkare.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har 1910 års riksdag på extra stat för år 1911 anvisat ett anslag av 5,400 kronor att användas till stipendier för läkare, som genomgå utbildningskurser i tuberkulossjukvård, med rätt för Kungl. Maj:t att låta av detta belopp förskottsvis under år 1910 av tillgängliga medel för ifrågavarande ändamål utanordna 2,700 kronor. Sedermera har riksdagen för ett vart av åren 1912—1916 på extra stat för samma ändamål anvisat ett anslag av 2,700 kronor. Med hänsyn till förefintliga reservationer å tidigare

*Stipendier för
utbildning av
tuberkulos-
läkare.*

för ändamålet anvisade belopp hava däremot anslag ej äskats för åren 1917—1919.

Genom nådigt brev den 30 juni 1916 har Kungl. Maj:t senast utfärdat föreskrifter i fråga om förenämnda stipendiers antal och storlek.

Departements-
chefen.

Vid utgången av år 1917 funnos å de tidigare för ifrågavarande ändamål anvisade belopp en reservation å tillhoppa något över 12,000 kronor. Vid sådant förhållande torde ej heller för år 1920 något anslag för ändamålet behöva begäras.

36. Resestipendier åt läkare för studier i tuberkulossjukvård.

[60.]
*Resestipen-
dier åt läkare
för studier i
tuberkulos-
sjukvård.
(Ordinarie
anslag.)*

Under åberopande av vad som under punkt 39 härovan anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen besluta,

att det ordinarie reservationsanslaget till *resestipendier åt läkare, som anmäla sig vilja i utlandet studera tuberkulosens igenkännande, behandling eller hygien, skall ur riksstaten för år 1920 uteslutas.*

37. Folksanatorierna.

[61.]
*Folksana-
torierna.
(Extra anslag.)*

I anledning av inom riksdagen väckta motioner har riksdagen år 1904 till upprätthållande av verksamheten vid de genom medel ur Konung Oscar II:s jubileumsfond inrättade s. k. *folksanatorierna*, under villkor att något lotteri till förmån för sanatoriernas verksamhet icke anordnades, för år 1905 anvisat ett belopp av 400,000 kronor, varav hälften eller 200,000 kronor finge av tillgängliga medel förskjutas under år 1904.

Genom beslut den 8 juli 1904 har Kungl. Maj:t rörande ifrågavarande anslag meddelat bestämmelser, beträffande vilkas innehåll en redogörelse återfinnes i det vid statsverkspropositionen till 1907 års riksdag fogade statsrådsprotokollet över civilärenden för den 12 januari 1907, punkt 32.

På därom av Kungl. Maj:t gjorda framställningar har därefter riksdagen för vart och ett av åren 1906—1917 för ifrågavarande ändamål anslagit ett belopp av 200,000 kronor att användas i enlighet med av

[61.]

Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser. För år 1918 har 1917 års riksdag för ändamålet anvisat ett förslagsanslag, högst, 300,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1917 utanordna 50,000 kronor. Sistnämnda belopp avsågs för täckande av brist, som beräknats uppkomma i verksamheten under år 1917. Slutligen har 1918 års riksdag för omförmälda ändamål anvisat dels för år 1919 ett förslagsanslag, högst, 250,000 kronor, dels ock på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag, högst, 50,000 kronor, vilket senare anslag var avsett till bestridande av de ökade kostnader, som till följd av inträffade prisstegringar beräknades uppkomma vid folksanatoriernas drift under år 1918.

I skrivelse den 16 augusti 1918 har nu överstyrelsen för ifrågavarande fond gjort framställning beträffande de anslag för upprätthållande av folksanatoriernas verksamhet, som borde äskas av 1919 års riksdag. Överstyrelsen erinrar därvid till en början om den redogörelse för jubileumsfondens ekonomiska ställning och svårigheterna att under rådande förhållanden uppehålla verksamheten och driften vid fondens folksanatorier, vilken redogörelse funnits intagen i överstyrelsens skrivelse den 13 november 1917 angående anslag för ifrågavarande ändamål för år 1919 och varvid överstyrelsen bland annat yttrade följande:

Framställning
om anslag att
äskas av 1919
års riksdag.

Enligt vad överstyrelsen, med ledning av från de respektive sanatoriestyrelserna inkomna förslag till inkomst- och utgiftsstater för år 1918, hade anledning antaga, syntes även utgifterna för samtliga sanatorier under sistnämnda år, såväl på grund av ökade livsmedels- och bränslepriser som i anledning av i viss mån ökade löneanspråk, vilka icke under dåvarande förhållanden kunde helt och hållet avvisas, betydligt överstiga, vad överstyrelsen förut kunde beräkna. För ett nöjaktigt uppehållande av jubileumsfondens verksamhet under sagda år, 1918, vore därför ytterligare anslag av statsmedel, utöver förut beviljade, oundgängligt av behovet påkallat.

Vad åter beträffade förhållandena under år 1919, vore överstyrelsen för det dåvarande icke i stånd att därom uttala sig men vågade emellertid tills vidare förutsätta, att jubileumsfondens verksamhet skulle kunna upprätthållas utan höjning av det av 1917 års riksdag beviljade årsanslag.

Överstyrelsen anför härefter i sin förevarande skrivelse den 16 augusti 1918 följande:

»Under hittills tilländagångna delen av år 1918 hava utgifterna för sanatorierna oavlätligt stigit utöver vad som på förhand kunnat förutses och beräknas. Dels hava priserna å samtliga proviant- och förbrukningsartiklar samt bränsle alltjämt i avsevärd grad fortsatt att stiga och dels har överstyrelsen, för att kunna vid sanatorierna bibehålla en i möjligaste måtto fulltalig och kompetent personal, icke kunnat undgå att i många fall öka lönerna för samma personal samt åt-

- [61.] minstone i viss grad tillmötesgå framställda anspråk på dyrtidstillägg och krigstidshjälp för så gott som samtliga vid sanatorierna anställda. Enligt vad överstyrelsen, med hänsyn till de belopp, vartill omkostnaderna för sanatoriernas drift under den gångna delen av år 1918 redan uppgått, och med ledning av uppgjorda approximativa beräkningar för återstoden av samma år, har anledning antaga, läser under samma år, oaktat för året 300,000 kronor blivit av Kungl. Maj:t och riksdagen anvisade såsom bidrag till uppehållande av verksamheten vid jubileumsfondens sanatorier, en brist i jubileumsfondens räkenskaper komma att uppstå, vilken med all säkerhet icke torde komma att understiga ett belopp av 150,000 kronor.»

Jubileumsfondens inkomster och utgifter under år 1918 belöpa sig enligt av överstyrelsen verkställd approximativ beräkning till följande belopp:

Inkomster.

Statsanslag	kronor 300,000: —	
Saldo av räntor	» 84,800: —	
Inkomster enligt förslagen kronor	92,250: —	
»	91,765: —	
»	90,580: —	
»	76,740: —	
	» 351,335: —	
För vård av statstjänare, 35,000 dagar à 2 kronor	» 70,000: —	kronor 806,135: —

Utgifter.

Enligt förslagen	kronor 195,928: —	
»	278,086: —	
»	198,462: —	
»	218,864: —	
	kronor 891,340: —	
Centrala omkostnader	» 15,000: —	
Avsättning till pensionsfond	» 10,000: —	
Avskrivningar	» 14,121: —	
Beslutade utgifter	» 4,089: —	
Överskridna anslag	» 25,000: —	kronor 959,550: —
Beräknad brist		kronor 153,415: —

Vidare yttrar överstyrelsen:

»Beträffande de ekonomiska förhållandena under år 1919 är överstyrelsen visserligen icke i stånd att därom med någon säkerhet för närvarande kunna uttala sig, men att döma av hittills från sanatorierna inkomna meddelanden och framställningar och de beräkningar, som med ledning därav kunnat göras, finner överstyrelsen sig föranlåten uttala, att jämväl under sistberörda år en brist torde vara att för jubileumsfondens verksamhet motse minst lika stor om icke större än den för år 1918 befarade.

Då överstyrelsen vidare har att inför Kungl. Maj:t redan nu göra framställning rörande behov av statsanslag för uppehållande av driften vid jubileumsfondens sanatorier jämväl under år 1920, nödgas överstyrelsen, med resultaten av verksamheten under senare tid för ögonen och med hänsyn till ovanberörda för kommande år gjorda beräkningar, förutsätta, att, för att jubileumsfondens verksamhet skall kunna under år 1920 upprätthållas, ett statsanslag av minst 400,000 kronor måste därför kunna beräknas.»

Slutligen utlåter sig överstyrelsen sålunda:

»Därjämte torde här böra erinras om, hurusom överstyrelsen i skrivelse den 29 september 1916 i liknande ärende bland annat anmälde, att överstyrelsen, som på grund av alltjämt ökade svårigheter under de förutgångna åren vid olika tillfällen tagit i övervägande frågan om vidtagande av åtgärder i syfte att förbättra jubileumsfondens bekymmersamma ställning, under år 1915, vid övervägande av möjligheterna härför, funnit sig hava att välja mellan två utvägar, antingen att söka utverka högre statsanslag eller ock att erhålla rätt att höja de dittillsvarande dagavgifterna vid fondens sanatorier. Överstyrelsen hade då stannat för sistnämnda alternativ och av huvudmännen för jubileumsfonden bemyndigats vidtaga en höjning av dagavgifterna med i genomsnitt 20 % inom varje betalningsklass, med undantag dock för den högst betalande klassen, där en något större höjning av dagavgiften ansågs lämplig.

Beträffande dagavgifterna vid fondens sanatorier finnes i de för fonden gällande stadgar föreskrivet, bland annat, följande:

På det folksanatorierna i avsedd utsträckning må komma landets i ekonomiskt avseende mindre lyckligt lottade befolkning till godo, skola av varje sanatoriums platser minst 30 % upplåtas för en avgift ej väsentligen överstigande den lägsta dagavgift, som vid rikets allmänna sjukhus i regel erlägges för plats å s. k. allmän sal, samt därutöver minst 40 % för en avgift ej överstigande 2,5 gånger den förstnämnda. Skulle ekonomiska orsaker nödvändiggöra höjning av förut stadgade avgifter, skall sådan höjning alltid i första rummet läggas på den eller de högst betalande klasserna och i sista hand på de båda förut nämnda lägre betalande; sistnämnda ökning får aldrig ske med högre procent än som förut drabbat de högre klassernas avgifter.

På grund av ovanberörda bemyndigande förhöjdes från och med år 1916 de ursprungligen fastställda avgifterna till följande belopp, nämligen:

för plats i enskilt rum från kr. 3: 50 till kr. 4: 50,

» » » halvenskilt rum... » » 2: 50 » » 3: —,

» » » allmänt rum..... » » 1: 25 och 0: 50 till resp. kr. 1: 50 och 0: 60.

En ytterligare förhöjning av dagavgifterna skulle, med avseende å den i så hög grad ökade driftkostnaden, kunna nu ifrågasättas, men överstyrelsen håller före, att, om en ytterligare förhöjning vidtoges, jubileumsfondens sanatorier icke längre skulle kunna anses fylla sin uppgift att vara till hjälp för landets i ekonomiskt avseende mindre lyckligt lottade, och överstyrelsen har därför ansett denna utväg för beredande av ökade inkomster för jubileumsfonden icke böra åtminstone för närvarande anlitas.

Överstyrelsen tillåter sig slutligen erinra därom, att överstyrelsen i skrivelse den 9 april 1918 hos Kungl. Maj:t gjort framställning, att av de jämlikt beslut den 8 juli 1904 i jubileumsfondens räkenskaper under titel 'reserverade medels

- [61.] fond' avsatta medel, vilka medel vid ingången av år 1918 uppgingo till ett belopp av 71,240 kronor 82' öre, få använda dels till täckande av vid 1917 års slut i fondens räkenskaper befintlig brist ett belopp av 50,693 kronor 71 öre och dels till bekostande av vissa byggnadsarbeten vid Österåsens sanatorium därför erforderligt belopp.

Genom beslut den 19 juli 1918 har Kungl. Maj:t medgivit, att till utförande av berörda byggnadsarbeten må av 'reserverade medels fond' användas 20,150 kronor, varjämte Kungl. Maj:t förklarat sig vilja framdeles meddela beslut i fråga om överstyrelsens framställning rörande användande av sagda reserverade medel till täckande av 1917 års brist.

Under förutsättning av bifall till berörda framställning jämväl i denna del äro samtliga tillgångar i 'reserverade medels fond' tagna i anspråk och möjligheten att från dessa medel erhålla bidrag till täckande av brist, som kan väntas uppstå under år 1918 och följande år, således utesluten.

Med föranledande av vad sålunda framhållits och under åberopande av vad överstyrelsen uti ovanberörda, under föregående år i ämnet avlåtna skrivelser anført, har överstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att såsom bidrag till upprätthållande av verksamheten vid de under överstyrelsen ställda fyra folksanatorierna dels på tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag av 300,000 kronor, därav 150,000 kronor avsedda att täcka den brist, som, enligt vad ovan anförts, med all säkerhet är att emotse för år 1918, och 150,000 kronor avsedda att jämte förut anvisade anslag å 250,000 kronor användas för uppehållande av 1919 års verksamhet, dels ock på extra stat för år 1920 för verksamheten under detta år ett belopp av 400,000 kronor.

Medicinalstyrelsen.

I infortrat utlåtande den 14 november 1918 har medicinalstyrelsen med hänsyn till den utredning, som av överstyrelsen anförts såsom skäl för dess föreliggande framställning, tillstyrkt bifall till densamma.

Överstyrelsen.

Sedermera har överstyrelsen i skrivelse den 29 november 1918 meddelat, att huvudmännen för jubileumsfonden beslutat, att dagavgifterna vid fondens sanatorier skola från och med år 1919 och tills vidare utgå med följande förhöjda belopp, nämligen:

för plats i enskilt rum	kronor 5: 25
» » » halvenskilt rum	» 3: 75
» » » allmänt rum dels	» 1: 90
och dels	» 0: 75

Departementschefen.

Till en början må meddelas, att Kungl. Maj:t den 9 augusti 1918 medgivit, att till täckande av brist i jubileumsfondens räkenskaper för

år 1917 finge användas ett belopp av högst 50,693 kronor 71 öre av de i fondens räkenskaper upptagna reserverade medel. Av dessa medel återstå sålunda endast ett belopp 397 kronor 11 öre. För att täcka den brist, som på grund av dels den på senare tiden inträffade oerhörda stegringen av prisen å livsmedel och andra förnödenheter, dels ock tillgodoseende av sanatoriepersonalens berättigade krav på dyrtidstillägg måste uppkomma under såväl år 1918 som år 1919, lära därför andra utvägar böra anlitas. En dylik utväg har redan beträffs, i det att dagavgifterna från och med år 1919 ytterligare höjts. Visserligen beräknas genom denna förhöjning ett belopp av omkring 50,000 kronor om året komma jubileumsfonden till godo, men, enligt vad jag inhämtat, torde denna inkomstökning vara allför obetydlig för att kunna åstadkomma någon nämnvärd förbättring i folksanatoriernas bekymmersamma ekonomiska ställning. Enda möjligheten synes därför vara, att staten träder hjälpande emellan och genom ökat anslag sätter ifrågavarande sanatorier i tillfälle att fortfarande i önskvärd omfattning utöva sin gagnande verksamhet. Jag tillstyrker därför, att till täckande av beräknad brist i folksanatoriernas verksamhet under åren 1918 och 1919 må beviljas ett belopp av 150,000 kronor för vardera året eller tillhoppa 300,000 kronor, och torde sistnämnda belopp böra anvisas å tilläggsstat för år 1919. Härtill återkommer jag emellertid i annat sammanhang.

Mot det av överstyrelsen såsom bidrag till upprätthållande av folksanatoriernas verksamhet under år 1920 äskade beloppet, 400,000 kronor, synes, med hänsyn till beräkningarna av omkostnaderna under åren 1918 och 1919, intet vara att erinra.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till upprätthållande av verksamheten vid de genom medel ur Konung Oscar II:s jubileumsfond inrättade *folksanatorierna* på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 400,000 kronor, att användas i enlighet med av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser.

[61.]

38. Understödjande av dispensärverksamhet.

[62.]

Understöd-
jande av
dispensär-
verksamhet.

(Extra anslag.)

För understödjande av dispensärverksamhet har riksdagen på extra stat beviljat särskilda förslagsanslag, för vart och ett av åren 1915—1917 å 60,000 kronor samt för vart och ett av åren 1918 och 1919 å 70,000 kronor.

Genom kungörelse den 1 oktober 1914 har Kungl. Maj:t fastställt villkor och bestämmelser för åtnjutande av statsbidrag till understödjande av dispensärverksamhet att lända till efterrättelse tillsvidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål utgår (sv. förf.-saml. nr 400). Häri har sedermera, i syfte att decentralisera ärenden angående anslagets fördelning från Kungl. Maj:t till medicinalstyrelsen, viss ändring skett genom kungörelse den 20 juni 1918 (sv. förf.-saml. nr 447).

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 31 augusti 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920. Styrelsen anför därvid följande:

»Enligt § 3 i kungörelsen den 1 oktober 1914 utgår statsbidrag till dispensär med högst en tredjedel av det utav landsting, kommuner och korporationer till dispensären anvisade sammanlagda belopp, däri icke inberäknat vad som må vara avsett för lämnande av understöd åt personer, som anlita dispensären. Med tillämpning av denna grund har i statsbidrag för oförmälda ändamål under år 1917 utbetalts kronor 63,478:40 och under år 1918 kronor 102,208:32. Utgifterna för år 1918 hava sålunda betydligt överskridit det för samma år beviljade anslaget, och detsamma kan väntas bliva fallet i ännu högre grad för 1919. Detta åter har sin orsak i följande omständigheter.

Redan vid 1917 års landsting fattades inom flera län beslut om öppnande av nya dispensärer eller planerande av dispensärverksamhet inom respektive län. Anledning finnes att antaga, att förhållandet blir detsamma vid 1918 års landsting. Med anledning härav kommer *antalet* dispensärer år 1920 att vara *väsentligt ökat*.

De anslag från landsting, kommuner och korporationer, vilka få läggas till grund vid beräkningen av statsbidrag, hava under de senare åren på grund av rådande tidsförhållanden betydligt ökat till storleken. På grund därav måste statsbidraget enligt de grunder, varefter detsamma beräknas, ävenledes ökas, även om antalet dispensärer bleve oförändrat, och anser styrelsen, att anslaget för år 1920 icke kan sättas lägre än till 150,000 kronor.»

Departements-
chefen.

De av medicinalstyrelsen lämnade uppgifter visa, att dispensärverksamheten befinner sig i kraftig utveckling och att vid tillämpning av gällande grunder för anslaget en betydande höjning erfordras av detsamma. Det av medicinalstyrelsen i sådant avseende föreslagna

beloppet synes ej giva anledning till erinran; och får jag alltså hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[62.]

att på extra stat för år 1920 bevilja ett förslagsanslag å 150,000 kronor att användas till statsbidrag för understödjande av dispensärverksamhet under villkor i huvudsaklig överensstämmelse med de nu gällande.

39. Behandling av medellösa lupuspatienter.

Riksdagen har på extra stat anvisat särskilda förslagsanslag, för ett vart av åren 1910—1917 av 15,000 kronor samt för vardera av åren 1918 och 1919 av 30,000 kronor att enligt därom av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas till bekostande av behandling enligt den s. k. ljusmetoden av medellösa, med sjukdomen »lupus vulgaris» behäftade personer från landsorten, under villkor att genom bidrag från vederbörande landsting eller kommuner eller annorledes bestrides det belopp, som erfordras för patientens resa fram och åter mellan hemorten och den anstalt, där behandlingen äger rum, ävensom för hans underhåll, så länge behandlingen varar.

[63.]
Behandling
av medellösa
lupus-
patienter.
(Extra anslag.)

I skrivelse den 29 augusti 1918 har medicinalstyrelsen hemställt, att, då anslagsbehovet för år 1920 syntes kunna antagas bliva minst lika stort som under år 1919, anslag till sistnämnda belopp måtte för ändamålet anvisas jämväl för år 1920.

Medicinal-
styrelsen.

Med anledning härav får jag hemställa, att Kungl. Maj:t behagade föreslå riksdagen

Departements-
chefen.

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor att enligt därom av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser användas till bekostande av behandling enligt den s. k. ljusmetoden av medellösa med sjukdomen »lupus vulgaris» behäftade personer från landsorten, under villkor att genom bidrag från vederbörande landsting eller kommuner eller annorledes bestrides det belopp, som erfordras för patientens resa fram och åter mellan hemorten och den anstalt, där behandlingen äger rum, ävensom för hans underhåll, så länge behandlingen varar.

40. Resebidrag till vissa patienter vid radiumhemmet i Stockholm.

[64.] Med bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag för beredande av bidrag, enligt i statsrådsprotokollet över civilärenden den 1 mars 1918 angivna grunder, till medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till radiumhemmet i Stockholm, beviljat dels på tilläggsstat för år 1918 ett förslagsanslag å 4,000 kronor, dels ock på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag å 8,000 kronor.

Resebidrag
till vissa pa-
tienter vid
radium-
hemmet i
Stockholm.
(Extraanslag.)

Närmare bestämmelser angående villkor för åtnjutande av bidrag från ifrågavarande anslag hava meddelats genom kungörelse den 8 november 1918 (sv. förf.-saml. nr 845).

Medicinal-
styrelsen.

I skrivelse den 12 oktober 1918 har medicinalstyrelsen gjort framställning om anvisande för år 1920 för ifrågavarande ändamål av ett förslagsanslag å 8,000 kronor.

Departements-
chefen.

Vid beviljande nästlidet år av statsbidrag för omförmälda ändamål beräknades det årliga anslagsbehovet till omkring 8,000 kronor. Innan ytterligare erfarenhet vunnits angående de krav på bidrag, som ställas på anslaget, torde ej anledning förefinnas att ifrågasätta ändring av anslagsbeloppet.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av bidrag, enligt nu gällande grunder, till *medellösa eller mindre bemedlade personer för resor till radiumhemmet i Stockholm* på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag å 8,000 kronor.

Vanföreväsendet.

41. Kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg.

[65.] Sedan flera år tillbaka har riksdagen beviljat medel till vanförevården i riket. Förutom de anslag, som anvisats såsom bidrag till uppförande av byggnader för vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg samt av en vanföreanstalt i Sundsvall, hava sålunda beträffande förstnämnda tre anstalter beviljats anslag till anordnande av kliniker och polikliniker, till underhåll av skol- och uppfostringshem samt till understöd åt och inspektion av undervisningsanstalter. Även hava medel beviljats till de vanföras jämte vårdares reser.

Kliniker vid
vanföre-
anstalterna
i Stockholm,
Göteborg och
Hälsingborg.
(Ordinarie
anslag.)

Nu utgående
anslag till
vanföre-
vården.

Vad då först *klinikerna och poliklinikerna* angår, har riksdagen för anordnande av kliniker vid vanförestalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg dels på extra stat anvisat anslag, som bestämt för år 1913 till 65,000 kronor, för år 1914 till 88,200 kronor, därav för år 1913 11,500 kronor, samt för vart och ett av åren 1915—1917 till 76,550 kronor, dels ock från och med år 1918 i riksstaten uppfört ett ordinarie förslagsanslag å 80,000 kronor. För anordnande av polikliniker vid ifrågavarande anstalter har riksdagen dels på extra stat för vart och ett av åren 1913—1917 anvisat ett anslag av 9,000 kronor, dels ock från och med år 1918 uppfört ett ordinarie förslagsanslag av 9,000 kronor. Samtliga beloppen skulle utgå under de villkor för anslagens åtnjutande, som kunde av Kungl. Maj:t bliva bestämda.

Genom brev den 6 december 1912 bestämde Kungl. Maj:t villkor för åtnjutande av anslag till kliniker vid förenämnda vanförestalter. Dessa villkor voro i huvudsak, att statsbidrag för anordnande av klinik skulle utgå med 1 krona 50 öre för varje dag, varunder vårdplats vid kliniken visades hava varit upptagen av vanför, för vilken vårdavgiften till anstalten, förutom ersättning för s. k. ortopediska bandage, icke varit högre än 1 krona 50 öre för dag, samt att statsbidrag icke för någon dag finge utgå för flera än visst angivet antal belagda vårdplatser.

De sålunda bestämda villkoren hava jämväl länt till efterrättelse i avseende å de för åren 1914—1917 till anordnande av kliniker beviljade anslag, dock med viss ändring beträffande högsta antalet platser, varför statsbidrag må utgå.

För tiden från och med år 1918 gälla, jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 8 november 1918, följande ändrade villkor beträffande anslagen till kliniker, nämligen att statsbidrag för anordnande av klinik utgår med 1 krona 50 öre för dag, varunder vårdplats vid kliniken visats hava varit upptagen av vanför, beträffande vilken företes av två trovärdiga män eller av pastorsämbete, polismyndighet eller kronobetjänt utfärdat intyg, att den vanföre är medellös eller mindre bemedlad och ej heller har anhörig, som är pliktig och i tillfälle att betala vårdavgiften för den vanföre. Det högsta platsantalet för dag, varför statsbidrag må utgå, är genom samma beslut bestämt för anstalten i Stockholm till 53, i Göteborg till 56 och i Hälsingborg till 55.

Vidkommande därefter de i samband med nämnda anstalter anordnade *skol- och uppfostningshemmen* anvisades anslag på extra stat för år 1915 av 32,900 kronor, för år 1916 av 8,400 kronor och för år 1917 av 21,600 kronor, samtliga anslag att utgå under de villkor Kungl.

[65.] Maj:t bestämde. Anledningen till att anslagen för sistnämnda två år ej uppgingo till samma belopp som anslaget för 1915 var, att hemmen ej kunnat i beräknad tid tagas i bruk. I följd härav uppkommo besparingar å anslagen för åren 1915 och 1916; och utverkades riksdagens bemyndigande att för ändamålet använda dessa besparingar.

Därefter har 1917 års riksdag för omförmälda ändamål från och med år 1918 uppfört ett ordinarie förslagsanslag av 45,000 kronor att utgå under de villkor, som kunde av Kungl. Maj:t bli bestämde.

Genom brev den 27 juni 1914 bestämde Kungl. Maj:t villkor för åtnjutande av det för 1915 anvisade anslaget. Dessa villkor voro i huvudsak, att statsbidrag för underhåll av skol- och uppfostringshem skulle utgå med 1 krona för varje dag, varunder vårdplats vid hemmet visades hava varit upptagen av vanför, samt att statsbidrag icke för någon dag finge utgå för flera upptagna vårdplatser än 30 vid vart och ett av ifrågavarande hem.

De sålunda bestämda villkoren hava jämväl länt till efterrättelse i avseende å de för följande år anvisade medlen, dock att högsta antalet platser, för vilka statsbidrag må utgå, för vardera av anstalterna i Stockholm och Hälsingborg numera är bestämt till 40.

I fråga om tillsynen över skolorundervisningen i omförmälda hem har Kungl. Maj:t föreskrivit, att det skall tillkomma folkskolöverstyrelsen att utöva densamma.

Vad slutligen angår *undervisningsanstalterna för vanföra*, har riksdagen sedan år 1900 anslagit medel till bidrag för ifrågavarande ändamål, vilka medel använts jämväl för bekostande av undervisningsanstalternas inspektion. 1910 års riksdag höjde det dittills utgående beloppet till 30,000 kronor; och bestämdes genom kungl. brev den 18 juni 1910 i enlighet med riksdagens beslut följande grunder för utgående av understöd, nämligen att bidrag av statsmedel skulle utgå med 125 kronor för år räknat för varje person, som uti någon av ifrågavarande tre anstalter erhöle undervisning, samt därutöver för varje person, åt vilken av vederbörande förening anskaffades förmån av middagsspisning, bostad eller fullt underhåll, ett däremot avpassat belopp, dock ej överstigande 125 kronor.

Anslaget för ifrågavarande ändamål har sedermera successivt förhöjts; för vartdera av åren 1916 och 1917 utgick anslaget med 45,000 kronor.

Slutligen har 1917 års riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts där- om gjorda framställning, till understöd åt omförmälda undervisnings-

anstalter från och med år 1918 uppfört ett ordinarie förslagsanslag av 69,500 kronor att användas dels i överensstämmelse med grunder, som av Kungl. Maj:t bestämdes, dels ock för bekostande av dessa anstalters inspektion.

[65.]

Genom brev den 29 juni 1917 har Kungl. Maj:t förordnat, att understöd från berörda förslagsanslag må utgå med 15 kronor för månad för varje person, som i någon av ifrågavarande anstalter åtnjuter undervisning, och därutöver för varje person, åt vilken av vederbörande förening anskaffas förmån av middagsspisning, bostad eller fullt underhåll, ett däremot avpassat belopp, icke överstigande 15 kronor för månad, dock att understöd ej må utgå för person, som åtnjuter undervisning under kortare tid än en månad.

Såsom jag förut haft tillfälle att omnämna under punkten 51 här ovan angående anslag till anstalter för obildbara sinnesslöa, hemställde 1918 års riksdag, i samband med antagande av lag om fattigvården, i skrivelse den 29 maj 1918, nr 265, att Kungl. Maj:t måtte låta föranstalta utredning rörande ökning av de statsbidrag, som utgå, bland annat, för vård av sinnesslöa, fallandesjuka, tuberkulösa och vanföra, samt för riksdagen så snart ske kunde framlägga förslag härom.

1918 Års
riksdag.

Med skrivelse den 30 november 1918 har medicinalstyrelsen, som erhållit uppdrag åvägabringa ifrågavarande utredning, överlämnat resultaten av densamma, i vad avser vanförevården, ävensom framlagt förslag till höjning av statsbidragen till vanförevården.

Till en början har medicinalstyrelsen åberopat av styrelsen infordrad, den 13 september 1918 dagtecknad utredning och yttrande från styrelsen för svenska vanförestalternas centralkommitté. Sistnämnda styrelse lämnar beträffande anstalternas inkomster och utgifter under åren 1914—1917 de uppgifter, som återfinnas i nedanstående tablå:

Svenska
vanförestalternas
central-
kommitté.

[65.]

Å r	Tillgångar den 31/12	Skulder ^{a)} den 31/12	Driftkostnader				Statsbidrag (direkta)			
			Klinik	Poliklinik	Yrkesskola	Skol- och upp- fostrings- hem	Klinik	Poliklinik	Yrkes- skola	Skol- och upp- fostrings- hem

1. S t o c k -

1914	811,534 —	210,327 01	40,414 92	4,500 —	70,375 02	— —	17,272 50	3,000 —	13,375 —	— —
1915	941,438 73	232,395 05	46,747 99	4,500 —	78,997 11	¹⁾ 16,179 64	17,326 50	3,000 —	14,656 25	4,180 —
1916	964,813 58	235,055 34	48,574 63	4,500 —	85,223 50	33,989 40	18,663 —	3,000 —	14,250 —	12,815 —
1917	1,203,089 29	502,564 86	65,273 19	4,500 — ²⁾	101,962 45	42,590 29	18,873 —	3,000 —	14,031 25	12,778 —

2. G ö t e -

1914	804,851 93	— —	68,547 98	— —	45,235 17	— —	29,326 50	3,000 —	17,125 —	— —
1915	900,316 36	— —	60,527 19	— —	49,634 40	— —	29,430 —	3,000 —	16,031 —	— —
1916	1,016,602 89	3,228 90	66,640 69	— —	58,513 75	lokt.-31 dec. 14,062 25	28,504 50	3,000 —	14,125 —	^{1/10-31/12} 1,496 —
1917	1,045,097 80	44,410 56	84,645 31	— —	76,312 71	32,895 58	29,065 50	3,000 —	13,843 75	8,096 —

3. H ä l s i n g -

1914	369,256 27	154,852 72	52,928 42	⁶⁾ — —	17,914 61	⁷⁾ — —	26,343 —	3,000 —	7,399 27	⁷⁾ — —
1915	527,646 93	299,734 55	61,809 20	— —	27,424 63	— —	25,998 —	3,000 —	10,000 —	— —
1916	623,545 69	390,198 11	71,858 09	— —	45,101 37	— —	26,310 —	3,000 —	16,281 25	— —
1917	681,711 22	468,454 48	86,543 43	— —	79,830 17	— —	26,538 —	3,000 —	17,468 75	— —

¹⁾ Skol- och uppfostringshemmet öppnades först den 1 juli. — ²⁾ 1917 pågick arbetet i yrkesskolorna endast 9 månader, mot 10 fonder, uppgående till: 1914 kronor 121,455: 51, 1915 kronor 141,586: 03, 1916 kronor 141,510: 18 och 1917 kronor 201,171: 34. —

⁶⁾ Några särskilda driftkostnader för »polikliniken» bokföras ej utan ingå dessa i »klinikens», liksom poliklinikens statsbidrag bokuppgifter för samma finnas att lämna.

Landstingsbidrag			Återstående avgifter									
Klinik	Yrkes- skola	Skol- och upp- fostrings- hem	Klinik			Poliklinik		Yrkesskola			Skol- och uppfostringshem	
			Från pensions- styrelsen	Från kommun	Totalt	Från kommun	Totalt	Från pensions- styrelsen	Från patient och måls- man samt kommun	Totalt	Från patient och måls- man samt kommun	Totalt

h o l m.

11,085	50	8,745	79	—	—	—	—	7,070	73	(1,500 ⁴⁾	—	1,500	—	—	—	—	—	31,439	42	—	—	—
11,343	50	9,894	51	3,058	97	—	—	6,476	50	(1,500 ⁴⁾	—	1,500	—	—	—	—	—	36,225	49	—	—	1,687 03
12,898	—	9,789	35	8,194	67	—	—	7,253	—	(1,500 ⁴⁾	—	1,500	—	—	—	—	—	42,930	27	—	—	4,729 91
13,914	—	9,289	19	8,052	96	—	—	7,602	—	(1,500 ⁴⁾	—	1,500	—	—	—	—	—	47,768	61	—	—	4,727 13

b o r g.

13,872	98	7,723	57	—	—	—	—	11,776	91	11,776	91	—	—	—	—	—	—	5,354	55	5,354	55	—	—	—	—
17,003	—	7,706	50	—	—	—	—	14,297	21	14,297	21	—	—	—	—	—	—	7,150	01	7,150	01	—	—	—	—
16,737	—	9,671	32	—	—	570	—	12,058	50	12,628	50	—	—	—	—	702	—	7,148	47	7,850	47	1/10-31/12	80	—	80
16,978	—	8,078	56	3,754	63	1,223	25	10,449	42	11,672	67	—	—	—	—	1,594	12	7,263	75	8,857	87	3,107	36	3,107	36

b o r g.

18,294	—	5,033	01	7) —	—	—	—	12,529	50	12,529	50	—	—	—	—	—	—	2,527	60	2,527	60	7) —	—	7) —	—
17,597	—	7,863	84	—	—	324	50	11,873	—	12,197	50	—	—	—	—	153	18	3,747	48	3,900	60	—	—	—	—
17,571	—	11,086	82	—	—	677	50	10,767	—	11,444	50	—	—	—	—	2,106	80	3,509	52	5,616	32	—	—	—	—
18,296	—	12,051	04	—	—	1,137	—	10,850	50	11,987	50	—	—	—	—	3,524	76	2,500	16	6,024	92	—	—	—	—

månader föregående år; prisstegringen alltså i realiteten större än siffrorna utvisa. — ⁸⁾ Som *skulder* äro här upptagna föreningen tillhöriga

⁴⁾ Anslag från Stockholms stad. ⁵⁾ Dessa belopp utgöra avgifter från såväl kommun som patient och målsman.

föres bland »klinikens» inkomster. — ⁷⁾ Anstaltens skol- och uppfostringshem har tagits i bruk först den 12 september 1918, vadan inga

[65.]

Centralkommitténs styrelse anför därefter följande:

»Då vanföreanstalterna i deras nya organisation år 1913 trädde i verksamhet, ordnades statsbidragen och sedermera under följande år även landstingsbidragen enligt följande beräkning.

Man ansåg, att anstalterna skulle kunna anordna vård och yrkesutbildning åt vanföra med ett tillskott (bidrag från allmänna medel + platsavgifter) av 3 kronor per dag för patient å sjukavdelning och 60 kronor per månad för underhåll och utbildning av i anstalternas yrkesskolor och elevhem intagna vanföra; och utgå nu dessa tillskott för anstalternas drift med bidrag: från staten av 1 krona 50 öre per dag för patient å sjukavdelning och 30 kronor per månad för i yrkesskola och elevhem intagen vanför, från landsting med 1 krona per dag för patient å sjukavdelning och 20 kronor per månad för i yrkesskola och elevhem intagen vanför, samt från patient eller patients målsman 50 öre per dag för patient å sjukavdelning och 10 kronor per månad för i yrkesskola och elevhem intagen vanför; således $\frac{3}{6}$ av statsmedel, $\frac{2}{6}$ av landstingsmedel och $\frac{1}{6}$ av patient eller patients målsman. Därjämte utgå för oundgängligen nödvändig bandageanordning $\frac{2}{3}$ av kostnaden av landstingsmedel och den återstående tredjedelen bekostas av den vanføre eller hans betalningsskyldiga målsman. Slutligen erhålla vanföra och behövliga vårdare bidrag av statsmedel till nödvändiga resor till och från anstalternas polikliniker. Sedan de tre skol- och uppfostringshemmen tillkommit, åtnjuta de anslag efter samma beräkningsgrunder, som gälla för elever i yrkesskolor och elevhem.

Det är uppenbart, att de stora prisstegringar, som sedan år 1914 inträtt å alla matvaror, materialier för yrkesskolorna och alla andra förnödenheter för anstaltsdriften, såväl som den ständigt ökade lönekostnaden medfört, att en dylik beräkning ej längre kan läggas till grund för en utredning av anstalternas nuvarande behov av anslag, och belyses situationen i detta avseende dels därav, att föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm under år 1917 måst tillsläppa ej blott alla sina räntor och andra egna inkomster utan även av sina kapitaltillgångar 26,227 kronor 12 öre, föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg 12,492 kronor 68 öre och föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne, Hälsingborg, 42,405 kronor 78 öre, dels av nedanstående tablå, utvisande kost-

Å r	Dagskostnad för å sjukavdelning vårdad					
	Stockholm		Göteborg		Hälsingborg	
	Kronor		Kronor		Kronor	
1914.....	3	34	2	75	2	26
1917.....	4	56	4	31	4	21
Å r	Kostnad per månad för elev i yrkesskola					
	Stockholm		Göteborg		Hälsingborg	
	Kronor		Kronor		Kronor	
1914.....	84	22	82	50	67	80
1917.....	124	56	123	30	126	30

nadsstegringen från 1914 till 1917. År 1918 kommer otvivelaktigt att visa ytterligare stor stegring.

[65.]

Att under nuvarande, ännu i viss mån akuta kristidsförhållanden fastslå någon för längre framtid giltig norm för anstalternas behov av tillskott från allmänna medel är naturligtvis omöjligt, då väl nuvarande ekonomiska förhållanden möjligen kunna komma att undergå hastig ändring i ena eller andra riktningen. Styrelsen skulle dock vilja framhålla såsom sin mening, att anstalterna, för att utan ödesdiger försämring av ekonomin kunna fortsätta driften och därjämte kunna, åtminstone i någon mån, tillgodose kravet på ständigt behövliga förbättringar, skulle behöva ett minimitillskott av för patient å sjukavdelning 4 kronor 80 öre per dag och för elev i yrkesskola eller skolhem 120 kronor per månad. Från vanföreanstalternas synpunkt är ju av mindre intresse, varifrån dessa allmänna bidrag till driften härflyta, men då den föregående fördelningen hittills ej rönt gensaga från någon anslagsbeviljande myndighet, skulle enligt ovanstående beräkningsgrund krävas: från staten 2 kronor 40 öre per liggedag för patient å sjukavdelning och 60 kronor per månad för elev, från landsting 1 krona 60 öre per liggedag å sjukavdelning och 40 kronor per månad för elev samt från patient eller patients målsman 80 öre per liggedag å sjukavdelning och 20 kronor per månad för elev. I betraktande av att dyrtiden synes vara i stark fortsatt stegring kommer sannolikt denna beräkningsgrund att visa sig väl låg; måhända vore en högre beräkningsgrund, 6 kronor per dag och 150 kronor per månad, redan nu lämpligare.

Slutligen må anföras, att det anslag till anstalternas polikliniker av 3,000 kronor per år för vardera, som hittills utgått, nu måste anses alldeles för litet, då såväl personal- som förbandskostnader stigit ofantligt, beträffande vissa förbandsmaterialier till den flerdubbla kostnaden. En höjning av detta anslag till 5,000 kronor per år för var och en av de tre anstalterna synes styrelsen skäligen.

Styrelsen vill i detta sammanhang meddela, att styrelsen detta år på uppdrag av föreningarna för bistånd åt vanföra i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg i anledning av dyrtidens svårigheter för anstalterna ingått dels till Kungl. Maj:t med anhållan att få villkoren för utgående statsbidrag så modifierade, att högre avgifter skulle kunna få i lämpliga fall uttagas av patient eller patients målsman (respektive kommun eller pensionsstyrelsen) utan mistande av rätt till statsbidrag¹⁾, dels även till landsting och städer, vilka ej i landsting deltaga, med anhållan om 60 % förhöjning av hittills utgående bidrag.»

Därefter har styrelsen för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm i skrivelse till medicinalstyrelsen meddelat, att driftkostnaderna för vanföreanstalten i Stockholm under år 1917 överstigit inkomsterna med 72,789 kronor 79 öre samt beräknades för år 1918 uppgå till 303,390 kronor 68 öre, medan inkomsterna ansloges till 146,020 kronor, vadan ett underskott av 157,370 kronor 68 öre väntades uppkomma under sistnämnda år. Styrelsen framhåller, att, därest ersättningen för de å anstalten vårdade patienter och elever under år 1919 beräknades enligt nu gällande grunder, skulle anstalten komma

Föreningen
för bistånd
åt lytta och
vanföra i
Stockholm.

¹⁾ Jfr Kungl. Maj:ts ovanberörda brev den 8/11 1918.

[65.] att tillskyndas en avsevärd förlust, för vars undvikande anstalten måhända bleve nödgad att till stor skada för de vanföra stänga någon eller några av sina avdelningar under större eller mindre del av året, samt att, så vitt styrelsen hade sig bekant, även vid de båda andra vanföreanstalterna samma förhållande ägde rum, att den utgående ersättningen under nuvarande dyrtid icke alls räckte till att täcka nödiga utgifter.

På grund av vad sålunda anförts hemställer därför styrelsen, att medicinalstyrelsen ville göra framställning icke blott om att ersättningen för vården av patienter och elever å rikets vanföreanstalter måtte från statens sida höjas, utan även att denna förhöjda ersättning måtte få utgå redan från början av år 1919.

Svenska
vanförean-
stalternas cen-
tralkommitté.

Sedermera har jämväl centralkommitténs styrelse i särskild skrivelse såsom sitt önskemål uttalat, att den ifrågasatta förhöjningen av statsbidraget måtte få tillämpas redan från och med år 1919.

Medicinal-
styrelsen.

I sin skrivelse den 30 november 1918 anför medicinalstyrelsen till en början följande:

»De tre i Sverige förefintliga vanföreanstalterna ägas och drivas av tre skilda föreningar, som för gemensamma angelägenheter representeras genom en av föreningarna utsedd organisation, benämnd Svenska vanföreanstalternas centralkommitté. Den äldsta av dessa föreningar är föreningen för bistånd åt vanföra i Göteborg, vilken har sitt säte därstädes och stiftades år 1884. De båda övriga föreningarna stiftades, föreningen för bistånd åt vanföra i Skåne, med säte i Hälsingborg, år 1896 och föreningen för bistånd åt lytta och vanföra, med säte i Stockholm, år 1890.

Då föreningarna från början voro för sin verksamhet hänvisade till egna ekonomiska resurser med bidrag endast av de vanföras avgifter och bidrag för medellösa från landsting och städer, var verksamheten från början ganska inskränkt. Den var förnämligast inriktad på ortopedisk behandling och uppehållandet av en arbetsskola för meddelande av yrkesskicklighet, varigenom åsyftades att möjliggöra elevernas självförsörjning.

Från år 1900 har av riksdagen beviljats understöd åt arbetsskolorna i form av visst bidrag för varje elev för termin. Anstalternas samhällsnyttiga verksamhet blev först från tiden för de svåra epidemier av barnförlamning, som åren 1905 och 1911 övergingo vårt land, i högre grad av statsmakterna beaktad. I sammanhang med den senare, synnerligen svåra epidemin beviljade riksdagen frikostiga bidrag för anstalternas utvidgning, såsom dels för uppförande av byggnader eller förändring och utvidgning av redan befintliga, dels för inrättande vid desamma av kliniker och polikliniker, ävensom bidrag till vanföras resor till och från dessa anstalter. Genom en allmän insamling av medel åstadkoms vidare ett större kapital, avsett att användas i och för motverkande av barnförlamningens följder. En del av detta kapital anslogs såsom bidrag till föreningarna för inrättande vid dem av särskilda avdelningar, avsedda för vård av sådana van-

föra barn, som längre tider måste vistas vid anstalterna, de s. k. skol- och uppfostringshemmen. Även från riksdagens sida gynnades dessa hem, i det att år 1914 beviljades statsbidrag till deras drift. Förutom dessa avdelningar av vanförevården har fråga varit även om inrättande av asyler för sådana vanföra, vilkas tillstånd icke medgiver någon förhoppning om att de skola bli i stånd till självförsörjning, enär de genom sin vanförhet äro så hjälplösa, att de måste särskilt omhändertagas. I detta avseende är emellertid ännu intet ordnat.

Det stora behovet av vårdplatser för vanföra, vilket särskilt efter den svåra epidemin 1911 gjorde sig kännbart, framkallade planer på ännu en vanföreanstalts inrättande, vilken fråga sedermera fått sin lösning genom av riksdagen beviljat anslag för uppförande av en sådan i Sundsvall.

Med inrättande av allmän folkpensionering och utvidgning av pensionsstyrelsens verksamhetsområde till att omfatta även sjukvårdande verksamhet har frågan om vanförevårdens ordnande alljämt stått på dagordningen och är för närvarande föremål för en kungl. kommittés utredning.»

Beträffande de särskilda vid vanföreanstalterna inrättade avdelningarnas uppgifter och de statsbidrag samt andra inkomster, som för närvarande av dem disponeras, yttrar medicinalstyrelsen:

»*Yrkesskolornas* uppgift är att bibringa vanföra men andligen fullt normala elever utbildning i något yrke, så att de beredas möjlighet att efter genomgången kurs försörja sig själva. Verksamheten pågår under 10 månader av året med 6 veckors ferier under sommaren och 2 vid jultiden. Undervisningen, som härigenom blir delad på 2 terminer å tillsammans 10 månader, varar högst 4 år för manlig och 3 år för kvinnlig elev. Eleverna äro dels interna elever (eller sådana som erhålla bostad i anstaltens s. k. elevhem samt full kost m. m.), dels externa elever, vilka erhålla middagsmåltid och få på eftermiddagen kaffe men äro boende utom anstalten. Undervisningen är för båda slagen elever avgiftsfri, men för inackorderingen erläggas 30 kronor per månad, av vilket belopp dock vederbörande landsting för obemedlade eller mindre bemedlade elever i regel bidrager med $\frac{2}{3}$. Staten bidrager numera med 30 kronor per månad för varje intern elevs undervisning och inackordering. För externa elever är statens bidrag till undervisningen 15 kronor och för utspisningen skäligt belopp, senaste tid bestämt till 7 kronor 50 öre per månad.

Kliniker (sjukavdelningar) och polikliniker avse att meddela ortopedisk behandling och äro ordnade i stort sett såsom sjukhus. Staten bidrager med 1 krona 50 öre per vårdtag. Den vanföre eller den som är betalningsskyldig för honom erlägger 1 krona 50 öre, varav dock i de flesta fall vederbörande landsting bidrager med $\frac{2}{3}$ för medellös eller mindre bemedlad person. Ortopediska bandage och skodon anskaffas för lägsta möjliga pris (anstalterna hava egna verkstäder för tillverkning av dylika). Även till dessa effekter lämnar landstinget bidrag med $\frac{2}{3}$ av kostnaden. Polikliniken erhåller av staten ett understöd av 3,000 kronor om året. Till Stockholmsanstaltens poliklinik lämnar Stockholms stad ett årligt bidrag av 1,500 kronor. Till vanföras jämte vårdares resor till och från anstalten bidrager staten med ersättning för järnvägsbiljett i tredje klass eller däckplats å ångbåt.

Skol- och uppfostringshemmen äro avsedda dels för sådana barn, som till följd av sin vanförhet icke kunna besöka vanliga skolor, dels för sådana, som

- [65.] under längre tid måste vara under läkartillsyn. Undervisningen omfattar såväl småskolans som folkskolans kurser. Staten bidrager med 1 krona för vård dag. Patienten själv eller det fattigvårdssamhälle, dit han hör, erlägger likaledes 1 krona, varav $\frac{2}{3}$ kunna bestridas genom av landstinget anslagna medel.

Det nuvarande antalet vårdplatser å de skilda avdelningarna framgår av nedanstående tabell:

Vanförelanſtalterna i	Kliniker (ſjukavdelningar).	Arbetſſkolor		Skol- och uppföſtrings- hem.
		Interna	Externa	
		elever.		
Stockholm	(35) 53 { enligt kungl. brev den 8/2 1918 }	75	15	40
Göteborg	56	55	25	40
Hälsingborg	55	68	24	40
Summa	164	198	64	120
Statsbidrag utgår efter följande belopp ſamt deſſutom med 3,000 kronor om året till varje poliklinik. Anſtalternas inkomſter av ſtats- och kommunalt bidrag ſamt patient- avgifter uppgå till	{ 1 krona 50 öre per vårdag	30 kronor per månad	22 kronor 50 öre per månad	1 krona per vårdag
	3: —	60: —	45: —	2: —

Vad angår den princip, som alltsedan riksdagen i större utsträckning (år 1913) beviljade medel för understödjande av föreningarnas verksamhet varit ledande för beräkning av anslagens storlek, har den formulerats så, att staten skulle bidra med halva den beräknade driftkostnaden, med villkor att den vanföre respektive hans fattigvårdssamhälle bidrager med högst $\frac{1}{6}$. Den felande tredjedelen har lämnats av vederbörande landsting. Genom kristidens fördyring av födoämnen m. m. har emellertid driftkostnaden år för år ökats, såsom framgår av den i centralkommitténs yttrande intagna tablån.»

Medicinalstyrelsen redogör härefter för de grunder, som styrelsen anser böra framdeles tillämpas för statsbidragets utgående, samt anföra därvid följande:

»Såsom framgår av centralkommitténs yttrande, beräknas, att ett minimi-tillskott av 4 kronor 80 öre per dag å sjukavdelning och av 120 kronor per månad i yrkesskola skulle vara för den närmaste tiden erforderligt, men centralkommittén förklarar sig något senare i yttrandet anse, att till och med den nämnda beräkningen för framtiden kommer att visa sig väl låg; 'måhända vore', säger centralkommittén, 'en högre beräkningsgrund, 6 kronor per dag och 150 kronor

per månad, redan nu lämpligare'. I själva verket torde med hänsyn till de stegrade kostnaderna å alla sjukvårdsanstalter de uppgivna siffrorna icke vara höga och i alla fall ej högre än för andra vårdanstalter.

Vad angår grunderna för de olika i vårdkostnaden deltagande myndigheternas bidrag, synes det medicinalstyrelsen, som om den hittills tillämpade principen, att staten bidrager med halva vårdkostnaden, icke bör övergivas. Skulle en ändring ifrågakomma, torde den endast kunna bestå däri, att staten toge hand om anstalterna och drev dem på samma sätt som hospitalen med relativt små bidrag från patienterna. Då emellertid någon anmärkning mot det sätt, varpå anstalterna skötas, icke för närvarande förefinnes, synes en sådan ändring varken behöfelig eller önskelig. Å andra sidan betyder numera fördelningen av den, sedan statens bidrag frånräknats, återstående kostnaden mellan fattigvårdssamhället (respektive den vanföre själv) och landstinget föga, sedan kommunen jämlikt den nya från 1919 års ingång gällande fattigvårdslagen har rätt till ersättning för utlagda avgifter från landstinget. Endast i det fall, att den vanföre eller hans målsmän kunna själva betala avgiften, kan denna fördelning hava betydelse; men dessa fall äro mycket få. Det torde ock möta svårighet att förmå landstingen att lämna större bidrag än vad de hittills beviljat. Denna landstingens avgift utgår nu sedan flera år med 1 krona för dag för patient å sjukavdelning och 20 kronor per månad för i yrkesskola eller skolhem intagen vanföre. Mindre svårighet synes det vara att föreskriva ett allt efter de stegrade vårdkostnaderna stigande bidrag från den vanföre själv eller hans målsman respektive fattigvårdssamhället.

Medicinalstyrelsen finner därför, att dyrtidssvårigheterna bliva lättast överkomliga på det sätt, att staten såsom hittills bidrager med halva vårdkostnaden, landstinget med 1 krona och den vanföre eller hans målsman med resten. Enligt denna fördelningsprincip skulle dagkostnaden å klinikerna fördelas på följande sätt:

Dagkostnad intill kronor.		Staten kronor.		Landstinget kronor.		Patienten respektive kommunen kronor.	
3	—	1	50	1	—	—	50
3	50	1	75	1	—	—	75
4	—	2	—	1	—	1	—
4	50	2	25	1	—	1	25
5	—	2	50	1	—	1	50
5	50	2	75	1	—	1	75
6	—	3	—	1	—	2	—

På föreningarna själva skulle, om denna princip godkändes, vila skyldigheten att ersätta skillnaden mellan den verkliga dagkostnaden och närmast lägre ovan angivna tal, som för varje särskilt år lägges till grund för bidragen.

[65.]

Såsom grund för beräkningen vad en vård dag kostar skulle gälla medeldag-kostnaden vid samtliga anstalter under det närmast föregående året.

Vad angår poliklinikerna, vilkas omkostnader högst betydligt ökats, ehuru detta icke framgår av de lämnade uppgifterna, enär kostnaden helt eller delvis bokförts tillsammans med kostnaderna för vederbörande sjukavdelningar, synes även beträffande dem en avsevärd höjning av statens bidrag behöfligt. Det förefaller medicinalstyrelsen, som om vad centralkommittén föreslagit i detta avseende bör godtagas och att således statens bidrag bör bestämmas till 5,000 kronor för varje särskild poliklinik.

Med tillämpande av samma grundsatser, som här ovan ifrågasatts beträffande bidragen till klinikerna, skulle bidragen för elever vid yrkesskola utgöra:

Månads-kostnad intill kronor.		Staten kronor.		Landstinget kronor.		Patienten respektive kommunen kronor.	
60	—	30	—	20	—	10	—
70	—	35	—	20	—	15	—
80	—	40	—	20	—	20	—
90	—	45	—	20	—	25	—
100	—	50	—	20	—	30	—
110	—	55	—	20	—	35	—
120	—	60	—	20	—	40	—
130	—	65	—	20	—	45	—
140	—	70	—	20	—	50	—
150	—	75	—	20	—	55	—

Vid samtliga anstalter hava skol- och uppfostringshem anordnats. I Stockholm och Göteborg hava de varit i verksamhet ett par år. I Hälsingborg har denna avdelning trätt i verksamhet först hösten 1918. Beräkning av medeldag-kostnaden vid skolhemmen i Stockholm och Göteborg visar, att densamma år 1917 uppgått till 3 kronor 60 öre, nämligen i Stockholm till 4 kronor 1 öre och i Göteborg till 3 kronor 35 öre. Medicinalstyrelsen anser anledning ej föreligga att tillämpa annan grund för statsbidragen till dessa avdelningars drift än för bidragen till anstalternas övriga avdelningar och att bidragen således böra bestämmas att utgå med hälften av medeldagkostnaden.

Fördelningen av kostnaderna vid skol- och uppfostringshemmen skulle enligt dessa grunder ske på följande sätt:

Dagkostnad intill kronor.		Staten kronor.		Landstinget kronor.		Patienten respektive kommunen kronor.	
2	—	1	—	—	67	—	33
2	50	1	25	—	84	—	41
3	—	1	50	1	—	—	50
3	50	1	75	1	17	—	58
4	—	2	—	1	33	—	67
4	50	2	25	1	53	—	72
5	—	2	50	1	67	—	83
5	50	2	75	1	83	—	92
6	—	3	—	2	—	1	—

Antalet vårdplatser vid de olika avdelningarna av vanförestalerna kan jämväl för år 1919 beräknas utgöra detsamma, som här ovan angivits såsom det för närvarande förefintliga, nämligen:

	Kliniker (sjukavdelningar).	Arbetsskolor		Skol- och upp- fostringshem.
		interna	externa	
		elever.		
	164	198	64	120
Kostnaderna hava år 1917 upp- gått till kronor	4,21 à 4,56	124 à 126	?	3,60
vadan enligt förestående be- räkning statens bidrag skulle utgå med följande be- lopp kronor	• 2,25	65	32,50 + ?	2
Med tillämpning av angivna be- räkningsgrund kan således sammanlagda beloppet av sta- tens bidrag beräknas för år 1919 uppgå till kronor	$\{(164 \times 2,25 \times 365)\}$ = 134,685	$\{(198 \times 10 \times 65)\}$ = 128,700	$\{(64 \times 10 \times 32,50)\}$ + ? = 20,800 + ?	$\{(120 \times 2 \times 365)\}$ = 87,600

Det i föregående beräkning för de externa eleverna å arbetsskolorna införda frågetecknet avser en oviss post, utgörande skälig ersättning, som av Kungl. Maj:t beviljas för de naturaförmåner utöver undervisningen, som även de externa eleverna åtnjuta. Denna ersättning har av Kungl. Maj:t för första hälften av år

[65.]

1918 bestämts till 7 kronor 50 öre, det vill säga hälften av undervisningsbidraget. Efter samma norm skulle denna post för det högre statsunderstöd, som ovan beräknats, kunna uppskattas till hälften av den angivna summan eller 10,400 kronor. Enligt den angivna beräkningsgrunden skulle således statsbidraget för 1919 kunna beräknas uppgå:

för klinikerna till	kronor	134,685: —
» arbetsskolorna till { interna	»	128,700: —
» skolhemmen » { externa	»	31,200: —
» poliklinikerna »	»	87,600: —
		15,000: —
Summa kronor		397,185: —
vartill kommer kostnad för inspektion	»	500: —
Kronor		397,685: —

Om statsbidrag till vanföreanstalterna beviljas att utgå enligt ovan angivna grunder, torde böra bestämmas vissa maximibelopp för de olika bidragen, och får medicinalstyrelsen i sådant hänseende föreslå, att statsbidrag till klinikerna må utgå med högst 3 kronor för patient och dag, till yrkesskolorna med för interna elever högst 75 kronor i månaden och för externa elever högst 37 kronor 50 öre i månaden för undervisning samt därutöver för åtnjuten kost högst hälften av sagda belopp eller 18 kronor 75 öre i månaden, tillhopa således 56 kronor 25 öre i månaden och slutligen till skol- och arbetshemmen högst 3 kronor för elev och dag.»

Med beräkning av de sålunda föreslagna maximibeloppen per patient eller elev skulle statsbidraget enligt ovan angivna beräkning komma att uppgå till följande belopp: för klinikerna 179,580 kronor, för poliklinikerna 15,000 kronor, för yrkesskolornas interna elever 148,500 kronor och externa elever 36,000 kronor, tillhopa 184,500 kronor, samt för skol- och uppfostringshemmen 131,400 kronor.

Slutligen anför medicinalstyrelsen:

»Dagkostnaden torde böra bestämmas efter anstalternas driftkostnader för det senaste år, för vilket fullständiga uppgifter i sådant hänseende föreligga vid tiden för statsbidragets bestämmande. Beräkningen skulle därigenom komma att lida av den svagheten, att statsbidraget icke bestämdes efter kostnaderna för det år, till vars kostnader det avsåg att utgöra bidrag, i följd varav detsamma under tider, då stegring av omkostnaderna pågår, måste bli för lågt, men å andra sidan bleve förhållandet utjämnat därigenom, att statsbidraget under tider med sjunkande priser komme att överstiga den del av kostnaden, som det avser att täcka. I varje fall torde den av styrelsen föreslagna anordningen för statsbidragens bestämmande bättre än den hittillsvarande anpassa sig efter anstalternas faktiska behov. Anstalternas ekonomi torde också vara sådan, att de kunna bära den ojämnhet ifråga om statsbidragets förhållande till kostnaden, som på grund av de angivna omständigheterna kan uppkomma. Till grund för beräkningen torde icke böra läggas varje särskild anstalts driftkostnad utan genom-

snittskostnaden för samtliga statsunderstödda vanförelanstalter. I motsatt fall uppkomme det efter styrelsens mening mindre lämpliga förhållandet, att den anstalt, som på grund av mindre ekonomisk drift hade en högre driftkostnad, finge högre statsbidrag och sålunda premierades. En förutsättning för styrelsens ifrågavarande förslag är vidare, att anstalterna måste föra överskådliga räkenskaper, utvisande kostnaden särskilt för anstalternas olika sjukavdelningar, yrkesskolor med elevhem samt skol- och uppfostringshem. Fordran härå torde emellertid kunna ställas å anstalterna. Vidare bleve beräkningen av statsbidragen helt säkert mera besvärlig och tidsödande än vad hittills varit fallet, men å andra sidan vunnes bättre kontroll över anstalternas verksamhet.»

Under åberopande av vad sålunda anförts har medicinalstyrelsen hemställt, att statsbidrag för vård av vanföra måtte utgå till de statsunderstödda vanförelanstalterna enligt följande grunder:

För varje å anstalternas kliniker intagen patient utgår statsbidrag till belopp motsvarande halva kostnaden för patient och dag enligt nedanstående skala:

Klinikernas kostnad per patient och dag		statsbidrag 1: 50 kronor,	
överstiger ej 3: — kronor			
överstiger 3: — »	men ej 3: 50 kronor,	»	1: 75 »
» 3: 50 »	» » 4: — »	»	2: — »
» 4: — »	» » 4: 50 »	»	2: 25 »
» 4: 50 »	» » 5: — »	»	2: 50 »
» 5: — »	» » 5: 50 »	»	2: 75 »
» 5: 50 »		»	3: — »

således högst 3 kronor för patient och dag.

För anstalternas polikliniker utgår statsbidrag med 5,000 kronor för år till varje anstalt, där poliklinik är anordnad.

För varje å anstalternas yrkesskolor intagen elev, som där åtnjuter såväl undervisning som bostad och kost (intern elev), utgår statsbidrag med hälften av den kostnad, undervisningen och vården vid yrkesskolorna för sådan elev betingat för hel månad, enligt följande skala:

Yrkesskolornas kostnad för elev och månad		statsbidrag 30: — kronor,	
överstiger ej 60: — kronor,			
överstiger 60: — »	men ej 70: — kronor,	»	35: — »
» 70: — »	» » 80: — »	»	40: — »
» 80: — »	» » 90: — »	»	45: — »
» 90: — »	» » 100: — »	»	50: — »
» 100: — »	» » 110: — »	»	55: — »
» 110: — »	» » 120: — »	»	60: — »
» 120: — »	» » 130: — »	»	65: — »
» 130: — »	» » 140: — »	»	70: — »
» 140: — »		»	75: — »

således högst 75 kronor för elev och månad. Statsbidrag utgår för tio månader under ett år för varje elev.

För varje å yrkesskolorna mottagen elev, som icke därstädes åtnjuter bostad (extern elev), utgår statsbidrag med hälften av undervisningskostnaden för elev och hel månad enligt följande skala:

[65.]

Undervisningskostnaden för elev och månad

överstiger ej	30: —					statsbidrag	15: —	kronor,
överstiger	30: —	kronor,	men	ej	35: —	kronor,	»	17: 50
»	35: —	»	»	»	40: —	»	»	20: —
»	40: —	»	»	»	45: —	»	»	22: 50
»	45: —	»	»	»	50: —	»	»	25: —
»	50: —	»	»	»	55: —	»	»	27: 50
»	55: —	»	»	»	60: —	»	»	30: —
»	60: —	»	»	»	65: —	»	»	32: 50
»	65: —	»	»	»	70: —	»	»	35: —
»	70: —						»	37: 50

samt därutöver såsom ersättning för de naturaförmåner, dylik elev kan erhålla vid skolan, ett belopp av högst hälften av det för undervisning åt sådan elev utgående statsbidraget eller således högst 18 kronor 75 öre för elev och hel månad, sammanlagt högst 56 kronor 25 öre för elev och hel månad. Statsbidrag utgår för högst tio månader under ett år för varje elev.

För varje å anstalternas skol- och uppfostringshem intagen elev utgår statsbidrag med hälften av hemmens kostnad för elev och dag, enligt samma skala, som föreslagits beträffande bidraget för vård av å anstalternas kliniker intagna patienter, dock med högst 3 kronor för dag.

Anstalt må icke av patienter eller elever respektive fattigvårdssamhällen betinga sig högre avgifter än att desamma jämte de bidrag, som beviljats av landsting eller kommuner samt av anstalterna uppburna pensionstillägg eller understöd enligt lagen om allmän pensionsförsäkring den 30 juni 1913, uppgå till högst samma belopp som statens bidrag. I annat fall minskas statsbidraget med motsvarande belopp.

Beloppen av statsbidragen till anstalternas kliniker, yrkesskolor samt skol- och uppfostringshem beräknas efter den genomsnittskostnad, vartill driften vid samtliga anstalternas respektive kliniker, yrkesskolor samt skol- och uppfostringshem uppgått under det senaste år, för vilket fullständiga uppgifter i sådant hänseende föreligga vid tiden för statsbidragets bestämmande.

Anstalternas ansökningar om statsbidrag skola vara åtföljda av, förutom uppgift å antalet patienter eller elever och vård dagar, vederbörligen bestyrkta räkenskapsutdrag, utvisande näst föregående års driftkostnader särskilt för varje vid anstalten anordnad sjukavdelning, yrkesskola med elevhem samt skol- och uppfostringshem. Bland driftkostnader må icke upptagas beräknad hyra för lokaler i anstalterna tillhöriga byggnader.

För utbetalning av statsbidrag till vanföreanstalterna enligt ovan angivna grunder erfordras enligt styrelsens beräkning höjning av följande anslag, nämligen

dels förslagsanslaget till kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg från 80,000 kronor till 179,500 kronor,

dels förslagsanslaget till polikliniker vid sagda anstalter från 9,000 kronor till 15,000 kronor,

dels förslagsanslaget till underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra från 45,000 kronor till 131,400 kronor,

dels ock förslagsanslaget till de i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra med mera från 69,500 kronor till 184,500 kronor.

Med hänsyn till den avsevärda brist, som anstalternas ekonomi åsamkats under år 1918, finner styrelsen den föreslagna förhöjningen av berörda anslag böra komma anstalterna till godo redan från och med år 1919.

Skulle detta icke beviljas, anser styrelsen det behjärtansvärt, att de förluster, som uppkomma i anstalternas drift under åren 1918 och 1919, täckas med bidrag av statsmedel, i vilket avseende anstalterna i sådant fall skulle framdeles till Kungl. Maj:t inkomma med särskilda framställningar.

Såsom av den förebragta utredningen med all tydlighet framgår, Departement-
chefen. hava till följd av de ökade priserna å livsmedel och andra förnödenheter driftkostnaderna vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg stegrats så, att anstalternas inkomster numera ej förslå att täcka utgifterna. Så hava de föreningar, som driva anstalterna, under år 1917 nödgats av sina kapitaltillgångar tillsläppa ej så ringa belopp. Under år 1918 beräknas verksamheten komma att uppvisa ännu större underskott. Därest nu gällande grunder för statsbidragens utgående skola tillämpas jämväl under år 1919, torde anstalterna komma att drabbas av förluster i sådan omfattning, att ett delvis nedläggande av desamma måhända blir nödvändigt. Särskilda åtgärder äro därför påkallade, för att en för landet så betydelsefull verksamhet som den ifrågasvarande ej skall hämmas i sin utveckling eller inskränkas. För närvarande torde man därvid kunna helt bortse från det av medicinalstyrelsen berörda spörsmålet, huruvida staten skall i framtiden helt eller delvis övertaga vanförevården, vilken fråga torde komma att upptagas till behandling av de särskilda sakkunniga, som av mig jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 juni 1918 tillkallats för att verkställa en allsidig utredning angående riktlinjerna för vanförevårdens vidare utveckling.

Enligt vad jag inhämtat, hava samtliga landsting år 1918 höjt sina bidrag till vanförevården med 60 procent. Att åstadkomma någon avsevärd förbättring i vanföreanstalternas ställning genom ytterligare höjning av bidragen från landstingen torde emellertid icke vara att förvänta. Efter den nya fattigvårdslagens tillkomst komma nämligen landstingens kostnader för vanförevården att ändock i väsentlig grad ökas, och en åtgärd av ifrågasatt art komme att strida mot de av näst-

- [65.] lidet års riksdag vid denna lags antagande uttalade önskemålen om lindring av landstingens sjukvårdskostnader. Ej heller lär någon avsevärd höjning kunna vidtagas beträffande avgifterna från de vanföra, då dessa i de flesta fall äro mindre bemedlade eller åtnjuta understöd av fattigvården.

Det torde därför, på sätt riksdagen jämväl ifrågasatt, bliva nödvändigt att väsentligt höja statens bidrag till vanförestalternas driftkostnader. De av medicinalstyrelsen härutinnan föreslagna grunderna för statsbidragets utgående finner jag lämpliga. Dessa grunder innebära i stort sett endast ett fullföljande av den tidigare tillämpade principen för statens deltagande i vårdkostnaden, fastän statsbidraget ställes i visst förhållande till de verkliga driftkostnaderna. Då de av styrelsen beräknade bidragsbeloppen synas väl avvägda, anser jag mig därför kunna helt förorda styrelsens förslag om grunderna för utgörande av statsbidrag. Därvid torde det ankomma på Kungl. Maj:t att för statsbidragets utgående föreskriva de ytterligare villkor och bestämmelser, som kunna befinnas erforderliga.

I samband härmed må framhållas, att då karolinska mediko-kirurgiska institutet ej förfogar över någon klinik, där undervisningen i ortopedi kan bedrivas, denna undervisning hittills ägt rum vid vanförestalten i Stockholm. Huru undervisningen i fråga för framtiden skall på ett mera bestående sätt anordnas, kan för närvarande ej bedömas, men lär, med hänsyn till angivna förhållande och då motsvarande fråga kan tänkas uppkomma jämväl vid de övriga vanförestalterna, böra som villkor för åtnjutande av statsbidrag stadgas, att anstalterna skola vara skyldiga underkasta sig de bestämmelser rörande anordnandet vid anstalterna av undervisning i ortopedi, som Kungl. Maj:t kan finna skäl meddela. Givetvis kommer vid utfärdande av sådana bestämmelser tillses, att undervisningen i fråga ej må inverka menligt på anstalternas verksamhet och huvudsakliga uppgifter.

Därest vad jag ovan förordat vinner bifall, erfordras avsevärda förhöjningar av de till bidrag för uppehållande av verksamheten vid vanförestalterna nu utgående ordinarie förslagsanslagen. Mot de av medicinalstyrelsen i sådant avseende gjorda beräkningarna har jag intet att erinra. Anslagen skulle sålunda komma att höjas till följande belopp, nämligen anslaget till kliniker vid vanförestalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg från 80,000 kronor till 179,500 kronor, anslaget till polikliniker vid nämnda anstalter från 9,000 kronor till 15,000 kronor, anslaget till underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra från 45,000 kronor till 131,400 kronor samt anslaget till de i

Stockholm, Göteborg och Hälsingborg av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra m. m. från 69,500 kronor till 184,500 kronor.

[65.]

Då det torde vara oundgängligen nödvändigt att redan under år 1919 lämna anstalterna hjälp i deras tryckta ekonomiska belägenhet, torde de föreslagna ändrade grunderna för statsbidrag böra givas tillämpning från och med ingången av samma år. Härmed torde ett överskridande komma att äga rum av de för år 1919 utgående förslagsanslagen.

Beträffande de tre sistnämnda av ifrågavarande fyra anslag gör jag framställning här nedan. Under förevarande punkt hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att statsbidrag till anordnande av kliniker och polikliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg, till underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra samt till understöd åt de i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra m. m. må från och med år 1919 utgå i huvudsaklig enlighet med av mig här ovan förordade grunder;

dels ock från och med år 1920 höja det å riksstaten uppförda *ordinarie förslagsanslaget till kliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg*, nu 80,000 kronor, med 99,500 kronor till 179,500 kronor.

42. Polikliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg.

Under åberopande av vad jag under nästföregående punkt anført får jag härefter hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[66.]

att från och med år 1920 höja det å riksstaten uppförda *ordinarie förslagsanslaget till polikliniker vid vanföreanstalterna i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg*, nu 9,000 kronor, med 6,000 kronor till 15,000 kronor.

*Polikliniker
vid vanföre-
anstalterna
i Stockholm,
Göteborg och
Hälsingborg.
(Ordinarie
anslag.)*

43. Underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra.

[67.] Hänvisande till vad som av mig här ovan anförts under punkten
Underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra.
 (Ordinarie anslag.) 65 får jag vidare hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det å riksstaten
 uppförda *ordinarie förslagsanslaget till underhåll av skol- och uppfostringshem för vanföra*, nu 45,000 kronor, med 86,400 kronor till 131,400 kronor.

44. Bidrag till resor för vanföra jämte vårdare,
oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag kronor 35,000: —

45. Understöd åt undervisningsanstalter för vanföra m. m.

[68.] Med hänvisning till vad jag under punkten 65 anført får jag hem-
Understöd åt undervisningsanstalter för vanföra m. m.
 (Ordinarie anslag.) ställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det å riksstaten
 uppförda *ordinarie förslagsanslaget till de i Stockholm, Göteborg och Hälsingborg av föreningarna för bistånd åt vanföra inrättade undervisningsanstalterna för vanföra m. m.*, nu 69,500 kronor, med 115,000 kronor till 184,500 kronor.

Hälsovård i allmänhet.

46. Allmän hälso- och sjukvård, oförändrat
ordinarie anslag, förslagsanslag kronor 275,000: —.

47. Lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader.

Med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning har 1918 års riksdag till bidrag för lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader å extra stat för år 1919 anvisat ett förslagsanslag av 230,000 kronor ävensom antagit vissa villkor och grunder för åtnjutande av bidrag från ifrågavarande anslag.

Närmare bestämmelser uti förevarande hänseende hava sedermera meddelats genom kungörelse den 8 november 1918 (sv. förf.-saml. nr 864).

Då anslag för ifrågavarande ändamål erfordras jämväl för år 1920 samt anledning till ändring av anslagsbeloppet ej förefinnes, torde Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att till beredande av bidrag, i enlighet med av 1918 års riksdag godkända grunder, för *lindring i mindre bemedlade patienters å landsbygden sjukvårdskostnader* å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 230,000 kronor.

[69.]
Lindring i
mindre
bemedlade
patienters å
landsbygden
sjukvårds-
kostnader.

(Extra anslag.)

Departements-
chefen.

48. Statsbidrag för anställning av distriktssköterskor m. m.

Under riksdagens lopp torde jag bliva i tillfälle att underställa Kungl. Maj:t förslag angående den kvinnliga sjukvårdspersonalens utbildning och arbetsförhållanden m. m. samt angående statsbidrag för anställning av distriktssköterskor, i vilka ämnen särskilda betänkanden avgivits av inom civildepartementet tillkallade sakkunniga personer. För beredande av statsbidrag, varom nyss förmäles, samt bestridande av vissa övriga kostnader, som vid förslagens genomförande torde komma att drabba statsverket, lärer tillsvidare under sjätte huvudtiteln böra beräknas ett belopp av 350,000 kronor; och torde Kungl. Maj:t alltså föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att i ämnet avlätas, för *beredande av statsbidrag för*

[70.]
Statsbidrag
för anställ-
ning av di-
striktssköter-
skor m. m.
(Extra anslag.)

[70.]

anställning av distriktssköterskor m. m. på extra stat för år 1920 beräkna ett förslagsanslag å 350,000 kronor.

49. Statsbidrag för avlöning åt kommunalt anställda barnmorskor.

[71.]

*Statsbidrag
för avlöning
åt kommunalt
anställda
barnmorskor.
(Extra anslag.)*

Vidare torde Kungl. Maj:t under riksdagens lopp komma att underställas förslag till reglering av de kommunalt anställda barnmorskornas avlöningsförmåner m. m., i vilket ämne medicinalstyrelsen den 6 oktober 1917 avgivit utlåtande och förslag. Enligt sistnämnda förslag skulle staten efter viss grund bidra till dessa barnmorskors avlöning, och har kostnaden härför av medicinalstyrelsen beräknats till 550,000 kronor årligen.

För närvarande hemställer jag endast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan på den proposition, som kan komma att i ämnet avlåtas, på extra stat för år 1920 beräkna ett förslagsanslag å 550,000 kronor för *beredande av statsbidrag för avlöning åt kommunalt anställda barnmorskor.*

50. Ortopediska institutet, *oförändrat ordinarie anslag*..... kronor 8,250: —

51. Skyddskoppymplingen, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* » 240,000: —

52. Karantänsanstalten på Käsö, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag, högst*..... » 16,600: —

53. Karantänsanstalten på Käsö för skötseln av koloxidapparaten.

[72.]

*Karantäns-
anstalten på
Käsö för
skötseln av
koloxid-
apparaten.
(Extra anslag.)*

Riksdagen har för vartdera av åren 1914 och 1915 för bestridande av kostnaderna för skötseln av den å karantänsanstalten å Käsö befintliga koloxidapparaten på extra stat anvisat ett belopp av högst 1,400 kronor.

Därefter har riksdagen för enahanda ändamål på extra stat för vart och ett av åren 1916—1919 anvisat ett förslagsanslag, högst 1,000 kronor.

[72.]

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 31 augusti 1918 har medicinalstyrelsen anhållit, att för år 1920 måtte för ifrågavande ändamål ställas till styrelsens förfogande enahanda anslag som för år 1919.

Med anledning härav hemställes, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departements-
chefen.

*att för bestridande av kostnaderna för skötseln av
den å karantänsanstalten på Käsö befintliga koloxid-
apparaten på extra stat för år 1920 anvisa ett för-
slagsanslag, högst, 1,000 kronor.*

54. Personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Käsö Gustaf Ernst Hjortzberg.

Riksdagen har på extra stat för vart och ett av åren 1915—1919 anvisat ett anslag av 500 kronor till personligt lönetillägg åt karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Käsö Gustaf Ernst Hjortzberg att utgå, så länge han under nämnda år på grund av Kungl. Maj:ts förordnande uppehölle ifrågavarande karantänsläkarbefattning.

[73.]

*Personligt
lönetillägg åt
karantäns-
läkaren G. E.
Hjortzberg.
(Extra anslag.)*

I skrivelse den 31 augusti 1918 har medicinalstyrelsen hemställt, att anslag till enahanda belopp måtte för ifrågavarande ändamål anvisas jämväl för år 1919.

Då de skäl, som föranledde, att omförmälda anslag för åren 1915—1919 beviljades, alltjämt föreligga, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen Departements-
chefen.

*att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslags-
anslag, högst, 500 kronor, till personligt lönetillägg åt
karantänsläkaren vid karantänsanstalten på Käsö Gustaf
Ernst Hjortzberg att utgå, så länge han under år 1920
på grund av Kungl. Maj:ts förordnande uppehåller
ifrågavarande karantänsläkarbefattning.*

55. Svenska läkarsällskapet, *oförändrat ordinarie anslag* kronor 3,000: —
56. Resestipendier åt civila läkare, *oförändrat ordinarie anslag* » 3,500: —
57. Till gäldande av Sveriges andel i kostnaderna för den internationella hälsovårdsbyrån i Paris, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* » 7,000: —
-

G. Sociala verk och inrättningar.

Riksförsäkringsanstalten.

1. Riksförsäkringsanstalten.

Det ordinarie anslaget till riksförsäkringsanstalten utgår för närvarande med 104,800 kronor. För upprätthållande av anstaltens verksamhet har riksdagen, utöver anslaget å ordinarie stat, på extra stat för år 1919 anvisat ett förslagsanslag å 636,900 kronor.

[74.]

Riksförsäkrings-
anstalten
(Ordinarie
anslag.)

I skrivelse den 15 oktober 1918 har riksförsäkringsanstalten gjort framställning om de anslag, som avse anstaltens verksamhet för år 1920.

Riksförsäkrings-
anstalten

Beträffande den ordinarie staten har anstalten därvid föreslagit, att överläkarens arvode, vilket nu är å staten uppfört med 4,000 kronor, måtte förhöjas till 6,000 kronor.

Anstalten yttrar härom:

»Redan i sin skrivelse den 17 april 1916 rörande förvaltningskostnaderna för riksförsäkringsanstalten i händelse av olycksfallsförsäkringslagens antagande hemställde anstalten om höjning av arvodet till överläkaren från 4,000 till 5,000 kronor, enär dennes göromål säkerligen komme att ökas på grund av den nya försäkringens stora omfattning.

I betraktande av det arbete och det ansvar, som numera åligger riksförsäkringsanstaltens överläkare, anser riksförsäkringsanstalten det oundgängligen nödvändigt, att, om riksförsäkringsanstalten skall kunna behålla eller förvärva en dugande kraft, överläkarens årliga arvode höjes. Överläkaren har att avgiva yttranden i en mängd löpande ärenden. I flertalet fall, där invaliditet inträtt, har han att yttra sig angående invaliditetsgraden. Likaså måste hans utlåtande i allmänhet inhämtas, där invaliditetsersättning tillerkänts för viss tid och fråga uppstår om ändring i den först bestämda invaliditetsgraden. Även i övrigt måste överläkaren höras i åtskilliga fall, där fråga eljest är om följderna av ett olycksfall, skadans beskaffenhet m. m. Han bör alltså vara att tillgå å tjänsterummet minst varannan dag.

Härtill kommer, att överläkaren måste stå till förfogande även för förhandlingar, sammankomster och utlåtanden i mer allmänna ämnen, som falla under riksförsäkringsanstaltens verksamhet och som kräva medicinsk sakkunskap och auktoritet.

Han måste alltså äga ingående praktisk kirurgisk erfarenhet och insikt samt kunskap särskilt i de ämnen, som för den sociala olycksfallslagstiftningen äro av

[74.] betydelse. Han bör stå i kontakt icke blott med den medicinska och sociala utvecklingen inom landet, i vad den berör riks försäkringsanstaltens verksamhet, utan även med utländska åtgöranden och erfarenhetsrön på det socialmedicinska området.

Riksförsäkringsanstalten anser av anförda skäl och i betraktande i sin mån även av penningvärdets fall, att med den omfattning, riks försäkringsanstaltens verksamhet numera tagit, överläkarens arvode icke bör sättas lägre än till 6,000 kronor om året.

I detta sammanhang får riks försäkringsanstalten erinra, att pensionsstyrelsens överläkare redan åtnjuter ett arvode av 5,000 kronor. Det arbete, som åligger riks försäkringsanstaltens överläkare, läser dock böra anses vara mera omfattande än det, som pensionsstyrelsens överläkare åtminstone hittills haft, och bör därför efter riks försäkringsanstaltens förmenande betinga ett högre arvode än det nyssnämnda.

Från det särskilda anslaget till bestridande av kostnaderna för riks försäkringsanstaltens bestyr med ersättning vid kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, har överläkaren sedan åtskilliga år tillbaka åtnjutit ett arvode av 300 kronor. Då detta arvode måste anses alldeles otillräckligt, har riks försäkringsanstalten för avsikt att hos Kungl. Maj:t göra framställning om dess höjande under år 1919 till 800 kronor. Därest emellertid överläkarens arvode å ordinarie stat från år 1920 höjes till 6,000 kronor, bör ifrågavarande särskilda arvode bortfalla.

Enär det är av synnerlig vikt för riks försäkringsanstalten, att höjningen av arvodet inträder snarast möjligt, får riks försäkringsanstalten hemställa, att Kungl. Maj:t ville hos riksdagen utverka bemyndigande att redan från den 1 juli 1919 utbetala det högre arvodet.

Skulle arvodet anses ej böra bestämmas till nyssnämnda belopp av 6,000 kronor, anser riks försäkringsanstalten synnerligen önskvärt, att nuvarande överläkaren, som varit anställd i riks försäkringsanstaltens tjänst under 17 år, beredes åtminstone ett personligt lönetillägg — svarande mot ålderstillägg, som tillkomma andra befattningshavare — till sådant belopp, att hans sammanlagda arvode ej kommer att understiga 6,000 kronor årligen.»

I sammanhang härmed har riks försäkringsanstalten föreslagit, att överläkaren berättigas åtnjuta semester under en och en halv månad i likhet med tjänstemännen av andra och tredje lönegraden samt att vikarien under denna tid erhåller samma arvode som den ordinarie överläkaren. Anslaget till vikariatsersättningar föreslås för detta ändamål ökat med 750 kronor. Anstalten hemställer tillika, att nu ifrågavarande förmån måtte tillerkännas överläkaren redan under år 1919.

Departementets
chefen.

Arvodet till riks försäkringsanstaltens överläkare utgår efter 1918 med samma belopp som före den nya olycksfallsförsäkringslagens ikraftträdande. Genom denna lag har emellertid, på sätt anstalten framhållit, överläkarens arbete i betydande grad ökat. Det må sålunda exempelvis nämnas, att under november månad 1918 antalet ärenden,

däri överläkaren avgivit skriftligt utlåtande, uppgick till 305 samt att han därutöver i ett flertal fall varit tillstades vid sammanträden i anstalten för rådplägnings beträffande sjukvårdsfrågor.

Med hänsyn till vikten, att anstalten har att tillgå en dugande kraft som överläkare, synas därför goda skäl vara anförda för en förhöjning av arvudet.

Då emellertid, på sätt jag i nästföljande punkt får tillfälle närmare utveckla, frågan om anstaltens omorganisation redan nästa år lär bli föremål för bedömning, synes det ändamålsenligt, att med frågan om ändring av det å ordinarie stat upptagna arvudet till dess får anstå. Däremot lär den nuvarande överläkaren, professor Jules Heribert Åkerman, vilken varit anställd i anstaltens tjänst under 17 år, böra från det extra förslagsanslaget till upprätthållande av anstaltens verksamhet tillerkännas ett personligt lönetillägg med 2,000 kronor, varvid emellertid bör förutsättas, att, om han i likhet med vissa övriga befattningshavare kommer i åtnjutande av ifrågasatt tillfällig löneförbättring, lönetillägget skall minskas med motsvarande belopp. Hinder synes ej heller möta mot att, på sätt anstalten föreslagit, låta överläkaren komma i åtnjutande av det föreslagna lönetillägget redan för senare halvåret av 1919.

Mot att överläkaren, räknat från och med år 1919, tillerkännes kostnadsfri semester under en och en halv månad har jag intet att erinra. Kostnaden för semesterarvode, beräknat efter 4,000 kronor för år, lär böra utgå av den å ordinarie staten uppförda anslagsposten till vikariatsersättningar. Denna post, vilken för närvarande är upptagen till 4,600 kronor, bör i följd härav från och med år 1920 ökas med 500 kronor till 5,100 kronor.

De för beredande av arvodesförhöjning och semesterarvode under år 1919 erforderliga medlen torde kunna bestridas av det extra förslagsanslaget för samma år.

Vid bifall till vad nu föreslagits bör för tiden efter den 1 juli 1919 särskilt arvode ej utgå till överläkaren för hans bestyr med ärenden rörande ersättning för kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring.

Det ordinarie anslaget till riks försäkringsanstalten bör av nu ifrågasatt anledning förhöjas med 500 kronor. En förhöjning av samma anslag erfordras vidare dels med 1,600 kronor med hänsyn till av nästlidet års riksdag, i samband med reglering av löneförhållanden för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, till riks försäkringsanstaltens stat beslutat tillägg, dels ock med 7,200 kronor på grund av

- [74.] den utav chefen för finansdepartementet denna dag föreslagna löne-regleringen för de kvinnliga biträdena, vilkas antal å anstaltens ordinarie stat utgör 18.

Det ordinarie anslaget till riksförsäkringsanstalten bör sålunda från och med år 1920 bestämmas till 114,100 kronor.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels medgiva, att till överläkaren vid riksförsäkringsanstalten, professorn Jules Heribert Åkerman, må, räknat från och med den 1 juli 1919, utgå ett personligt lönetillägg enligt av mig ovan angivna grunder;

dels fastställa sådan ändring av den ordinarie staten för riksförsäkringsanstalten, att det å staten uppförda anslaget till vikariatsersättningar från och med år 1920 förhöjes med 500 kronor till 5,100 kronor;

dels ock höja det ordinarie anslaget till riksförsäkringsanstalten, nu 104,800 kronor, med 9,300 kronor till 114,100 kronor.

2. Upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet.

[75.]

Upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet.

(Extra anslag.)

Det extra anslaget för år 1919 å 636,900 kronor för upprätthållande av riksförsäkringsanstaltens verksamhet har enligt beslut den 25 oktober 1918 fördelats sålunda:

avlöning till extra tjänstemän, amanuenser och andra extra biträden samt extra vaktmästare ävensom vikariatsersättningar och ersättning till sakkunniga m. m., förslagsvis	kronor 267,000: —
hyra, förslagsvis	» 48,400: —
kostnad för uppvärmning, belysning och städning, resekostnads- och traktamentsersättningar, rättegångskostnader, tryckningskostnader samt kostnader för prenumeration å tidningar och tidskrifter, för inköp av böcker och för annonsering, för anskaffning och underhåll av inventarier m. m., förslagsvis	» 77,000: —

[75.]

kostnad för ortsombuden samt andra dylika kostnader, förslagsvis	kronor 225,000: —
kostnad för läkarundersökning och anskaffande av läkarbetyg, då sådant ej skall av arbetsgivare bekostas, åt skadad i anstalten försäkrad samt för andra dylika kostnader, förslagsvis	» 8,000: —
omkostnader för förvaltningen av den i 19 § av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete omförmälda fond, förslagsvis	» 11,500: —
Summa kronor	636,900: —

Tillika har Kungl. Maj:t den 25 oktober 1918 förklarat, att hos anstalten finge, i mån av behov, tills vidare under år 1919, utöver de i den ordinarie staten upptagna befattningshavare, vara anställda ytterligare

- 13 tjänstemän i andra lönegraden (sekreterare, förste aktuarier, förste byråingenjörer),
- 14 tjänstemän i första lönegraden (notarier, aktuarier, byråingenjörer),
- 2 biträdande läkare,
- 1 materialförvaltare,
- 7 kvinnliga biträden i tredje lönegraden (kassör, bokhållare),
- 24 » » » andra » och
- 44 » » » första » .

Dessa befattningshavare skola äga åtnjuta följande arvoden för år räknat:

- en var av tjänstemännen i andra lönegraden 5,600 kronor, därav 1,800 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar,
- en var av tjänstemännen i första lönegraden 3,900 kronor, därav 1,500 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar,
- en var av biträdande läkarna 3,000 kronor,
- materialförvaltaren 2,600 kronor, därav 950 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar,
- en var av de kvinnliga biträdena i tredje lönegraden 1,950 kronor, därav 750 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar, varjämte det kvinnliga biträde, som bestrider kassörsgöromålen, äger uppbära felräkningspenningar med 300 kronor,
- en var av de kvinnliga biträdena i andra lönegraden 1,550 kronor, därav 550 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar, samt
- en var av de kvinnliga biträdena i första lönegraden 1,150 kronor, därav 350 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar;
- allt att månadsvis till vederbörande utbetalas.

[75.]

Kungl. Maj:ts beslut den 25 oktober 1918 innebär, att, utöver vad som medgivits för år 1918, ytterligare följande befattningshavare må under år 1919 anställas, nämligen tre tjänstemän av andra lönegraden, en tjänsteman av första lönegraden, ett kvinnligt biträde av tredje lönegraden samt en biträdande läkare. Samtliga befattningshavares arvoden äro upptagna till samma belopp som under år 1918, dock med undantag för arvodet till materialförvaltaren, vilket hittills utgått med 1,950 kronor, därav 750 kronor anses motsvara tjänstgöringspenningar.

Vidare har Kungl. Maj:t förklarat, att dessa befattningshavares med undantag av en tjänsteman i första lönegraden tillkommande arvoden jämte felräkningspenningar till kassören skola utgå av det uti avlönings- och omkostnadsstaten för år 1919 uppförda anslag å 267,000 kronor till avlöning åt extra tjänstemän, amanuenser och andra extra biträden samt extra vaktmästare ävensom vikariatsersättningar och ersättning till sakkunniga med mera, samt att arvodet till bemälda tjänsteman i första lönegraden skulle utgå av det i staten uppförda anslaget å 11,500 kronor till omkostnader för förvaltningen av ovan nämnda fond.

Posten till
arvoden åt
extra tjän-
stemän
m. m.

Riksförsäk-
rings-
anstalten.

I sin skrivelse den 15 oktober 1918 med framställning om anslag för år 1920 för upprätthållande av anstaltens verksamhet har anstalten till en början framhållit, att en betydande förstärkning i anstaltens fasta arbetskrafter ej torde kunna undgås. Under år 1918 hade det visat sig nödvändigt att anställa en avsevärt större personal än som från början beräknats. Medan riksförsäkringsanstalten sålunda i skrivelse den 30 september 1916 med förslag till stat för anstalten under år 1918 beräknade personalen till 140 personer, förutom ett fåtal amanuenser och extra biträden, uppginge densamma nu till omkring 415 personer, varav 134 vore uppförda å stat och återstoden, nära 300 personer, utgjordes av extra personal.

Personalens
nuvarande
fördelning.

Fördelningen under oktober 1918 av personalen å de olika byråerna framgår av följande sammanställning, däri jämväl beträffande personalen med avlöning enligt stat i noter angivits, å vilka byråer de för år 1919 medgivna nya befattningshavarna äro anställda.

[75.]

Uppgift å riks försäkringsanstaltens personal i oktober 1918.

Befattningshavare.	Admini- strativa byrån.		Försäk- rings- byrån.		Försäk- ringsmate- matiska och statistiska byrån.		Första skade- reglerings- byrån.		Andra skade- reglerings- byrån.		Tredje skade- reglerings- byrån.		Ombuds- byrån.		Utom byrå- erna)	Summa.		Sum- ma.
	Ordi- na- rie.	Ex- tra.	Ordi- na- rie.	Ex- tra.	Ordi- na- rie.	Ex- tra.	Ordi- na- rie.	Ex- tra.	Ordi- na- rie.	Ex- tra.	Ordi- na- rie.	Ex- tra.	Ordi- na- rie.	Ex- tra.				
A. Personal med avlöning enligt stat.																		
Generaldirektören	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
Byråchefer	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	
Överläkare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
Biträdande läkare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	
Tjänstemän i 2:a graden, tjänstgörande såsom ledamöter	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	1	—	—	—	1	3	
Tjänstemän i 2:a graden	—	1	—	2	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	7	
Tjänstemän i 1:a graden	2	1	1	5	1	1	—	3	1	1	1	1	—	1	—	6	13	
Materialförvaltare	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	
Kvinnliga biträden av 3:e graden	1	—	—	3	—	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	1	6	
Kvinnliga biträden av 2:a graden	—	2	5	12	1	4	1	2	1	1	—	2	1	1	—	9	24	
Kvinnliga biträden av 1:a graden	—	2	4	30	1	2	3	5	—	2	—	—	—	3	—	8	44	
Förste vaktmästare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	
Vaktmästare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	
Summa	4	7	10	53	4	10	5	12	2	6	1	5	2	5	8	34	100	134
B. Extra personal.																		
Amanuenser	—	3	—	14	—	5	—	11	—	4	—	3	—	1	—	—	41	
Extra kontorsskrivare	—	—	—	20	—	1	—	5	—	2	—	2	—	—	—	—	30	
Kvinnliga biträden	—	5	—	147	—	8	—	21	—	7	—	10	—	3	—	—	201	
Extra vaktmästare	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	
Summa	—	8	—	181	—	14	—	37	—	13	—	15	—	4	7	—	279	279
Summa																	413	

*) Samtliga ordinarie utom de 2 biträdande läkarna.

1) En av de biträdande läkarna avlönas av det särskilda anslaget för bestridande av riks försäkringsanstaltens kostnader för ärenden rörande kroppsekada, ådragen under militärtjänstgöring. Ytterligare en biträdande läkare medgiven för år 1919.

2) Ytterligare en medgiven för år 1919.

3) En medgiven för år 1919.

4) Därav en sjukkontrollant.

[75.]

Orsaker till
det ökade
personal-
behovet.

Rörande orsakerna till det så avsevärt ökade behovet av arbetskrafter har riksförsäkringsanstalten anfört följande:

»Enligt olycksfallsförsäkringslagens bestämmelser skall den obligatoriska försäkringen äga rum i riksförsäkringsanstalten, där ej försäkring tecknats i sådant ömsesidigt olycksfallsförsäkringsbolag, som omförmäles i lagens 4 §. Varje arbetsgivare, som icke anmäles vara försäkrad i sådant bolag, är utan någon som helst anmälan eller ansökan automatiskt försäkrad i riksförsäkringsanstalten. För riksförsäkringsanstalten har det sålunda gällt att söka skaffa sig noggrannast möjliga kännedom om samtliga av lagen omfattade arbetsgivare, och har riksförsäkringsanstalten sökt erhålla härför erforderliga uppgifter huvudsakligen ur mantalslängderna. Emellertid har bearbetandet av de ur dessa hämtade uppgifterna visat sig vara förenat med betydligt mera arbete än vad riksförsäkringsanstalten från början haft anledning antaga.

I samband med granskningen av mantalslängderna upprättades register över samtliga arbetsgivare i landet, vilka beräknas till ett antal av omkring 350,000. Förutom ett allmänt arbetsgivarregister hava därvid också särskilda register över i riksförsäkringsanstalten *försäkrade* arbetsgivare med mera visat sig erforderliga.

Av arbetsgivarna beräknas omkring 320,000, därav omkring 22,000 så kallade större arbetsgivare, vara försäkrade i riksförsäkringsanstalten. Såsom större arbetsgivare anses härvid sådana, i vilkas rörelse minst fem arbetare eller drivkraft om minst tre effektiva hästkrafter användas. Beträffande antalet i riksförsäkringsanstalten försäkrade arbetare kunna ännu ej ens approximativa siffror angivas, men intet motsäger, att ålderdomsförsäkringskommitténs antagande om 950,000 försäkrade arbetare är riktigt. Omkring 300,000 arbetare torde vara försäkrade i riksförsäkringsanstalten med rätt till ersättning under karenstiden.

Bestämmandet av försäkringsavgifter för samtliga i riksförsäkringsanstalten försäkrade arbetsgivare har föranlett ett arbete, som visat sig mera tidsödande än som beräknats. Debiteringen av avgifter för de mindre arbetsgivarna utom sådana, som äro bosatta i vissa större städer, har på grund av bristande arbetskrafter måst uppskjutas till år 1919.

De många olika bestämmelser, som kunna gälla vid försäkring, hava visat sig synnerligen försvåra arbetet. Det torde få erinras, att enligt 15 § av olycksfallsförsäkringslagen försäkringsavgift må i det fall, att arbetsgivare, kassa, pensionsinrättning eller försäkringsanstalt är skyldig att vid skada till följd av olycksfall i arbete utgiva understöd, under vissa förutsättningar bestämmas till det lägre belopp, som svarar mot den minskade försäkringsrisken. Då arbetsgivarna i stor utsträckning begagnat sig av denna möjlighet, har härav för riksförsäkringsanstalten föranletts vidlyftiga och tidsödande beräkningar i och för försäkringsavgifternas bestämmande. Vidare medges i 35 § av lagen, att försäkring kan erhållas dels för den så kallade karenstiden (de 35 första dagarna efter olycksfallet), dels för olycksfall utom arbetet, dels för sådana arbetare, som icke omfattas av den obligatoriska försäkringen. På grund av anförda bestämmelser kunna en mångfald olika försäkringsvillkor förekomma vid försäkring i riksförsäkringsanstalten. Ofta inträffar också, att försäkringsvillkoren ändras under det löpande försäkringsåret, något som i sin ordning orsakar ett avsevärt arbete ej endast vid premiebestämningen utan även vid skaderegleringsarbetet.

Till det ökade arbetet bidrager också den arbetsgivarna medgivna rätten att vid vilken tidpunkt som helst ingå som delägare i ömsesidigt bolag eller utgå därur samt att försäkra arbetare i olika verksamheter i skilda försäkringsanstalter.

[75.]

På grund av kungörelsen den 30 november 1917 angående särskilda bestämmelser i fråga om tillämpning av olycksfallsförsäkringslagen å arbetare, som användas till arbete för statens räkning, har riksförsäkringsanstalten fått taga befattning med reglering av olycksfallsskador för de i statens tjänst anställda arbetare, en uppgift, vartill hänsyn icke tagits vid beräklandet av kostnaderna för anstalten.

Vidare har den riksförsäkringsanstalten jämlikt lagen den 14 juni 1917 om barn utom äktenskap tillagda befogenheten att meddela inköp av livränta åt sådant barn föranlett en, om än hittills ringa ökning i anstaltens arbete.

Det torde också böra nämnas, att riksförsäkringsanstalten själv övertagit utbetalningen av olycksfallsersättningarna, vilket förut ombestyrdes av postsparbanken.

Tidigare har jämväl förvaltningen av riksförsäkringsanstaltens fonder handhåfts av postsparbanken. Enligt bestämmelserna i reglementet den 29 juni 1917 angående förvaltningen av den i 19 § av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete omförmälda fond handhaves emellertid samma förvaltning av riksförsäkringsanstalten. Med tiden kommer detta givetvis att medföra ett avsevärt arbete.

Slutligen kan nämnas, att den särskilda försäkringen för fiskare under år 1918 på grund av förordningen den 11 juni 1918 undergått en avsevärd utvidgning, vilken föranlett ökat arbete inom riksförsäkringsanstalten.

Den omfattning, som riksförsäkringsanstaltens verksamhet, enligt vad ovan antytts, måst taga enligt den nya olycksfallslagstiftningen, och det stora personalbehov, behov av ökat lokalutrymme m. m., som därvid framträtt, har, anför anstalten vidare, gjort det nödvändigt för anstalten att till övervägande upptaga frågan om åtgärder för vinnande av förändringar och förenklingar med avseende å de riksförsäkringsanstalten åliggande uppgifter.

Förenklingar
i arbetet
m. m.

Därvid hade det emellertid, yttrar anstalten, visat sig, att dylika av någon egentlig betydelse icke läte sig genomföras utan ändring i gällande lagstiftning. Riksförsäkringsanstalten vore icke beredd att nu framföra dylika förslag, men ansåge riksförsäkringsanstalten av vikt, att en undersökning skedde, i vad mån det läte sig göra att genom dylika ändringar, som icke skulle innebära rubbning i lagstiftningens principer, söka åstadkomma inskränkning i det över måttan betungande registrerings- och premiedebiteringsarbete, som för närvarande tyngde riksförsäkringsanstalten. Bland åtgärder, som därvid förtjänade övervägas, framträdde särskilt införande av anmälningsskyldighet för arbetsgivare angående hos dem anställda arbetare eller beredande av andra möjligheter för riksförsäkringsanstalten än som för närvarande, huvudsakligen med stöd av gällande mantalskrivningsförordning, stode till buds för erhållande av säkrare uppgifter angående arbetsgivare, hos dem anställda arbetare och deras löneförhållanden m. m., vidare inskränkning i rätten för arbetsgivare att försäkra arbetare i olika verk-

- [75.] samheter i skilda försäkringsinrättningar samt att när som helst under året övergå från riksförsäkringsanstalten till enskild försäkringsinrättning och motsatsen. Såsom en åtgärd, ägnad att i viss mån förenkla riksförsäkringsanstaltens arbete, ansåge riksförsäkringsanstalten även för tjäna övervägas införande av obligatorisk försäkring i *riksförsäkringsanstalten* under enhetliga försäkringsvillkor för vissa mindre arbetsgivare med endast någon enda eller ringa antal arbetare eller åtminstone för arbetsgivare, vilka under större delen av året icke hade andra arbetare hos sig anställda än tjänare i arbetsgivarens kost (företrädesvis kvinnliga tjänare i hushåll).

Då riksförsäkringsanstalten icke kunde göra sitt förslag till stat för år 1920 beroende av frågan om lagändringar i ovan angivna eller andra hänseenden, hade riksförsäkringsanstalten för närvarande vid beräkandet av personalbehovet icke i annan mån tagit hänsyn till berörda eller andra önskvärda eventuella förändringar än sålunda, att riksförsäkringsanstalten, vad särskilt den fasta personalen å försäkringsbyrån samt å försäkringsmatematiska och statistiska byrån anginge, sökt beräkna detta behov så inskränkt, att den, även om berörda ändringar skulle komma till stånd, bleve oundgängligen erforderlig. I samma mån emellertid som dylika eller andra ändringar visade sig genomförbara, i samma mån borde också inskränkning kunna ske i den under nuvarande förhållanden erforderliga *extra* personalen.

Enär en blivande sjukförsäkringslagstiftning möjligen kunde komma att medföra minskning eller åtminstone förändring i riksförsäkringsanstaltens arbete med försäkring för karenstiden, måste riksförsäkringsanstalten vara beredd att i sin framtida organisation i vissa hänseenden anpassa sig härefter. Med hänsyn härtill hade riksförsäkringsanstalten också iakttagit varsamhet i fråga om att föreslå befattningshavares uppförande å stat.

Den dagliga
arbetstiden.

Vidare anför riksförsäkringsanstalten:

•Riksförsäkringsanstalten har sökt genomföra en arbetsfördelning, därvid den mer kvalificerade arbetskraften endast tages i anspråk för göromål, som oundgängligen erfordra sådan personal, men i övrigt i största möjliga utsträckning betjänat sig av personal utan akademisk eller därmed jämförlig utbildning samt av kvinnlig arbetskraft. Denna mindre kvalificerade arbetskraft representerar sålunda över $\frac{3}{4}$ av riksförsäkringsanstaltens hela personal. Men härmed och med de arbetsuppgifter, som åligga riksförsäkringsanstalten, sammanhänger nära en annan fråga, nämligen frågan om den dagliga arbetstiden å tjänsterummet, vilken för närvarande enligt gällande instruktion samt fastställda avlöningsvillkor skall utgöra 6 timmar.

Med avseende å de göromål, vilka tillkomma riksförsäkringsanstalten, intager anstalten så tillvida en i förhållande till flertalet andra ämbetsverk särskild ställning, som dessa göromål äro av i eminent mening löpande natur. Riksför-

säkringsanstaltens ställning till hela den allmänhet, som riks försäkringsanstalten har att tjäna, till egna ortsombud och till läkare gör det enligt sin natur ofrånkomligt, att beslut oftast måste ofördröjligen och utan tidsutdräkt meddelas och expedieras. Från riks försäkringsanstalten utgå sålunda dagligen över ett femhundratal skrivelser, penninganordningar, tryckta meddelanden, cirkulär m. m. Hela det löpande arbetet är också av natur att så gott som undantagslöst kunna utföras endast å tjänsterummet, där register, akter och handlingar finnas tillgängliga, ur vilka ensamt alla de upplysningar kunna erhållas, som erfordras för behövliga åtgärder i olika riktningar. Riks försäkringsanstalten är alltså med hänsyn såväl härtill som till den penningförvaltande verksamhet, vilken åligger riks försäkringsanstalten, att anse såsom eller nära likställd med de affärsdrivande verken i mer inskränkt mening.

På grund av anförda förhållanden och då riks försäkringsanstalten i sin verksamhet överhuvud står närmare den privata företagsamhet, med vilken riks försäkringsanstalten i viss mån har att konkurrera, än kanske något annat ämbetsverk, anser riks försäkringsanstalten det också av vikt, att riks försäkringsanstalten även i fråga om arbetstiden å tjänsterummet upptager och tillgodogör sig metoder, som tillämpas i privata företag. Endast härigenom blir personalens fulla arbetsförmåga tillgodogjord för riks försäkringsanstaltens räkning och erhålles den stadga och intensitet i arbetet, som för ett gott resultat är erforderlig.

Det har också visat sig nödvändigt att i så stor utsträckning, som inom ramen av gällande föreskrifter skäligen kunnat påkallas, av personalen fordra en längre tjänstgöringstid å tjänsterummet än den nu stadgade arbetstiden av sex timmar. Detta har särskilt gällt i fråga om den högre personalen, vars högre avlöning och större ansvar gjort det möjligt att av densamma fordra en längre tjänstgöringstid. I fråga om den lägre å ordinarie eller extra stat uppförda personalen har det med dess mer blygsamt tillmätta avlöningsförmåner och behov av extra inkomst under rådande dyrtid icke ansetts skäligt att för längre tider eller mer regelbundet ålägga densamma längre tjänstgöringstid än regelmässigt stadgade sex timmar. Med gällande lönestater står det icke heller i överensstämmelse att tillerkänna den ordinarie personalen särskild ersättning för övertidsarbete. I detta avseende av riks försäkringsanstalten gjord framställning har också lämnats utan avseende.

Beträffande åter den extra personalen har riks försäkringsanstalten utverkat sig särskilda medgivanden av Kungl. Maj:t att av anvisade medel utgiva särskild ersättning för övertidsarbete, medgivanden, som dock lämnats endast för vissa kortare angivna tider. I övertidsersättning till sin extra personal har riks försäkringsanstalten sålunda under tiden 1 januari—30 september 1918 utgivit 21.153 kronor 61 öre.

Då personalens antal bör bestämmas med hänsyn till det regelmässiga behovet av arbetskraft under en såsom given förutsatt arbetstid, är det uppenbart, att detta behov bör ställa sig lägre med en längre än med en kortare tjänstgöringstid. För ett ämbetsverk, där såsom i riks försäkringsanstalten personalen utgöres av över 400 personer, blir det även för behovet av lokalutrymme och kostnaden härför ingalunda betydelselöst, hur i detta avseende anordnas.

Av anförda skäl anser riks försäkringsanstalten, att tjänstgöringstiden å ämbetsrummet bör för samtliga riks försäkringsanstaltens tjänstemän och kvinnliga biträden, såsom redan under längre tid varit förhållandet i de så kallade affärsdrivande verken, bestämmas till sju timmar dagligen. Trots den ökning i för närvarande utgående avlöningsförmåner, som därav bör bliva en följd, anser

[75.] riks försäkringsanstalten en dylik anordning jämväl mera ekonomisk än det nu tillämpade systemet, där personalens arbetskraft i alltför stor utsträckning ej av riks försäkringsanstalten tillvaratages.

För riks försäkringsanstaltens verksamhet skulle det vara av synnerlig vikt, att en reform i sist antydd riktning snarast genomföres; och anser sig riks försäkringsanstalten därför icke kunna underlåta att redan nu framföra denna reform till övervägande för att om möjligt kunna vinna tillämpning från och med den 1 januari 1920.

Emellertid har riks försäkringsanstalten vid beräklandet av personalbehovet för år 1920 för närvarande utgått från en arbetstid av 6 timmar. Personalbehovet har dock beräknats så inskränkt som möjligt.»

Under förutsättning av den dagliga arbetstidens förlängning har riks försäkringsanstalten hemställt om höjning av personalens avlöningsförmåner, varvid borde komma i betraktande de avlöningsförmåner, som komme att gälla för statens affärsdrivande verk. Då sistnämnda avlöningsförmåner torde komma att under den närmaste tiden förändras, har anstalten ansett sig icke kunna avgiva något bestämt förslag till ny avlöningsstat utan har vid beräkning av anslaget för år 1920 utgått från att nu gällande avlöningsförmåner ej skulle av ifrågavarande anledning förhöjas.

Från anstaltens yttrande i nu berörda del hava två av anstaltens ledamöter varit av skiljaktig mening och ansett frågan om fastställande av en daglig arbetstid av sju timmar böra upptagas till prövning först i samband med frågan om lönereglering för anstalten samt dess uppförande å ordinarie stat.

Större antal
befattnings-
havare å
extra stat.

För närvarande måste, yttrar riks försäkringsanstalten vidare, för utförande av det anstalten åliggande arbetet användas huvudsakligen extra arbetskrafter. Den proportion, som sålunda förefunnes mellan på stat anställda samt extra arbetskrafter, vore uppenbarligen icke rimlig. Stora svårigheter hade därför också uppstått att kunna förvärva och bibehålla användbar personal. Ett flertal goda arbetskrafter hade under året lämnat riks försäkringsanstalten, därtill föranledda av bättre ekonomiska villkor eller framtidsutsikter i annan verksamhet. Framför allt gällde nu berörda svårigheter i fråga om den personal, som erfordrades för mera kvalificerade arbeten. Det hade visat sig nästan omöjligt att någon längre tid kunna bibehålla dugliga extra tjänstemän med juridisk, ingenjörsteknisk eller försäkringsteknisk utbildning.

På grund av vad nu anförts ansåge anstalten det nödvändigt, att ett större antal befattningshavare uppfördes på extra stat. Då riks försäkringsanstalten härigenom skulle erhålla bättre möjlighet att förskaffa sig dugliga och väl skolade arbetskrafter, skulle i själva verket omkostnaderna för anstalten sannolikt på detta sätt kunna nedbringas.

Riksförsäkringsanstalten övergår härefter till en vidlyftig redogörelse beträffande varje särskild byrå för det antal befattningshavare, som där erfordras, samt rörande de göromål, som skulle komma att åligga de nya befattningshavarna. I fråga om den sålunda lämnade redogörelsen lär vara tillfyllest att, under hänvisning i övrigt till handlingarna i ärendet, här endast lämna några sammanfattande uppgifter angående det huvudsakliga innehållet i anstaltens förslag.

[75.]
Sammanfattning rörande det ökade personalbehovet.

Nedanstående sammanställning utvisar det antal befattningshavare, som enligt anstaltens förslag erfordras för år 1920, därvid för överskådlighetens skull jämväl upptagits den å ordinarie stat upptagna personalen:

Riksförsäkringsanstaltens förslag till personal år 1920.

A. Personal med avlöning enligt stat. (ordinarie och extra).	Admini- strativa byrån.	Försäk- rings- byrån.	Förs.- mat. och stat. byrån.	1:a skade- regle- rings- byrån.	2:a skade- regle- rings- byrån.	3:e skade- regle- rings- byrån.	Ombuds- byrån.	Utom byrå- erna.	Summa.
Generaldirektör	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Byråchefer	1	1	1	1	—	—	—	—	4
Överläkare	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Biträdande läkare	—	—	—	—	—	—	—	3	3
Tjänstemän av 2:a graden, tjänstgörande som ledamöter	—	—	—	—	1	1	1	—	3
Övriga tjänstemän av 2:a graden ...	1	5	2	2	1	1	1	—	13
Tjänstemän av 1:a graden	4	10	4	5	3	4	1	—	31
Materialförvaltare	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Sjukkontrollant	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Kontorsskrivare	1	8	2	6	1	2	—	—	20
Kvinnliga biträden av 3:e graden ...	1	5	2	2	1	1	—	—	12
» » » 2:a » ...	2	19	8	4	2	3	2	—	40
» » » 1:a » ...	5	62	11	11	5	6	3	—	103
Förste vaktmästare	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Vaktmästare	—	—	—	—	—	—	—	5	5
Summa	16	110	30	31	15	18	8	11	239
B. Extra personal.									
Amanuenser	2	11	4	4	3	3	1	—	28
Extra kontorsskrivare	—	7	—	—	—	1	—	—	8
Kvinnliga extra biträden	4	75	10	11	3	4	3	—	110
Extra vaktmästare	—	—	—	—	—	—	—	7	7
Summa	6	93	14	15	6	8	4	7	153
Summa summarum	22	203	44	46	21	26	12	18	392

[75.] Den sålunda under rubriken »personal med avlönning enligt stat» upptagna personalen utvisar följande ökning i förhållande till motsvarande antal personal, som är anställd i anstalten för år 1918 eller medgivits skola där anställas för år 1919:

	Ökning, jämförd med 1918.	Ökning, jämförd med 1919.
Byråchef	1	1
Biträdande läkare	1	—
Tjänstemän av 2:a lönegraden	5	2
» » 1:a »	12	11
Sjukkontrollant	1	1
Kontorsskrivare	20	20
Kvinnligt biträde av 3:e lönegraden	5	4
» » » 2:a »	7	7
» » » 1:a »	51	51
Vaktmästare	2	2
Summa	105	99

En ny byrå-
chef.

Den föreslagne nye *byråchefen* är avsedd att placeras å försäkringsbyrån. Anstalten anför härom:

»Såsom chef för byrån och tillfällig ledamot i riksförsäkringsanstalten tjänstgör en tillförordnad förste byråingenjör. Med de maktpåliggande uppgifter och den stora personal, byrån har, synes någon tvekan ej kunna föreligga, att ledaren för byrån bör innehava byråchefs grad. Visserligen har riksdagen åren 1916 och 1917 uttalat sig mot att några tjänstebefattningar av tredje lönegraden finge uppföras å riksförsäkringsanstaltens extra stat, då härigenom den blivande utredningen rörande anstaltens behov av befattningshavare i olika grader skulle föregripas. Det gällde emellertid år 1916 3 byråchefsbeftattningar (av riksförsäkringsanstalten föreslagna 4) och år 1917 2 sådana. Och vid nämnda tidpunkter hade riksförsäkringsanstaltens egentliga försäkringsverksamhet enligt den nya lagen ännu ej tagit sin början. Sedan detta skett med 1918 års ingång, har det emellertid visat sig, att riksförsäkringsanstaltens verksamhet erhållit en synnerligen stor omfattning. De fyra byråchefsbeftattningar, som riksförsäkringsanstalten tidigare begärt, äro enligt riksförsäkringsanstaltens mening utan all fråga erforderliga för framtiden. Riksförsäkringsanstalten vill dock, i anledning av riksdagens uttalade betänkligheter, nu ej göra framställning om samtliga dessa byråchefsbeftattningar utan inskränker sig till att allenast begära en byråchef för försäkringsbyrån. Riksförsäkringsanstalten är nämligen av den bestämda övertygelsen, att detta krav ej utan våda kan undanskjutas.

[75.]

Riksförsäkringsanstalten vill i nyssberörda avseende framhålla, att försäkringsbyråns arbete bildar grundvalen för hela riksförsäkringsanstaltens verksamhet. Ett noggrant genomförande av registreringen och debiteringen av försäkringsavgifterna är av avgörande betydelse för riksförsäkringsanstaltens försäkringsekonomi, på samma gång som avgifternas sakkunniga bestämmande för de särskilda arbetsgivarna är av stort allmänt intresse. Omfattningen av byråns arbete i dessa hänseenden framgår utan vidare därav, att omkring 320,000 arbetsgivare med omkring 950,000 arbetare torde vara försäkrade i anstalten.

Ledningen av byråns arbete kan tillfredsställande utövas endast av en verkligt dugande person, vilken bör äga ingenjörs utbildning och god förfarenhet på arbetarskyddsteknikens område. Det inses lätt, att riksförsäkringsanstalten icke kan bibehålla en dugande kraft på denna post utan att goda förmåner erbjudas. I konkurrens med enskilda företag är t. ex. den avlöning, som tillkommer en förste byråingenjör, eller 5,600 kronor (jänte i visst fall ledamotsarvode å 700 kronor samt dyrtidstillägg) på intet sätt tillräcklig. — Det kan förtjäna att nämnas, att i dagarna en tillförordnad förste byråingenjör å försäkringsbyrån, som varit 15 år i riksförsäkringsanstaltens tjänst, övergått till enskild befattning med vida större förmåner.

Riksförsäkringsanstalten måste av anförda skäl på det kraftigaste påyrka, att å extra stat uppföres en byråchefsbefattning, avsedd för försäkringsbyrån. Behovet härav synes så uppenbart, att det genom denna åtgärd icke kan befaras något föregripande av den blivande utredningen om anstaltens behov av befattningshavare i olika grader.

Beträffande den närmare motiveringen för behovet av övriga föreslagna nya befattningshavare, vilkas tilltänkta placering framgår av en jämförelse mellan förut intagna tablåer, må hänvisas till riksförsäkringsanstaltens skrivelse och här endast antydvas följande:

Anstalten har föreslagit inrättande av en ny tjänstekategori, *kontors-skrivare*. Det framhålles härom, att då en hel del göromål inom anstalten vore av den natur, att de ej lämpligen kunde anförtros åt kvinnliga biträden men å andra sidan ej heller för sitt utförande krävde mera kvalificerad utbildning, syntes lämpligt, att för dessa inrättades en kontorsskrivargrad med lägre avlöning än för första gradens tjänsteman. Såsom exempel på dylika göromål anför styrelsen frågor om bestämmandet i flertalet fall med stöd av läkarbetyg och andra handlingar av för hur lång tid sjukersättning bör utgå och av sjukpenningens belopp under karenstiden, expedierande av skrivelser enligt vissa formulär, granskning i första hand av läkarintyg och läkarvårdsräkningar samt handhavandet och ordnandet i vissa fall av handlingar och annat material. För detta arbete hade det visat sig lämpligast att äga tillgång till manliga befattningshavare, som avlagt studentexamen eller motsvarande examen och som helst erhållit någon föregående utbildning för affärskontor.

Kontors-
skrivare.

[75.]

I fråga om kontorsskrivarnas avlöningsförmåner anför anstalten:

»Begynnelseavlöningen till manliga kontorsskrivare hos järnvägsstyrelsen utgör från den 1 januari 1919 2,100 kronor med 5 ålderstillägg å vardera 300 kronor samt ersättning för bostad och bränsle med lägst 840, högst 1,200 kronor. Liknande grunder synas kunna tillämpas beträffande kontorsskrivare hos riksförsäkringsanstalten. Intill dess arbetstiden blivit fastställd till sju timmar per dag, torde dock begynnelseavlöningen för ifrågavarande grad lämpligen kunna beräknas till 2,800 kronor, givetvis utan ersättning för bostad och bränsle. Ålders- tillägg torde framdeles böra utgå enligt samma grunder som för motsvarande befattningshavare i järnvägsstyrelsen.

I fråga om kontorsskrivare hos riksförsäkringsanstalten synes i likhet med vad som gäller beträffande befattningshavare vid statens järnvägar med lägsta arvode av 3,000 kronor eller därunder böra stadgas, att riksförsäkringsanstalten må, där särskilda omständigheter föreligga och den av Kungl. Maj:t fastställda avlöningsstaten sådant medgiver, i begynnelsearvode tilldela ny innehavare av kontorsskrivarbefattning ett för befattningen ifrågakommande högre arvode. För att kunna förvärva en dugande arbetskraft kan det nämligen vara av vikt för riksförsäkringsanstalten att hava möjlighet att utbetala en något högre begyn- nelseavlöning än den vanliga.»

Sjuk-
kontrollant.

Vidare meddelar anstalten, att densamma efter mönster av vissa sjukkassor under år 1918 anställt en *sjukkontrollant* för Stockholm, med uppgift att kontrollera skadade arbetare under sjukdomstiden, övervaka, huru länge oförmåga till arbete varar o. s. v. Då denna befattning — som närmast lydde under andra skaderegleringsbyrån och därför inräknats bland de extra kontorsskrivarna å denna byrå — visat sig medföra avsevärd nytta, syntes densamma böra bibehållas. Sjukkontrollantens arvode, som för år 1918 utginge efter 2,580 kronor per år, anser anstalten lämpligen kunna upptagas till samma belopp som för kontors- skrivare, eller 2,800 kronor. Även om detta arvode i och för sig skulle kunna anses något högt, borde dock framhållas, att sjukkontrollanten, som dagligen måste besöka ett flertal personer i olika stadsdelar i Stockholm, härför hade avsevärda utgifter för spårvägsresor, vilka ej kunde särskilt ersättas honom.

Materialför-
valtaren.

Beträffande *materialförvaltaren* utgjorde, såsom tidigare antytts, dennes avlöning för år 1918 1,950 kronor. Genom beslutet den 25 oktober 1918 medgav Kungl. Maj:t arvodets förhöjning för år 1919 till 2,600 kronor. Anstalten anför nu härom:

»Materialförvaltaren handhar bland annat värden om riksförsäkringsanstal- tens inventarier, trycksaker och skrivmaterialier, utlämnar blanketter och skriv- materialier, ombesörjer tryckning, anskaffande av nya inventarier och skrivmate- rialier samt inforrdar härför erforderliga anbud. Vidare har han tillsyn över riksförsäkringsanstaltens ämbetslokaler. Blankettförrådet är synnerligen vidlyf- tigt. Materialförvaltarens befattning är med den omfattning, riksförsäkringsan-

stalten numera har, mycket ansvarsfull, och den avlöning, han uppbär, motsvarar på intet sätt vikten av denna befattning. I anledning härav har riks försäkringsanstalten för år 1919 föreslagit ett lönetillägg för materialförvaltaren av 650 kronor. Riks försäkringsanstalten framhöll härvid bland annat, att riks försäkringsanstaltens förste vaktmästare, vars befattning i betydelse icke vore jämställd med materialförvaltarens, på grund av beslut vid 1918 års riksdag åtnjöte ett avlöningstillägg av 400 kronor, varigenom hans avlöning med ålderstillägg enligt de nya bestämmelserna kunde uppgå till 2,200 kronor. Då den nuvarande materialförvaltaren vore ordinarie förste vaktmästare men avstode alla avlöningsförmåner som sådan, utom vad som motsvarade pensionsavgift, hade han såsom materialförvaltare erhållit en sämre ställning än som förste vaktmästare, i vilken egenskap han torde varit berättigad till två ålderstillägg å tillhoppa 200 kronor. Till jämförelse meddelade riks försäkringsanstalten, att materialförvaltaren i pensionsstyrelsen, vilkens befattning dock ej vore uppförd å stat, åtnjöte en avlöning utom dyrtidstillägg av 2,600 kronor. Riks försäkringsanstalten ville emellertid ej för det dåvarande föreslå en fullständig reglering av materialförvaltarens avlöningsförmåner, men hemställde, att för år 1919 beviljades honom ett lönetillägg av 650 kronor.

Då materialförvaltaren närmast torde vara att jämställa med kontorsskrivare, synes avlöningen till honom böra utgå med 2,800 kronor.»

I övrigt må omnämnas, att anstalten ansett dess *biträdande läkare* hädanefter böra tillerkännas kostnadsfri semester under en månad av året.

Biträdande
läkare.

Utöver de å ordinarie stat upptagna befattningshavarna beräknar anstalten enligt sitt ovan framställda förslag för år 1920 skola utgå följande arvoden till nedannämnda personal:

Samman-
fattning.

1 byråchef	kronor	7,800:—
3 biträdande läkare à 3,000:—	»	9,000:—
15 tjänstemän i andra lönegraden à 5,600:—	»	84,000:—
25 » » första » à 3,900:—	»	97,500:—
1 materialförvaltare	»	2,800:—
1 sjukkontrollant	»	2,800:—
20 kontorsskrivare à 2,800:—	»	56,000:—
11 kvinnliga biträden i tredje lönegraden à 1,950:—	»	21,450:—
31 » » » andra » à 1,550:—	»	48,050:—
95 » » » första » à 1,150:—	»	109,250:—
2 vaktmästare à 1,150:—	»	2,300:—
Felräkningspenningar till kassören	»	300:—
Summa kronor		441,250:—

Dessutom skulle erfordras:

omkring 20 amanuenser med full daglig tjänstgöring à 3,000:—	kronor	60,000:—
samt 8 amanuenser med halv tjänstgöring à 1,800:—	»	14,400:—
omkring 8 extra kontorsskrivare à 2,100:—	»	16,800:—
» 110 kvinnliga extra biträden à 1,150:—	»	126,500:—
» 7 extra vaktmästare à 1,080:—	»	7,560:—
till vikariatsersättning, sakkunniga m. m.	»	20,000:—
Summa kronor		245,260:—

[75.] Hela det för avlöning till extra tjänstemän, amanuenser och andra extra biträden samt extra vaktmästare ävensom vikariatsersättningar och ersättning till sakkunniga m. m. förslagsvis erforderliga beloppet skulle alltså uppgå till 686,510 kronor.

Under senare år har under sjätte huvudtiteln varit å extra stat uppfört ett särskilt anslag för bestridande av vissa omkostnader för riks försäkringsanstalten för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Vid beräkning av anslagsbehovet för upprätthållande av anstaltens verksamhet hava de uti ifrågavarande hänseende utgående kostnaderna inberäknats.

*Departements-
chefen.*

När 1916 års riksdag å ordinarie stat uppförde då i anstalten befintliga tjänstebefattningar, förutsattes, att, först sedan någon tids erfarenhet vunnits, borde upptagas frågan om de ändringar i staten, vilka föranleddes av den nya olycksfallsförsäkringslagen, som med 1918 års ingång trätt i kraft. Riksdagen har även, i likhet med vederbörande departementschef, uttalat sig för att, innan anstalten slutligen organiserades, lönerегleringskommitténs yttrande i ärendet borde inhämtas. Beträffande det extra anslaget till upprätthållande av riks försäkringsanstaltens verksamhet har riksdagen framhållit, att det gällde att allenast träffa de anordningar beträffande anstaltens organisation, som vore av nöden för att trygga ett ändamålsenligt utövande av anstaltens funktioner, men att samtidigt tillse, att organisationen ej knötes mera fast än att en lämplig anpassning efter utvecklingens krav kunde ske. Riksdagen har därför ej ansett sig böra ingå i någon granskning av den extra staten för anstalten, utan allenast ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för nödiga utgifter.

Med hänsyn till vad sålunda vid ärendets behandling tidigare förekommit lärer det ej ifrågakomma att här ingå på en detaljerad redogörelse för behovet av de nya befattningar, om vilkas inrättande riks försäkringsanstalten nu gjort framställning. Här torde endast böra lämnas några antydningar om det allmänna behovet i sådant avseende samt redogörelse böra ske för vissa frågor av mera principiell innebörd, som anstalten i sin skrivelse berört.

Vad anstalten anfört utvisar, att behovet av ökade arbetskrafter genom nya olycksfallsförsäkringslagens genomförande visat sig vida större än som tidigare beräknats. Medan anstalten sålunda år 1916 beräknade personalbehovet efter lagens ikraftträdande till 140 personer, uppgick personalen år 1918 till ej mindre än omkring 415 personer eller nära tre gånger det beräknade antalet. Följden härav har ock blivit, att

det för upprätthållandet av anstaltens verksamhet för år 1918 anvisade förslagsanslaget måst i betydande grad överskridas; och enahanda blir med säkerhet förhållandet beträffande 1919 års anslag.

[75.]

Att det måste vara förbundet med stor olägenhet för anstalten, att så stor del av personalen ej är uppförd å ordinarie stat, ligger i öppen dag. För den nya försäkringens lyckliga genomförande kräves därför, att anstaltens omorganisationsfråga bringas till en snar lösning. Det lär ock vara att förvänta, att anstalten inkommer med förslag i sådant hänseende i så god tid detta år, att frågan kan efter löneregleringskommitténs hörande föreläggas 1920 års riksdag.

Det stora personalbehovet gör det å andra sidan angeläget att tillse, huruvida ej, utan rubbning av den nya lagens grunder, sådana ändringar däri kunna vidtagas, som skulle för anstalten verka i arbetsbesparande riktning. Anstalten har ock i sin skrivelse antytt vissa åtgärder, som därvid borde övervägas. Huru stor arbetsbesparing på dessa vägar står att ernå, är ännu för tidigt att bedöma. Emellertid har jag för avsikt föreslå Kungl. Maj:t anbefalla socialförsäkringskommittén, som i allt fall torde komma att framlägga förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen, att i samband med fullgörande av sitt uppdrag taga under övervägande vad anstalten i nu förevarande hänseende anført; och lär vid behandlingen inom kommittén av hit hörande ämne någon representant för riksförsäkringsanstalten böra beredas tillfälle att deltaga.

Riksförsäkringsanstalten har ifrågasatt, att för anstaltens befattningshavare skulle, i likhet med vad ägde rum i de s. k. affärsdrivande verken, fastställas en daglig arbetstid å ämbetsrummet av sju timmar och i samband härmed avlöningen bestämmas till högre belopp än för befattningshavare i statens verk i allmänhet. Då en dylik åtgärd skulle komma att verka föregripande på anstaltens blivande organisation, lär anstaltens framställning i denna del ej nu kunna upptagas till omprövning.

Vidare har anstalten hemställt om uppförande av en ny tjänstekategori, kontorsskrivare, som skulle äga åtnjuta avlöning enligt i huvudsak samma grunder som kontorsskrivare vid statens järnvägar. Även frågan härom måste anses vara av den principiella vikt, att dess avgörande bör undanskjutas, tills anstaltens organisation nästa år kommer under prövning. Till dess synes även kunna anstå med inrättandet av den föreslagna nya befattningen som sjukkontrollant.

Å anstaltens nuvarande ordinarie stat finnas upptagna tre byråchefstjänster. År 1916 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen, att från det

[75.] extra anslaget finge utgå avlöning till ytterligare tre befattningar av tredje lönegraden, men ansåg sig riksdagen ej böra bifalla detta förslag, då härigenom den blivande utredningen rörande anstaltens behov av befattningshavare i olika grader komme att föregripas. Ett år 1917 av Kungl. Maj:t väckt förslag om uppförande av två dylika befattningar avvisades av samma skäl av riksdagen. Anstalten har nu hemställt om uppförande å extra stat för försäkringsbyrån av en dylik tjänst. Den vunna erfarenheten av lagens tillämpning synes visa, att denna nya befattning är starkt av behovet påkallad, därest arbetet å nämnda byrå skall kunna på tillfredsställande sätt bedrivas. Härmed har frågan kommit i ett i viss mån förändrat läge mot då densamma tidigare och innan den nya lagen ännu trätt i kraft förelegat till behandling. Då det vidare lär vara uppenbart, att vid den blivande omorganisationen ytterligare minst en byråchefsbefattning utöver de nu befintliga under alla förhållanden måste inrättas, anser jag mig böra biträda detta anstaltens förslag.

Beträffande antalet av de utav anstalten äskade befattningar i övrigt har jag ansett mig kunna i det stora hela följa anstaltens förslag. Med hänsyn till den igångsatta utredningen om möjligheten att åstadkomma vissa ändringar i arbetsbesparande riktning och efter en prövning i detalj av de gjorda anspråken vill jag emellertid ifrågasätta sådan jämkning i förslaget, att antalet andra gradens tjänstemän nedsättes med 1, första gradens med 3 samt kvinnliga biträden av tredje lönegraden med 3. Beträffande särskilt antalet kvinnliga biträden av tredje lönegraden synes försiktighet böra iakttagas på grund av de stora krav i fråga om arbetets art, som pläga uppställas å dylika befattningar.

Det lär få ankomma på Kungl. Maj:t att, i likhet med vad hittills ägt rum, i fråga om antalet befattningshavare m. m. verkställa de ytterligare jämkningar, som på grund av senare vunnen erfarenhet kunna anses betingade.

Beträffande de föreslagna avlöningsförmånerna har jag — fränsett att vid bestämmande av arvoden till kvinnliga biträden och vaktmästare hänsyn bör tagas till de för motsvarande ordinarie befattningshavare föreslagna eller beslutade löneförbättringar — intet annat att erinra än att arvode för materialförvaltaren torde för år 1920 böra bihållas vid samma belopp, som bestämts för år 1919, eller 2,600 kronor.

Vid bestämmande av det totala beloppet av anslagsposten för »avlöning till extra tjänstemän, amanuenser och andra extra biträden samt extra vaktmästare ävensom vikariatsersättningar och ersättning till sak-

kunniga m. m.» bör uppmärksammas, att det sammanlagda antal befattningshavare, som anstalten beräknat för år 1920, icke är större utan något understiger antalet för närvarande i anstalten anställd personal. På grund härav har jag ej ansett mig böra ifrågasätta annan ändring i anstaltens förslag än att med hänsyn till vad av mig förut anförts och föreslagits sammanlagda anslagssumman för ändamålet synes kunna minskas till i runt tal 640,000 kronor. Härvid är att märka, att i det av anstalten uppgivna antalet erforderlig personal medräknats jämväl sådan, som är behövlig för handläggning av ärenden rörande ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Då dessa ärenden handläggas, jämte andra, å en av riks försäkringsanstaltens byråer samt det visat sig medföra stora svårigheter att bestämma, huru stor del av olika kostnadsbelopp hänföra sig till ifrågasvarande ärenden, har jag nämligen intet att erinra mot förslaget, att förevarande kostnader sammanföras med anstaltens kostnader i allmänhet. Det särskilda anslag å för närvarande 18,600 kronor, som finnes uppfört under sjätte huvudtiteln för bestridande av kostnader för handläggning inom riks försäkringsanstalten av sådana ärenden, blir i följd härav ej vidare behöfligt.

[75.]

Beträffande övriga omkostnader till upprätthållande av riks försäkringsanstaltens verksamhet — däri inbegripna även sådana omkostnader, som belöpa på handläggning av sistnämnda ärenden — har anstalten yttrat följande:

Övriga omkostnader.
Riks försäkringsanstalten.

»Beträffande kostnaden för hyra är denna för år 1918 upptagen till 33,400 kronor. Emellertid har Kungl. Maj:t medgivit dels genom brev den 7 maj 1918, att för riks försäkringsanstaltens räkning finge förhyras ett antal rum i huset nr 88 vid Drottninggatan för en årlig hyra av högst 7,000 kronor, dels genom brev den 26 september 1918, att för anstaltens räkning jämväl finge förhyras ett antal rum i huset Kungsgatan nr 72 för en årlig hyra av 8,000 kronor. För upprätthållande av sin verksamhet under år 1920 behöves riks försäkringsanstalten givetvis fortfarande disponera samtliga dessa lokaler. Då hyresbidraget från förenämnda anslag till riks försäkringsanstalten för omkostnaderna för handläggning av militärsättningsärenden för närvarande uppgår till 800 kronor för år men detta bidrag nu skulle bortfalla, torde anslaget till hyra böra beräknas till 49,200 kronor.

I fråga om utgiftstiteln *uppvärmning, belysning och städning* är det givetvis vanskligt att nu med bestämdhet beräkna det anslag, som för år 1920 erfordras för täckande av dessa omkostnader. Under tiden 1 januari—1 oktober år 1918 har under denna utgiftstitel utgivits 21,722 kronor 22 öre. I detta belopp ingår kostnaden för uppvärmning av ämbetslokalen i centralposthuset under bränsleåret 1917—1918 med omkring 15,000 kronor. Från och med bränsleåret 1918—1919 kommer riks försäkringsanstalten emellertid att få vidkännas kostnad för

[75.] uppvärmning av sammanlagt ytterligare 23 rum. Kostnaden för uppvärmning av dessa rum torde komma att belöpa sig till omkring 3,000 kronor. Då en ökning av kostnaden för uppvärmning av ämbetslokalen i centralposthuset sannolikt torde vara att förvänta, synas sålunda kostnaderna för år 1920 för uppvärmningen av riksförsäkringsanstaltens ämbetslokaler böra upptagas till 20,000 kronor. Kostnaderna för belysning och städning torde böra upptagas till ett belopp av sammanlagt 14,000 kronor. Sedan de nya ämbetslokalerna tagits i bruk, torde nämligen kostnaderna för dessa ändamål belöpa sig till 1,000 à 1,100 kronor för månad, vilket belopp med hänsyn till allttjämt stegrade kostnader torde böra något höjas för framtiden. Sammanlagda beloppet för uppvärmning, belysning och städning torde alltså böra upptagas till 34,000 kronor.

Vad angår *reskostnads- och traktamentsersättningar*, vill riksförsäkringsanstalten nämna, att kostnaden härför under de första 9 månaderna av år 1918 uppgått till något mer än 19,700 kronor. Dessa till synes höga kostnader hava bland annat föranletts därav, att riksförsäkringsanstalten enligt erhållet medgivande kallat ett stort antal av anstaltens ombud i orterna till möten och sammanträden, för vilka reskostnads- och traktamentsersättning måst utgå. Då dylika möten och sammanträden under år 1920 icke torde vara erforderliga i tillnärmelsevis samma utsträckning som under år 1918, synas nu ifrågavarande kostnader för år 1920 kunna begränsas till 15,000 kronor.

I anslaget för år 1919 för täckande av omkostnaderna för militärsämningsärenden har upptagits en post å 1,000 kronor till eventuella *rättegångskostnader*. Då dylika kostnader torde uppstå jämväl för verksamheten enligt 1916 års lag, synes ett anslag å 1,500 kronor böra beräknas för samtliga de rättegångskostnader, som riksförsäkringsanstalten kan komma att få vidkännas under år 1920.

Beträffande *tryckningskostnader* har intill utgången av september månad 1918 för ifrågavarande ändamål utgivits 56,276 kronor. Då emellertid ett flertal för riksförsäkringsanstaltens verksamhet enligt den nya olycksfallsförsäkringslagen erforderliga formulär först under år 1918 år kunnat av riksförsäkringsanstalten fastställas och tryckas, anser riksförsäkringsanstalten, att under år 1920 för nu ifrågavarande ändamål ett belopp av 40,000 kronor bör kunna vara tillräckligt.

För *inköp av böcker och tidskrifter*, inbegripet inbindning av böcker, liggare, koncepter m. m., synes böra beräknas ett belopp av 2,000 kronor. För de första nio månaderna av år 1918 har för detta ändamål utgivits 2,327 kronor.

Då under år 1920 anskaffning av inventarier i så stor omfattning som hittills icke torde ifrågakomma, synes anslaget för *anskaffning och underhåll av inventarier*, inbegripet skriv- och räknemaskiner, skäligen kunna beräknas till 20,000 kronor. För år 1918 har för detta ändamål redan utgivits 54,651 kronor, huvudsakligen för möblering av de nya stora ämbetslokalerna.

Beträffande kostnaden för *skrivmaterialier* har riksförsäkringsanstalten för år 1918 beräknat densamma till omkring 15,000 kronor. Kostnaderna intill den 1 oktober hava utgjort 11,375 kronor. Med hänsyn dels till storleken av den personal, som under år 1920 torde komma att sysselsättas för riksförsäkringsanstaltens räkning, dels ock till den ytterligare prisstegring, som torde vara att förvänta, synes denna anslagstitel böra upptagas till 18,000 kronor.

För *diverse utgifter* har intill den 1 oktober 1918 utgivits 7,342 kronor. Med hänsyn bland annat därtill, att riksförsäkringsanstaltens kostnad för telefon, vilken utgår av diverseanslaget, kommer att från och med år 1919 väsentligen

förhöjas, torde emellertid kostnaden för diverse utgifter under år 1920 bära upp-
tagas till minst 12,000 kronor.

[75.]

Kostnaden för *ortsombuden samt andra dylika kostnader* har för vardera av åren 1918 och 1919 beräknats till förslagsvis 225,000 kronor. Då första verksamhetsåret under den nya lagens giltighetstid ännu ej gått till ända, möta svårigheter att kunna bedöma det erforderliga anslagets storlek. Uppenbart synes emellertid vara, att detsamma med hänsyn till penningvärdets fall för närvarande icke kan anses tillräckligt. Antalet ombud — oberäknat ombuden för fiskarförsäkringen — utgör för närvarande omkring 1,350, varav omkring 270 så kallade mantalsombud. I medeltal skulle varje ombud alltså erhålla ett arvode av omkring 165 kronor. Det stora flertalet ombud måste emellertid åtnöja sig med långt mindre arvode, enär ombuden i de stora industricentra måste avlönas högre. Av anförda skäl anser riks-försäkringsanstalten kostnaderna för år 1920 under denna anslagstitel bära beräknas till 300,000 kronor. Arvodet till de särskilda ombuden för fiskarförsäkringen är av jämförelsevis så ringa betydelse, att särskild beräkning av arvode till dem ej torde erfordras.

För år 1919 har för *läkarundersökning och anskaffande av läkarbetyg m. m.* beräknats förslagsvis 8,000 kronor. Då denna kostnad emellertid avser allenast olycksfall, som inträffat före den 1 januari 1918, kommer densamma givetvis att betydligt minskas under år 1920, vadan det härför beräknade beloppet synes kunna sättas till 1,000 kronor. I anslaget för år 1919 för omkostnader för handläggning av militärsättningsärenden är kostnaden för läkarbetyg och undersökning i anledning av skador beräknad till 4,200 kronor, vilket belopp minst torde erfordras även under år 1920. Med hänsyn därtill bör hela kostnaden för ifrågasvarande ändamål för år 1920 beräknas till ett belopp av 5,200 kronor.

Anslaget för *omkostnader för förvaltningen av den i 19 § av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete omförmälda fond* har för år 1919 upptagits till 11,500 kronor, och synes skäl ej föreligga att vidtaga ändring med avseende å storleken av denna anslagspost. Under år 1918 har för ifrågasvarande ändamål utbetalts 4,040 kronor.»

Beträffande kostnaden för ortsombuden må omnämnas, att på grund av den nya olycksfallsförsäkringslagen riks-försäkringsanstaltens ombudsnät, fränsett de särskilda ombuden för förmedling av försäkringen av fiskare, undergått en fullständig omorganisation. Enligt den nya organisationen äro anstaltens ombud av tvänne slag, nämligen dels mantalsombud till ett antal av omkring 270, dels ortsombud i inskränkt mening till ett antal av omkring 1,080. Mantalsombuden hava till huvudsaklig uppgift att med ledning av mantalslängderna uppsätta förteckningar över arbetsgivare och utgöras i allmänhet av vederbörande mantalsskrivningsförrättare, såsom häradsskrivare på landet och rote-män eller kronouppbördsmän m. fl. i städerna. De övriga ombuden biträda anstalten vid utövande av dess verksamhet i övrigt samt utgöras av personer med skiftande sysselsättningar. Enligt de grunder för ombudsarvodets beräkning, som av riks-försäkringsanstalten provisoriskt fastställts, utgår arvode till mantalsombuden i allmänhet med 10 öre

Departements-
chefen.

[75.] för varje å arbetsgivarförteckning vederbörligen upptagen arbetsgivare samt dessutom för ombud å landet ett grundarvode av 100 kronor för år räknat. Från och med år 1919 gälla emellertid ändrade bestämmelser beträffande mantalsombudens arvoden. Ersättningen för varje i arbetsgivarförteckning upptagen arbetsgivare skall nämligen höjas till 25 öre, varemot det fasta grundarvodet helt bortfaller. Beträffande de övriga ombuden utgå arvoden med 2,5 procent å de premier för försäkringar i anstalten, vilka inom ombudsdistriktet uppbäras genom postsparbanken, vartill för ombud i landskommuner kommer visst belopp, beräknat till 40 öre för varje inom vederbörligt ombudsdistrikt boende, i anstaltens arbetsgivarregister upptagen arbetsgivare. För Stockholm gälla särskilda regler.

Kostnaderna för ortsombud beräknades av ålderdomsförsäkringskommittén till 250,000 kronor. Anslaget för ändamålet har emellertid för åren 1918 och 1919 upptagits till något lägre belopp eller 225,000 kronor, därvid hänsyn tagits till att kostnaderna möjligen skulle kunna nedbringas genom anlitande av gemensamma ombud för de olika sociala ämbetsverken. Enligt vad jag får tillfälle att närmare framhålla vid redogörelse för motsvarande anslagsfråga beträffande socialstyrelsen, har emellertid en i nyssnämnda syfte igångsatt utredning givit vid handen, att några mera avsevärda besparingar på denna väg näppeligen stå att vinna. Vid sådant förhållande synes ej vara något att erinra mot att, på sätt anstalten föreslagit, en förhöjning av ifrågavarande anslagspost äger rum. Då, enligt vad jag inhämtat, tillförlitliga beräkningar av anslagsbehovet ej kunna ske förrän efter någon tids ytterligare erfarenhet, torde dock anslagsbeloppet för närvarande kunna begränsas till 275,000 kronor.

De av anstalten gjorda beräkningarna beträffande övriga omkostnader till upprätthållande av anstaltens verksamhet hava ej givit mig anledning till erinran.

Samman-
fattning.

Enligt ovan angivna grunder skulle alltså anslaget å extra stat för år 1920, inbegripet de särskilda kostnaderna för riksförsäkringsanstaltens bestyr med ärenden angående ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, beräknas sålunda:

avlöning till extra tjänstemän, amanuenser och andra extra bi-

träden samt extra vaktmästare ävensom vikariatsersätt-

ningar och ersättning till sakkunniga m. m., förslagsvis .. kronor 640,000: —

Transport kronor 640,000: —

hyra, kostnad för uppvärmning, belysning och städning, rese-	Transport kronor 640,000: —	[75.]
kostnads- och traktamentsersättningar, rättegångskostnader,		
tryckningskostnader samt kostnader för prenumeration å tid-		
ningar och tidskrifter, för inköp av böcker och för annon-		
sering, för anskaffning och underhåll av inventarier m. m.,		
förslagsvis	» 191,700: —	
kostnad för ortsombuden samt andra dylika kostnader, för-		
slagsvis	» 275,000: —	
kostnad för läkarundersökning och anskaffande av läkarbetyg,		
då sådant ej skall av arbetsgivare bekostas, åt skadad i		
anstalten försäkrad samt för andra dylika kostnader, för-		
slagsvis	» 5,200: —	
omkostnader för förvaltningen av den i 19 § av lagen den 17		
juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete omförmälda		
fond, förslagsvis	» 11,500: —	
	Summa kronor 1,123,400: —	

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för upprätthållande av riks-försäkringsanstaltens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag å 1,123,400 kronor.

3. Kostnader enligt 19 och 37 §§ i lagen om försäkring för olycksfall i arbete, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* kronor 50,000: —

4. Ersättning till postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riks-försäkringsanstalten.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition beslöt 1902 års riksdag, i sammanhang med riks-försäkringsanstaltens inrättande, att från och med år 1903 finge till ersättningar åt postsparbanken för uppbörd av försäkringsavgifter och utbetalning av ersättningsbelopp för riks-försäkringsanstaltens räkning jämlikt lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete den 5 juli 1901 årligen användas förslagsvis 20,000 kronor att utgå från arbetarförsäkringsfondens intressemedel.

[76.]

Ersättning till postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riks-försäkringsanstalten.
(Extra anslag).

[76].

Då 1908 års riksdag, på Kungl. Maj:ts framställning, beslöt anordna en särskild för fiskare avsedd försäkring, medgavs tillika, att de ökade kostnader, som kunde uppkomma för postsparbanken för dess bestyr med nämnda försäkring, finge utgå från det av riksdagen från arbetarförsäkringsfondens intressemedel till postsparbanken förslagsvis redan anvisade anslag.

Sedermera har riksdagen på extra stat för vart och ett av åren 1912—1919 anvisat särskilda förslagsanslag att användas till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar med mera för riks-försäkringsanstalten. För sistnämnda år anvisades för ändamålet ett belopp av 48,000 kronor.

Den 14 juni 1917 har Kungl. Maj:t utfärdat förordning angående uppbörd av avgifter för försäkringar i riks-försäkringsanstalten jämlikt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete. Genom denna förordning har stadgats, att uppbörden av dylika avgifter i regel skall ske i samband med den allmänna kronoupböörden och endast i vissa särskilt angivna fall genom postsparbanken.

Sedermera har Kungl. Maj:t den 21 december 1917 utfärdat bestämmelser angående sättet för utbetalning av ersättning enligt nyss-nämnda lag. Enligt dessa bestämmelser erfordras ej postsparbankens medverkan för ifrågavarande utbetalningar.

Vidare har Kungl. Maj:t den 11 juni 1918 utfärdat en ny förordning angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall, vilken förordning trätt i stället för kungörelsen i samma ämne av den 2 oktober 1908. Uppbörd av avgifter för fiskarförsäkringen sker genom postsparbanken. Utbetalning av ersättning skall åter numera verkställas av riks-försäkringsanstalten.

Genom brev den 11 oktober 1918 har Kungl. Maj:t meddelat ändrade bestämmelser, att gälla från och med år 1918, i fråga om ersättning till postsparbanken för dess bestyr för riks-försäkringsanstaltens räkning på grund av dels 1901 års olycksfallsersättningslag, 1908 års kungörelse om fiskarförsäkringen och förordningen den 18 juni 1909 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, dels ock 1916 års olycksfallsförsäkringslag samt 1918 års förordning om fiskarförsäkringen; och äro dessa bestämmelser utfärdade i enlighet med de grunder, för vilka jag vid avlåtande av Kungl. Maj:ts proposition nr 186 till 1918 års riksdag redogjorde i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 8 mars 1918 och vilka av riksdagen lämnades utan erinran.

[76.]

Då hädanefter uppbörd av avgifter enligt 1901 års olycksfallser-sättningslag och 1908 års kungörelse om fiskarförsäkringen som regel icke vidare torde ifrågakomma samt förvaltningen av de enligt 1916 års lag och nyssnämnda 1918 års förordning fonderade medel ej åligger postsparbanken, komma postsparbankens åligganden i förevarande hän-seende under år 1920 huvudsakligen att bli följande:

1) utbetalningar enligt 1901 års lag och 1908 års kungörelse om fiskarförsäkringen,

2) viss uppbörd enligt 1916 års lag samt uppbörd enligt 1918 års förordning om fiskarförsäkringen,

3) bestyr med förvaltningen av de jämlikt 1901 års lag och 1908 års kungörelse fonderade medel.

Härutöver åligger postsparbanken visst bestyr för riks-försäkrings-anstaltens räkning på grund av 1909 års förordning om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring. Denna förordning är för närvarande under omarbetning, och möjligen kommer postsparbankens bestyr med hithörande frågor att framdeles minskas, därest riks-försäkringsanstalten, såsom ifrågasatt är, skulle själv om-händertaga utbetalningen av ersättningar. Enligt vad riks-försäkrings-anstalten meddelat, torde dock detta förhållande ej nämnvärt inverka på postsparbankens omkostnader under år 1920.

I skrivelse den 15 oktober 1918 har riks-försäkringsanstalten gjort framställning om anvisande av medel för år 1920 till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för anstalten.

Framställning
av riks-för-
säkrings-
anstalten om
anslag för år
1920.

Riks-försäkringsanstalten anför därvid följande:

»Under år 1920 kunna följande antal in- och utbetalningar väntas komma att för anstalten bli genom postsparbankens försorg förmedlade:

a) på grund av lagen angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete den 5 juli 1901:

1) antal inbetalningar (inköp av livräntor).....	200
2) antal utbetalningar	22,600

b) på grund av lagen om försäkring för olycksfall i arbete den 17 juni 1916:
antal inbetalningar 50,000

c) på grund av kungörelsen angående en särskild för fiskare avsedd försäk-ring mot skada till följd av olycksfall den 2 oktober 1908 och förordningen i samma ämne den 11 juni 1918:

1) antal utbetalningar på grund av 1908 års kungörelse	250
2) antal inbetalningar på grund av 1918 års förordning	4,000

[76.]

d) på grund av förordningen om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, den 18 juni 1909:

antal utbetalningar 11,500

Under år 1920 skulle alltså komma att av postsparbanken för riksförsäkringsanstalten förmedlas:

54,200 inbetalningar och

34,350 utbetalningar.

Beloppet av den av postsparbanken förvaltade fonden på grund av verksamheten enligt här ovan berörda 1901 års lag och 1908 års kungörelse torde vid 1920 års slut komma att uppgå till i runt tal 8,500,000 kronor och försäkringsuppbörden enligt här ovan likaledes berörda 1916 års lag och 1918 års förordning under 1920 till i runt tal 3,500,000 kronor.

Beträffande anslagsbehovet för år 1920 har styrelsen för postsparbanken i skrivelse till riksförsäkringsanstalten den 30 augusti 1918 meddelat, att med tillämpning av de nya, 1918 års riksdag underställda grunderna skulle ersättningen till postsparbanken under år 1920 för dess ifrågavarande bestyr utgöra:

54,200 inbetalningar à 8 öre	kronor	4,336: —
34,350 utbetalningar à 7 öre	»	2,404: 50
0,4 % å fonderade medel 8,500,000 kronor...	»	34,000: —
0,2 % å 3,500,000 kronor	»	7,000: —
Summa kronor		47,740: 50

Styrelsen anser alltså, att å extra stat för år 1920 bör äskas ett förslagsanslag av 47,740 kronor till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten.»

På grund av vad sålunda anförts har riksförsäkringsanstalten, som icke haft något att erinra mot de av postsparbanken verkställda beräkningarna, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 47,740 kronor att användas till ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten.

Departements-
chefen.

Då jag icke har något att erinra mot vad riksförsäkringsanstalten föreslagit, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 47,740 kronor, att användas till *ersättning åt postsparbanken för dess bestyr med uppbörd och utbetalningar m. m. för riksförsäkringsanstalten.*

5. Statens bidrag till fiskares försäkring, *oförändrat ordinarie anslag, förslagsanslag* kronor 34,000: —

Försäkringsrådet.

6. Försäkringsrådet.

Med hänsyn till av 1918 års riksdag, i samband med löneregleringen för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutat tillägg till avlöningsstaten för försäkringsrådet, torde det ordinarie anslaget för detta ämbetsverk, för närvarande 64,300 kronor, bära förhöjas med 400 kronor. Vidare erfordras en höjning av anslaget med 800 kronor för beredande, i enlighet med av chefen för finansdepartementet angivna grunder, av avlöningsförbättring åt de å staten uppförda två kvinnliga biträdena.

[77.]
Försäkrings-
rådet.
(Ordinarie
anslag.)

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det *ordinarie anslaget till försäkringsrådet*, nu 64,300 kronor, med 1,200 kronor till 65,500 kronor.

7. Upprätthållande av försäkringsrådets verksamhet.

För upprätthållande av försäkringsrådets verksamhet har riksdagen för vart och ett av åren 1918 och 1919, utöver anslaget å ordinarie stat, på extra stat anvisat ett förslagsanslag av 55,000 kronor.

I enlighet med försäkringsrådets i skrivelse den 30 augusti 1918 gjorda hemställan torde Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

[78.]
Upprätt-
hållande av
försäkrings-
rådets verk-
samhet.
(Extra anslag.)

att för *upprätthållande av försäkringsrådets verksamhet*, utöver anslaget å ordinarie stat, på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 55,000 kronor.

Socialstyrelsen.

8. Socialstyrelsen.

[79.]

Enligt beslut av 1916 års riksdag är den ordinarie staten för socialstyrelsen från och med år 1917 så lydande:

Anslag till
social-
styrelsen.
(Ordinarie
anslag.)

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts- tillägg.	Summa.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1 generaldirektör och chef	7,000	3,000	1,000	11,000	
2 fullmäktige, arvoden à 2,000 kr.	—	—	—	4,000	
1 byråchef	5,000	2,500	600	8,100	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.
4 byråchefer,	20,000	10,000	2,400	32,400	
1 sekreterare	3,600	1,800	400	5,800	
5 tjänstemän av 2:dra graden (1 sekreterare, 1 sekreterare och inspektörsassistent, 3 förste aktuarier)	18,000	9,000	2,000	29,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
1 byråingenjör (teknisk assistent)	2,200	1,500	300	4,000	
5 tjänstemän av 1:a graden (4 aktuarier, därav en tillika registrator och kassör, samt en bibliotekarie och tillika regi- strator)	11,000	7,500	1,500	20,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med än ytterligare 500 kr.
1 kvinnligt skrivbiträde av tredje graden	1,100	750	150	2,000	
3 kvinnliga skrivbiträden av tredje graden	3,300	2,250	450	6,000	
1 kvinnligt biträde av andra graden	900	550	150	1,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 200 kr. och efter 10 år med ytterligare 200 kr.
7 kvinnliga biträden av andra graden ...	6,300	3,850	1,050	11,200	
1 kvinnligt biträde av första graden	700	350	150	1,200	
11 kvinnliga biträden av första graden ...	7,700	3,850	1,650	13,200	
1 förste vaktmästare	900	450	150	1,500	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kr.
1 vaktmästare	700	350	150	1,200	Efter 5 år kan lönen höjas med 100 kr. och efter 10 år med ytterligare 100 kr.
Till amanuenser, sakkunniga, extra bi- träden, gratifikationer och vikariats- ersättningar	—	—	—	21,300	
Summa kronor	—	—	—	173,500	

Anm. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad samt bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej till honom utgå ävensom å lönen avdragas 100 kronor årligen.

I denna stat har sedermera ej skett annan ändring än att visst tilllägg till staten gjorts av 1918 års riksdag i samband med lönerreglering för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. Härtill återkommer jag i annat sammanhang.

Utöver anslaget å ordinarie stat till socialstyrelsen, för närvarande 173,500 kronor, utgår för år 1919 för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet å extra stat ett förslagsanslag, högst, 36,300 kronor. Av detta anslag beräknas 26,300 kronor till extra tjänstemän och biträden, gratifikation, sakkunniga samt vikariatsersättningar med mera samt 10,000 kronor till arvoden åt styrelsens ombud — fördelningen härutinnan är fastställd av Kungl. Maj:t.

I skrivelse den 23 oktober 1918 har socialstyrelsen avgivit förslag beträffande de anslag för styrelsens egen verksamhet, som styrelsen ansåge böra begäras av 1919 års riksdag, och behandlar jag under förevarande punkt i ett sammanhang styrelsens anslagsäskanden beträffande såväl det ordinarie som det extra anslaget.

Styrelsen framhåller därvid till en början, att styrelsen under de gångna kristidsåren låtit sig angeläget vara att iakttaga största möjliga sparsamhet vid framställandet av dylika äskanden och i överensstämmelse härmed låtit gång efter annan anstå med vissa anslagskrav, som under andra förhållanden givetvis måst framställas. Ehuru styrelsen väl insåge, att de skäl, som förut förelegat för stark återhållsamhet i fråga om anlitan av statens medel, fortfarande ägde sin giltighet, kunde styrelsen numera icke längre underlåta att hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder för tillgodoseende av de mest trängande behoven av ökade anslag.

Vidare anför styrelsen inledningsvis följande:

»Styrelsens egen organisation har allt tydligare visat sig vara för svag för att kunna behörigen motsvara de anspråk, som ställas på densamma. Arbetet har ökats icke blott till mängden utan ock med hänsyn till mångfalden av de ärenden, som förelegat till styrelsens behandling. Detta förhållande är en naturlig följd av det ökade intresse, som numera måste ägnas åt olika sociala spörsmål och som tagit sig uttryck i talrika initiativ från såväl Kungl. Maj:ts och riksdagens sida som ock från myndigheter, korporationer och enskilda. Redan ett summariskt angivande av antalet mål och ärenden, som tillhöra styrelsens behandling, torde giva en föreställning om arbetets omfattning. Under tiden 1 januari—30 september år 1918 har styrelsen sålunda haft att handlägga tillhoppa 32,661 ärenden, varav 309 kungl. brev och remisser. Under förutsättning av samma frekvens under återstående del av året skulle hela antalet ärenden komma att uppgå till minst 40,000 och därav antalet kungl. brev och remisser belöpa sig till cirka 400.

Vad särskilt den senare gruppen av ärenden angår, bör märkas, att en stor del av dem avse utredningar av större omfattning och berörande vitt skilda om-

[79.]

råden av social verksamhet. I endast mindre mån har det ökade arbetet föranletts av kristidsförhållandena, då därmed direkt sammanhängande sociala spörsmål i allmänhet överlämnats till behandling av vederbörande kristidskommissioner. Det kan emellertid förutses, att vid kommissionernas upphörande en ytterligare stark ökning av socialstyrelsens uppgifter kommer att inträda med hänsyn till de mångskiftande spörsmål, som under kristiden och närmast i anledning av densamma uppkommit, men vilka även vid dennas avveckling och därefter lära kräva uppmärksamhet från det allmännas sida. Då det, såsom förut berörts, tyvärr icke varit styrelsen möjligt att under de senaste åren på vederbörligt sätt motsvara de anspråk, som direkt ställts på dess arbete, har styrelsen tydligen ej heller själv kunnat taga initiativ i de många frågor, som påkallat sådant. Därest styrelsen i fortsättningen skall kunna behörigen ej mindre tillhandagå Kungl. Maj:t i det intensivare sociala reformarbete, som lär vara att förvänta, än även tillmötesgå myndigheters, korporationers och enskildas ökade krav på medverkan på det sociala området, är det sålunda oundgängligt att åtminstone i avseende å de områden av styrelsens verksamhet, som omfatta de mest aktuella spörsmålen, förstärka styrelsens organisation.»

Ny juridisk-administrativ byrå.

Lagbyråchefsbe-
fattningens för-
ändring till
en vanlig
byråchefs-
tjänst samt
en ny sekre-
terare.
Social-
styrelsen.

Styrelsen har till en början till behandling upptagit frågan om förändring i viss riktning av byråchefsbefattningen för lagärenden hos styrelsen. Styrelsen anför därutinnan:

»Vid socialstyrelsens inrättande ville man genom anställandet av en ledamot för lagärenden bereda styrelsen tillgång till en kompetent kraft, företrädesvis avsedd att i samarbete med den mera fackligt sakkunniga personalen handlägga större lagstiftningsärenden inom det sociala området. Denne befattningshavare skulle därjämte tillhandagå styrelsens byråer vid behandlingen å dessa av mera svårbedömda författnings- och juridiska frågor. Såsom erinrats i det den 27 februari 1917 avgivna betänkande angående statsdepartementens verksamhetsområden och arbetsformer med mera, har emellertid syftet med denna ledamots anställande icke kunnat alldeles fullföljas. Orsakerna härtill hava varit huvudsakligen tvenne. Å ena sidan blev den förste innehavaren av ifrågavarande befattning genom olika offentliga uppdrag — förordnanden att dels föredraga vissa ärenden i lagberedningen och högsta domstolen, dels tjänstgöra såsom expeditionschef och statssekreterare — i betydande grad hindrad att utöva sin befattning. Jämväl med avseende å hans ställföreträdare och efterträdare gäller i viss mån detsamma, då denne under kristiden tagits i anspråk för kommitté- och kommissionsarbeten. Å andra sidan hava smärre författningsarbeten och juridiska spörsmål visat sig kräva lagledamotens medverkan i högre grad än vad ursprungligen beräknades. Särskilt har detta varit förhållandet med avseende å 2:dra byråns arbetsområde, där lagtillämpningsfrågor i talrika fall erbjuda juridiska svårigheter och framför allt arbetarskyddslagstiftningens fortgående fördjupning och närmare utformning genom särskilda skyddsföreskrifter för speciella yrken ställt anspråk på juridisk kompetens.

Det bör i detta sammanhang erinras, att Kungl. Maj:t i anledning av gemensam framställning från socialstyrelsen och kommerskollegium den 10 maj 1918 förordnat, att tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd den 29 juni 1912 och med stöd av densamma meddelade föreskrifter skall, i vad angår skydd mot olycksfall genom inverkan av elektrisk ström vid ej mindre samtliga elektriska

anläggningar, till vilkas utförande och nyttjande Kungl. Maj:t meddelat tillstånd, jämte till anläggningarna hörande kraft-, omformar- och transformatorstationer samt ledningar än även, där så finnes påkallat, andra elektriska anläggningar, som kunna anses innebära fara för olycksfall genom elektrisk ström, utövas av inspektörerna över elektriska anläggningar för belysning eller arbetsöverföring i egenskap av specialinspektörer inom yrkesinspektionen. På styrelsens förslag har vidare Kungl. Maj:t i proposition (nr 353) förelagt 1918 års riksdag förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av här- bärge åt arbetarna med mera. Därest detta lagförslag, vars behandling icke av nämnda riksdag medhålls, förelägges instundande riksdag och av denna antages, skulle arbetarskyddslagstiftningens tillämpning utsträckas till att omfatta jämväl skogsarbetares med fleras bostadsförhållanden samt en utökning av yrkesinspek- tionens befattningshavare med särskild hänsyn till skogsarbete med mera vidtagas. I enlighet med förslag från styrelsens sida har slutligen Kungl. Maj:t den 26 september 1918 förordnat, att vissa befattningshavare hos järnvägsstyrelsen skola beträffande statens järnvägar i egenskap av specialinspektörer inom yrkesinspek- tionen utöva den tillsyn, som enligt arbetarskyddslagstiftningen tillkommer dennas befattningshavare, varjämte enahanda uppdrag i vad angår beskaflenheten av de enskilda järnvägarnas rullande materiel samtidigt meddelats maskininspektören å väg- och vattenbyggnadsstyrelsens järnvägsbyrå. Den betydande utökning av yrkesinspektionen med nya specialinspektörskårer, som sålunda genomförts eller är förestående, kommer otvivelaktigt att ytterligare stegra anspråken på styrelsens verksamhet på detta område. Även om i lithörande spörsmål de juridiska och formella momenten i regel komma att närmast påvila sekreteraren å arbetarskydds- byrån, torde dock medverkan av en juridiskt utbildad ledamot ofta här komma att erfordras ej blott för samråd och kontroll utan även för utarbetande av för- fattningsförslag.

Ingen tvekan lär heller kunna råda därom, att arbetarskyddslagstiftningen även i fortsättningen kommer att undergå en utveckling, som ställer ökade krav på centralledningen. Jämväl i öfrigt vidgas socialstyrelsens befattning med upp- gifter, för vilkas fyllande författningsskinnedom och juridisk kompetens måste finnas att tillgå.

Bibehållandet hos styrelsen av en å dessa områden sakkunnig arbetskraft i ledamots ställning synes vara angeläget jämväl med hänsyn till möjligheten av lämplig rekrytering å dess övriga ledamotsbefattningar. Vid dessas besättande bör nämligen givetvis huvudvikten läggas på insikt i de sociala ärenden, som till- höra respektive byråer. Därest de juridiska moment, som på flertalet sociala områden kräva beaktande, kunna tillgodoses genom en särskild, i sådant avseende kompetent ledamot, blir det även i fortsättningen möjligt att besätta andra ledande poster inom styrelsen företrädesvis ur synpunkten av social sakkunskap.

Den fortgående ökningen av ifrågavarande ledamots arbete med löpande författningsärenden kommer emellertid sannolikt icke att lämna honom mycken tid övrig till större fristående lagstiftningsarbeten. Detta förhållande har med- verkat till statsmakternas beslut om anställandet inom civildepartementet av en byråchef för lagärenden med uppgift närmast att handhava departementets lag- stiftningsuppgifter på det sociala området samt att i öfrigt förestå och leda departementets författningsarbete, i vad detta ej medhinnas av statssekreteraren. Sedan från början av år 1918 departementets för lagstiftning och dylika göromål avsedda arbetskrafter utökats med en statssekreterare och en lagbyråchef, synes

[79.] tidpunkten vara inne för vidtagande av den förändring med avseende å lagbyråchefsbefattningen hos socialstyrelsen, som påkallas av de i viss mån ändrade förhållandena.

Denna förändring bör emellertid, enligt vad styrelsen redan antytt, icke innebära, att befattningens juridiska karaktär helt borttages utan endast att densamma begränsas till att tillgodose allenast styrelsens eget stegrade behov av tillgång till författningskunskap och författningsteknik. I samband därmed öppnar sig möjlighet att tillgodose ett önskemål, som länge gjort sig gällande, nämligen att i någon mån lätta arbetsbördan på styrelsens första byrå. Å denna byrå handläggas för närvarande ärenden rörande arbetsmarknaden, såsom arbetsmarknadens läge, arbetsförmedling, arbetslön, arbetslöshet och utländsk arbetskrafts användande inom landet; rörande förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, såsom arbetsavtal, kollektivavtal, arbetstvister samt medling och skiljedom i arbetstvister ävensom ärenden rörande vissa andra frågor av väsentligen social innebörd, såsom nykterhetsverksamhet och alkoholistvård, föreningsväsen, bostadsväsen, utvandring och tillsyn å utvandragerter med mera. Dessa ärenden taga naturligt nog alltmera vidgad omfattning. Härtill kommer, att å denna byrå i regel behandlas ett stort antal spörsmål, som, ehuru till övervägande del fallande inom andra ämbetsmyndigheters verksamhetsområden, likväl på grund av framträdande sociala moment anses kräva belysning även ur synpunkten av de intressen, socialstyrelsen har att bevaka. Bland sådana mera betydelsefulla ärenden, vilka under de senaste åren behandlats å första byrån, må här nämnas egnahemsfrågan, åtgärder i anledning av reglementeringens avskaffande, statsanslag till skyddshem och dylika, barnavårdens ordnande, manskapsrekryteringen inom armén, rättshjälpsanstalters organiserande, äktenskapsbildningens främjande och så vidare.

Endast under de trenne första kvartalen år 1918 fick första byrån sålunda till behandling mottaga tillhoppa 3,105 ärenden, av vilka 163 voro kungl. brev eller remisser. Härtill komma emellertid 493 styrelsen själv berörande ekonomiska och personalärenden, vadan sålunda byråns hela antal ärenden under den angivna tiden utgjorde 3,598.

För att byrån skall kunna vid sidan av sina talrika regelbundna uppgifter ägna nödig uppmärksamhet åt de många olikartade, mera tillfälligt förekommande spörsmål, vilkas behandling i regel kräver utredningar rörande utländska strävanden och erfarenheter, är det uppenbarligen angeläget, att densamma befrias från någon avsevärdare grupp av ärenden. Berörda ändamål torde lämpligen kunna vinnas på det sätt, att från byråns handläggning avskiljas de enligt gällande arbetsfördelning till denna byrå nu hörande ärenden rörande styrelsens organisation, ekonomi och personal. Hithörande frågor, vilka inom andra ämbetsverk med särskild administrativ byrå pläga tillhöra denna, sammanhänga uppenbarligen vida närmare med en dylik byrås allmänna uppgifter än med de till första byrån nu i övrigt hörande. De kräva ock för sitt handhavande kännedom om den mängd av författningar och föreskrifter, som under årens lopp utfärdats för åstadkommande av såvitt möjligt enhetlig reglering av olika myndigheters organisation och förvaltning. Den utbildning, som den juridiskt administrative byråchefen skulle besitta, lärer också göra denna befattningshavare företrädesvis skickad att handlägga dylika spörsmål. Såsom nyss anförts, uppgick under tiden 1 januari—30 september år 1918 antalet hithörande ärenden till 493, varav 109 personal- och 384 ekonomiska ärenden. Härtill kommer, att medverkan från byråns sida påkallats i ett stort antal på andra byråers föredragning ankommande frågor, där

[79.]

de organisativa synpunkterna ingått såsom mindre väsentliga moment i förhållande till ärendets huvudsakliga innebörd. Särskilt är detta förhållandet beträffande den fjärde (statistiska) byråns förberedande och planläggande av tillfälliga statistiska utredningar, för vilka särskilda anslag och arbetskrafter i regel erfordras. Vad närmast angår de ekonomiska frågorna, äro dessa av stor betydelse på grund av styrelsens många kostnadskrävande utredningsuppdrag, dess befattning med fördelningen av stora statsanslag samt dess omfattande publikationsverksamhet. I fråga om tryckningen av olika publikationer, cirkulär, formulär och blanketter för styrelsens och dess lokala organs behov kräves sålunda mycken omtanke för att genom infordrandet av anbud, genom förenklingar i utstyrsel och materialier med mera hålla kostnaderna så låga som möjligt. Det är givetvis önskvärt, att dessa synpunkter koncentreras på ett håll inom styrelsen, även om den direkta befattningen med ärendena måste tillhöra vederbörande fackbyråer.

Genom fränskiljandet av dessa ärenden från den första byrån skulle denna beredas en högst behövlig lättnad, utan vilken dess arbetskrafter skulle komma i trängande behov av förstärkning. Å andra sidan torde otvivelaktigt genom nu berörda överflyttning den *juridisk-administrativa byråns* uppgifter bliva så omfattande, att densamma måste utrustas med mera personal än endast byråchefen. Det kunde ock med fog betecknas såsom mindre lämpligt att betunga denna ledamot med mängden av organisations-, personal- och ekonomiska ärenden, vilka ehuru i och för sig viktiga dock i allmänhet kunna under byråchefens ledning om- besörjas av tjänstemän i lägre ställning. För denne byråchef är också angeläget att äga biträde av en kvalificerad arbetskraft vid utredningsarbeten i de mera omfattande författningsfrågor, som skulle tillhöra honom. Det har även under de hittills gångna åren visat sig synnerligen olämpligt, att lagbyråchefen icke haft tillgång till sådant biträde utan nödgats anlita tillfällig medverkan från styrelsens tjänstemän å andra byråer, i den ringa mån de kunnat disponeras för sådant ändamål. Att lagbyråchefen icke kunnat i önskvärd grad ägna sig åt de många större uppgifter, som väntat på lösning, är ej heller i oväsentlig mån att tillskriva det förhållande, att han, vid sidan av sin tidskrävande konsulterande verksamhet å byråerna, nödgats personligen utföra även förberedande arbeten, särskilt i den mån dessa krävt juridisk kompetens. Denna påtagliga brist skulle nu fyllas genom att en *sekreterare* ställdes till hans förfogande. Därmed skulle ock den inom styrelsen alltför sparsamt företrädde juridiska sakkunskapen bliva bättre tillgodosedd och den hittills synnerligen svåra rekryteringen av personer med sådana kvalifikationer underlättas. För vinnande av de syften, som man önskar ernå genom lagbyråchefsbefattningens uppgående i en juridisk-administrativ byrå, är det sålunda enligt styrelsens uppfattning nödvändigt, att å denna byrå jämväl såsom sekreterare anställes en tjänsteman i andra lönegraden med de kvalifikationer, som berättiga till inträde i rättegångsverken.»

I sitt betänkande den 15 februari 1917 rörande reglering av löne- förhållanden m. m. vid statsdepartementen uttalade sig löneredgeringskommittén, i samband med att kommittén förordade uppförande å civildepartementets stat av en byråchef för lagärenden, för önskvärdheten av en utredning, huruvida lagbyråchefsbefattningen i socialstyrelsen framdeles skulle kunna förändras till en vanlig byråchefsbefattning eller eljest givas en förändrad ställning. I enlighet härmed aumodade jag

Departements-
chefen.

[79.] genom skrivelse den 30 september 1918 socialstyrelsen att inkomma med förslag i nyss angivna syfte.

Att vid socialstyrelsens tillkomst en särskild byråchefsbefattning för lagärenden i styrelsen inrättades var huvudsakligen beroende därpå, att man ville tillgodose behovet av en kvalificerad kraft, som odelat kunde ägna sig åt de större lagstiftningsuppgifter, vilka låge inom styrelsens verksamhetsområde. Erfarenheten har emellertid visat, att denna byråchefsbefattning ej kunnat i större utsträckning utnyttjas för sålunda avsedda ändamål. Frånsett att befattningen, enligt vad styrelsen antytt, måste tidvis uppehållas på förordnande, har den mängd mindre lagstiftningsfrågor och löpande ärenden av juridisk natur, som förekomma i styrelsen, efter hand visat sig allt mera medföra svårigheter för ifrågavarande befattningshavare, vilken varit den ende ledamoten i styrelsen med juridisk utbildning, att kunna i avsevärd mån ägna sig åt sådana större lagstiftningsuppgifter. Härmed har i själva verket befattningens ursprungligen tilltänkta karaktär förändrats.

Efter tillkomsten av lagbyråchefsbefattningen i civildepartementet synas skäl tala för att tilldela ifrågavarande befattningshavare en ändrad ställning. En viktig del av förstnämnde byråchefs uppgifter är nämligen just att biträda med uppgörande av viktigare lagförslag å det sociala området, och så skulle än mera bliva förhållandet, därest befattningen, i samband med inrättande av ett departement för huvudsakligen sociala ärenden, kommer att överflyttas till detta departement. Om än sålunda behovet minskats av en byråchefsbefattning i styrelsen med de särskilda uppgifter, som ursprungligen avsetts, synes det, på sätt styrelsen frambållit, vara erforderligt, att styrelsen fortfarande äger tillgång till en ledamot med juridisk utbildning för handläggning av smärre författningsförslag och juridiska spørsmål å styrelsens byråer i allmänhet. Styrelsens förslag om lagbyråchefens ersättande med en juridisk-administrativ byråchef vill jag därför förorda. Då byråchefen för lagärenden är i styrelsens stat upptagen som vanlig byråchef, påkallas i följd härav ej någon förändring i denna stat.

Med en omläggning i antydd riktning av lagbyråchefens ställning lär emellertid följa, att till den nya byråchefens förfogande bör ställas särskilt kansli. Med lagbyråchefens ursprungligen tilltänkta ställning ansågos nämligen några underlydande tjänstemän ej behöva tilldelas honom. Annat blir förhållandet, om han kommer att tjänstgöra inom styrelsen huvudsakligen med det löpande arbetet. Styrelsens förslag att till den juridisk-administrativa byrån förlägga en sekreterare med juridisk utbildning vill jag därför förorda. På sätt styrelsen tänkt sig,

torde därvid till den nya byrån lämpligen kunna överflyttas ärenden rörande styrelsens organisation, personal och ekonomi, varmed en välbehövlig lättnad skulle beredas första byrån, där dessa ärenden för närvarande handläggas.

[79.]

Styrelsen framhåller, att av den juridisk-administrativa byråns allmänna ställning och uppgifter bleve en naturlig följd, att till densamma närmast anknötes de tjänstemän, som handhade kassörs-, biblioteks-, arkiv- och registratorsgöromålen, dessa sistnämnda dock endast i den mån de vore för ämbetsverket gemensamma och sålunda icke tillhörde de å byråerna placerade kvinnliga registratorerna.

Omorgani-
sation av
biblioteka-
rie-, regi-
strators-
och kassörs-
befatt-
ningarna.

Med avseende å organisationen av dessa befattningar har styrelsen anfört följande:

Social-
styrelsen.

»Alltifrån sin tillkomst har socialstyrelsen fått åtnöja sig med en för styrelsen i dess helhet gemensam *bibliotekarie* (och arkivarie) samt *registrator*, varjämte det ålegat aktuarien å tredje byrån att tillika tjänstgöra som *kassör* för styrelsen i dess helhet. Dessa anordningar visade sig redan från början otillfredsställande, och har behovet av en ändring härutinnan år för år gjort sig allt mera gällande. Styrelsen anser sig därför nu icke längre kunna uppskjuta sitt äskande om förstärkning av arbetskrafterna för ifrågavarande göromål.

Med avseende å bibliotekarie- (och arkivarie-) tjänsten vill styrelsen först erinra om, vad de särskilda sakkunniga i sitt i februari 1912 avgivna förslag till socialstyrelsens inrättande härom anförde. Å sidan 59 i bemälda förslag hava de sakkunniga yttrat följande:

'Det värdefulla sociala bibliotek och arkiv — bestående av in- och utländsk social litteratur, kollektivavtal, föreningsstadgar, mötesförhandlingar och dylikt samt socialstatistiska primäruppgifter av skilda slag — vilket under de senare åren samlats och ordnats (ehuru endast till en del) inom kommerskollegium och nu med de sociala ärendena bör överflyttas till socialstyrelsen, har redan för ett par år sedan hunnit till den omfattning och börjat komma till så stor användning, att en särskild bibliotekarie och arkivarie visat sig behövlig. Tillgodoseendet av detta alltjämt växande behov har dock hittills fått stå tillbaka för annan förstärkning av arbetskrafterna, som prövats mera trängande. För att socialstyrelsens bibliotek och arkiv skall kunna hållas vid makt och ytterligare utvecklas ävensom bliva fullt tillgängligt för studieändamål och upplysningsverksamhet — önskvärdheten härav torde bäst framgå av den ständigt ökade frekvensen även från allmänhetens sida — är inrättandet av nyssnämnda befattning synnerligen behöfligt. Bibliotekarien bör därför icke allenast utföra vanliga biblioteksgöromål, utan honom bör därjämte åligga att, till tjänst för såväl styrelsens olika tjänstemän som studiebesökande, omsorgsfullt och systematiskt registrera nyutkommen litteratur, tidskriftsuppsatser och dylikt uti olika sociala frågor. Med bibliotekariebefattning böra ock vara förenade registratorsgöromålen för styrelsen i dess helhet. I den mån bibliotekariens tid sådant medgiver, bör han även biträda vid andra ordinarie eller extra påkommande arbeten (sammanförandet av vissa data, nykterhetsstatistik och så vidare för Sociala Meddelanden).'

[79.]

Under de år, som förflutit, sedan socialstyrelsen började sin verksamhet, hava styrelsens bibliotek och arkiv högst väsentligt utvidgats. Härtill hava dels medverkat de nya uppgifter, styrelsen fått sig ålagda, dels den starka utvecklingen av det sociala reformarbetet i allmänhet. Anspråken på bibliotekarien hava såväl på grund härav som även med hänsyn till den stegrade sociala upplysningsverksamheten blivit för varje år allt större. Att under sådana förhållanden med bibliotekarietjänsten förena registratorsgöromålen har visat sig ogörligt, helst som jämväl sistnämnda göromål, vilka i sig innefattat ej blott registrering av skrivelser från Kungl. Maj:t och myndigheter utan även förandet av pensionsliggare och personalförteckningar, besvarandet av vissa skrivelser, mottagandet av muntliga och skriftliga förfrågningar från allmänheten med mera, under årens lopp likaledes tillväxt. Då registratorsgöromålen på grund av sin löpande natur måst i första hand ombesörjas, har styrelsen fått anlita mera tillfällig hjälp för att nödtorftigt kunna upprätthålla biblioteksvården och den sociala upplysningsverksamheten. Vad arkivet beträffar, har hittills föga kunnat åtgöras för dess ordnande. Den hjälp, som bibliotekarien ursprungligen tänkts skola lämna vid redigeringen av Sociala Meddelanden och så vidare, har givetvis ej heller i någon nämnvärd omfattning kunnat effektueras.

Därest socialstyrelsen skall kunna hava avsedd nytta av sitt bibliotek ävensom kunna utöva erforderlig upplysningsverksamhet i sociala frågor, kräves därför oundgängligen en särskild tjänsteman, som uteslutande kan ägna sig åt denna uppgift. Därjämte behöver styrelsen givetvis även en särskild registrator, som emellertid samtidigt torde kunna ombesörja jämväl kassörsgöromålen.

Det har nämligen visat sig vara förenat med avsevärda olägenheter, att kassörsgöromålen skola omhändervhas av aktuarien å tredje byrån. Dessa göromål, som för övrigt tillväxt under årens lopp i mån av styrelsens vidgade verksamhet, hava befunnits göra allt för stort intrång på och i hög grad splittra aktuariens egentliga arbete, så att byrån icke tillnärmelsevis haft den nytta av ifrågavarande befattning, som ursprungligen avsetts. Kassörsgöromålen äro dessutom till sin beskaffenhet mindre förenliga med aktuariens övriga arbeten, var-
emot de lämpligen låta sig sammanföra med registratorns verksamhet.

Den enda effektiva och på samma gång minst kostsamma anordningen för avhjälpande av ovanberörda missförhållanden synes därför vara, att registrators- och kassörsgöromålen fränkiljas bibliotekarie- och arkivarietjänsten, respektive aktuarietjänsten å tredje byrån samt överlämnas åt en särskild registrator och kassör, det vill säga, att en ny tjänst av första graden upprättas inom styrelsen.

Då bibliotekariebefattningen onekligen ställer stora fordringar på innehavarens teoretiska kunskaper och särskilt på hans insikter i sociala frågor, vore det säkerligen riktigast att göra denna befattning till en andra grads tjänst. Det kommer nog eljest i längden att visa sig mycket svårt att få densamma besatt med kompetent person. Styrelsen vill dock icke nu göra något anspråk gällande i berörda hänseende dels av sparsamhetsskäl, dels med hänsyn till lämpligheten att avvakta verkningarna av registratorsgöromålens fränkiljande från bibliotekariebefattningen.»

Departements-
chefen.

Med hänsyn till de väsentliga utvidgningar, som ägt rum av styrelsens bibliotek och arkiv, och för att dessa skola komma till sin fulla nytta, finner jag mig kunna biträda förslaget, att från den nuvarande

bibliotekarie- och registratorsbefattningen avlyftas registratorsgöromålen och att denna befattning sålunda uteslutande avses för vården av biblioteket och arkivet och i samband därmed stående social upplysningsverksamhet.

Likaledes vill det förefalla ändamålsenligt att sammanföra registratorsgöromålen med de kassörsgöromål, som nu åligga aktuarien å tredje byrån. Tillkomsten av den juridisk-administrativa byrån synes emellertid möjliggöra annan anordning för dessa göromåls betridande än inrättandet, såsom socialstyrelsen föreslagit, av en manlig befattning av första lönegraden. Vissa av aktuarien å tredje byrån hittills omhänderhavda bestyr med bevakandet av hos styrelsen förvarade värdehandlingar m. m. lära sålunda lämpligen kunna övertagas av sekreteraren å den juridisk-administrativa byrån. Därest åt denne vidare överlämnas en del mera krävande personal- och ekonomiska ärenden, torde de löpande kassörs- och registratorsgöromålen kunna åtminstone tillsvidare anförtros åt ett kvinnligt biträde av tredje lönegraden.

Vid bifall till detta förslag synes med hänsyn till beskaffenheten och omfattningen av de göromål, som skulle tillkomma nämnda kvinnliga biträde, billigt, att biträdet ifråga, i likhet med motsvarande befattningshavare i riks försäkringsanstalten och pensionsstyrelsen, tillerkännes särskild ersättning för felräkningspenningar med 300 kronor; och torde denna ersättning böra uppföras å den ordinarie staten.

Det torde böra här påpekas, att kassagöromålens skiljande från tredje (sjukkasse-) byrån skulle för denna medföra en välbehövlig lättnad. För närvarande är den där anställda aktuarien till väsentlig del, vid månadsskiftena helt, upptagen av de honom jämväl åliggande kassagöromålen, vid vilka därjämte byråns kvinnliga personal lämnar biträde. Härav hava, enligt vad styrelsen meddelar, förorsakats allvarliga svårigheter för sjukkasseärendenas snabba behandling.

Styrelsen har vidare hemställt om uppförande av vissa kvinnliga biträdesbefattningar för den juridisk-administrativa byrån; och yttrar styrelsen härom:

»Lagbyråchefen har hittills för sina löpande expeditionsgöromål — registrering, diarieföring, maskinskrivning, korrekturläsning med mera — anlitat det för första och andra byråerna gemensamma kansliet, till vilket höra en kvinnlig bokhållare (tredje graden), fyra kvinnliga kontorsskrivare (två av andra och två av första graden) samt ett kvinnligt extra biträde. Denna förening av de båda byråernas kanslier, som delvis varit betingad av lokalförhållanden, lär med den förändring av dessa, som redan förut visat sig påkallad och med tillkomsten av den juridisk-administrativa byrån blir nödvändig, icke längre kunna vidhållas,

Kvinnliga befattningshavare å den juridisk-administrativa byråns Socialstyrelsen.

[79.] utan måste en uppdelning här vidtagas. Den arbetsbörda, som vilat på bokhållaren i hennes dubbla egenskap av byråernas registrator samt närmaste arbetsledare för deras kvinnliga personal, har blivit allt för stor, om ock förmansskapet delvis kunnat överflyttas på de båda kontorsskrivarna av andra graden. Härtill kommer slutligen, att den redan i det föregående antydda utvecklingen av arbetet på andra (arbetarskydds-) byrån növärdiggör en förstärkning även av dennas kanslipersonal.

Den nya juridisk-administrativa byråns behov i detta avseende lär icke bli så stort i fråga om antalet kvinnliga befattningshavare. Byråchefens och sekreterarens huvudsakliga arbete medför sålunda icke expeditionsgöromål i större omfattning. Beträffande mängden av göromål å kassakontoret och biblioteket torde följande summariska siffror giva en ungefärlig föreställning. I medeltal per år under de senaste åren har å *biblioteket* antalet in- och utgående skrivelser uppgått till 200 å 250, hava 100 å 200 bokinbindningar ombesörjts, 25 å 30 böcker inköpts, cirka 150 publikationer erhållits genom byte eller gåva samt cirka 230 tidskrifter i omkring 2,000 häften ingått, de allra flesta genom utbyte eller såsom gåva. Härtill komma omkring 1,000 boklån, oberäknat talrika kortvariga sådana inom verket. Å *kassakontoret* inbetalades under år 1917 454 räkningar samt verkställdes 1,282 utbetalningar av statsbidrag till sjukkassor samt 57 till arbetsförmedlings- och alkoholistanstalter; summan av utbetalade medel utgjorde 2,407,090 kronor 20 öre, fördelade på 30 olika anslag eller förskott.

Hittills har kassören i samband med sin aktuarietjänstgöring å tredje (sjukkasse-) byrån haft att tillgå biträde av bokhållaren samt övriga kvinnliga befattningshavare å denna byrå. Den betydande kassarörelsen och den omfattande löneutbetalningen — till styrelsens tjänstemän, till yrkesinspektionens befattningshavare, till styrelsens ombud i orterna — påkalla vid månadsskiftena ett mycket forcerat arbete, vartill vidare kommer det närmaste ansvaret för hyresbetalningar med mera för de åt yrkesinspektionen förhyrda lägenheter i olika orter, för vårdandet av deponerade värdehandlingar från alkoholistanstalter och utvandrageranter samt bevakandet av sålunda deponerade obligationers utlötningar och ränteutbetalningar. Samtliga dessa arbeten jämte därtill hörande bokföring göra det nödvändigt, att närmast till kassörens förfogande ställs ett biträde, som med hänsyn till de särskilda kraven på mångsidig användbarhet, ömdöme och precision bör erhålla bokhållares ställning. Denna skulle samtidigt vara byråchefens och sekreterarens närmaste biträde samt öva förmanskap över den för vanligt skrivarbete och expedition därutöver behövlige personalen, vilken här torde kunna begränsas till ett ordinarie skrivbiträde av första lönegraden samt ett extra biträde.

Å *biblioteket* (och arkivet) är för närvarande anställd en kontorsskrivare av andra lönegraden. Denna har och bör i fortsättningen allt mera självständigt utföra vissa biblioteks- och arkivgöromål, för att bibliotekarien skall, utom sin egentliga tjänst, medhinna att såsom önskvärt är medarbeta i 'Sociala Meddelanden', samt tillhandagå styrelsens byråer med utredningar och sammanställningar ur särskilt den utländska tidskriftslitteraturen. Hennes arbete, som bland annat kräver god språkkunskap, måste anses i så hög grad kvalificerat, att hon bör tillerkännas tredje grads tjänsteställning. Det är enligt styrelsens uppfattning förmånligare att på denna plats hava ett skickligt kvinnligt biträde, som man har utsikter att få behålla, än en manlig amanuens, vilken endast kommer att kvarstå en kortare tid.»

[79.]

Departements-
chefen.

Styrelsens förslag innebär, att å stat skulle uppföras två kvinnliga biträdesbefattningar av tredje lönegraden, avsedda den ena för registratör-kassören och den andra för bibliotekarien. Det sistnämnda biträdet skulle ersätta det för närvarande å biblioteket anställda biträdet av andra lönegraden. Härjämte skulle erfordras ett biträde av första lönegraden samt ett extra biträde.

Hos styrelsen finnas för närvarande anställda 4 kvinnliga biträden av tredje lönegraden, därav ett gemensamt för första och andra byrån, ett för tredje samt två för fjärde byrån. Härtill skulle komma det biträde av tredje lönegraden, som enligt mitt förslag skulle omhändervä de löpande registrators- och kassörsgöromålen.

Att varsamhet bör iakttagas vid inrättandet av den tredje graden av kvinnliga biträdesbefattningar, anser jag uppenbart och har också av riksdagen understrukits. Med hänsyn emellertid till de särskilda kvalifikationer, framför allt ingående språkkunskap, som erfordras för biträdet hos bibliotekarien, synas fullgoda skäl föreligga för att det hos bibliotekarien nu anställda kvinnliga biträdet av andra lönegraden utbytes mot ett biträde av tredje lönegraden. Det måste, såsom styrelsen påpekat, vara förmånligare för verket att på nämnda plats hava ett skickligt kvinnligt biträde, som man har utsikter att få behålla, än en manlig amanuens, vilken endast en kortare tid kan påräknas kvarstå.

Vid bifall till mitt förslag att som registrator och kassör anställa kvinnlig befattningshavare av tredje lönegraden torde vidare som biträde å registratorskontoret böra uppföras ett kvinnligt biträde av andra lönegraden.

Mot styrelsens förslag om uppförande å stat av ytterligare ett biträde av första lönegraden har jag ej något att erinra.

Utöver registratör (kassören) skulle sålunda å ordinarie stat för juridisk-administrativa byrån uppföras ett kvinnligt biträde av tredje, ett av andra och ett av första lönegraden, under det att en biträdesbefattning av andra graden skulle indragas, vadan såsom nya skulle tillkomma en biträdesbefattning av tredje och en av första graden.

I skrivelse den 15 april 1918 hemställde socialstyrelsen om vidtagande av åtgärder för anställande snarast möjligt å styrelsens andra byrå av en förste byråingenjör.

Styrelsen anförde härutinnan till en början följande:

»Vid socialstyrelsens inrättande uppdrogs närmast åt dess andra byrå att handlägga ärenden angående arbetarskydd samt att utöva ledningen av yrkesinspektionens verksamhet. Med hänsyn till hithörande ärendens beskaffenhet ansågs erforderligt att utrusta byrån med såväl industriell och teknisk som admini-

Förstärkning
av andra by-
råns arbets-
krafter.

En förste
byråingen-
jör.

Socialstyrel-
sen den 15/4
1918.

[79.]

strativ och juridisk sakkunskap. Det förutsattes sålunda, att byråchefen i regel skulle besitta teknisk utbildning och industriell erfarenhet samt att sekreteraren skulle äga juridisk kompetens och vana vid förvaltningsgöromål. För mindre krävande tekniska arbeten, utförande av ritningar till arbetarskyddsanordningar med mera inrättades vidare en byråingenjörstjänst, varjämte en amanuens- och några biträdesbefattningar tillfördes byrån.

Sedan byrån från och med år 1915 fått mottaga handläggningen av styrelsen tillhörande med arbetarskyddet sammanhängande ärenden rörande sjöfolkets förhållanden, har byråns personal utökats med på detta område sakkunnig personal jämte ytterligare ett kvinnligt biträde.

Den personalbesättning, som byrån i enlighet med de bestämda förutsättningarna från början erhöll, visade sig vara i huvudsak väl avvägd. Emellertid kunde redan då förmärkas, att byråchefens tid så mycket behövde tagas i anspråk för den allmänna ledningen, för överläggningar med sakkunniga samt representanter för intresserade korporationer, för inspektionsresor till yrkesinspektionsdistrikten och industriella anläggningar och så vidare, att han icke i större utsträckning kunde personligen deltaga i de mera krävande tekniska utredningar och arbeten, som påfordrades av den industriella teknikens utveckling samt för tagande av initiativ till speciella skyddsföreskrifter och dylikt. Den hjälp, som härvid påräknats från byråingenjören, kunde ej heller i tillräckligt mått erhållas. Dennes arbetstid blev nämligen fullt upptagen av vissa på honom närmast ankommande löpande göromål, såsom kontroll och sammanfattning av yrkesinspektörers och bergmästares månadsrapporter samt av dem insända redogörelser för svårare olycksfall, klassificering och provning ur teknisk synpunkt av olycksfallsanmälningar, tillsyn över yrkesregistrens förande, anskaffande, distribution och kontroll över yrkesinspektionens expeditionsmateriel, utförande av ritningar å skyddsanordningar, bearbetning och sammanfattning av yrkesinspektörers och bergmästares årsberättelser med mera. Dessa arbeten togo sådan omfattning, att de i regel krävt biträde av amanuensen å byrån, för vilken befattning därför i regel varit nödvändigt anlita person med någon teknisk utbildning.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att å byrån icke kunnat i tillbörlig mån medhinnas de mera krävande tekniska förarbeten, som erfordras för arbetarskyddslagstiftningens avsedda fullständiggande med specialföreskrifter och anvisningar för särskilda yrkesområden. Bland sådana planerade men av nyss antydda skäl ej fullbordade författningsarbeten må här nämnas:

förslag till kungörelse rörande förbud för minderårigas sysselsättande i vissa farliga arbeten,

anvisningar rörande transport- och lyftanordningars beskaffenhet, utrustning, besiktning och provning,

anvisningar rörande skydd vid byggnadsarbeten,

anvisningar rörande vissa farliga yrken, inom vilka arbetstiden bör skäligen begränsas, och så vidare.

Jämväl i avseende å byråns förmåga att fullgöra andra göromål av mera krävande teknisk beskaffenhet har de här för avsedda arbetskrafternas otillräcklighet lagt hinder i vägen och förorsakat olämpligt dröjsmål.

Då den ordinarie sekreteraren under längre tid varit av Kungl. Maj:t förordnad såsom lagbyråchef hos styrelsen, har denna befattning under tiden uppehållits på förordnande av olika personer. På grund av svårigheter att erhålla lämpliga vikarier med juridisk och administrativ utbildning har i regel yrkes-

inspektörsassistent anlitats för ändamålet. Om också därmed förstärkning vunnits i fråga om byråns utrustning med teknisk sakkunskap, har vikarien dock måst till alldeles övervägande del ägna sin tid åt löpande sekreterargöromål för kommunikation med yrkesinspektionens befattningshavare, ekonomiska och personärenden rörande yrkesinspektionen, uppsättning av protokoll samt av koncept till smärre utlåtanden, skriftväxling med industriföretag och dylikt. I viktigare administrativa samt rent juridiska ärenden har medverkan lämnats av den ordinarie sekreteraren, vilket inneburit en viss lättnad för den tillförordnade, som till följd härav kunnat i viss mån biträda byråchefen med tekniska utredningar. Icke desto mindre har, såsom redan angivits, särskilt på detta område arbetet icke kunnat så bedrivas, som önskvärt varit.

En skärpning av nu berörda olägenheter har numera inträtt, då till följd av den sedan ingången av år 1918 gällande kungörelsen rörande anmälan om olycksfall i arbete sådana anmälningar ingå från flera yrkesområden och i långt större antal än förut. Härigenom ökas arbetet med granskningen och klassificeringen av dylika anmälningar ävensom med prövningen av de åtgärder, vartill desamma i vissa fall böra föranleda.

Den mindre tillfredsställande utvecklingen av arbetet å andra byrån har givetvis jämväl påverkats därav, att under krisåren både byråchefs- och byråingenjörsbefattningarna måst tidvis uppehållas på förordnande, på den grund att de ordinarie befattningshavarna tagits i anspråk för arbete inom kristidskommisioner. Otivvelaktigt skulle emellertid enligt styrelsens uppfattning även under normala förhållanden hava förelegat behov av ytterligare kvalificerad arbetskraft, särskilt för göromålen av teknisk art.»

Styrelsen meddelade därefter, att ytterligare omständigheter tillkommit, vilka nödvändiggjorde ett omedelbart upptagande av frågan om förstärkning av andra byråns arbetskrafter. Därvid erinrade styrelsen dels om en av styrelsen gjord framställning, att vissa befattningshavare hos järnvägsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen skulle såsom specialinspektörer för arbetarskyddet vid järnvägsdrift i denna sin egenskap inordnas bland yrkesinspektionens befattningshavare, dels ock om en av kommerskollegium och socialstyrelsen gjord hemställan, att med avseende å arbetarskyddets övervakande vid vissa elektriska anläggningar skulle träffas likartad anordning som beträffande järnvägsdrift och i enlighet härmed de elektriska inspektörerna jämväl få viss befattning med arbetarskyddet vid elektriska anläggningar.

Genomförandet av nu berörda förändringar och utvidgningar av yrkesinspektionens organisation komme givetvis, yttrade styrelsen, att öka arbetet å styrelsens andra byrå redan genom den tillväxt av ärenden, som utan vidare följde av ökade inspektionskrafter och utsträckt tillsynsverksamhet. Därtill komme, att berörda utvidgningar, varmed avsetts att vinna en mera effektiv tillsyn över arbetarskyddet på ifrågasvarande områden, uppenbarligen komme att kräva större aktivitet från den centrala ledningen, jämväl med avseende å direkt medverkan.

[79.]

Styrelsen erinrade vidare om den utvidgning av yrkesinspektionens verksamhetsområde, som skulle komma att äga rum, därest ny lagstiftning skulle komma till stånd angående viss tillsyn å skogsarbetares bostadsförhållanden med mera.

För den utökning av arbetarskyddsbyråns uppgifter, som inträdde med nu berörda omläggningar och utvidgningar av yrkesinspektionens verksamhet, ansåge styrelsen byråns arbetskrafter uppenbarligen icke vara tillräckliga, utan krävdes härför en förstärkning. Närmast borde denna avse tillförandet av kvalificerad arbetskraft på det tekniskt-praktiska området, där brist på sådan redan förut gjort sig gällande. För erhållande av tillräckligt kompetent person syntes icke böra ifrågakomma lägre ställning och löneförmåner än som mötsvarade andra gradens tjänst.

Styrelsen ansåge sig slutligen böra framhålla, att behovet av denna förstärkning av arbetskrafterna å andra byrån vore trängande och omedelbart borde tillgodoses. Förutom det att, såsom redan antytts, angelägna arbetsuppgifter redan väntade på lösning, bleve det nödvändigt att snarast möjligt påbörja förarbetena för ordnandet av specialinspektionen beträffande såväl järnvägsdriften och de elektriska anläggningarna som skogsarbetarnas bostadsförhållanden. Utarbetandet av anvisningar och instruktioner samt organiserandet av de speciella inspektionsorganens verksamhet krävde sålunda överläggningar med sakkunniga, undersökningar och resor, vilka icke kunde med nuvarande arbetskrafter medhinnas.

Kungl. Maj:ts
beslut den
16/5 1918.

Genom beslut den 16 maj 1918 bemyndigade Kungl. Maj:t styrelsen att från och med den 1 juli 1918 tills vidare till och med den 30 juni 1919 anställa en tillfällig förste byråingenjör å andra byrån med ett arvode för år räknat av 5,600 kronor, därav 1,800 kronor tjänstgöringspenningar.

Socialstyrelsen d. 23/10
1918.

I sin skrivelse den 23 oktober 1918 har socialstyrelsen anført, att, såsom styrelsen redan meddelat i samband med utvecklandet av den juridisk-administrativa byråns uppgifter, specialinspektörskårer numera tillkommit för tillsynen å vissa elektriska anläggningar samt vid järnvägsdrift, och syntes enahanda anordning vara att emotse jämväl i avseende å tillsynen av bostadsförhållandena för skogsarbetare och dylika arbetare. Den tillfälliga förstärkning, som genom anställandet av den förste byråingenjören bereddes arbetarskyddsbyrån, hade redan visat sig vara synnerligen välbehövlig. Då den arbetsökning, som föranledde

[79.]

den sålunda träffade anordningen, vore av bestående karaktär och då arbetarskyddslagstiftningens fortgående utveckling otvivelaktigt komme att även i fortsättningen medföra stegrade anspråk på tillsynsmyndighetens arbetsduglighet, syntes ingen tvekan kunna föreligga om att befattningen i fråga måste framgent bibehållas. Med hänsyn härtill och på de närmare grunder, som angivits i styrelsens skrivelse den 15 april 1918, ansåge styrelsen sig därför böra påyrka, att den ifrågavarande befattningen nu finge en stadigvarande karaktär och uppfördes å ordinarie stat.

Såsom av det föregående framgår, hava andra byråns arbetskrafter visat sig vara väl knappt tillmätta även för handhavande av de göromål, som förut tillhört byrån. Särskilt hava därvid svårigheter uppstått att medhinna en del tidsödande förarbeten, som erfordras för arbetarskyddslagstiftningens fullständigande för vissa yrkesområden. Efter genomförande av de förändringar och utvidgningar av yrkesinspektionens organisation, som under år 1918 ägt rum genom förordnande av de elektriska inspektörerna ävensom vissa för tillsyn av säkerhetsanordningar m. m. avsedda befattningshavare i järnvägsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen till specialinspektörer i avseende å arbetarskyddslagens tillämpning inom sina respektive ämbetsområden, har behovet av förstärkning av byråns tekniska arbetskrafter blivit trängande. Då frågan om dylik förstärkning ej hann underställas 1918 års riksdag, medgav Kungl. Maj:t, enligt vad nyss antytts, att tills vidare till och med den 30 juni 1919 finge å byrån anställas en tillfällig förste byråingenjör med ett arvode av 5,600 kronor.

Departements-
chefen.

Då behov av denne befattningshavare fortfarande föreligger, bör anslag för ändamålet nu äskas av riksdagen. I samband härmed må framhållas, att den instundande riksdagen torde komma att ånyo föreläggas förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärga åt arbetarna m. m. och att ett bifall till detta förslag ej endast skulle kräva en utökning av yrkesinspektionens befattningshavare utan även medföra en ej oväsentlig utvidgning av andra byråns arbetsuppgifter.

Att redan nu uppföra befattningen ifråga å ordinarie stat anser jag mig emellertid ej kunna förorda. Enligt vad framgår av styrelsens skrivelse den 15 april 1918, synes sålunda behovet av arbetskrafter å andra byrån hava påverkats därav, att flera befattningar därstädes måst under krisåren tidvis uppehållas på förordnande. Vidare är att märka, att den tillsyn över arbetarskyddslagens tillämpning, som enligt vad

[79.] nyss antytts uppdragits åt vissa befattningshavare inom järnvägsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, tills vidare endast är att betrakta som en provisorisk anordning. Erforderlig förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter för tillsyn av skogsarbetarnas m. fl. bostadsförhållanden kommer att enligt styrelsens förslag begäras å extra stat. Vid nu angivna förhållanden synes lämpligt avvakta någon tids erfarenhet, innan befattningen uppföres å ordinarie stat.

Vid bifall till vad jag sålunda föreslagit skulle sålunda krävas ett anslag å extra stat för ifrågavarande befattningshavare med 5,600 kronor. Erforderliga medel för befattningens uppehållande under senare halvåret av år 1919 torde i annan ordning kunna bestridas.

Frågan om arbetarskyddsbyråns organisation kan komma i något förändrat läge vid genomförande av det förslag till lagstiftning rörande närmare reglering av arbetstiden inom vissa yrken, som jag inom kort blir i tillfälle att anmäla. För denna lagstiftnings tillämpning förutsättes nämligen medverkan av yrkesinspektionen samt dennas chefsmyndighet. I samband med föredragningen av nämnda lagförslag lär jag sålunda få återkomma till spørgsmålet, huruvida och i vad mån i anledning av detsamma påkallas ytterligare åtgärder till stärkande av arbetskrafterna å arbetarskyddsbyrån — ett spørgsmål, som emellertid under intet förhållande torde komma att inverka å den ordinarie staten.

För tillsyn
å fartyg an-
ställd per-
sonals upp-
förande å
stat.

I samband med antagande av ny lag om tillsyn å fartyg anvisade 1914 års senare riksdag, med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 118 gjorda framställning, på extra stat för år 1915 ett anslag å 9,300 kronor för ökning av arbetskrafterna hos socialstyrelsen. Detta anslag var avsett att användas sålunda:

arvode åt en byråassistent för sjöfartsärenden	kronor 5,600
» » » nautiskt utbildad amanuens	» 1,800
» till ett kvinnligt biträde	» 1,150
till extra biträden, sakkunniga, vikariatsersättningar etc....	» 750
Summa kronor 9,300	

Enligt nämnda lag utövas tillsynen å fartyg av kommerskollegium i egenskap av fartygsinspektionens chefsmyndighet samt under dess överinseende och ledning av särskilda fartygsinspektörer eller andra därtill av kollegium förordnade personer. Tillsynen utövas emellertid i vissa avseenden under samverkan med socialstyrelsen såsom yrkesinspektionens chefsmyndighet. Det var för att tillgodose behovet av arbets-

krafter för detta socialstyrelsens deltagande i fartygsinspektionens verksamhet, som nämnda anslag å 9,300 kronor beviljades för år 1915; och har sådant anslag, sammanfört med det extra anslaget för upprätthållande av styrelsens verksamhet, anvisats jämväl för åren 1916—1919.

[79.]

I sin skrivelse har socialstyrelsen gjort framställning, att förenämnde byråassistent och det till hans biträde anställda kvinnliga biträdet måtte uppföras å ordinarie stat. Till stöd härför har styrelsen anfört, att styrelsen förutsatte, att den provisoriska organisation, som vid fartygsinspektionens inrättande ansågs böra vidtagas i avvaktan på erfarenhet rörande dess ändamålsenlighet, numera ansåges böra erhålla fastare karaktär samt att såväl kommerskollegium som löneregleringskommittén anslutit sig till kommerskollegii- och departementalkommittéernas förslag härutinnan beträffande den hos kommerskollegium för ändamålet anställda personalen.

Social-
styrelsen.

Enligt vad jag inhämtat, har chefen för finansdepartementet för avsikt att i samband med frågan om kommerskollegii omorganisation förorda, att en särskild byrå skall inrättas inom kollegium för fartygsinspektionen, men att denna byrå, i avvaktan på erfarenhet rörande den föreslagna anordningens lämplighet, tills vidare skall uppföras å extra stat. Vid sådant förhållande torde socialstyrelsens framställning om uppförande å ordinarie stat av förenämnde byråassistent och kvinnliga biträde ej böra för närvarande bifallas.

Departements-
chefen.

Styrelsen har tillika framställt begäran om uppförande å stat av ökad kvinnlig personal för arbetarskyddsbyrån. Styrelsen anför härutinnan:

Ökad kvinn-
lig personal
å andra
byrån.

»Den kvinnliga personalen å andra byrån utgöres för närvarande av en kvinnlig kontorsskrivare av andra graden, en av första graden (den hos byråassistenten för sjöfartsärenden anställda) samt ett extra biträde. Registrators- göromålen och den närmaste ledningen av expeditionsgöromålen ombesörjas av den kvinnliga bokhållaren å första byrån, från vilken tillfällig arbetshjälp därutöver i viss utsträckning kunnat lämnas. Att denna dubbla uppgift för den gemensamma bokhållaren blivit alltför betungande har i det föregående uppvisats och torde ytterligare tillräckligt belysas därav, att antalet till andra byrån inkomna ärenden under innevarande års första—tredje kvartal uppgått till icke mindre än 1,443. Med tillkomsten av de nya specialinspektörskårerna inträder här en betydande stegring av skriftväxlingen med de lokala organen samt av dessas rapporter och redogörelser, vilkas ordnande och bearbetning i första hand ankomma på den kvinnliga kanslipersonalen. Ökade krav på densamma ställas därjämte till följd av förste byråingenjörens behov av biträde. Dessa omständigheter göra

Social-
styrelsen.

- [79.] det angeläget att nu genomföra en länge önskvärd uppdelning mellan första och andra byrån på sådant sätt, att den sistnämnda erhåller en särskild bokhållare (tredje graden) för övertagande av registratorsgöromålen och förmanskapet för byråns övriga kvinnliga personal, till vilken förutom de nu befintliga båda kontorsskrivarna torde behöva överflyttas ett av de företrädesvis för första byrån nu disponerade extra biträdena.»

Departements-
chefen.

Efter framställning av socialstyrelsen och på tillstyrkan av löne-regleringskommittén uppfördes, såsom redan tidigare antytts, å socialstyrelsens stat från och med år 1915 fyra kvinnliga biträdesbefattningar av tredje lönegraden. Tre av dessa voro avsedda för bestridandet av byråernas speciella registratorsgöromål samt för den närmaste ledningen av deras löpande expeditiönsarbete. Med hänsyn till den mindre omfattningen av dessa göromål å första och andra byråerna ansågos dessa byråer vara tills vidare tillgodosedda med ett gemensamt kansli och allenast ett biträde av tredje graden. Efter det denna anordning vidtogs, hava emellertid å båda dessa byråer göromålen väsentligen tillväxt och personalen ökats, så att den av socialstyrelsen föreslagna uppdelningen av byråernas kanslier numera synes erforderlig. I avslutning till de redan tidigare prövade grunderna för byråorganisationen inom styrelsen anser jag mig därför böra förorda förslaget om uppförande å dess stat av en ny biträdesbefattning av tredje lönegraden, avsedd för andra byrån.

Förstärkning
av arbetskraf-
terna för sty-
relsens fjärde
byrå.

Ytterligare har styrelsen framställt begäran om förstärkning av arbetskrafterna för styrelsens fjärde byrå. Styrelsen har härutinnan till en början anfört:

Socialstyrel-
sen.

»I sin framställning den 4 oktober 1915 angående anslagsäskanden inom socialstyrelsens förvaltningsområde för år 1917 framhöll styrelsen bland annat nödvändigheten av att för styrelsens många och omfattande extra statistiska utredningar hava någorlunda stadig tillgång till mera kvalificerad arbetskraft utöver den nu tillgängliga. Visserligen var det vid styrelsens inrättande förutsatt, att densamma skulle tid efter annan komma att tagas i anspråk för tillfälliga utredningar, som av Kungl. Maj:t prövades erforderliga eller av riksdagen begärdes och vilkas utförande väsentligen skulle åligga den statistiska byrån. Men det var ingalunda beräknat, att dessa extra undersökningar skulle ifrågakomma till sådant antal och i sådan omfattning, som hittills varit fallet. Denna oberäknade vidgning av den fjärde byråns arbetsområde hade också föranlett Kungl. Maj:t att vid olika tillfällen bemyndiga styrelsen att med anlitande i regel av särskilt anvisade medel anställa extra personal för utförandet av tillfälliga större statistiska undersökningar. Till följd härav hade å den statistiska byrån oavbrutet funnits anställd såväl manlig som kvinnlig personal i betydande omfattning utöver de å stat uppförda befattningshavarna. Någon ändring i detta förhållande vore heller icke att förvänta, då styrelsen alltjämt hade att hålla sig beredd på

att få mottaga nya socialstatistiska utredningsuppdrag, bland dem även sådana av mera beständig natur.

[79.]

Ehuru sålunda starka skäl talade för att omedelbart till lösning framlägga frågan om en fastare ställning för den del av styrelsens då tillfälligt anställda personal, som med visshet kunde beräknas bli permanent, ansåg sig likväl styrelsen, med hänsyn till anmaningen att iakttaga all sparsamhet, icke böra för det dåvarande upptaga denna fråga i dess helhet.

Vad styrelsen sålunda för tre år sedan anförde, har under den gångna tiden ytterligare bekräftats. Under åren 1913—1918 hava för extra socialstatistiska utredningar av Kungl. Maj:t anvisats i genomsnitt 23,000 kronor per år, och har den för dessa utredningar anställda personalen i medeltal uppgått till 4 à 5 tjänstemän och ett tiotal extra kvinnliga biträden. Man torde sålunda kunna säga, att för ombesörjande av den mångfald extra socialstatistiska specialundersökningar, som blivit styrelsen ålagda och vilka bland annat avse så viktiga och alltjämt aktuella ämnen som bostads-, nykterhets-, löne- och levnadskostnadsfrågorna, på sätt och vis tillkommit en extra statistisk byrå. För underlättande av den ordinarie byråchefens på grund härav ökade göromål hava också jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande åtgärder träffats, varigenom han till väsentlig del befriats från ledningen av de socialstatistiska specialundersökningarna, vilken uppgift i stället tillagts förste aktuarien hos styrelsen Bertil Nyström. Denna provisoriska anordning, som ursprungligen grundar sig på kungl. brev den 31 december 1913, har nu bestått i fem år och inneburit tjänstgöring för Nyström såsom adjungerad ledamot med ett arvode av 7,500 kronor.

I anslutning till vad styrelsen förut anförde i sin ovanberörda skrivelse den 4 oktober 1915 anser sig styrelsen böra ytterligare framhålla, hurusom svårigheterna att erhålla och behålla för arbetet lämpad personal lagt mycket stora hinder i vägen för den provisoriska avdelningens arbete. Det är nämligen icke blott ledaren, som förordnats för kortare tidsperioder i sänder utan även övrig personal har, med hänsyn till formen för avlöningsmedlens beviljande, endast kunnat förordnas för det korta och delvis ovissa tidsrum, under vilket den ena eller andra utredningen pågått. Då sålunda ordinarie anställning ej kunnat erhållas, har det ej sällan inträffat, att lämpliga såväl tjänstemän som kvinnliga biträden, efter att under någon tids anställning å avdelningen vunnit erfarenhet å detta speciella arbetsområde, gått över till förmånligare anställning inom socialstyrelsen eller annan verksamhet och måst ersättas med annan, ännu ej fullt utbildad personal. Tydligt är, att detta varit till avgjort men för arbetet i dess helhet samt även i viss mån ägnat att fördröja detsamma.»

Till belysning av den socialstatistiska byråns mångskiftande och stora arbetsuppgift har styrelsen meddelat efterföljande summariska tablå över dels dess regelbundna, dels dess mer eller mindre tillfälliga undersökningar:

I. Fortlöpande socialstatistik.

1. Kollektivavtal med mera.
2. Arbetsinställelser.
3. Arbetsmarknad och arbetslöshet.

[79.]

4. Statens förlikningsmäns verksamhet.
5. Livsmedels- och inackorderingspriser.
6. Kooperation.
7. Arbetsförmedling.
8. Arbetstid och arbetslön inom vissa näringsgrenar (statens järnvägars och vattenfallsstyrelsens byggnadsarbeten, hantverk och husligt arbete med flera).
9. Emigration.
10. Tillgången på vissa livsförnödenheter.
11. Livsmedelskostnadernas förändringar å olika orter.
12. Levnadskostnadernas allmänna stegring (indextal).

II. Lantarbetar- och skogsarbetarstatistiken; bostadsundersökningar; alkoholstatistiska undersökningar med mera.

1. Lantarbetarundersökningarna:

Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom jordbruket (årlig).

Specialundersökningar: Lantarbetarnas löne- och arbetsförhållanden inom olika bygder och å typiska lantegendomar (1915). Livsmedelsförbrukningen och levnadskostnaderna för mindre bemedlade på landsbygden (under planläggning).

2. Skogsarbetarundersökningen:

Specialundersökningar: Skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland, utgiven 1916 och fortsatt beträffande löneförhållandena för år 1916 och 1917 (1918).

3. Undersökningen angående arbetsförhållandena å vissa större arbetsplatser (under planläggning).

4. Bostadsundersökningarna:

- a) Bostadsundersökningarna 1912—1914, preliminär redogörelse 1915, definitivt under arbete;
- b) Byggnadsverksamheten, årlig;
- c) Allmännyttig bostadsproduktion;
- d) Bostadsbeskrivningar (3 städer).

5. Alkoholstatistiska undersökningar (alkohol och fattigdom, brottslighet, lösdriveri, sedligt försummande av barn, fylleriförseelser, den sistnämnda även fortlöpande (fylleriförseelser och deras orsaker)).

III. Olycksfalls- och sjukkassestatistiken (årlig).

1. Olycksfallsstatistiken (jämte smärre *extra* utredningar på olycksfallsstatistikens område, såsom olycksfall genom elektrisk ström, olycksfall vid gruvdrift i Sverige, olycksfall inom sjömansyrket, olycksfall vid lastning och lossning av fartyg och så vidare).

2. Sjukkassestatistiken.

IV. Större ordinarie statistiska specialundersökningar.

1. Undersökningen angående sjömansyrket.
2. Levnadskostnadsundersökningarna 1913—1914, kompletterade genom specialundersökningar för åren 1916—1918 (även angående födans näringsvärde).

V. Större extra statistiska specialundersökningar.

1. Hamnarbetaryrket i Sverige (1916).
2. Undersökningen angående hemindustriellt arbete (1917).
3. Utredningar angående arbetstiden för frisérsalonger och badanstalter (1916) samt angående arbetstid och arbetsförhållanden för personalen vid restauranger, kaféer och dylikt.
4. Dyrortsgrupperingar (1916, ständiga kompletteringar erforderliga för nya orter).
5. Ideella föreningar (under arbete).
6. Löneinkomststegringen under kristiden för tjänstemän och arbetare i allmän och enskild tjänst (under arbete).

Vidare anför styrelsen:

»Förutom dessa mera omfattande utredningar har den statistiska byrån att stå till tjänst med särskilda enquêter för styrelsens egna förvaltningsuppgifter — särskilt till ledning för vederbörande fackbyråers bedömande av remisser — för andra ämbetsmyndigheter, för klargörande i upplysningssyfte av eljest aktuella spörsmål, som framträda i den offentliga diskussionen, och så vidare. Bland sådana mera betydelsefulla undersökningar, vilkas resultat i regel offentliggjorts i Sociala Meddelanden eller i tryckta utlåtanden, må här endast erinras om de omfattande statistiska förarbetena för lagförslagen rörande främjande av arbetsfreden samt revision av butiksstängningslagen, vidare de statistiska undersökningarna rörande nattarbetslagens inverkan på arbeterskornas arbetsvillkor, rörande vissa hygieniska förhållanden inom cellulosaindustrin, rörande priser och arbetslöner vid vissa arméleveranser, rörande löne- och levnadskostnader vid Trollhätte kanals ombyggnad och så vidare. Den socialstatistiska byrån tages därjämte i anspråk för medverkan ur statistiska synpunkter vid de andra byråernas arbete såväl för bearbetning av arbetsmaterial som ock för tillgodogörande av den sakkännedom, som av de statistiska tjänstemännen förvärfvas under deras regelbundna eller mera tillfälliga behandling av olika sociala spörsmål. Byråns chef måste till följd härav i regel deltaga i styrelsens behandling av de andra byråernas större ärenden, och de honom underordnade ledarna av särskilda undersökningsområden anlitas ofta för meddelande av närmare upplysningar.

Enbart ledningen och tillsynen över den statistiska byråns regelbundna undersökningar och publikationsverksamhet vore i själva verket en fullt tillräck-

[79.] lig uppgift för byråchefen, då den på det sociala området hastiga utvecklingen av synpunkter och förhållanden nödvändiggör en oavsläpplig uppmärksamhet och anpassningsförmåga. Den omständigheten att för socialstatistiken inga primäruppgifter utan vidare till styrelsen ingå till följd av någon uppgiftslämnarnas rapportskyldighet påkallar ständiga omsorger om materialets fullständighet och ett omfattande arbete för att intressera av undersökningarna berörda korporationer, personer och företag och därigenom vinna deras medverkan. Den drivande kraften för även de löpande statistiska undersökningarnas successiva anpassning efter den sociala utvecklingen måste byråchefen vara, och detta nödvändiggör för honom att söka hålla sig i kontakt med dennas yttringar inom föreningsliv, tidningar, tidskrifter och annan litteratur, inhemsk och utländsk.

Dylika svårigheter möta naturligen i än högre grad ifråga om de tillfälliga utredningarna. Klart är, att vid planläggningen av sådana, liksom av andra statistiska undersökningar, erfordras ett ingående förberedelsearbete genom inträngande i den föreliggande frågans innebörd och förhistoria, genom studier av förebildliga arbeten och vunna erfarenheter i utlandet samt genom överläggningar med de fackmyndigheter eller kommittéer, vilka närmast äro intresserade i ämnet. På förevarande område tillkommer emellertid härjämte, liksom vid de fortlöpande utredningarna, att erforderlig konkret kännedom om skiftande förhållanden och intressen endast kan ernås genom omedelbar beröring med uppgiftslämnarna samt att dessas förtroendefulla medverkan kan förvärfvas endast genom att väcka deras intresse och vinna deras förståelse för angelägenheten av officiell belysning av spörsmålen. Härav betingas synnerligen tidskrävande överläggningar, förhandlingar och studieresor, vilka endast undantagsvis kunna av byråchefen anförtros åt annan person.

Under allt dyligt ledande arbete kan byråchefen icke befrias från den allmänna uppsikten över det dagliga löpande arbetet vid olika pågående undersökningar eller från den ingående kontrollen å dessas resultat, såsom de framträda i de olika publikationerna samt i tidskriften Sociala Meddelanden, vars hållande på vederbörligt hög nivå ensamt för sig måste betraktas som en mycket betydande arbetsuppgift. Under de senaste åren har han sålunda haft att i medeltal per år kontrollera korrektheten av publikationer inklusive tidskriften å tillhoppa ungefär 2,500 sidor. Lägges härtill, att en mängd upplysningar av honom personligen begäras från de mest olikartade håll och rörande socialstatistikens alla grenar, samt att han deltagit i behandlingen av flertalet inom styrelsen förekommande viktigare ärenden från fackbyråerna, så inses lätt, att på den statistiske byråchefen vilar en arbetsbörda, som han i längden icke kan bära. Om också genom Kungl. Maj:ts särskilda medgivanden en väsentlig lättnad blivit, såsom redan framhållits, beredd genom en provisorisk anordning, vilken vid byråchefens sida ställt en högt kvalificerad och på arbetsområdet synnerligen erfaren tjänsteman, kan denna anordning dock icke anses för framtiden tillfredsställande. På byråchefen vilar i allt fall det direkta ansvaret för alla arbeten och därmed också skyldigheten att leda och övervaka det hela. Den honom närmast biträdande tjänstemannen lär icke heller rimligen kunna förvägras att vid yppad ledighet å statistiska chefsbefattningar vinna den självständigare verksamhet och ställning, vartill hans skicklighet och förtjänst må berättiga honom. För arbetet inom ämbetsverket kan en oformlig kvantitativ och kvalitativ arbetsansvullning inom en viss byrå icke vara nyttig, huru nitiskt dennas ledande tjänsteman än ställa sin arbetsduglighet till förfogande. För att kunna på tillfredsställande sätt sköta

sina redan påvilande uppgifter har styrelsen därför ock vid upprepade tillfällen nödgats avböja utredningsuppdrag, som på grund av sin natur lämpligast bort omhänderhavas av styrelsen.»

[79.]

För att råda verklig bot för dessa allvarliga missförhållanden gives enligt styrelsens mening endast en utväg, nämligen att med fullföljande av den redan genom förhållandenas makt uppkomna faktiska utvecklingen *uppdela det socialstatistiska arbetet på tvenne byråer.*

Härom yttrar styrelsen:

»Vid en sådan uppdelning — om vars vidtagande styrelsen nu nödgas hemställa — kräva huvudsakligen tvenne synpunkter beaktande. Närmast till hands liggande vore att tänka sig en gränsskillnad mellan *den fortlöpande socialstatistiken* samt *de socialstatistiska specialundersökningarna*. En principiell åtskillnad föreligger onekligen mellan dessa båda arbetsområden beträffande såväl deras allmänna karaktär som ock de vid dem tillämpade arbetsmetoderna. För den nu antydda anordningen talar därjämte, att densamma skulle innebära en konsekvent utveckling av den arbetsfördelning, som redan i viss mån är genomförd i avseende å byråchefens och den för vissa utredningar särskilt förordnade ledarens arbetsuppgifter. Den angivna uppdelningsgrunden hänför sig till väsentligen teknisk-statistiska synpunkter, som givetvis äro av betydelse.

Å andra sidan framträder såsom önskvärt, att de olika grenarna av socialstatistiken grupperas efter den större eller mindre inbördes *samhörigheten i saktligt avseende*. Därmed torde de bästa förutsättningarna erbjuda sig, för att denna statistik och den sakkännedom, som genom densamma förvärfvas, kunna bäst tjäna de praktiska socialpolitiska syften, som de i främsta rummet skola tillgodose. Med tillämpning av denna indelningsgrund skulle den ena byrån till huvuduppgift hava att statistiskt belysa företrädesvis frågor rörande *arbetsmarknaden samt förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare*, den andra *de socialpolitiska spörsmålen i övrigt*.

Enligt socialstyrelsens uppfattning behöver dock icke den ena eller andra av dessa huvudsynpunkter i sin renhet tillämpas vid en blivande uppdelning av den socialstatistiska byrån, utan lär en i det väsentliga ändamålsenlig lösning bäst vinnas genom en kombination av dem båda. Detta synes dock icke medföra alltför stora svårigheter, enär arbetsmarknadsstatistiken och den därmed sammanhängande socialstatistiken i huvudsak baserar sig på fortlöpande undersökningar, medan i den övriga socialstatistiken specialundersökningarna spela huvudrollen och den fortlöpande statistiken i huvudsak avser att fasthålla och utvidga de genom utredningar av förstnämnda slag statistiskt nyvunna områdena. Emellertid måste jämväl beaktas, att arbetsmängden någorlunda lika fördelas. Redan denna sista omständighet förbjuder uppdragandet för en längre tid framåt av fullt fixerade gränser, då erfarenheten visat, att vissa spörsmål, såsom för närvarande exempelvis lovnadskostnads- och bostadsfrågorna, tidvis kunna bliva så aktuella, att alldeles särskild uppmärksamhet måste ägnas dem. Sådana förhållandena hava ock förutsetts i styrelsens instruktion, som bemyndigar styrelsen att efter omständigheterna mellan byråerna fördela icke blott ärendena utan ock de å byråerna anställda befattningshavarna.

Huru än gränslinjen anses böra uppdragas, kommer givetvis ett starkt behov av samverkan mellan de båda statistiska byråerna att göra sig gällande.

[79.]

Detta innebär dock inom styrelsen ingen nyhet, då den inre samhörigheten mellan flertalet till dess ämbetsområde hörande ärenden är sådant, att nästan alla mera betydande ärenden kräva belysning icke blott ur den föredragande byråns synpunkt utan ock med hänsyn till de intressen, en eller flera andra byråer har att bevaka. Styrelsens instruktion föreskriver ock såsom regel, att vid föredragning av ärende skall deltaga icke blott den ledamot, till vilken ärendet hör, utan ock den, vars arbete beröres av detsamma.»

Med utgångspunkt från den närvarande tidens krav och med hänsyn till vad nu anförts med avseende på uppdelningen av socialstatistikens nuvarande arbetsområde mellan tvenne (statistiska) byråer, anser styrelsen fördelningen böra bliva följande:

I. Byrån för Sociala Meddelanden, social upplysningsverksamhet och allmän socialstatistik.

1). Den på nuvarande statistiska byrån ankommande *förvaltnings- och upplysningsverksamheten*, 2) redigeringen av »*Sociala Meddelanden*», 3) den i huvudsak på fortlöpande undersökningar baserade *arbetsmarknads- och livsmedelsprisstatistiken*. Härvid fattas denna statistik i vidsträckt bemärkelse, så att till arbetsmarknadsstatistiken hänföres statistiken ej blott över arbetstillgång och arbetslöshet utan jämväl rörande arbetsmarknadens stridigheter (arbetsinställelser) och fredsfördrag (kollektivavtal) samt det allmännas ingripande på densamma (arbetsförmedling, förlikningsmän). Till livsmedelsprisstatistiken hänföres jämväl den i huvudsak på grundval härav, om än delvis med anlitande av material från den nedannämnda levnadskostnads- och bostadsstatistiken, utarbetade dyrtids- och dyrtidsstatistiken.

II. Byrån för socialstatistiska specialundersökningar.

1) *Levnadskostnads- (budgets-) eller hushållsstatistiken*, vilken hittills endast avsett stadshushåll, men nu är ämnad skola utvidgas att gälla även förhållandena å landsbygden, varvid den kommer i nära gemenskap med 2) *lantarbetarstatistiken*, som utgöres såväl av fortlöpande årlig statistik över arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom jordbruket som av specialundersökningar (lantarbetarnas löne- och arbetsförhållanden inom olika bygder och på typiska lantegendomar, samt — i viss mån — skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland); till övervägande del hava dessa varit av lönestatistiskt innehåll, varför till dem kan naturligt anslutas 3) den allmänna *lönestatistiken*, vilken i vårt land ännu är föga utvecklad men vars utarbetande torde för byrån bliva en huvuduppgift under den närmaste tiden. Beröringspunkter med såväl löne- som levnadskostnadsstatistiken har 4) *bostadsstatistiken*, vilken för närvarande huvudsakligen bedrivs i form av specialundersökningar, men som även omfattar fortlöpande statistik (byggnadsverksamheten i stadssamhällena med mera); slutligen tillkommer 5) *alkoholstatistiken*, vilken såsom avseende att giva en bild av alkoholbrukets sociala skadeverkningar har beröringspunkter såväl med åtskilliga grenar av socialstyrelsens statistik (till exempel bostads- och levnadskostnadsstatistiken) som med statistik, som utarbetas utom ämbetsverket (till exempel fattigvårds- och kriminalstatistiken). Gemensamt för samtliga nu nämnda fem statistikgrenar är,

såsom ovan antytts, att inom desamma åtminstone under den närmaste framtiden arbetsresultat till övervägande del endast stå att vinna på specialundersökningarnas väg.

[79.]

Den sålunda av styrelsen föreslagna uppdelningen på tvenne byråer anser styrelsen icke behöva i och för sig föranleda någon ökning av den nuvarande socialstatistiska byråns personal, som med bortseende från vissa genom tillfälliga förordnanden förorsakade ändringar för närvarande är organiserad på följande sätt:

I. Avdelningen för allmän socialstatistik med mera.

- 1 byråchef.
 - 1 förste aktuarie såsom sekreterare å byrån, redaktör för Sociala Meddelanden m. m.
 - 1 » » för de ordinarie specialundersökningarna (för närvarande levnads- kostnadsundersökningen samt undersökningen om hotell- och restaurangpersonalen).
 - 1 aktuarie för arbetarskydds- och sjukkasestatistiken.
 - 1 » för statistiken över kollektivavtal, arbetsinställelser etc.
 - 1 aktuarie, biträdande på specialundersökningarna.
 - 2 kvinnliga biträden av tredje graden, därav 1 registrator.
 - 3 » » » andra » .
 - 5 » » » första » .
- Dessutom cirka 6 extra tjänstemän (amanuenser) och cirka 18 kvinnliga biträden. Visst biträde, speciellt för Sociala Meddelanden, lämnas även av styrelsens byrå-assistent för arbetsmarknads- och arbetsförmedlingsärenden, av bibliotekarien (registratorn) samt, beträffande meddelanden rörande ärenden å fackbyråerna, av tjänstemän å dessa.

II. Avdelningen för vissa socialstatistiska specialundersökningar med mera.

- 1 chef och adjungerad ledamot.
 - 1 förste aktuarie för lantarbetarstatistiken samt för vissa smärre specialundersökningar.
 - 1 extra tjänsteman med aktuariers avlöningsförmåner, tjänstgörande såsom biträdande ledare för bostads- och alkoholundersökningarna.
 - 1 » » med amanuensarvode (6 timmars tjänstgöring), biträdande den förenämnde.
 - 6 kvinnliga skriv- och räknebiträden, varav 1 biträde av andra graden och 2 biträden av första graden å styrelsens ordinarie stat, de övriga extra.
- Dessutom tidvis ytterligare extra tjänstemän och kvinnliga biträden.

Styrelsen yttrar vidare:

»Av denna översikt framgår, att, förutom den för vissa specialundersökningar särskilt förordnade avdelningschefen, 8 tjänstemän (av vilka 1 med aktuariers löneförmåner) och 21 kvinnliga biträden mera stadigvarande användas å byrån,

[79.] ehuru formellt endast såsom extra personal. Denna är sålunda synnerligen talrik i förhållande till den på styrelsens ordinarie stat uppförda. Detta kommer ännu mer att bli förhållandet, då styrelsen nu står i begrepp att igångsätta de av Kungl. Maj:t anbefallda, omfattande lönestatistiska undersökningarna samt inom den närmaste framtiden även har att motse ett åläggande från Kungl. Maj:t rörande verkställandet av en levnadskostnadsundersökning särskilt bland lantarbetare. Vill man därför även ifråga om socialstyrelsen tillämpa den princip, som vunnit användning vid omorganisationen av förvaltande verk, nämligen att för ordinarie arbete så långt lämpligen ske kan skall användas ordinarie personal, synas de på styrelsens nuvarande ordinarie stat uppförda befattningarna böra något utökas.

Detta gäller i främsta rummet den biträdande ledaren av *bostads- och alkoholundersökningarna*, vilken under alla omständigheter kommer att bli nödvändig för en socialstatistisk utredningsverksamhet av nuvarande omfattning. Sant är visserligen, att de socialstatistiska specialutredningarna äro i ständig förändring och växling, i det att vissa utredningar slutföras och andra komma i stället, men det socialstatistiska utredningsarbetet som sådant har under de gångna fem åren icke visat någon tendens att avtaga utan snarare att i alltjämt ökad omfattning tilltaga och utvecklas. Och denna tendens torde man, i betraktande av mängden på statsmakternas avgörande väntande sociala frågor, jämväl med säkerhet kunna antaga skola fortfara inom en överskådlig framtid.

Därjämte anser sig styrelsen, på grundval av numera vunnen stadgad erfarenhet rörande socialstatistikens ordinarie behov av kvinnliga skriv- och räknebiträden, böra föreslå, att 13 av de nuvarande till ett 20-tal uppgående extra biträdena beredas ordinarie anställning, därav två såsom biträden av andra graden och elva av första graden. Såsom stöd härför får styrelsen framhålla, att det med nuvarande löneförhållanden visat sig nästan ogörligt att på ett tillfredsställande sätt rekrytera den kvinnliga biträdespersonalen och hålla denna på dess hittillsvarande, för arbetets tillfredsställande utförande nödiga nivå. Enligt styrelsens förmenande torde man dock kunna hoppas på väsentlig bättring härutinnan, därest möjlighet föreläge för de extra biträdena att efter några år vinna ordinarie anställning.

Oavsett huruvida en uppdelning på tvenne byråer genomföres eller icke, måste styrelsen göra framställning om en särskild befattning för handhavandet av *livsmedelspris- och kooperationsstatistiken*. Betydelsen av förstnämnda statistik behöver under nuvarande läge knappast framhållas, utan må här uppmärksamheten blott riktas på, att förhållandenas eget tvång nödgar socialstyrelsen att för sin del i görligaste mån söka bidra till dyrtids- och livsmedelsförhållandenas grundliga och opårtiska belysning. Sålunda har styrelsen allt ifrån kristidens början på grundval av från ortsombudens vecko- och månadsvis avgivna uppgifter utarbetat fortlöpande översikter över *dels* tillgången å livsmedel, *dels* livsmedelskostnadernas förändringar på olika orter i riket. Med stöd av hithörande statistik har uträknats en prisstegringen på ifrågavarande område belysande livsmedelsprisindex, vilken, kompletterad med genom särskilda undersökningar införskaffade uppgifter rörande utgifterna för kläder, bostad, skatter och övriga förnödenheter, ligger till grund för socialstyrelsens beräkningar rörande levnadskostnadernas allmänna stegring under kristiden. Dessa beräkningar hava sammanfattats i en levnadskostnadsindex, som i början publicerats oregelbundet, men numera, med hänsyn till den betydelse, densamma kommit att i allt högre grad

tillmätas vid bestämmande av dyrtidstillägg för tjänstemän och arbetare i allmän och enskild tjänst, offentliggöres för varje kvartalsskifte. Även om hithörande statistiska arbete först under kristiden kommit att vinna allmännare beaktande, så har detsamma dock alltifrån livsmedelsprisstatistikens upptagande varit av grundläggande betydelse vid den successiva regleringen, genom kollektivavtal och på annat sätt, av arbetarnas normala löner. Medan de intresserade parterna tidigare voro hänvisade till att genom sporadiskt uppsamlade uppgifter eller löpande rapportering själva förskaffa sig material för bedömandet av levnadskostnadsförändringarna, så har sedan åtskilliga år tillbaka den officiella statistikens vittnesbörd på denna punkt börjat allt oftare tillerkännas vitsord såsom uttryck för en mera objektiv och systematisk belysning av prisnivåns fortgående förskjutningar. Denna ställning och betydelse kommer den officiella livsmedelspris- och levnadskostnadsstatistiken utan allt tvivel att för framtiden behålla.

Nära *prisproblemen* stå *dyrortsfrågorna*, det vill säga de särskilt i lönehänseende mycket betydelsefulla spörsmålen om olika orters relativa prisdyrhet eller prisbillighet, vilka frågor även de alltjämt förbli aktuella, oberoende av dyrtiden. Socialstyrelsen, som redan tidigare verkställt vissa undersökningar av detta slag, utförde på Kungl. Maj:ts uppdrag under år 1916 en utredning rörande levnadskostnadernas storlek dels för samtliga orter, där personal, tillhörande post-, telegraf- och tullverken, statens järnvägar, statens vattenfallsverk och skogsstaten är stationerad, dels även för samtliga landskommuner i riket. Denna utredning har visat sig vara av mycket stor betydelse vid skedda löneuppgörelser jämväl utanför de nyssnämnda ämbetsverkens krets, såsom exempelvis vid löner regleringar för prästerskapet, uppgörande av löneskalor i hela riket omfattande kollektivavtal för arbetare och så vidare. Styrelsens dyrortsstatistik har jämväl nyligen ifrågasatts skola ligga till grund för en reglering efter rationella grunder av de skattefria avdragen å olika orter. Det ligger dock i sakens natur, att, därest nämnda statistik skall kunna på ett tillfredsställande sätt tjäna dessa mångahanda skilda syften, på densamma måste ställas allt större krav ifråga om primärmaterialets fullständighet och undersökningsmetodens finhet, varjämte statistiken måste undergå nästan oavbrutna kompletteringar med avseende på nya orter och senare tidpunkter.

De nu nämnda, under tidsförhållanden tryck till sin betydelse och omfattning växande dyrtids- och dyrortsspörsmålen hava hitintills under byråchefens personliga inseende handhåfts endast av en amanuens. Emellertid har under de senare åren även en av förste aktuarierna måst ägna en del av sin tid åt övervakandet av ifrågavarande arbeten. Det står emellertid klart för styrelsen, att det icke längre kan fortgå på detta sätt med handhavandet av hithörande uppgifter, utan bör enligt styrelsens mening detta betydelsefulla ärendekomplex nu överlämnas såsom uteslutande uppgift åt en särskild ordinarie tjänsteman, vilken med hänsyn till de stora krav, dessa frågor ställa på insikter och samvetsgrannhet, icke bör tilldelas lägre ställning än av andra graden.

Därest denna befattning, varom styrelsen nu hemställer, varder inrättad, är avsikten att åt den nye förste aktuarien uppdraga ledningen jämväl av den med levnadskostnads- och livsmedelsfrågorna nära samhörande *kooperationsstatistiken*. Även denna statistik har hittills under byråchefens inseende handhåfts av en amanuens, men torde ifrågavarande anordning för framtiden få anses mindre lämplig med hänsyn till de krav, den under tidslägets tryck starkt växande kon-

[79.] sumentkooperationen ställer på en intresserad och sakkunnig statistisk bearbetning av dess ernådda arbetsresultat och organisativa utveckling.

Med av styrelsen sålunda föreslagna förändringar ifråga om personalen skulle styrelsens statistiska byråer erhålla i stort sett följande organisation:

I. Socialstyrelsens byrå för Sociala Meddelanden, socialupplysningsverksamhet och allmän socialstatistik med mera.

- 1 byråchef.
 - 1 förste aktuarie såsom sekreterare, redaktör för Sociala Meddelanden (finnes).
 - 1 » » för livsmedelspris- och kooperationsstatistiken (ny).
 - 1 aktuarie för arbetarskydds- och sjukkassestatistiken (finnes).
 - 1 » » statistiken över kollektivavtal, arbetsinställelser med mera (finnes).
 - 1 kvinnligt biträde av tredje graden, registrator (finnes).
 - 3 kvinnliga biträden av andra graden (finnas).
 - 6 » » » första » (5 finnas, 1 ny).
- Dessutom amanuenser och extra kvinnliga skriv- och räknebiträden.

II. Socialstyrelsens byrå för socialstatistiska specialundersökningar.

- 1 byråchef (ny).
 - 1 förste aktuarie såsom sekreterare och ledare för större specialundersökningar (överflyttas).
 - 1 förste aktuarie för lantarbetarstatistiken och vissa smärre specialundersökningar (finnes).
 - 1 aktuarie såsom biträdande ledare för bostads- och alkoholundersökningarna med mera (ny).
 - 1 » » biträdande på specialundersökningarna (överflyttas).
 - 1 kvinnligt biträde av tredje graden, såsom arbetsledare för smärre specialundersökningar (överflyttas).
 - 3 kvinnliga biträden av andra graden (1 finnes, 2 nya).
 - 12 » » » första » (2 finnas, 10 nya).
- Dessutom extra tjänstemän (bland annat för lönestatistiken och extra kvinnliga biträden).

Departements-
chefen.

Redan kort tid efter socialstyrelsens inrättande visade det sig, att de socialstatistiska utredningarna krävde tillgång till betydligt större personal än ursprungligen beräknats. Den ordinarie personalen å statistiska byrån har sålunda efter hand blivit fullt sysselsatt med den fortlöpande socialstatistiken, medan extra arbetskrafter måst i stor utsträckning anlitas för de många och omfattande tillfälliga utredningar av statistisk art, vilka åt styrelsen vid olika tillfällen uppdragits eller av styrelsen på eget initiativ igångsatts. Allt sedan ingången av år 1914 har ock till följd härav den ordinarie byråchefen å statistiska byrån varit i huvudsak befriad från ledningen av de socialstatistiska specialundersökningarna och denna uppgift i stället varit anförtrodd

annan tjänsteman å byrån, som härför beviljats ledighet från sin ordinarie tjänst och tilldelats särskilt arvode efter 7,500 kronor för år.

[79.]

Socialstyrelsen har nu gjort framställning om en klyvning av den statistiska byrån, därvid den nye byråchefen skulle hava till åliggande att handhava ledningen huvudsakligen över nämnda specialundersökningar.

Då jag år 1912 inför Kungl. Maj:t föredrog frågan om socialstyrelsens inrättande, hade jag tillfälle att framhålla arbetsstatistikens stora betydelse för det sociala reformarbetet. Jag framhöll därvid, hurusom denna statistik i Sverige, liksom i flera främmande länder, givit vägledning för och varit början till olika sociala spørsmåls upptagande till behandling och att densamma säkerligen komme att visa sig vara av allt större vikt, i den mån den ytterligare utvecklades och fullkomnades. Det torde ock vara att antaga, att socialstatistiken för framtiden skall få än mera ökad betydelse för de sociala frågornas behandling. I sådant avseende må vara tillräckligt att framhålla exempelvis betydelsen av levnadskostnads- och prisstatistiken för såväl statens lönepolitik som för löneförhållandena å den privata arbetsmarknaden i allmänhet samt av undersökningarna om arbetstidens längd inom olika yrken för frågan om normalarbetstid m. m. Om det avsedda syftet skall kunna ernås, erfordras emellertid, att ledningen av det statistiska arbetet anförtros åt kvalificerad och med dessa uppgifter fullt förtrogen personal.

Lämpligheten av att ledningen av huvudsakligen de specialstatistiska utredningarna anförtros åt en särskild person är redan av erfarenheten bekräftad. Det synes vid sådant förhållande naturligt, att denna anordning nu göres mera bestående och att ifrågavarande befattningshavare, som skulle erhålla lika krävande uppgifter som den ordinarie byråchefen å statistiska byrån, erhåller en i avlöningshänseende med denne jämförlig ställning. På grund av det särskilda arvode, som för närvarande utgår till ledaren för specialundersökningarna, komma ock kostnaderna för en dylik förbättring av hans avlöningsförmåner att bliva helt obetydliga. Emellertid anser jag mig ej kunna förorda, att den nya befattningen nu uppföres å ordinarie stat. Ehuru väl det synes sannolikt, att de specialstatistiska utredningarna komma att för framtiden fortgå i åtminstone samma omfattning som hittills, lär dock arbetets påverkan av mera tillfälliga förhållanden mana till försiktighet. Härtill kommer, att det ej kan anses uteslutet, att i samband med lösningen av frågan om sjukförsäkringens ordnande en del statistiska utredningar komma att överföras från socialstyrelsen till annat ämbetsverk. I samband härmed må framhållas, att olycksfallsstatistiken genom

[79.] Kungl. Maj:ts beslut den 21 december 1917, i enlighet med vad som förutsatts vid nya olycksfallsförsäkringslagens tillkomst, till huvudsaklig del överflyttats från socialstyrelsen till riks-försäkringsanstalten.

Jag förordar sålunda uppförande å extra stat av en ny byråchefsbefattning, och bör innehavaren av densamma i likhet med byråchefer å extra stat i allmänhet tillerkännas ett årligt arvode av 7,800 kronor, därav 2,500 kronor motsvarande tjänstgöringspenningar. Beträffande fördelningen av arbetet mellan de två byråerna synes vad socialstyrelsen föreslagit vara ändamålsenligt; dock torde det få ankomma på styrelsen att härutinnan vidtaga av erfarenheten påkallade jämkningar.

I samband med den nya byråchefsbefattningen har styrelsen föreslagit inrättande av dels en förste aktuarie för livsmedelspris- och kooperationsstatistiken, dels ock en aktuarie för bostads- och alkoholundersökningarna. Med hänsyn till betydelsen av att livsmedels- och prisstatistiken anförtros åt kvalificerad tjänsteman synes intet vara att erinra mot att den för sådant ändamål avsedde befattningshavaren tilldelas samma avlöningsförmåner som tjänsteman av andra lönegraden. Även lärer förslaget om inrättande av en aktuarietjänst böra godtagas. Båda dessa befattningar torde emellertid av samma skäl som i fråga om den nye byråchefen böra uppföras endast å extra stat med en avlöning om respektive 5,600 kronor och 3,900 kronor, därav 1,800 kronor och 1,500 kronor motsvarande tjänstgöringspenningar.

Å den statistiska byrån tjänstgör för närvarande, utöver den ordinarie kvinnliga personalen, ytterligare ett 20-tal extra kvinnliga biträden. Av dessa föreslår styrelsen uppförande å stat av 13 biträden, därav 2 av andra och 11 av första graden. Med hänsyn till arbetets växlande beskaffenhet föreslår jag härutinnan någon nedsättning, så att å extra stat anslag beviljas för 2 kvinnliga biträden av andra och 8 biträden av första lönegraden.

Ytterligare en vaktmästare. Socialstyrelsen. Styrelsen har vidare gjort framställning om uppförande å ordinarie stat av ytterligare en vaktmästare. Härutinnan yttrar styrelsen:

»Å styrelsens stat äro för närvarande uppförda en förste vaktmästare och en vaktmästare. Av de för avlönande av extra befattningshavare med mera anvisade medel bestrides därjämte under större delen av året arvode till en extra vaktmästare. Dessa befattningshavare kunna dock icke på långt när medhinna de normala vaktmästargöromålen, vilka äro mycket omfattande redan på grund av verkets storlek och den livliga frekvensen av besökande. Beskaffenheten av styrelsens arbete är också lägnad att ställa särskilda krav på vaktmästarhjälp, nämligen för den mycket stora expeditionen av allehanda formulär och blanketter, av publikationer och dylikt. Enbart distribueringen direkt eller genom posten av

[79.]

de cirka 60,000 häften eller volymer av tidskrifter och olika tryckta utredningar och utlåtanden, som årligen utgivas, pålägger vaktmästarna en högst betydande arbetsbörda. Nu berörda göromål jämte övrig kommunikation utåt — med ämbetsmyndigheter, organisationer och enskilda — ävensom mottagandet och vägledandet av besökande taga i själva verket dessa arbetskrafter helt i anspråk, så att endast undantagsvis deras medverkan kan erhållas för handräckning och budskickning inom verket. Alldeles oavsett den ökning av tjänstemannapersonalen, som i det föregående föreslagits, är sålunda en ökning av en ordinarie vaktmästare välbehövlig, och hemställer styrelsen härför om uppförande å styrelsens stat av *ytterligare en vaktmästare* med de för sådan vanliga löneförmåner.»

Vad socialstyrelsen i förevarande hänseende föreslagit har ej givit mig anledning till erinran. Departements-
chefen.

Slutligen har styrelsen gjort framställning om höjning av det belopp, som beräknats till arvoden åt styrelsens ombud i orterna. Socialstyrel-
sens ombud
i orterna.

Styrelsen anför härutinnan:

»I sin skrivelse den 30 september 1916 angående anslagsäskanden för år 1918 framhöll socialstyrelsen, att ett starkt behov av förbättrade löneförmåner för styrelsens ombud i orterna gjort sig gällande, men att styrelsen emellertid på grund av tidsförhållandenas tvång ansåg sig om än med tvekan böra för det dåvarande avstå från att göra bestämda yrkanden på förhöjning av de för dem beräknade medlen. Detta spörsmål återupptogs i styrelsens statframställning för år 1919, enär behovet av arvodesförbättring blivit allt mer kännbart. Styrelsen framhöll härvid, att ombudens arvoden, vilka utginge med belopp, växlande mellan 150—300 kronor — i trenne undantagsfall dock med respektive 400, 500 och 600 kronor — i allmänhet blivit fastställda för många år tillbaka, långt före kristidens början, ävensom att styrelsen ansett ombudens uppdrag icke vara av sådan beskaffenhet, som berättigade dem till krigstidstillägg eller krigstidshjälp enligt därom gällande bestämmelser. Redan på grund av penningens minskade köpkraft vore därför en förbättring av ombudens löneförmåner väl motiverad. Därtill komme, att ombudens arbetsuppgifter oupphörligen ökats och alltjämt visade tendens att fortfarande ökas. Styrelsen fann det därför vara en trängande nödvändighet, att ombudens arvodesförhållanden förbättrades, enär eljest möjligheten att få och behålla för ifrågavarande uppgift lämpliga personer äventyrades. Styrelsen kunde sannolikt bliva nödsakad att, trots därav följande olägenheter, tillgripa någon del av de för extra tjänstemän och biträden avsedda medlen för att i någon mån tillgodose ombudens berättigade anspråk på högre avlöning. Enbart sparsamhetshänsyn skulle då ej heller kunnat avhålla styrelsen från att begära högre anslag för ifrågavarande ändamål, för så vitt icke ännu en omständighet tillkommit, som blivit avgörande för styrelsens beslut att låta saken tills vidare bero. Chefen för civildepartementet hade nämligen i skrivelse den 6 december 1916, under erinran att statsmedel jämväl utginge till riks försäkringsanstalten och pensionsstyrelsen för avlöning av dessa myndigheters ombud, anmodat styrelsen att taga i övervägande, huruvida icke genom anlitande i förekommande fall av för ämbetsverken gemensamma ombud utgifterna för avsedda

[79.] ändamål skulle kunna nedbringas, samt att därefter gemensamt med de båda övriga ämbetsverken inkomma med det yttrande och förslag i ämnet, vartill omständigheterna kunde föranleda. Sålunda anbefallda utredning i ämnet hade emellertid då ännu icke kunnat verkställas av den anledning, att riksförsäkringsanstalten icke hade planen för sin ombudsorganisation fullt utarbetad. Enär det i allt fall syntes nödvändigt att avvakta resultaten av omförmälda utredning, innan frågan om förbättrade löneförmåner för styrelsens ombud kunde avgöras, ansåg styrelsen sig icke heller då kunna framlägga förslag i ämnet.

Sedan ämbetsverken numera i skrivelse den 7 september 1918, efter förebragt utredning rörande det ifrågasatta kombinerandet av verkens ombudsorganisationer, hemställt, att ärendet ej måtte föranleda till någon vidare åtgärd, nödgas styrelsen återkomma till frågan om förhöjning av anslaget till styrelsens ombud i orterna med mera.

Styrelsen har för närvarande anställda särskilda ombud, huvudsakligen för det socialstatistiska arbetet, till ett antal av 40 å olika orter i riket. Dessa ombud hava till uppgift att införskaffa och till styrelsen insända erforderliga fortlöpande och tillfälliga primäruppgifter samt andra för arbetet nödvändiga upplysningar. Sålunda avgiva de för varje vecka uppgifter angående *minuthandelspriser å livsförnödenheter*, vilka uppgifter inhämtas till så stort antal som ske kan enligt särskilt formulär dels av minuthandlare å torgen och dels i minuthandelsbutiker, ävensom månadsvis angående *tillgången å vissa livsförnödenheter*. Vidare äga ombuden att för varje kvartal från arbetsgivare inom ombudets distrikt (riket har för detta ändamål uppdelats i lika många distrikt som antalet ombudsorter) enligt särskilt formulär inhämta och till styrelsen insända vissa uppgifter angående *ställningen å arbetsmarknaden* under kvartalet. Ärligen lämnas av ombuden uppgifter rörande *priserna å måltids- och helinackordering för arbetare*. Vid inträffade *arbetskonflikter* tillkommer det jämväl ombudet att stå till tjänst med vissa uppgifter. Slutligen åligger ombuden att, efter särskilt uppdrag, medverka vid införskaffandet av *uppgifter till förekommande socialstatistiska specialundersökningar* ävensom att i övrigt på begäran lämna tillfälliga upplysningar.

Det är sålunda ett ganska omfattande och ansvarsfullt samt grannliga arbete, som ombuden hava att utföra, ett arbete, som med varje år tillväxt i betydelse och särskilt under kristiden visat sig vara av stor vikt. Det må härvid bland annat erinras, hurusom de genom ombuden införskaffade uppgifterna angående priser och tillgång på livsmedel varit till stor nytta för livsmedels- och folkhushållningskommissionerna i deras arbete. Dessa uppgifter ligga även till grund för de i Sociala Meddelanden och eljest meddelade sammanställningarna rörande livsmedelsprisen å olika orter i riket samt för styrelsens dyrortsgrupperingar och indexberäkningar rörande levnadskostnadernas stegring, vilka i allt större omfattning kommit till användning såväl vid regleringen av ordinarie löner som vid bestämmandet av dyrtidstillägg. Det säger sig självt, att det vid dylikt förhållande måste ställas stora fordringar på samvetsgrannhet och kompetens hos dem, som skola avgiva ifrågavarande uppgifter.

Såsom ombud äro anställda: föreståndare för offentliga arbetsförmedlingskontor 20, överlärare (skollärare) 5, banktjänstemän 2 samt 1 av vardera föreståndare och assistent vid kemisk station, byråföreståndare hos nationalföreningen mot emigrationen, före detta jägmästare, kommissionär, kronokassör, tullförvaltare och kammarskrivare vid tullverket, lektor, livförsäkringsinspektör, ritare, stadskamrer och före detta stationsinspektör.

[79.]

För sitt arbete erhålla ombuden ett med hänsyn till respektive orters arbetarantal samt göromålens omfattning avpassat arvode för år, vilket för närvarande uppgår till följande belopp: Stockholm 600 kronor, Uppsala 200, Nyköping 250, Eskilstuna 300, Linköping 250, Norrköping 400, Motala 150, Jönköping 250, Växjö 200, Kalmar 200, Västervik 200, Visby 200, Karlskrona 250, Kristianstad 200, Malmö 500, Lund 250, Landskrona 200, Hälsingborg 300, Ystad 200, Halmstad 225, Göteborg 600, Lysekil 150, Vänersborg 200, Borås 250, Tidaholm 150, Karlstad 250, Örebro 250, Kopparberg 200, Västerås 250, Falun (med Domnarvet) 200, Ludvika 150, Gävle 300, Söderhamn 200, Sundsvall 300, Nyland 150, Östersund 200, Umeå 200, Luleå (med Boden) 200, Malmberget 150 samt Kiruna 150 kronor.

Sammanlagda beloppet av dessa arvoden utgör 10,025 kronor eller något mer än det belopp (10,000 kronor), som i det extra anslaget för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet beräknats utgå till ersättning för ombuden. För det stora flertalet ombud uppgår årsarvodet icke till högre belopp än 200 kronor och stannar för 7 av dem vid endast 150 kronor. Genomsnittliga arvodet är cirka 235 kronor per år.

Ifrågavarande belopp måste redan i förhållande till arbetets omfattning anses synnerligen knappt tilltagna och ställa sig ännu sämre, om hänsyn toges till arbetets kvalificerade beskaffenhet. Härtill kommer nu, att ombuden icke kunnat tillerkännas krigstidstillägg eller krigstidshjälp. Det har också för varje år och särskilt i den mån levnadskostnaderna stigit visat sig allt svårare att med ovannämnda små arvoden anskaffa och bibehålla för uppgiften fullt kompetenta personer. Bäst har det visat sig vara, om styrelsen till ombud kunnat erhålla arbetsförmedlingsföreståndarna å orten, enär dessa på grund av sin befattning komma i nära beröring med såväl arbetsgivare som arbetare och i allmänhet hava god kännedom om arbets- och levnadsförhållandena å respektive orter samt dessutom redan förut i sin egenskap av arbetsförmedlingsföreståndare i viss mån sortera under styrelsen.

Med hänsyn till ovan anförda omständigheter vill det synas styrelsen nödigt och rättvist, att ombudens arvoden höjas med i genomsnitt åtminstone 50 % ävensom att denna förhöjning må kunna tillämpas från och med ingången av år 1919.

Styrelsen vill i samband härmed framhålla, att särskilt för livsmedelspris- och levnadskostnadsundersökningarnas utvecklande till en för hela landet mera representativ statistik det givetvis är angeläget, att primäruppgifter enhetligt samlas på alla orter av större betydelse i förevarande avseende. De härav föranleda önskningsmålen att anställa ombud på ytterligare ett antal platser än de ovannämnda hava emellertid på grund av bristande medel hittills icke kunnat realiseras. Då en sådan mindre utvidgning av ombudsorganisationen emellertid nu icke längre bör undanskjutas, torde härav påkallas en höjning i statsanslaget av 3,000 kronor. Styrelsen får därför hemställa, att såsom ersättning för styrelsens ombud i orterna måtte dels för år 1920 beräknas en summa av 18,000 kronor, dels å tilläggsstat för år 1919 uppföras ett belopp av 5,000 kronor.

I särskilda skrivelser den 6 december 1916 anmodade dåvarande Departements-
chefen. chefen för civildepartementet riks försäkringsanstalten, socialstyrelsen och

- [79.] pensionsstyrelsen att taga i övervägande, huruvida icke, genom anlåtande i förekommande fall av för ämbetsverken gemensamma ombud, utgifterna för ombud i orterna skulle kunna nedbringas, samt att därefter gemensamt inkomma med det yttrande och förslag i ämnet, vartill omständigheterna kunde föranleda.

I med anledning härav den 7 september 1918 avgivet gemensamt utlåtande hava de tre ämbetsverken till en början lämnat en redogörelse för de uppgifter, som åligga ombuden inom deras respektive ämbetsområden, ävensom beträffande den till ombuden utgående ersättningen. Ämbetsverken hava vidare, beträffande möjligheten av att minska ombudsarvodet i sådana fall, då ombud vore gemensamt för ämbetsverken eller två av dem, framhållit, att befattning såsom ombud i regel torde vara allenast en bisysselsättning vid sidan av den egentliga verksamheten. Hade arbetet såsom ombud varit av den beskaffenhet, att vederbörande därav haft sin utkomst, kunde man, åtminstone ifråga om riks-försäkringsanstaltens och pensionsstyrelsens ombud, vilka hade i viss mån likartat arbete och av vilka därför i huvudsak torde fordras enahanda kvalifikationer, tänkt sig inrättande av gemensam ombudsbefattning eller dylikt med bestämd avlöning, till vilken respektive verk då skulle bidra. Såsom förhållandena emellertid vore, låte detta sig svårigen göra. Det arvode, som utginge från ämbetsverken, vore beräknat att motsvara det arbete, som av ombud utfördes för respektive ämbetsverks räkning. Arvodet vore för varje ämbetsverk så knappt tilltaget, att någon minskning av detsamma ej kunde ske. Tvärtom hade yrkanden från flera håll framställts om högre arvode på grund därav, att det nu utgående arvodet ej motsvarade det arbete, för vilket detsamma skulle utgöra ersättning och ej heller stode i proportion till de alltjämt ökade levnadskostnaderna.

På grund av vad sålunda anförts hava ämbetsverken hemställt, att förevarande ärende icke måtte föranleda till någon åtgärd.

Den sålunda verkställda utredningen synes visa, att svårigheter förefinnas för att i större omfattning anlita gemensamma ombud för de olika ämbetsverken. Strävandet att, där så lämpligen kan ske, anskaffa sådana gemensamma ombud synes emellertid för framtiden ej böra uppgivas; någon mera avsevärd besparing lär emellertid ej på denna väg vara att påräkna. Vad särskilt socialstyrelsens ombudsorganisation angår, hava, såsom styrelsens framställning utvisar, ombudens arvoden i allmänhet blivit bestämda för ett flertal år tillbaka. Då krigstidstillägg ej utgått å arvoden, måste en reglering av desamma

anses av billigheten påkallad. Mot förslaget att höjningen i allmänhet bestämmes till omkring 50 % synes ej vara något att erinra. Beträffande frågan om denna förhöjnings tillämpande redan från ingången av innevarande år bör märkas, att här icke är fråga om arvoden i vanlig bemärkelse utan kostnader för införskaffande av vissa primäruppgifter för socialstatistiken, vilka uppgifter i allmänhet och särskilt för den viktiga livsmedelsprisstatistiken säkrast och tillförlitligast erhållas genom fasta rapportörer i orterna. Då det för denna rapportverksamhet beräknade anslaget sedan många år stått oförändrat, oaktat kraven på densamma ökats, och då endast det nyss berörda spörsmålet om det använda ombudssystemets omorganisation förhindrat ett tidigare framläggande av denna anslagsfråga, synas skäl tala för att den begärda förhöjningen medges redan för innevarande år.

Kostnaden för den ifrågavarande höjningen skulle belöpa sig till omkring 5,000 kronor om året. Då styrelsen ansett ett antal ytterligare ombud erforderliga, kräves vidare från och med år 1920 en höjning av anslagsposten för ombudens avlönande med 3,000 kronor, vadan en ökning av extra anslaget till upprätthållande av styrelsens verksamhet under sistnämnda år av nu förevarande anledning erfordras med 8,000 kronor. Härtill kommer det å tilläggsstat för år 1919 erforderliga beloppet, 5,000 kronor.

Styrelsen har slutligen undersökt, vilka övriga jämkningar i nuvarande anslagsbelopp påkallades i samband med förut föreslagna organisationsförändringar; och yttrar styrelsen härutinnan:

Övriga
anslagsjämk-
ningar.
Socialstyrel-
sen.

»Vad först beträffar den å ordinarie stat nu beräknade posten av 21,300 kronor 'till amanuenser, sakkunniga, extra biträden, gratifikationer och vikariatsersättningar', så är denna redan nu så knappt tillmätt, att någon minskning här icke bör vidtagas. Fastmera erfordras en mot de nytillkomna befattningarna svarande förhöjning av utgiftsposten vikariatsersättningar, efter gängse grunder beräknad till 2,100 kronor.

Det extra anslaget till upprätthållande av styrelsens verksamhet, för närvarande 36,300 kronor, användes företrädesvis till avlönande av — förutom styrelsens ombud — extra tjänstemän, biträden och vaktmästare. Det föreslagna uppförandet å ordinarie stat av vissa extra befattningshavare kunde visserligen synas ägnat att möjliggöra någon begränsning av förevarande anslag, men har styrelsen redan förut erinrat därom, att dessa befattningshavare i allmänhet avlönats med anlitande av medel, som av Kungl. Maj:t särskilt ställts till förfogande. Med hänsyn härtill och då bland annat tillkomsten av den juridisk-administrativa byrån i någon mån ökar behovet av medel för mera tillfälligt arbetsbiträde, synes i avseende å detta anslag inga andra jämkningar böra vidtagas, än de som direkt framgå av ovan framställda förslag rörande å ena sidan ökning av ombuds-

[79.] arvodena, å andra sidan överflyttandet från det extra till det ordinarie anslaget av löneförmånerna för en byråassistent och en andre kontorsskrivare.»

Departements-
chefen.

Vid uppgörande av ny stat för socialstyrelsen bör hänsyn tagas dels till av 1918 års riksdag, i samband med löneregleringen för vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, beslutat tillägg till avlöningsstaten för styrelsen, dels ock till de förbättrande avlöningsförmåner för skrivbiträdena, som av chefen för finansdepartementet denna dag föreslagits.

På grund av de jämkningar, som av mig förordats i socialstyrelsens förslag, och med hänsyn jämväl tagen till nyssnämnda löneförbättringar för vaktmästare och kvinnliga biträden, torde den å ordinarie stat uppförda anslagsposten till amanuenser, sakkunniga, extra biträden, gratifikationer och vikariatsersättningar böra förhöjas till i avrundat tal 23,000 kronor. Beträffande det extra anslagets belopp återkommer jag i det följande och anmärker här endast, att den föreslagna förhöjningen av avlöningen för de kvinnliga biträdena jämväl bör beräknas i motsvarande grad komma det biträde till del, som uppförts å extra stat bland personalen för tillsynen å fartyg.

Sammanfatt-
ning.

Vid bifall till vad jag i det föregående föreslagit skulle för år 1920 följande förändringar inträda i avseende å styrelsen tillhörande tjänstebefattningar samt de för styrelsen nu anvisade anslagsbelopp.

I. Ökning av utgifterna.

Ordinarie anslaget.

A. Nya befattningar:

Å juridisk-administrativa byrån:

1 sekreterare	5,800: —	
2 bokhållare (därav en kassör och registrator)	4,800: —	
1 andre kontorsskrivare	1,600: —	12,200: —

Å arbetarskyddsbyrån:

1 bokhållare	2,400: —
--------------------	----------

Utom byråerna:

1 vaktmästare	1,600: —
---------------------	----------

B. Övrig ökning:

[79.]

Löneförbättring åt 2 vaktmästare	800: —
» » 24 skrivbiträden	9,600: —
Felräkningspenningar till det kvinnliga biträde, som bestrider kassörsgöromålen	300: —
Ökat anslag till vikariatsersättningar m. m.	1,700: —
Summa kronor	28,600: —

Extra anslaget.

A. Nya befattningar:

1 byråchef	7,800: —
1 förste byråingenjör	5,600: —
1 förste aktuarie	5,600: —
1 aktuarie	3,900: —
2 kontorsskrivare	3,900: —
8 andre kontorsskrivare	12,400: —

B. Övrig ökning:

Löneförbättring åt ett skrivbiträde å extra stat	400: —
Ökning av arvoden till styrelsens ombud	8,000: —
Summa kronor	47,600: —

II. Minskning av utgifterna.

Tillfälligt anvisade medel.

Avgående befattningar:

1 ledare av större socialstatistiska undersökningar	7,500: —
1 förste byråingenjör	5,600: —
För extra tjänstemän och biträden å den statistiska byrån ..	15,000: —
Summa kronor	28,100: —

Det torde här böra anmärkas, att då styrelsen ansett sig kunna beräkna en besparing av i runt tal 15,000 kronor årligen i de belopp (i genomsnitt omkring 23,000 kronor per år), som av Kungl. Maj:t pläгат anvisas för vissa särskilda av Kungl. Maj:t anbefallda större specialundersökningar, detta givetvis skett under förutsättning, att icke anspråken på styrelsens arbeten av detta slag ytterligare stegras.

Den ordinarie staten för socialstyrelsen skulle från och med år 1920 erhålla följande lydelse:

[79.]

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Summa.	
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	
1 generaldirektör och chef	7,000	3,000	1,000	11,000	
2 fullmäktige, arvoden à 2,000 kr.	—	—	—	4,000	
1 byråchef	5,000	2,500	600	8,100	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kr.
4 byråchefer	20,000	10,000	2,400	32,400	
1 tjänsteman i andra lönegraden (sekreterare)	3,600	1,800	400	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr. och efter 10 år med ytterligare 500 kr.
6 tjänstemän i andra lönegraden (1 sekreterare och inspektörsassistent, 2 sekreterare, 3 förste aktuarier)	21,600	10,800	2,400	34,800	
1 tjänsteman i första lönegraden (byråingenjör)	2,200	1,500	300	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kr., efter 10 år med ytterligare 500 kr. och efter 15 år med ännu ytterligare 500 kr.
5 tjänstemän i första lönegraden (4 aktuarier samt en bibliotekarie och arkivarie)	11,000	7,500	1,500	20,000	
1 kvinnligt biträde i tredje lönegraden (kassör och registrator)	1,500	700	200	2,400	Efter 5 år kan avlöningen höjas med 200 kr., efter 10 år med ytterligare 200 kr. och efter 15 år med än ytterligare 200 kr.
6 kvinnliga biträden i tredje lönegraden	9,000	4,200	1,200	14,400	
1 kvinnligt biträde i andra lönegraden ...	1,300	500	200	2,000	
7 kvinnliga biträden i andra lönegraden ..	9,100	3,500	1,400	14,000	
1 kvinnligt biträde i första lönegraden ...	1,100	300	200	1,600	
12 kvinnliga biträden i första lönegraden ..	13,200	3,600	2,400	19,200	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kr., efter 6 år med ytterligare 100 kr. och efter 9 år med än ytterligare 100 kr.
1 förste vaktmästare	1,100	650	150	1,900	
1 vaktmästare	900	550	150	1,600	
1 vaktmästare	900	550	150	1,600	
Felräkningspenningar till det kvinnliga biträde, som bestrider kassörsgröromålen	—	—	—	300	
Till amanuenser, sakkunniga, extra biträden, gratifikationer och vikariatsersättningar	—	—	—	23,000	
Summa kronor	—	—	—	202,100	

Anm. Av varje ålderstillägg, som tillkommer kvinnligt biträde, tillhöra 100 kronor lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar.

För åtnjutande av avlöningsförmåner för de nya befattningshavarna torde böra i vanlig ordning föreskrivas villkor och bestämmelser.

Den förut meddelade tablån ger vid handen, att å det *ordinarie anslaget* tillkomma tillhopa 28,600 kronor, vadan det å 1919 års stat upptagna anslaget å 173,500 kronor skulle för år 1920 böra utgå med 202,100 kronor. [79.]

Å det extra anslaget för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet skulle tillkomma 47,600 kronor. Det för år 1919 beviljade anslaget å 36,300 kronor skulle följaktligen för år 1920 ökas till 83,900 kronor.

Sammanlagda ökningen å båda anslagen blir i enlighet härmed 76,200 kronor. Tages emellertid hänsyn till den i tablån angivna minskningen av 28,100 kronor i tillfälligt anvisade särskilda medel, begränsas den totala kostnadsökningen för styrelsen till 48,100 kronor. Härtill kommer det erforderliga anslaget å tilläggsstat, 5,000 kronor, varom jag gör framställning i annat sammanhang.

Under förevarande punkt hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*Departements-
chefens
hemställan.*

dels att, med godkännande av det av mig förordade förslaget till ordinarie stat för socialstyrelsen, att tillämpas från och med år 1920, höja det å riksstaten uppförda *ordinarie anslaget till socialstyrelsen* från 173,500 kronor med 28,600 kronor till 202,100 kronor;

dels ock föreskriva, att för de nya befattningshavare, som, på grund av vad ovan föreslagits, må varda uppförda å ordinarie stat, i tillämpliga delar skola gälla de genom kungörelsen den 27 juni 1914 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med år 1915 fastställda avlöningsförmåner för socialstyrelsen samt härjämte dels beträffande den till uppförande å staten föreslagne vaktmästaren de särskilda bestämmelser, som meddelats genom kungörelsen den 1 november 1918 angående avlöningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, dels ock beträffande de föreslagna nya kvinnliga biträdena de särskilda villkor, som från och med år 1920 må bliva gällande för dylika biträdesbefattningar i allmänhet.

9. Upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet.

[80.]
Upprätthållande av
socialstyrelsen
s verksamhet.
(Extra anslag.)

Under åberopande av vad jag under nästföregående punkt anfört hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 83,900 kronor.

10. Medling i arbetstvister.

[81.]
Medling
i arbetstvister.
(Extra anslag.)

För varje år från och med år 1907 har av riksdagen på extra stat anvisats ett förslagsanslag att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetstvister. För åren 1907 och 1908 var detta anslag bestämt till 20,000 kronor årligen, men därefter har detsamma utgjort 25,000 kronor om året.

I skrivelse den 23 oktober 1918 har nu socialstyrelsen hemställt om förhöjning av ifrågavarande anslag till 50,000 kronor. Socialstyrelsen har därvid anfört följande:

»Av nuvarande anslag för medling i arbetstvister bestridas i främsta rummet de till statens förlikningsmän för medling i arbetstvister utgående arvoden, vilka jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1917 utgöra:

i Mälardalens län	distrikt		kronor	5,000: —
i östra	distriktet		»	2,000: —
i södra	»		»	4,000: —
i västra	»		»	4,000: —
i mellersta	»		»	3,000: —
i nedre norra	distriktet		»	4,000: —
i övre	»		»	1,200: —

eller tillhopa kronor 23,200: —

Av ifrågavarande anslag ersättas vidare förlikningsmännen för deras med uppdraget förenade nödvändiga utgifter för diaries, dagböcker, kopieringssystem, renskrivning, mångfaldigande av medlingsförslag och dylikt, samt för telegram och interurbana telefonsamtal, vilka utgifter för år 1917 belöpte sig till 666 kronor 61 öre.

I anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda tillkännagivande, att Kungl. Maj:t på därom gjorda framställningar under år 1917 beviljat förlikningsmännen i tre särskilda distrikt semesterledighet under en månad vardera, meddelade 1918 års riksdag, att riksdagen funnit en bestämmelse om rätt till årlig semesterledighet för ifrågavarande befattningshavare icke vara med hän-

syn till denna tjänstgörings beskaffenhet och omfattning tillräckligt motiverad. Riksdagen hölle i stället före, att frågan om sådan ledighet även härnäst lämpligast borde ordnas, så som fallet varit under år 1917, eller att förlikningsman, som funne sig i behov av semesterledighet, därom ingåve framställning till Kungl. Maj:t. Medel till vikaries avlönande syntes därvid kunna utgå av ifrågasvarande anslag. I de av riksdagen sålunda berörda fallen hade semesterersättning till vikarien utgått med tillhoppa 750 kronor.

Av det förevarande anslaget skall slutligen gottgörelse utgå till sådana tillfälliga förlikningsmän, som avses i 12 § av lagen angående medling i arbetstvister. Förordnanden av detta slag hava under de senare åren blivit allt vanligare, närmast beroende på att arbetstvisterna, i samband med arbetsgivar- och arbetarorganisationernas fortgående utveckling i ett stort antal fall kommit att beröra flera förlikningsmannadistrikt. Även om i regel den förlikningsman, vars verksamhetsområde huvudsakligen berörs av tvisten, mottagit sådant förordnande som tillfällig förlikningsman och icke gjort anspråk på särskild ersättning här för, så har å andra sidan det arbete, som därav förorsakats honom, ofta blivit så omfattande och hinderligt för andra honom påvilande uppgifter, att gottgörelse för det särskilda uppdraget måste anses nödvändig. Under den hittills gångna delen av år 1918 har sålunda ensamt förlikningsmannen i Mälardalens län mottagit sådana särskilda Kungl. Maj:ts uppdrag i åtta arbetstvister, de flesta av stor omfattning och krävande beskaffenhet.

Då de regelbundet utgående arvoden och ersättningarna för expenser, såsom nyss visats, taga i det närmaste hela anslagssumman i anspråk, lär det för år 1918 återstående beloppet icke komma att räcka till för bestridande av de tillfälliga anvisningar på anslaget — till semesterarvoden och gottgörelse för särskilda förlikningsmannauppdrag — vilka redan gjorts eller under året komma att göras. Redan av detta förhållande synes en mindre höjning av anslaget vara påkallad.

I sammanhang härmed anser sig styrelsen emellertid böra framhålla, att de nu utgående förlikningsmannaarvoden måste anses i allmänhet alltför låga i förhållande till uppdragets betydelse och det därmed förenade arbetets omfattning. Flertalet av dessa arvoden, som ursprungligen fastställdes år 1907, hava sedan dess icke undergått någon ändring, oaktat institutionen sedan nämnda tidpunkt blivit alltmer anlitad. Det torde med avseende härpå vara tillräckligt erinra om att under det första verksamhetsåret, år 1907, förlikningsmännens medverkan anlätades i tillhoppa 135 arbetstvister och föranledde 207 sammanträden samt 427 utgående expeditioner, medan enbart under de båda första kvartalen år 1918 antalet behandlade arbetstvister utgjorde 152, antalet sammanträden 244 samt antalet utgående expeditioner 433. I stort sett torde det också förhålla sig så, att de av förlikningsmännen handlagda arbetstvisterna, som tidigare i flertalet fall hade en rent lokal karaktär, numera oftare äga större omfattning eller åtminstone till sina konsekvenser äro av större räckvidd. I samma mån som förlikningsmannainstitutionen efter hand vidgat sin verksamhet i fråga om den egentliga medlingsverksamheten, har den även börjat mera anlitas jämväl såsom rådgivare till förebyggande av arbetstvister. Närmast gäller det härvid att på förfrågan av part eller parter i en överenskommelse, som avvägrats under förlikningsmans medverkan, lämna upplysningar rörande den rätta tolkningen av densammas innebörd och tillämpning. Därjämte förekommer icke sällan, att förlikningsmans råd inhämtas rörande den lösning man inom olika

- [81.] arbetsområden givit åt olika omtvistade principiella arbetsbestämmelser, om gällande lönesatser och så vidare. Denna konsulterande verksamhet, som på ett mycket värdefullt sätt kompletterar motsvarande upplysningsarbete från styrelsens sida, har otvivelaktigt stor betydelse för att undanröja tvisteanledningar eller att bilägga dem på ett tidigt stadium. Då den ofta måste föranleda undersökningar och i allt fall ställer anspråk på förlikningsmännens sakkännedom och omdöme, bör hänsyn även härtill tagas vid bestämmandet av deras arvoden. Styrelsen håller visserligen för sannolikt, att den under de senaste åren synnerligen starka stegringen i förlikningsmännens arbete icke kommer att helt kvarstå efter den innevarande krisens avveckling. Då emellertid deras arbete framgent kan med säkerhet beräknas bliva av större omfattning och betydelse än vad förutsattes vid institutionens inrättande, lär en allmänna förhöjning av arvoden vara väl motiverad. Styrelsen vill jämväl erinra därom, att de mångsidiga kvalifikationer, som erfordras för ett framgångsrikt handhavande av förlikningsmannauppdraget, göra personvalet för detsamma synnerligen begränsat. Samma kvalifikationer pläga ofta medföra anbud om varjehandla lönande enskilda uppdrag, men hava förlikningsmännen ansett sig böra iaktta varsamhet gentemot sådana, som kunna vara ägnade att äventyra deras opartiska ställning. För att till förlikningsmannauppdraget må kunna förvärfvas fullt lämpliga personer, som icke därigenom tillskyndas ekonomisk nackdel, är det sålunda angeläget att kunna tillmäta arvoden med större hänsynstagande till det synnerligen maktpåliggande arbetets värde. Någon närmare beräkning över arvodesbeloppen inom olika distrikt lär så mycket mindre kunna nu verkställas, som omregleringar av distriktet eller andra omläggningar av arbetets fördelning kunna finnas lämpliga. Ej heller kan bestämt förutses, i vad mån särskilda arvoden bliva erforderliga för semestervikarier eller särskilt förordnade förlikningsmän. Det torde sålunda även i fortsättningen böra få ankomma på Kungl. Maj:t att efter sig företeende omständigheter pröva dylika arvodesfrågor.

Den i det föregående berörda ökningen av förlikningsmännens verksamhet har föranlett styrelsen att jämväl undersöka lämpliga utvägar för att i någon mån lindra deras arbete. Att därvid icke någon lättnad kan beredas i själva förmedlingsarbetet är utan vidare klart. Med detsamma är emellertid förknippat ett icke obetydligt expeditiönsarbete, som kräver avsevärd tid utan att i varje fall behöva utföras av dem personligen. Hithörande göromål hava särskilt för förlikningsmannen i Mälardömenas distrikt i bredd med den starka ansvällningen av hans medlingsverksamhet antagit sådan omfattning, att deras behöriga ombesörjande väsentligt inkräktat på hans tid. Därest han för dylika göromål kunde påräkna hjälp av lämplig person, skulle det bliva honom avsevärt lättare att medhinna det särskilt vid vissa tider hopade förlikningsarbetet. I avseende å de medlingsärenden, som beröra större organisationer av arbetsgivare och arbetare, framträda svårigheterna mindre, då förlikningsmannens kommunikation med parter och så vidare underlättas genom deras ordnade byråer och då deras tjänstemän lämna sin medverkan såsom sekreterare vid förhandlingssammanträden och eljest. I andra fall tillkallas särskild sekreterare på parternas bekostnad. Ofta är emellertid förlikningsmannen hänvisad till att personligen göra nödiga anteckningar om vad vid sammanträden förekommit, göra sammanställningar av parternas yrkanden och av gällande bestämmelser å andra orter eller inom jämförliga yrken samt att utskrifta meddelanden till parter, sammanträdeskallelser och så vidare. Visserligen pläga förlikningsmännen anlita socialstyrelsen för ut-

redningar på grundval av styrelsens samling av kollektivavtal samt rörande levnadskostnader och löneförhållanden med mera. För det mera löpande arbetet kan emellertid erforderlig hjälp ej på detta sätt erhållas, utan vore det av stort värde för förlikningsmannen att härvid kunna anlita särskild person med erforderlig utbildning och omdöme.

Detta behov har, såsom redan framhållits, företrädesvis gjort sig gällande beträffande den i Stockholm placerade förlikningsmannen i Mälardistriktet. En närmast till dennes förfogande i egenskap av sekreterare ställd kvalificerad person skulle emellertid jämväl kunna tagas i anspråk av de andra förlikningsmännen. På grund av att arbetsgivar- och arbetarorganisationerna i regel hava sin tyngdpunkt förlagd till huvudstaden, som jämväl är sätet för ledningen av ett stort antal industri- och affärsföretag i landsorten, nödgas förlikningsmännen i andra distrikt ofta förlägga sitt medlingsarbete till Stockholm. Det möter då för dem svårigheter att från en avlägsen ort förvissa sig om lämplig tidpunkt, då parternas och organisationernas representanter kunna sammanträffa, om lokal för sammanträden, sekreterarebiträde och så vidare. Redan för dylika förberedelsers vidtagande vore det sålunda för dem av värde att kunna anlita ordnad medverkan av person i huvudstaden. Även för eventuella utredningars verkställande, för medverkan under förhandlingarnas gång samt för expeditioners övervakande vore sådan medverkan påkallad och ägnad att förkorta den tid, under vilken förlikningsmännen behöva lämna sina distrikt. Det synes sålunda styrelsen påtagligt, att anställandet närmast hos förlikningsmannen i Mälardistriktet av en till samtliga förlikningsmäns förfogande stående sekreterare, eventuellt också ett skrivbiträde, skulle vara ägnat att underlätta deras arbete och förstärka förlikningsmannainstitutionens effektivitet.

En sådan anordning skulle jämväl för arbetsgivare och arbetare samt deras organisationer erbjuda beaktansvärda fördelar. Från deras sida hava också framförts önskningsmål om upprättandet av ordnad expedition för åtminstone förlikningsmannen i Stockholm. Då nämligen denne på grund av hopade förhandlings-sammanträden ofta varit svår att anträffa och då arbetstvisters lösning eller förebyggande i många fall beror på den skyndsamhet, med vilken ett ingripande kan ske, har det även ur parternas synpunkt tätt sig angeläget att äga tillgång till en expedition, genom vars förmedling vid varje tillfälle upplysningar kunna inhämtas och kommunikation med förlikningsmannen upprätthållas.

Det synes även socialstyrelsen påtagligt, att ett dylikt fastare organiserande av förlikningsmannens expedition i Stockholm skulle innebära lättnad för denne liksom för parterna. Det härutinnan framträdande behovet har helt visst under de senaste åren varit så starkt, att det väl motiverat särskilda kostnader. Då det icke är osannolikt, att även i fortsättningen göromålen komma att anhopas i Stockholm — för den där stationerade förlikningsmannen liksom för de andra — vore det uppenbarligen önskvärt att bereda möjlighet för vidtagande av de ovan berörda organisativa åtgärderna. Bestämt förslag härutinnan anser sig styrelsen emellertid icke böra nu framlägga, då frågan om en särskild förlikningsmannas expedition bör vara beroende av göromålens blivande omfattning, förlikningsmannens i Stockholm eventuella disponerande av egen lämplig lokal eller tillgången till sådan hos socialstyrelsen, med vilken förlikningsmännen stå i nära förbindelse. Det torde för närvarande vara lämpligast att så avväga anslaget för medling i arbetstvister, att Kungl. Maj:t kan inom ramen av detsamma vidtaga den anordning i berörda hänseende, som med hänsyn till omständigheterna kan finnas ändamålsenligast.»

[81.]
Departements-
chefen.

Den av socialstyrelsen ifrågasatta höjningen av anslaget till ersättning åt förlikningsmän för medling i arbetstvister är, såsom av det ovan anförda framgår — oavsett den mindre ökning i anslaget, som betingas för bestridande av vissa tillfälliga anvisningar å detsamma — avsedd att möjliggöra dels någon förhöjning av förlikningsmännens arvoden, dels ock inrättande av en särskild förlikningsmannae Expedition. Ifrågavarande ändamål synas mig väl förtjänta av tillgodoseende. Det torde vara tydligt, att de till förlikningsmännen utgående arvodena, vilka i ett flertal fall icke undergått ändring, sedan de för år 1907 fastställdes, numera icke svara mot det synnerligen betydelsefulla arbete, som åligger förlikningsmännen, och de mångsidiga kvalifikationer, som av dem krävas. Förlikningsmännens arbetsbörda har under senare tid ökats icke blott på grund av att de arbetstvister, som av dem handlagts, vuxit i antal och betydelse, utan även till följd av att förlikningsmännens medverkan i avsevärd utsträckning tagits i anspråk för upplysande och rådgivande verksamhet till förebyggande av arbetstvisters uppkomst. Uppenbarligen är det för samhället av stort intresse och med förlikningsmannainstitutionens syfte överensstämmande, att denna verksamhet, som åtminstone icke i nuvarande omfattning kunnat förutses vid ifrågavarande institutions inrättande, i allt större utsträckning kommer att anlitas. Möjligheten härtill torde dock vara beroende av att förlikningsmännen tilldelas arvoden av den storlek, att de utan ekonomisk uppoffring kunna disponera för sagda ändamål erforderlig tid. En förutsättning av icke mindre betydelse synes emellertid även vara, att förlikningsmannainstitutionen erhåller den fastare organisation och det understöd i sin verksamhet, som inrättandet av en särskild förlikningsmannae Expedition i Stockholm är avsedd att innebära. De uppgifter, som enligt socialstyrelsens förslag skulle tillkomma den vid ifrågavarande Expedition anställda personalen, synas mig väl ägnade att befrämja förlikningsmännens omförmälda verksamhet ävensom i övrigt medföra därmed avsett gagn för förlikningsmännen och av arbetstvister berörda parter.

Beträffande storleken av det för ifrågavarande ändamål erforderliga beloppet anser jag i likhet med socialstyrelsen anslaget böra vid genomförandet av den nu föreslagna omorganisationen avvägas så, att den anordning, som i berörda hänseende finnes ändamålsenligast, kan inom ramen för anslaget genomföras. Mot den av socialstyrelsen äskade förhöjningen av anslaget till 50,000 kronor finner jag ur nu angivna synpunkter icke anledning till erinran.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen [81.]

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 50,000 kronor att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande och användas till *ersättning åt förlikningsmän med mera för medling i arbetstvister.*

11. Understödande av den offentliga arbetsförmedlingen.

Till befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket har riksdagen anvisat förslagsanslag till belopp av, för vart och ett av åren 1907—1910 15,000 kronor, för vart och ett av åren 1911—1913 40,000 kronor, för 1914 55,000 kronor, för vart och ett av åren 1915 och 1916 65,000 kronor, för vart och ett av åren 1917 och 1918 70,000 kronor samt för år 1919 100,000 kronor. [82.]

*Understödande av den offentliga arbetsförmedlingen.
(Extra anslag.)*

Närmare föreskrifter att lända till efterrättelse med avseende å omförmälda anslag hava meddelats genom särskilda kungörelser, senast den 30 juni 1916 (sv. förf.-saml. nr 320) med viss däri genom kungörelse den 16 maj 1918 (sv. förf.-saml. nr 278) skedd ändring.

Enligt vad vid beviljande av anslagen för 1917—1919 blivit förutsett, skulle desamma användas — förutom till understöd åt de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna — jämväl för avlönande av dels en extra byråassistent å socialstyrelsens första byrå för handläggning av arbetsförmedlings- och arbetsmarknadsfrågor, dels ock en med praktiska arbetsförhållanden förtrogen biträdande tjänsteman.

Socialstyrelsen har i skrivelse den 15 oktober 1918 gjort framställning om anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920 och därvid anført följande:

»Enligt de grunder, som gälla för statsunderstöd till de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna, har till dem under år 1918 utbetalats ett sammanlagt belopp av 85,405 kronor 57 öre. Härtill komma de till 8,000 kronor uppgående utgifterna för den centrala ledningen av den offentliga arbetsförmedlingen, bestående av arvoden till en byråassistent och en biträdande tjänsteman, vadan hela utgiften å ifrågavarande förslagsanslag för år 1918 uppgår till 93,405 kronor 57 öre. Understödet till anstalterna avser förnämligast täckandet av deras kostnader för trycksaker, post, telegraf och telefon, vilka särskilt under loppet av år 1918 undergått en väsentlig stegring. Det är till följd härav sannolikt, att det för år 1919 anvisade förslagsanslaget av 100,000 kronor skall behöva överskridas, detta så mycket mer som jämväl en ökning är att emotse beträffande statens en-

- [82.] ligt gällande grunder utgående understöd för särskilda anordningar för jordbrukets förseende med arbetskraft, till inrättande av fackarbetsanvisningar, för samarbetet mellan anstalterna samt för anställande i arbete av värnpliktiga och fast anställt manskap i armén och marinen efter avslutad militärtjänstgöring. Med hänsyn till den allt livligare frekvensen vid de offentliga anstalterna samt det yppade livligare intresset för deras utbyggande, särskilt ifråga om anordningar för fackarbetsanvisning, torde ytterligare ökade anspråk komma att ställas på statens understöd under år 1920. Socialstyrelsen får därför hemställa, att förslagsanslaget för sistnämnda år till understödande av den offentliga arbetsförmedlingen beräknas till 140,000 kronor.»

Departements-
chefen.

Med hänsyn till den offentliga arbetsförmedlingens alltjämt fortgående utveckling erfordras under år 1920 tillgång till ökat anslag för ifrågavarande ändamål. Mot det av styrelsen i sådant hänseende föreslagna beloppet, 140,000 kronor, har jag intet att erinra.

På grund härav torde Kungl. Maj:t föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 140,000 kronor att för *befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket* utgå i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande grunder.

12. Underlättande av medellösa arbetssökandes resor.

- [83.] Med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar har riksdagen sedan ett antal år tillbaka anvisat medel till bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats arbete å annan ort än där de vistas.
(Extra anslag.)

För vartdera av åren 1917—1919 hava sålunda för ifrågavarande ändamål beviljats ett förslagsanslag av 10,000 kronor.

Närmare föreskrifter att lända till efter rättelse med avseende å resekostnader av omförmälda beskaffenhet hava senast meddelats genom kungörelse den 30 juni 1916 (sv. förf.-saml. nr 319) med viss däri genom kungörelse den 16 maj 1918 (sv. förf.-saml. nr 279) gjord ändring. Enligt förstnämnda kungörelse äger offentlig arbetsförmedlingsanstalt, som helt eller delvis forskotterat eller bekostat medellös arbetssökandes resa å järnväg för tillträdande av honom genom anstalten å annan ort inom riket anvisad anställning, åtnjuta bidrag till täckande av hälften av berörda resekostnad under förutsättning, bland annat, att därest biljettkostnaden överstigit femton kronor, överskju-

tande del icke må tagas i betraktande vid beräkning av statsbidragets storlek. [83.]

I skrivelse den 15 oktober 1918 har socialstyrelsen hemställt om ett till 30,000 kronor förhöjt anslag för ifrågavarande ändamål för år 1920. Socialstyrelsen har därvid anfört följande:

Socialsty-
relsen.

»På grund av de förhöjningar av järnvägarnas biljettaxor, vilka vidtagits efter utfärdandet av kungörelsen den 30 juni 1916, hava kostnaderna för de arbetslösas resor avsevärt ökat, under det att statsbidragets maximum förblivit oförändrat. Härigenom har det med anordningen avsedda syftet i väsentlig mån kommit att förfelas, i det att minskningen av statens andel i de tyngande resekostnaderna i många fall lägger hinder i vägen för eljest önskvärd förflyttning av arbetskraft. För att arbetsförmedlingsanstalterna fortfarande i samma utsträckning, som med berörda författning avsetts, skola kunna lämna bidrag till bekostande av medellösa arbetssökandes resor, är det enligt socialstyrelsens uppfattning angeläget att vidtaga skälig förhöjning ifråga om maximibeloppet av den biljettkostnad, för vars täckande hälften kan bestridas genom statsmedel. Med hänsyn till att biljettprisen för III klass under de sista tvenne åren i allmänhet höjts med 100 %, torde ifrågavarande maximibelopp få höjas till trettio kronor.

Det för ifrågavarande ändamål för år 1918 anvisade anslaget å 10,000 kronor har hittills anlitats i sådan utsträckning, att sannolikt hela beloppet kommer att tagas i anspråk för ändamålet. Skulle den nyss föreslagna höjningen av maximibeloppet vidtagas, lär redan härav nödvändiggöras en avsevärd förhöjning av anslaget. Emellertid bör därjämte beaktas, att även under förutsättning av en snart förestående avveckling av det nuvarande kristillståndet arbetsmarknaden med all sannolikhet ännu under år 1920 kommer att uppvisa en mycket stark rörlighet av arbetskraften. Så stora som rubbningarna inom näringslivet och omflyttningarna av arbetare varit under de senaste åren, måste uppenbarligen flera år förflyta, innan ett relativt jämviktstillstånd ånyo inträtt. Vid denna utjämningsprocess hava de offentliga arbetsförmedlingsanstalterna en viktig uppgift att fylla, och underlättas denna i hög grad genom den statens ekonomiska medverkan till resekostnadernas minskande, som anordnats med tillhjälp av förevarande anslag. På detta kommer därför antagligen att i fortsättningen ställas än högre anspråk, vadan socialstyrelsen anser sig böra föreslå dess höjande för år 1920 till 30,000 kronor.

Då de skäl, som tala för höjandet av statens maximibidrag för år 1920 till 30 kronor, redan nu äga giltighet, får styrelsen vidare hemställa, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens medgivande till att denna förhöjning snarast möjligt må träda i kraft.»

På sätt socialstyrelsen yttrat, torde med hänsyn till de höjda avgifterna å tredje klassens järnvägsbiljetter en ökning böra ske av det nuvarande maximibeloppet för biljettkostnad eller 15 kronor, vartill bidrag lämnas av statsmedel. Ökningen ifråga, vilken lär böra träda i tillämpning snarast möjligt efter det riksdagens beslut i ämnet fattats,

Departements-
chefen.

[83.] finner jag i likhet med styrelsen lämpligen kunna bestämmas till 100 %, varmed maximibeloppet komme att utgöra 30 kronor.

På grund härav och med hänsyn till av styrelsen i övrigt anförda skäl lär en väsentlig förhöjning erfordras av förslagsanslaget för nu ifrågavarande ändamål; och synes intet vara att erinra mot det av styrelsen föreslagna anslagsbeloppet, 30,000 kronor.

Jag hemställer därför, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 30,000 kronor att i enlighet med i statsrådsprotokollet angivna grunder utgå såsom *bidrag till resekostnader för medellösa arbetssökande, som av arbetsförmedlingsanstalt anvisats arbete å annan ort än där de vistas.*

13. Det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel.

[84.] För vart och ett av åren 1906—1919 har riksdagen såsom bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel beviljat ett anslag av 750 kronor. I skrivelse den 9 december 1918 har socialstyrelsen hemställt om utverkande av anslag för ifrågavarande ändamål jämväl för år 1920. Styrelsen anför därvid, att berörda institution även under världskrigets påfrestningar fullföljt sin uppgift att främja det mellanfolkliga arbetet för genomförandet och utvecklandet av arbetarskyddet i vidsträckt betydelse. Den hade sålunda, bland annat, kunnat regelbundet utgiva sin månadsskrift (*Bulletin des Internationalen Arbeitsamtes*), genom vilken det varit möjligt att oavbrutet i dess huvuddrag följa det intensiva statliga arbete på hithörande områden, som under krigsåren och med anledning av dess särskilda förhållanden pågått inom så väl krigsförande som neutrala länder, och syntes sålunda väl förtjänt av fortsatt understöd från svenska statens sida.

Departements-
chefen.

På grund av vad socialstyrelsen anført hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att såsom *bidrag till det mellanfolkliga arbetsamtet i Basel* på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 750 kronor.

Arbetarskydd.

14. Yrkesinspektionen.

Den ordinarie staten för yrkesinspektionen har för närvarande följande utseende:

[85.]

Anslag till
yrkesinspek-
tionen.
(Ordinarie
anslag.)

	Lön.	Tjänst- görings- pen- ningar.	Orts- tillägg.	Summa.	
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
1 yrkesinspektör	4,200	2,000	400	6,600	Lönen kan efter 5 år höjas med 500 kro- nor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 "	4,200	2,000	400	6,600	
1 "	4,200	2,000	—	6,200	
6 yrkesinspektörer	25,200	12,000	—	37,200	
1 yrkesinspekttris.....	2,400	1,200	200	3,800	Lönen kan efter 5 år höjas med 300 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 300 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 300 kronor.
1 assistent	2,200	1,500	300	4,000	Lönen kan efter 5 år höjas med 500 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 500 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 "	2,200	1,500	300	4,000	
1 "	2,200	1,500	—	3,700	
6 assistenter	13,200	9,000	—	22,200	
1 underinspektör	1,600	900	300	2,800	Lönen kan efter 5 år höjas med 300 kro- nor, efter 10 år med ytterligare 300 kro- nor och efter 15 år med än ytterligare 300 kronor.
3 underinspektörer	4,800	2,700	900	8,400	
1 underinspektör	1,600	900	—	2,500	
13 underinspektörer	20,800	11,700	—	32,500	
Till yrkesinspektörernas och yrkesinspek- trisens kontorskostnader samt vikariats- ersättningar m. m.	—	—	—	26,970	
Summa kronor	—	—	—	167,470	

Anm. Ortstillägg utgår till yrkesinspektör, som är stationerad i Stockholm, samt till assistent eller underinspektör under den tid, han är stationerad därstädes.

För upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet har riksdagen, utöver anslaget å ordinarie stat, på extra stat för år 1919 anvisat ett förslagsanslag, högst, 14,400 kronor.

Bihang till riksdagens protokoll 1919. 1 saml. 1 häft.

[85.] I skrivelse den 23 oktober 1918 har socialstyrelsen gjort framställning om anslag för år 1920 för yrkesinspektionens verksamhet.

Anställande
av kvinnliga
assistenten.
Social-
styrelsen.

Efter att hava framhållit, att yrkesinspektionens ordinarie personal, i vad anginge de manliga tjänstemännen, syntes vara i stort sett tillräcklig, yttrar styrelsen, att förhållandet vore annorlunda beträffande de yrkesinspektionen tillhörande åligganden, som det tillkomme yrkesinspektris att fullgöra. Styrelsen har härutinnan framställt förslag om anställande av särskilda kvinnliga assistenter, i vilket avseende styrelsen yttrar följande:

»Jämlikt gällande instruktion för yrkesinspektionens befattningshavare har yrkesinspektris icke blott att fullgöra till yrkesinspektörstjänst hörande åligganden i avseende å vissa arbetsställen utan ock att verka för förbättring av de kvinnliga arbetarnas levnadsförhållanden, såsom beträffande kost och bostad samt hälso- och sjukvård, för utvecklande av spar-, understöds- och föreningsväsen bland dessa arbetare samt för deras höjande i sedligt och intellektuellt avseende. För denna maktpåliggande och omfattande uppgift anställdes vid yrkesinspektionens omläggning från och med år 1913 en yrkesinspektris, vilken år 1915 till sitt biträde fick en kvinnlig extra befattningshavare. Redan yrkesfarekommittén, vars förslag ligger till grund för yrkesinspektionens nuvarande organisation, förutsatte emellertid, att det i fortsättningen skulle visa sig behövt att utöka densamma med flera kvinnliga befattningshavare, och kommerskollegium framhöll i sitt utlåtande över kommitténs förslag på denna punkt, att det med hänsyn till vårt lands stora utsträckning och det betydande antalet kvinnor i industriellt arbete med fog kunde ifrågasättas att redan från början anställa flera yrkesinspektriser. I Kungl. Maj:ts proposition i ämnet (nr 239 vid 1912 års riksdag) upptogs visserligen endast en yrkesinspektris, men ställdes i utsikt anställandet framdeles av en eller flera assistenter hos denna eller ock flera yrkesinspektriser. Det visade sig också snart, att en förstärkning av yrkesinspektionens kvinnliga arbetskrafter vore erforderlig för behörigt fyllande av dess uppgifter. Någon lättnad beredd visserligen yrkesinspektrisen genom anställandet av det nyssberörda biträdet, men har styrelsen icke desto mindre vid upprepade tillfällen nödgats anmäla, att endast hänsynen till den stränga sparsamhet med statens medel, som påkallades av kristiden, kunnat avhålla styrelsen att hemställa om medel till flera kvinnliga befattningar inom yrkesinspektionen. Ehuruval detta skäl till varsamhet i fråga om anslagsäskanden fortfarande äger sin giltighet, anser styrelsen sig icke längre kunna undanskjuta denna frågas lösning på mer tillfredsställande sätt än nu är fallet.

Det måste nämligen oförbehållsamt konstateras, att det icke varit för yrkesinspektrisen möjligt att ens tillnärmelsevis fylla de för henne uppställda synnerligen vidsträckt uppgifterna. Såsom yrkesfarekommittén framhöll, gör redan landets stora utsträckning och de tidskrävande resorna det omöjligt för en person att inom en någorlunda begränsad tidrymd hinna besöka ens alla arbetsplatser med större antal kvinnliga arbetare. För att vinna största möjliga resultat har yrkesinspektrisens verksamhet därför koncentrerats på huvudsakligen mera betydande orter och vissa särskilda industrigrenar, som med hänsyn till frekvensen av kvinnliga arbetare och andra omständigheter ansetts böra i främsta rummet kräva tillsyn från hennes sida. Yrkesinspektrisen har sålunda företrädesvis ägnat sin uppmärksamhet åt textil-, konfektions-, sko-, ammunitions-, kartong-,

tobaks- och konservindustriernas kvinnliga arbetare, men icke ens på dessa områden medhunnit flera än de viktigare arbetsställena. Endast mera undantagsvis har något inspektionsbesök kunnat avläggas vid margarin-, gummi- och kemisk-tekniska fabriker, tryckerier, tvätt- och strykinrättningar, badanstalter, banker, kontor, varuhus, restauranger och så vidare för att icke nämna mängden av mindre bagerier, sömnadsverkstäder och dylikt. Under de snart sex år yrkesinspektrisen nu utövat sin verksamhet har hon sålunda icke på långt när hunnit besöka halva antalet arbetsställen med kvinnliga arbetare, vilket näppeligen kan anses vara förenligt med lagstiftningens mening. Det bör också erinras, att den för henne närliggande uppgiften att verka för upprättandet av markenterier och andra bespisningsanordningar vid jämväl arbetsställen med manliga arbetare i huvudsak endast kunnat fyllas genom utarbetandet av en redogörelse med skriftliga råd och anvisningar, vilken genom socialstyrelsens försorg tryckts och distribuerats till intresserade. Då styrelsen anser sig kunna vitsorda, att yrkesinspektrisens verksamhet inom de områden, som den hittills omfattat, mötts med den största förståelse från både arbetsgivare och arbetstagare samt varit till påtaglig nytta för dem, kan styrelsen nu icke underlåta att hemställa om anordningar för att utsträcka denna verksamhet till åtminstone flertalet arbetsställen, för vilka densamma är avsedd. Det förtjänar med avseende härå anföras, att i Norge och Finland, där kvinnligt industriellt arbete förekommer i långt mindre utsträckning än i vårt land, yrkesinspektionen utrustats med större arbetskrafter, i det att densamma i Norge omfattar en yrkesinspektris med tre kvinnliga assistenter samt i Finland en chefsinspektris samt fyra yrkesinspektriser.

Såsom redan anförts, har man tidigare vid övervägandet av frågan om den kvinnliga yrkesinspektionens ordnande på mera effektivt sätt tänkt sig tvenne olika utvägar, nämligen antingen upprättandet av flera yrkesinspektrisbefattningar eller ock anställandet hos yrkesinspektrisen av ett antal kvinnliga assistenter. Den förstnämnda anordningen kunde ur vissa synpunkter synas mera ändamålsenlig, då densamma skulle lämna befattningshavarna större handlingsfrihet och till följd härav borde bli va mera verksam. Å andra sidan torde anställandet under yrkesinspektrisens ledning av ett antal assistenter erbjuda fördelar särskilt med hänsyn därtill, att svårigheter säkerligen skulle yppa sig att omedelbart förvärva flera personer med tillräcklig erfarenhet och auktoritet för att under eget ansvar fullgöra de uppgifter, som åligga yrkesinspektrisen. Nu berörda omständighet synes styrelsen bestämt tala för att man vid utvecklandet av den kvinnliga yrkesinspektionen till en början inriktar sig på anställandet hos yrkesinspektrisen av ett antal assistenter. Till antalet böra dessa icke vara färre än tre, därest åtminstone flertalet större arbetsställen skall kunna årligen besökas, och anser sig styrelsen därför böra förorda tillsättandet av tre assistenter. Till yrkesinspektrisen skulle de stå i ungefär samma förhållande som manlig assistent till yrkesinspektör och sålunda enligt yrkesinspektrisens anvisningar utföra inspektioner och andra arbeten samt närmast till henne avlämna rapporter och redogörelser. Vad beträffar samarbetet med yrkesinspektionens manliga befattningshavare skulle för de kvinnliga assistenterna samma regler gälla, som för yrkesinspektrisen fastställts i § 14 av instruktionen för yrkesinspektionens befattningshavare. Genom chefsmyndighetens försorg bör därjämte så långt lämpligen kan ske en arbetsfördelning vidtagas, så att de kvinnliga befattningshavarna i regel helt övertaga tillsynen å sådana arbetsställen, där maskinella anläggningar eller mera komplicerade ventilationsanordningar saknas och sålunda endast rent sociala och allmänt hygieniska synpunkter kräva beaktande. Ehuruval de

[85.] manliga befattningshavarna hittills i regel icke kunnat medhinna att besöka dylika arbetsplatser, vore det uppenbarligen för dem angeläget att uttryckligen befrias från skyldigheten att öva tillsyn å dem.

För anställning såsom kvinnlig assistent inom yrkesinspektionen kunna inga bestämda formella kvalifikationer uppställas. Såsom regel bör visserligen gälla, att för uppdraget anlitas endast personer, som genom studier vid universitet, lärarinneseminarium, anstalt för utbildning av sjuksköterskor eller skolköks- och yrkesskollärarinnor och så vidare förvärvat erforderlig teoretisk träning. Stor vikt måste emellertid även läggas vid kunskap och erfarenhet i socialt arbete, särskilt sådan, som vunnits vid praktisk tjänstgöring i egenskap av så kallad fabrikskonsulent eller fabriksstyrelse, bostadsinspektris, hushållskonsulent eller dylikt. Beträffande de rent personliga egenskaperna gäller vad yrkesfarekommittén anförde beträffande yrkesinspektrisen, nämligen att hon borde besitta gott praktiskt förstånd, energi och intresse för uppdraget, takt samt ett vänligt, förtroendeingivande och bestämt uppträdande.»

Beträffande de kvinnliga assistenternas avlöningsförhållanden m. m. yttrar styrelsen:

»Avlöningen kan givetvis icke sättas lika hög som de manliga assistenternas, då såsom kompetensvillkor för dessa senare uppställts utbildning vid teknisk högskola eller däremot svarande sådan samt fyra års anställning i industriell verksamhet. Å andra sidan böra förevarande assistenter avlönas högre än underinspektörerna. Viss ledning bör ock hämtas av de lönevillkor, som åtnjutas av kvinnliga så kallade fabriksstyrelser eller fabrikskonsulenter, detta så mycket hellre som dessa inom respektive företag hava, en i vissa avseenden jämförlig uppgift med den, som i större skala och under tjänstemannaansvar skulle åligga de kvinnliga assistenterna. Då det vidare kunde visa sig önskvärt att för det statliga uppdraget förvärva någon eller några av de mest kvalificerade, erfarna och eljest lämpligaste bland fabrikskonsulenter eller bostads- och skolköksinspektriserna — vilkas löner, dyrtidstillägg oberäknade, i flera fall uppgå till omkring 3,000 kronor per år — synes avlöningen för de kvinnliga assistenterna ej böra sättas lägre än nyssnämnda belopp, varav 2,000 kronor såsom lön och 1,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar. Härtill skulle komma ålderstillägg av 300 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring samt, så länge de äro stationerade i Stockholm, ortstillägg om 300 kronor. Därest emellertid någon eller några av assistenterna — efter att under inspektrisens direkta ledning hava vunnit tillräcklig erfarenhet för mera självständig verksamhet — lämpligen kunna för besparing av tid och resekostnader med mera stationeras å annan ort än Stockholm, förslagsvis sålunda i Malmö och Göteborg, bör givetvis ortstillägget bortfalla.

Med den stadgade erfarenhet, som numera både inom och utom vårt land föreligger rörande värdet av kvinnliga befattningshavare inom yrkesinspektionen, lär det vara naturligt, att de kvinnliga assistenterna redan från början uppföras å ordinarie stat.»

Departements-
chefen.

Som styrelsen framhållit, ifrågasattes redan vid den förberedande behandlingen av frågan om yrkesinspektionens uppförande å stat, att mer än en yrkesinspektristjänst borde inrättas eller att åtminstone en kvinnlig assistent borde anställas hos yrkesinspektrisen. Beträffande särskilt behovet av dylik assistentbefattning framhöll jag vid ärendets

[85.]

föredragning, att jämväl för mig detta behov framstode såsom närliggande, men att tills vidare och så länge som arbetsuppgifterna för yrkesinspektrisen vore mera svävande till sin omfattning och man sålunda ej kunde beräkna, huru hennes tid bleve fördelad på inspektioner och andra göromål, det syntes lämpligast att nöja sig med tillfälligt biträde åt yrkesinspektrisen.

Den sedan dess vunna erfarenheten beträffande den kvinnliga yrkesinspektionens betydelse och omfattande arbetsuppgifter synes till fullo ådagalägga behovet av en förstärkning av nämnda inspektion. På de av styrelsen anförda skäl lär det behov åtminstone till en början bättre tillgodoses genom anställande under yrkesinspektrisen av kvinnliga assistenter; och biträder jag även förslaget, att antalet av dessa assistenter bestämmes till tre samt att desamma uppföras å ordinarie stat.

Styrelsens förslag om avlöningsförmåner åt de kvinnliga assistenterna har ej givit mig anledning till erinran.

Styrelsen har vidare gjort framställning om förhöjning av yrkesinspektrisens avlöningsförmåner, och yttrar styrelsen härom:

Yrkesinspektrisens avlöning.

Socialstyrelsen.

»Yrkesinspektrisens avlöning är nu fastställd till 3,800 kronor, fördelade på 2,400 kronor i lön, 1,200 kronor i tjänstgöringspenningar samt 200 kronor i ortstillägg. De manliga assistenternas avlöning utgör åter 3,700 kronor, vartill för de i Stockholm stationerade assistenterna komma ortstillägg om 300 kronor. Detta avvägande av löneförmånerna torde hava förnämligast motiverats därav, att för assistenterna uppställdes bindande formella kvalifikationer, under det att sådana icke lämpligen kunde angivas för inspektrisen. På dessa lönefrågors avgörande torde jämväl hava inverkat, att en viss tveksamhet gjorde sig gällande rörande behovet och gagnet av den då nya inspektrisbefattningen. Härutinnan lär emellertid numera en förändring hava inträtt. Allmänt torde nu erkännas såväl vikten av yrkesinspektrisens särskilda uppgifter som ock ändamålsenligheten av att för deras fyllande anlita kvinnlig befattningshavare. Alldeles oavsett den nuvarande inspektrisens personliga duglighet bör därför med befattningen förenas en mot dess värde för det allmänna svarande avlöning. Särskilt kan det icke vara skäligen, att inspektrisen, som inom sitt verksamhetsområde äger yrkesinspektörs befogenhet — bland annat sålunda rätt att på eget ansvar meddela anvisningar samt påkalla åtal för förseelser mot arbetarskyddslagstiftningen — skall vara i löneavseende sämre ställd än de med mindre befogenhet utrustade assistenterna. Då därjämte inspektrisen skulle, enligt vad styrelsen ovan föreslagit, komma i förmansställning gent emot de kvinnliga assistenterna, anser sig styrelsen böra hemställa, att hennes avlöning höjes till 5,000 kronor, varav 3,000 kronor beräknas utgöra lön, 1,600 kronor tjänstgöringspengar och 400 kronor ortstillägg. Härtill böra efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring komme tvenne ålderstillägg om 500 kronor.»

Vid yrkesinspektionens uppförande å stat hade avlöningen till yrkesinspektrisen av yrkesfarekommittén föreslagits till 3,000 kronor jämte

Departementschefen.

- [85.] två ålderstillägg å 300 kronor vardera och av kommerskollegium till 3,600 kronor med tre sådana ålderstillägg. För min del förordade jag det senare förslaget, och blevo hennes avlöningsförmåner i enlighet härmed fastställda. För ifrågavarande befattning har sedermera från och med år 1915 uppförts ett ortstillägg å 200 kronor.

På grund av vad socialstyrelsen anfört och med särskild hänsyn därtill, att yrkesinspektrisen efter de nya assistentbefattningarnas inträttande kommer att intaga en i viss mån mera ledande ställning än hittills, vill det synas skäligt, att en förhöjning av hennes hittillsvarande avlöning äger rum.

Beträffande beloppet av den avlöning, som nu må bära tillerkännas yrkesinspektrisen, kan jag dock ej helt biträda socialstyrelsens förslag, utan vill jag förorda, att den avlöningstyp, som år 1918 fastställdes för kvinnliga lektorer vid allmänna läroverk m. fl. läroanstalter, här tages till förebild. Kvinnlig lektor äger enligt 1918 års riksdags beslut (skrivelse nr 394) i avlöning åtnjuta 4,800 kronor, därav 3,200 kronor lön och 1,600 kronor tjänstgöringspenningar, vartill kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 400 kronor. Med iakttagande att i förevarande fall begynnelseavlöningen bör utslås på de tre avlöningstitlarna lön, tjänstgöringspenningar och ortstillägg, torde yrkesinspektrisens avlöning kunna bestämmas till 4,800 kronor, därav 3,000 kronor lön, 1,500 kronor tjänstgöringspenningar och 300 kronor ortstillägg, vartill må efter respektive fem och tio år kunna komma två ålderstillägg till lönen, vart och ett å 400 kronor.

Den nu föreslagna löneförhöjningen åt yrkesinspektrisen bör givetvis icke medföra inskränkning i den henne eljest tillkommande rätten att räkna tjänstår för åtnjutande av ålderstillägg.

Anslagsposten
till kontors-
kostnader
m. m.

Av det ordinarie anslaget till yrkesinspektionen är ett belopp av 26,970 kronor avsett till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m.

På förslag av socialstyrelsen har Kungl. Maj:t den 29 november 1918 fastställt följande fördelning av berörda anslagspost för år 1919, nämligen:

vikariatsersättningar samt expensarvoden åt yrkesinspektören		
och underinspektören i första distriktet	kronor	1,100: —
register, kontorsböcker och andra trycksaker	»	3,000: —
hyra för expeditionslokaler	»	6,145: —
belysning, uppvärmning, städning, skrivbiträde, telefon och all-		
männas expenser	»	15,725: —
kontorsmateriel och kontorsinventarier	»	1,000: —

Summa kronor 26,970: —

Anslagsposten ifråga var före år 1919 bestämd till 23,280 kronor. [85.] Den höjning med 3,690 kronor, som beviljades av 1918 års riksdag, åsyftade att i någon mån motväga de på grund av rådande dyrtid ökade kostnaderna för skrivbiträden och vissa allmänna expenser.

I sin skrivelse den 23 oktober 1918 har socialstyrelsen gjort framställning om höjning av nämnda anslagspost å 26,970 kronor. Styrelsen har i denna skrivelse ifrågasatt viss omläggning av skrivbiträdenas inom yrkesinspektionen anställnings- och avlöningsförhållanden och i samband därmed föreslagit, att deras arvoden måtte hädanefter utgå från det extra anslaget till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet. Enligt nämnda förslag skulle för expeditionarbete å yrkesinspektionens olika kontor fast anställas visst antal skrivbiträden med samma avlöning som skrivbiträden av lägsta avlöningsgraden, uppförda å extra stat, varjämte från det extra anslaget jämväl skulle utgå ersättning för därutöver erforderlig mera tillfällig skrivhjälp inom yrkesinspektionen. Utan att i detta sammanhang ingå på frågan om det närmare sättet för genomförande av denna anordning, vilken fråga kommer att senare behandlas vid äskande av anslaget å extra stat, torde man vid bestämmande av det ordinarie anslagets belopp kunna utgå från att ersättning för skrivbiträden hädanefter kommer att bestridas från det extra anslaget. Det belopp, som under den ordinarie anslagsposten till yrkesinspektörernas och yrkesinspektorisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. för närvarande beräknas till dylika biträden, utgör 9,090 kronor eller i medeltal 1,000 kronor för varje inspektör.

Socialstyrelsen.

Beträffande behovet av förhöjning av förevarande anslagspost yttrar styrelsen:

»För närvarande äro till *trycksaker* med mera anvisade 3,000 kronor. Med hänsyn till den stora prisförhöjningen å hithörande utensilier är detta anslag nu för litet och bör redan av detta skäl avsevärt höjas. Till följd av yrkesinspektionens utökning med nya kårer av specialinspektörer samt genom anställandet av kvinnliga assistenter blir ytterligare höjning av detta belopp nödvändig, och torde detsamma därför nu böra upptagas till 5,000 kronor.

Enahanda skäl påkalla höjning av det till *kontorsinventarier* beräknade beloppet av 1,000 kronor. Då vidare vissa inventarier, som anskaffades vid yrkesinspektionens omorganisation år 1912, numera börja vara förslitna — särskilt gäller detta beträffande skrivmaskiner med mera — måste för de närmaste åren ersättning för dessa beredas, vadan ifrågavarande utgiftspost för 1920 icke bör sättas lägre än till 5,000 kronor.

Det till *vikariatsersättningar* med mera upptagna beloppet av 1,100 kronor torde i fortsättningen vara tillräckligt.

Med *expensmedlen* bestridas utgifterna för belysning, uppvärmning, städning, skrivbiträde, telefon med mera. Utav den omläggning av skrivbiträdenas anställnings- och avlöningsförhållanden, som styrelsen föreslår, torde böra följa, att deras arvoden upptagas under det extra anslaget till yrkesinspektionen.

[85.]

Övriga till allmänna expenser hänförliga utgifter hava under kristiden undergått en mycket stor stegring, som åtminstone delvis torde göra sig gällande jämväl under år 1920. Då därjämte tillkomsten av ett antal kvinnliga befattningshavare lär i viss mån öka de allmänna expenserna, hemställer styrelsen, att för dessas bestridande under år 1920 — med frånräknande av arvoden för skrivbiträden — beräknas ett belopp av 11,000 kronor.

Även beträffande anslagsbeloppet för *hyra av expeditiionslokaler* ser styrelsen sig nödsakad att hemställa om förhöjning. Lokalhyrorna för yrkesinspektionen, vilka under år 1917 utgingo med tillhopa 6,145 kronor, kunna med tagen hänsyn jämväl till blivande kostnader för värmeledning från 1 oktober 1918 beräknas till sammanlagt 9,000 kronor för år räknat. Då emellertid hyresavtalen för expeditiionslokaler i en del distrikt utlöpa den 1 oktober 1919 och de på dem belöpande hyresbeloppen kunna väntas undergå en förhöjning av omkring 1,000 kronor för år, bör förevarande utgiftspost icke beräknas lägre än till 10,000 kronor.»

Departements-
chefen.

Styrelsens förslag i förevarande hänseende avser huvudsakligen att motväga den allmänna prisstegringens inverkan på berörda anslagsposter och finner jag intet att erinra mot de i sådant avseende gjorda beräkningarna. Emellertid lär, då prisen för materialier m. m. under den närmaste tiden kunna förväntas nedgå, det för ändamålet erforderliga tilläggsbeloppet tills vidare böra inbegripas i det extra anslaget till upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet. I den ordinarie anslagsposten till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. bör vid sådant förhållande ej ske annan ändring än att posten nedsättes med det belopp om 9,090 kronor, som motsvarar ersättning till skrivbiträden; och synes anslagsposten därefter kunna bestämmas till i runt tal 17,900 kronor. På extra stat torde för ändamålet — fränsett ersättning åt skrivbiträden — böra beräknas ett belopp av 14,250 kronor.

Enligt vad socialstyrelsen i särskild skrivelse den 23 oktober 1918 meddelat, har det visat sig, att de till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m. för år 1919 anvisade medlen, oaktat den av nästlidet års riksdag beslutade förhöjningen därav, bleve alldeles otillräckliga. Styrelsen har i sådant hänseende anfört huvudsakligen följande. För vart och ett av de nio yrkesinspektionsdistrikten komme som ersättning för skrivbiträden i medeltal endast ett belopp av 1,000 kronor för år 1919. Den till biträdena påräkneliga ersättningen bleve därför icke ens närmelsevis tillräcklig för att nödtorftigt uppehålla och än mindre kvarhålla biträdena vid deras arbete, helst som de icke kommit i åtnjutande av krigstidstillägg samt i vissa distrikt göromålens anhopning under längre tider nödvändiggjorde anlita det av mera än ett skrivbiträde. För avlöning åt skrivbiträden åt yrkesinspektörerna erfordrades därför ytterligare ett belopp av 4,500 kronor, så att i genomsnitt ungefär

[85.]

1,500 kronor stode till förfogande i varje distrikt. Härtill komme, att på grund av förhöjda hyror för yrkesinspektionens expeditioner det beräknade beloppet för sådant ändamål måste för år 1919 överskridas med 3,105 kronor. Styrelsen hemställer därför, att, utöver det å 1919 års stat beräknade anslaget å 26,970 kronor till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m., måtte för enahanda ändamål ställas till styrelsens förfogande ytterligare ett belopp av 7,605 kronor.

Med anledning av denna styrelsens hemställan torde å tilläggsstat för år 1919 böra anvisas sistnämnda belopp, vartill jag närmare återkommer under nästföljande punkt.

Vid bifall till vad jag nu föreslagit skulle den ordinarie staten för yrkesinspektionen från och med år 1920 erhålla följande lydelse:

Sammanfattning.

	Lön.	Tjänstgöringspenningar.	Orts-tillägg.	Summa.	
	Kronor.	Kronor.	Kronor.	Kronor.	
1 yrkesinspektör	4,200	2,000	400	6,600	Lönen kan efter 5 år höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
1 ".....	4,200	2,000	400	6,600	
1 ".....	4,200	2,000	—	6,200	
6 yrkesinspektörer	25,200	12,000	—	37,200	
1 yrkesinspektris	3,000	1,500	300	4,800	Lönen kan efter 5 år höjas med 400 kronor och efter 10 år med ytterligare 400 kronor.
1 ".....	—	—	—	—	
1 assistent (manlig)	2,200	1,500	300	4,000	Lönen kan efter 5 år höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med än ytterligare 500 kronor.
1 " ".....	2,200	1,500	300	4,000	
1 " ".....	2,200	1,500	—	3,700	
6 assistenter (manliga)	13,200	9,000	—	22,200	
1 assistent (kvinnl.).....	2,000	1,000	300	3,300	Lönen kan efter 5 år höjas med 300 kronor, efter 10 år med ytterligare 300 kronor och efter 15 år med än ytterligare 300 kronor.
2 assistenter (kvinnl.)	4,000	2,000	600	6,600	
1 underinspektör.....	1,600	900	300	2,800	
3 underinspektörer	4,800	2,700	900	8,400	
1 underinspektör.....	1,600	900	—	2,500	
13 underinspektörer	20,800	11,700	—	32,500	
Till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m.	—	—	—	17,900	
Summa kronor	—	—	—	169,300	

Anm. Ortstillägg utgår till yrkesinspektör, som är stationerad i Stockholm, samt till assistent eller underinspektör under den tid, han eller hon är stationerad därstädes.

- [85.] Det ordinarie anslaget till yrkesinspektionen, för närvarande 167,470 kronor, skulle således kräva en förhöjning med 1,830 kronor eller till 169,300 kronor.

För åtnjutande av de kvinnliga assistenternas avlöningsförmåner torde i tillämpliga delar böra gälla de villkor och bestämmelser, som enligt kungörelse den 29 juni 1917 finnas stadgade för manliga assistenter.

Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

dels, med godkännande av det utav mig förordade förslaget till ny ordinarie stat för yrkesinspektionen, att tillämpas från och med år 1920, höja det *ordinarie anslaget till yrkesinspektionen*, nu 167,470 kronor, med 1,830 kronor till 169,300 kronor;

dels ock föreskriva, att för åtnjutande av de å staten upptagna kvinnliga assistenternas avlöningsförmåner skola i tillämpliga delar gälla de genom kungörelse den 29 juni 1917 stadgade villkor och bestämmelser för åtnjutande av de från och med 1918 års början fastställda avlöningsförmåner för å yrkesinspektionens ordinarie stat uppförda assistenter samt underinspektörer.

15. Upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet.

- [86.] I sin skrivelse den 23 oktober 1918 har socialstyrelsen gjort framställning om förhöjning av det extra anslaget för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet till 29,150 kronor. Därefter av styrelsen tidigare framlagt förslag till bestämmelser om ordnande av skogsarbetarnas bostadsförhållanden m. m. bleve förelagt riksdagen, komme härtill, framhåller styrelsen, för tillsynen ur arbetarskyddssynpunkt av dessa föreskrifter erforderligt belopp.

Departements-
chefen. Enligt vad tidigare meddelats, har styrelsen ifrågasatt, att av nu avsedda anslag skulle utgå ersättning till skrivbiträden inom yrkesinspektionen. Vid beräkning av dessas avlöningsförmåner har styrelsen utgått från nu gällande avlöningsförmåner. Då emellertid avlöningen för dessa biträden torde böra bestämmas i enlighet med de ändrade grunder, som av chefen för finansdepartementet denna dag förordats,

bör en förhöjning äga rum i det av styrelsen beräknade beloppet, vilket förslagsvis torde kunna angivas till 3,500 kronor. [86.]

På sätt redan antytts, kommer innevarande års riksdag att underställas förslag till lag i det av socialstyrelsen förut angivna syfte. Kostnaderna för förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter för tillsyn enligt nämnda lag beräknas uppgå till 10,000 kronor. Utöver förenämnda belopp å 29,150 kronor och 3,500 kronor bör sålunda för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet för år 1920 beräknas 10,000 kronor, varjämte för vissa förberedande arbeten för tillämpning av nämnda lag under år 1919 erfordras tillgång till omkring 4,000 kronor. Härtill komma slutligen de belopp, som, enligt vad under nästföregående punkt angivits, skulle erfordras till förstärkning av den å ordinarie staten upptagna anslagsposten till yrkesinspektörernas och yrkesinspektrisens kontorskostnader samt vikariatsersättningar m. m., eller för år 1919 7,605 kronor och för år 1920 14,250 kronor. Sammanlagt böra sålunda beräknas å tilläggsstaten i runt tal 11,600 kronor och för år 1920 56,900 kronor.

Jag erinrar i detta sammanhang därjämte om vad vid föredragningen av socialstyrelsens anslag redan anförts om yrkesinspektionens anlåtande för tillämpningen av blivande lagstiftning rörande närmare reglering av arbetstiden inom vissa yrken. Den utvidgning av yrkesinspektionens uppgifter, som härigenom kan föranledas, lär kunna påkalla ökning av dess arbetskrafter. Till denna fråga torde jag sålunda sedermera få återkomma.

Under hänvisning beträffande anslaget å 1919 års tilläggsstat till särskild framställning därom hemställer jag för närvarande allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att i avbidan å den proposition, som kan komma att i ämnet avlätas, för *upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet*, utöver anslaget å ordinarie stat, å extra stat för år 1920 beräkna ett förslagsanslag, högst, 56,900 kronor.

16. Bidrag till föreningen för arbetarskydd i Stockholm.

I en till Kungl. Maj:t ställd skrift har föreningen för arbetarskydd i Stockholm gjort framställning om statsbidrag för år 1920. [87.]

Nämnda förening, som stiftades år 1905, har enligt stadgarna till uppgift att till förekommande av olycksfall i arbete och till förebyggande av förhållanden, som kunna menligt inverka på arbetarnas liv och hälsa, Bidrag till föreningen för arbetarskydd i Stockholm. (Extra anslag.)

- [87.] söka medelst samlande av modeller, ritningar och beskrivningar å skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbete, anordnande av utställningar av dylika föremål ävensom genom tillhandahållande åt allmänheten av litteratur och hållande av föredrag i ämnet m. m. väcka och underhålla intresset för åstadkommande och begagnande av lämpliga skyddsanordningar i berörda syfte.

För ändamålet har föreningen i Stockholm anordnat en för allmänheten avgiftsfritt tillgänglig ständig utställning av skyddsanordningar mot olycksfall i arbete. Denna utställning är sedan början av år 1915 förlagd till en i huset nr 32 vid Birgerjarlsgatan belägen lokal.

Föreningen har åtnjutit statsunderstöd alltsedan sin tillkomst. På därom gjord framställning beviljade Kungl. Maj:t nämligen enligt beslut den 16 november 1906 föreningen för samma år ett belopp av 2,000 kronor till bestridande av hyresavgiften för den av föreningen förhyrda lokalen till förberörda utställning.

Från och med år 1907 har riksdagen, enligt framställning av Kungl. Maj:t, på extra stat anvisat anslag såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för den av föreningen anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbete. Detta anslag har senast för vart och ett av åren 1912—1919 utgått med ett belopp av 4,000 kronor.

Föreningens
framställning
om anslag för
år 1920

I förevarande skrift har föreningen anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes i likhet med föregående år föreslå riksdagen att såsom bidrag till bestridande av kostnaderna under år 1920 för föreningens utställning anvisa ett belopp av 4,000 kronor.

Av skriften bifogat exemplar av förvaltningsutskottets inom styrelsen för föreningen berättelse för år 1917 inhämtas huvudsakligen följande:

På grund av med det pågående världskriget sammanhängande förhållanden inom det industriella området har såväl här i landet som inom andra kulturländer det arbetarskyddstekniska arbetet legat nere eller inriktats på nya banor. Exempelvis har i Tyskland den stora arbetarskyddsutställningen i Berlin—Charlottenburg varit stängd allt sedan år 1915 och utställningslokalerna samt där befintliga arbetsmaskiner använts för vissa undersökningar rörande krigsinvaliders prestationsförmåga inom olika yrken och olika konstruktioner av protesers större eller mindre lämplighet vid skilda slag av arbeten. Vissa delar av ursprungliga utställningsmaterialet har demonstrerats i Brüssel och å andra platser.

Med den omläggning av industrien, som kriget medfört och varigenom ej endast en mängd fabriksgrenar av brist på råvaror måst minska sin tillverkning eller helt nedlägga driften, utan även ett antal andra industrier övergått till fabrikation av varor avsedda för krigsbruk, har i alla länder arbetarskyddets verk-

samhetsfält begränsats i fråga om mångfaldigheten av yrken. Å andra sidan har under vissa perioder arbetsintensiteten stegrats i en grad, som förvisso medfört ökade risker.

Den med krigstiden följande profithungern på alla områden torde dock i viss mån hava avtrubbat intresset för arbetarskyddet, och har detta oförtydligt givit sig tillkänna även ifråga om föreningen och dess verksamhet.

Väl har denna bedrivits efter samma principer som förut, varvid föreningens utställning hållits öppen avgiftsfritt söndagar kl. 1—3, lördagar kl. 5—8 och övriga veckodagar kl. 12—1 e. m., men svårigheten att anskaffa nytt utställningsmaterial har varit oförtydligt. Den med 1918 års ingång inträdande omläggningen av olycksfallsagstiftningen har dock i viss mån medfört ett ökat intresse för skyddsanordningars genomförande, och lär kunna antagas, att även för framtiden de ekonomiska intressen, som sammanhånga med densamma, skola medföra en allt livligare växelverkan mellan samtliga dem som beröras av densamma och föreningen ifråga om råd rörande tillverkare och försäljare av lämpliga skyddsanordningar, tillhandahållande av anslag m. m.

Den under föregående år påbörjade hygieniska avdelningen har under året ej kunnat kompletteras i avsevärd mån, beroende på att åtkomsten av vissa önskade utställningsföremål varit stängd genom kriget.

Så snart möjlighet därtill gives, är det styrelsens avsikt att av besparade medel från Tyskland inköpa en samling preparat visande de sjukliga förändringar av människokroppen, som medfölja vissa oftare förekommande yrkessjukdomar.

Föreningens bibliotek har under året utvidgats med en del förvärv.

Utbyte av litteratur och trycksaker har ägt rum med motsvarande institutioner i andra länder.

Tidskriften »Arbetarskyddet» har under året som bidrag erhållit 1,296 kronor som prenumeration å 324 exemplar, varjämte tidskriften erhållit ett statsanslag av 800 kronor.

Saknaden av beskrivningar över de viktigare skyddsanordningar, som finnas i föreningens utställning, har sedan länge gjort sig kännbar.

På grund härav samt emedan utgivandet av sådana beskrivningar skulle avhjälpa bristen på tillgänglig och lätthanterlig svensk skyddsteknisk litteratur beslöt föreningens förvaltningsutskott att uppdraga åt biträdande sekreteraren förste byråingenjören E. Odelstierna att påbörja utarbetandet av skyddstekniska beskrivningar, samt anslog en summa av 300 kronor till tryckningskostnader för dessa beskrivningar. Då kostnader för beskrivningar över utställda maskiner och skyddsanordningar till största delen enligt överenskommelse komma att betalas av respektive utställare, kommer berörda anslag att användas till tryckning av i allmän form hållna beskrivningar.

Under år 1917 hava åtskilliga beskrivningar utgivits.

Demonstration av utställningen samt föredrag har i likhet med föregående år hållits av biträdande sekreteraren, varjämte föreningens sekreterare hållit föredrag vid tegelmästarskolan i Svedala.

Föreningens årsmöte hölls den 29 maj 1917 å föreningens lokal.

Föreningen har under år 1917 åtnjutit — förutom statsanslaget — från Stockholms stadsfullmäktige ett bidrag av 1,000 kronor.

Vid 1917 års slut räknade föreningen 114 stiftande och 172 årsbetalande medlemmar.

• Föreningens inkomster och utgifter under år 1917 hava varit:

[87.]

Inkomster:

Saldo från 1916		
kontant i kassan	Kr. 191: 53	
innestående å sparkasseräkning	» 1,450: —	Kr. 1,641: 53
Avgifter av 172 årligen betalande medlemmar	» 1,730: —	
Avgifter av 5 stiftande medlemmar	» 500: —	
Statsbidrag för 1917	» 4,000: —	
Stockholms stads bidrag för 1917	» 1,000: —	
Försålda skyltar och anslag	» 481: —	
Försålda minnesblad för arbetare vid pressar... ..	» 2: —	
Försålda respiratorer	» 11: 55	
Diverse inkomster	» 15: —	
Räntor för 1917	» 159: 13	
	Summa kronor	9,540: 21

Utgifter:

Hyra för utställningslokal	Kr. 2,000: —	
Arvode till sekreterarna	» 1,500: —	
Skrivbiträde	» 175: —	
Maskinistens avlöning	» 900: —	
Städning och rengöring	» 291: 02	
Elektrisk belysning	» 45: 35	
Elektrisk kraft	» 9: 54	
Försäkringsavgifter	» 78: 20	
Tryckningskostnader	» 42: 03	
Postporton	» 144: 47	
Inköp av skyltar och anslag	» 120: 50	
Annonskostnader	» 296: 05	
Inbindning av böcker	» 3: —	
Prenumerationsavgifter till Arbetarskyddet	» 1,296: —	
Diverse utgifter	» 400: 28	
Saldo till 1918		
kontant i kassan	Kr. 238: 77	
innestående å sparkasseräkning	» 2,000: —	» 2,238: 77
	Summa kronor	9,540: 21

Föreningen har därjämte meddelat, att föreningens verksamhet är avsedd att under år 1920 fortgå efter i huvudsak samma grunder som förut.

Social-
styrelsen.

Till följd av remiss har socialstyrelsen den 23 juli 1918 avgivit utlåtande i ärendet och därvid, med hänsyn till den betydelse, föreningens verksamhet måste anses äga för arbetarskyddslagstiftningens tillämpning och utveckling, förordat bifall till framställningen.

Då av det anförda torde framgå, att föreningen fortfarande både förtjänar och är i behov av att komma i åtnjutande av statsunderstöd med nu utgående belopp, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

[87.]

Departements-
chefen.

att såsom *bidrag till bestridande av kostnaderna för den av föreningen för arbetarskydd i Stockholm anordnade permanenta utställningen av skyddsanordningar mot olycksfall och ohälsa i arbetet* på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 4,000 kronor.

Socialförsäkring.

17. Sjukkasseväsensdets befrämjande.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning har 1917 års riksdag från och med år 1918 höjt det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till sjukkasseväsensdets befrämjande med 150,000 kronor eller från 1,400,000 kronor till 1,550,000 kronor. För år 1919 utgår anslaget med oförändrat belopp.

[88.]

Sjukkas-
seväsendets be-
främjande.
(Ordinarie
anslag.)

De grunder, enligt vilka statsbidrag utgår åt registrerade sjuk-kassor, finnas upptagna i kungörelse den 4 juli 1910 (sv. förf.-saml. nr 77).

Beträffande nu förevarande anslag anför socialstyrelsen i skrivelse den 21 oktober 1918, att statsbidragen till sjukkassorna enligt nämnda kungörelse under åren 1916—1918 utgått med följande belopp:

1916	1,507,294: 24 kronor.
1917	1,571,104: 63 »
1918 (approx.).....	1,570,000: — »

Storleken av det för ifrågavarande ändamål erforderliga anslaget bestämdes, anför styrelsen vidare, i huvudsak av *dels* medlemsantalet i de registrerade sjukkassorna och *dels* sjukligheten bland medlemmarna under året näst före det, då statsbidraget utginge. I sistnämnda hänseende kunde variationerna år från år vara ganska stora. Sålunda hade hälsotillståndet bland sjukkassornas medlemmar under såväl 1916 som 1917 av allt att döma varit synnerligen gott, medan däremot år 1918 till följd bland annat av den rådande influensaepidemin (spanska sjukan) torde komma att uppvisa en mycket hög sjuklighetssiffra. Vad åter sjukkassornas medlemsantal beträffade, torde detta under de senaste åren enligt approximativ uppskattning hava ökats med cirka 40 å

- [88.] 50,000 per år. Med hänsyn tagen å ena sidan härtill och å andra sidan till den sannolika minskningen i sjukkassornas sjukhjälpsskyldighet till följd av lagen om försäkring för olycksfall i arbete ansåge styrelsen, att anslaget till sjukkasseväsendets befrämjande lämpligast borde för år 1920 höjas med 150,000 kronor eller från 1,550,000 till 1,700,000 kronor.

Departements-
chefen.

Då den av socialstyrelsen lämnade utredningen ådagalägger behovet av den begärda ökningen av förevarande anslag, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att från och med år 1920 höja det å ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till *sjukkasseväsendets befrämjande*, nu 1,550,000 kronor, med 150,000 kronor till 1,700,000 kronor.

18. Extra statsbidrag för år 1919 åt registrerade sjukkassor.

- [89.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning (prop. nr 236) anvisade 1918 års lagtima riksdag för beredande av extra statsbidrag för år 1918 åt sjukkassor, som registrerats enligt lagen om sjukkassor den 4 juli 1910, på extra stat för år 1919 ett förslagsanslag av 1,000,000 kronor. Villkor och bestämmelser för åtnjutande av bidrag från ifrågavarande anslag, i enlighet med de i nämnda proposition angivna grunder, fastställdes av Kungl. Maj:t genom kungörelse den 31 maj 1918 (sv. förf.-saml. nr 289).

Extra stats-
bidrag för år
1919 åt re-
gistrerade
sjukkassor.
(Extra anslag)

Enligt nämnda kungörelse utgår till sjukkassa, som är registrerad enligt lagen om sjukkassor den 4 juli 1910, för tiden från och med den 1 maj 1918 eller, där registreringen då ännu icke skett, för den del av år 1918, varunder kassan varit registrerad, extra statsbidrag för understöd åt medlemmarna på i kungörelsen angivna villkor med i allmänhet 50 öre för varje dag, för vilken kontant sjukhjälp eller moderskapshjälp utgivits av kassan med minst 90 öre; dock att dylikt bidrag vid sjukdom utgår först från och med sjunde dagen efter den, från vilken sjukhjälpen börjat utgå från kassan, samt icke må åtnjutas för medlem, som av kassan uppburit sjukhjälp eller moderskapshjälp till belopp, överstigande fyra kronor för dag, liksom icke heller för sjukdagar, för vilka ersättning skall utgivas enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete. Det åligger sjukkassa, som för sina medlemmars vid-

kommande vill göra anspråk på dylikt tillägg, att under år 1918 till den därtill berättigade jämte det honom enligt kassans stadgar tillkommande understödet förskottsvis utbetala jämväl det extra statsbidraget, varefter detta under innevarande år gottgöres kassan av det härför anvisade anslaget. [89.]

I en till Kungl. Maj:t ingiven skrift av den 19 september 1918 har Sveriges allmänna sjukkasseförbund genom medlemmar av dess verkställande utskott hemställt, att Kungl. Maj:t måtte hos innevarande års riksdag göra framställning om beviljande av ett till 3,000,000 kronor förhöjt anslag för beredande av extra statsbidrag för år 1919 åt registrerade sjukkassor, varvid förbundet tillika anhållit, att anslaget, som i övrigt skulle utgå enligt de för åtnjutande av motsvarande extra bidrag för år 1918 fastställda grunder, finge dels förhöjas till en krona för sjukdag, dels ock utgå för hela år 1919.

Framställningar om statsbidrag för år 1919.

I skrivelse den 24 oktober 1918 har därefter styrelsen för riks-sjukkassornas centralorganisation, under instämmande i övrigt i sjukkasseförbundets hemställan, ifrågasatt, att bidrag till sjukkassornas manliga medlemmar, vilka vid sjukdom i regel hade att vidkännas större avdrag å arbetsinkomst än de kvinnliga medlemmarna, finge utgå med dubbelt så stort belopp som till de senare.

Förstnämnda framställning har för yttrande remitterats till socialstyrelsen, som i ett på grund härav den 28 oktober 1918 avgivet utlåtande anført bland annat:

Socialstyrelsen.

»De skäl för beviljande för år 1918 av extra statsbidrag åt sjukkassorna, som av styrelsen anfördes i dess utlåtande den 15 februari 1918 i anledning av sjukkasseförbundets då gjorda framställning om förhöjning av statsbidraget till sjukkassorna, torde få anses komma att gälla jämväl under år 1919. I likhet med sjukkasseförbundet anser vidare även styrelsen, att bidraget bör för år 1919 beviljas för hela året, så att något avbrott i bidragets utgående icke må uppkomma. Vad åter beträffar den begärda fördubblingen av bidraget finner sig styrelsen, på nedan angivna grunder icke kunna för sin del förorda densamma.

Även med tillägg av det för detta år beviljade extra statsbidraget är otvivelaktigt sjukhjälpens ofta otillräcklig för att under nuvarande prisläge fylla även de mest omedelbara behoven. Att höja sjukhjälpens till en mot tidsförhållandena mera svarande nivå måste därför anses såsom ur alla synpunkter önskvärt och samhällsgagnande. Men att bördan av en dylik förhöjning skulle i sin helhet läggas på statsverket, finner styrelsen icke vara av förhållandena betingat. Tvärtom ligger i den frivilliga sjukkasseverksamhetens egna natur, att dess understödsverksamhet i huvudsak uppbäres av medlemmarnas egna avgifter och att statsbidraget har karaktären närmast av ett stöd eller en uppmuntran, en »hjälp till självhjälp». Detta hindrar givetvis icke, att det allmänna undantagsvis för att direkt främja en viss särskilt samhällsnyttig gren av understödsverksamheten åta-

[89.] ger sig en jämförelsevis betydande del av kostnaderna härför. Så har också skett exempelvis i fråga om moderskapshjälpen, vilken som regel till större delen utgår av statsmedel och med endast en mindre del av sjukkassornas egna medel.

Ett bifall till sjukkassee förbundets framställning om en fördubbling av extra statsbidraget skulle bland annat medföra, att i flertalet understödsfall sjukhjälpen till sin övervägande del skulle bestridas av statsmedel. Redan på grund av bestämmelserna i kungörelsen angående statsbidrag åt sjukkassor den 4 juli 1910 utgår för de flesta sjukkassee medlemmars vidkommande omkring $\frac{1}{4}$ av kostnaderna för den kontanta sjukhjälpen av statsmedel. Skulle härtill ytterligare komma ett extra statsbidrag av 1 krona per dag, skulle sjukhjälpen som regel komma att bestridas med omkring $\frac{5}{8}$ av statsmedel och med endast omkring $\frac{3}{8}$ av kassans egna medel. Ännu mera skulle denna disproportion framträda i fråga om moderskapshjälpen. Med ett extra tillägg även här av 1 krona per dag, skulle nämligen av detta understöd som regel ända till $\frac{4}{5}$ bestridas av statsmedel och endast $\frac{1}{5}$ av kassornas egna medel.

I sitt ovan återopade utlåtande den 15 februari 1918 har styrelsen bland annat framhållit, att det under nuvarande dyrtid icke vore möjligt för sjuk-kassorna att för åstadkommande av en allmän ökning av den kontanta sjukhjälpen genomdriva en allmän, betydande höjning av avgifterna. Härmed ville styrelsen hava sagt, att det icke kunde förväntas, att sjukkassorna med egna krafter skulle vara i stånd att *ensamma* åtaga sig de ökade bördor, som en höjning av sjukhjälpen skulle kräva. Däremot innebär detta uttalande givetvis icke, att styrelsen skulle hava ansett, att sjukkassorna icke skulle vara i stånd att själva åtaga sig *en del* av de nya bördorna. Tvärtom ansåg styrelsen och anser alltjämt en dylik lösning av sjukkassornas dyrtidsfråga vara icke blott möjlig utan även den mest naturliga. Även bland sjukkassorna själva saknas icke förståelse för denna ståndpunkt. Under loppet av år 1918 hava sålunda åtskilliga sjukkassor hos styrelsen sökt och erhållit registrering av stadgeändring, innefattande förhöjda avgifter och understöd.

Styrelsen har vidare i samma utlåtande framhållit, att en välordnad sjuk-kasseverksamhet vore av intresse icke minst för kommunerna, och hänvisat sjuk-kassorna till utvägen att söka genom kommunalt bidrag komplettera det tillägg, som eventuellt kunde komma att beviljas av statsmedel. Det förefaller alltjämt styrelsen, som om denna utväg vore den, som jämte höjning av medlemsavgifterna närmast borde anlitas. Kommunalt understöd åt sjukkassee verksamheten har under de senare åren utgått med ständigt ökade belopp. Medan sålunda år 1906 kommunalt bidrag till sjukkassee verksamheten hade utgått med inalles endast 21,088:— kronor, hade samma bidrag år 1910 stigit till 92,541:99 kronor och år 1915 till 158,259:52 kronor. Enligt vad styrelsen har sig bekant, har ock Stockholms registrerade sjukkassors centralförsamling nyligen hos Stockholms stadsfullmäktige gjort framställning om beviljande för år 1919 av extra bidrag från kommunen till sjukkassorna.

En frivillig sjukkassee verksamhet som den svenska lämnar endast föga garanti för att de understöd, som sjukkassee medlemmarna betingat sig, stå i lämpligt förhållande till deras ekonomiska ställning i allmänhet och särskilt att icke överförsäkring i större utsträckning förekommer. Möjligheterna till överförsäkring äro i Sverige så mycket större som flermedlemskap, det vill säga det förhållande, att en och samma person tillhör två eller flera registrerade sjukkassor, fortfarande i ganska stor utsträckning förekommer. Utan att vilja överdriva vå-

[89.] dan ur social synpunkt av här anmärkta förhållande, anser sig dock styrelsen böra framhålla, att sannolikheten av överförsäkring givetvis måste ökas, om till den i stadgarna fastställda sjukhjälpen i varje fall skulle läggas ett extra statsbidrag av den storlek, varom sjukkasseförbundet hemställt.

I detta sammanhang vill styrelsen slutligen erinra om, att det extra statsbidragets egenskap av ett slags dyrtidstillägg synes, på sätt i utlåtandet av den 15 februari 1918 framhållits, uppkalla den frågan, huruvida sådant tillägg bör tillerkännas samtliga sjukkassemedlemmar utan undantag, eller om det icke snarare bör förbehållas endast åt dem, vilkas inkomster icke överstiga en viss, fastställd gräns. Styrelsen anser visserligen fortfarande, att ett sådant förbehåll skulle i praktiken spela en ytterst ringa roll. Men då det skulle gälla en statsutgift till så betydande belopp, som här ifrågasatts, skulle måhända försiktigheten bjuda, att frågan icke utan vidare undersökning betraktades såsom avgjord.

Med avseende på storleken av det belopp, som erfordras för att bereda registrerade sjukkassor extra statsbidrag under hela år 1919 i enlighet med de villkor och bestämmelser, som fastställts genom kungörelsen den 31 maj 1918, kräves härför enligt styrelsens beräkningar ett anslag av omkring 1,500,000 kronor.

Med stöd av vad sålunda anförts har styrelsen hemställt, att förvarande framställning av Sveriges allmänna sjukkasseförbund måtte endast i så måtto bifallas, att Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen göra framställning att för beredande av extra statsbidrag för år 1919 åt registrerade sjukkassor på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 1,500,000 kronor att utgå i enlighet med de villkor och bestämmelser, som fastställts att gälla för enahanda bidrag under år 1918.

Enligt vid styrelsens skrivelse fogat protokollsutdrag har yttrande i ärendet inhämtats från sociala rådets sektion för sjukkasseväsendet; och hava därvid sektionens ledamöter enhälligt uttalat önskvärdheten av att Sveriges allmänna sjukkasseförbunds ovan omförmälda framställning i ämnet måtte tillmötesgå.

De omständigheter, som år 1918 föranledde beslut om extra statsbidrag för samma år till registrerade sjukkassor, tala för beviljande av ett dylikt bidrag även för innevarande år. Någon inskränkning av tiden för statsbidragets utgående på sätt att detsamma, i likhet med vad under år 1918 varit fallet, skulle utgå allenast för senare delen av året, bör givetvis innevarande år icke ifrågakomma.

En förhöjning av statsbidragets belopp eller förändring i övrigt av de villkor, som under föregående år stadgats för åtnjutande av statsbidraget, synes däremot av skäl, som i socialstyrelsens utlåtande anförts, icke nu böra äga rum, och finner jag mig alltså icke kunna förorda bifall till vad i sådant avseende föreslagits.

Kommer i enlighet med sålunda angivna grunder rätt till bidrag att beviljas för hela år 1919, påkallas emellertid en höjning av det för

Departements-
chefen.

[89.] samma ändamål under föregående år fastställda anslaget; detsamma synes därför enligt socialstyrelsens hemställan böra för år 1920 beräknas till 1,500,000 kronor.

I likhet med vad under föregående år varit fallet skulle det åligga sjukkassa, som för sina medlemmars vidkommande ville göra anspråk på extra statsbidrag, att under innevarande år, i den mån rätt till sjuk- eller moderskapshjälp inträder, till den sjuka respektive barnaföderskan jämte det dem jämlikt kassans stadgar tillkommande understödet utbetala jämväl det extra statsbidraget, varefter detsamma skulle komma att till sjukkassorna utbetalas under år 1920 i samband med det för nämnda år dem tillkommande normala statsbidraget och sedan kassorna vederbörligen styrkt sin behörighet därtill.

På grund av det ovan anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att för beredande av *extra statsbidrag för år 1919 åt sjukkassor, som registrerats enligt lagen om sjukkassor den 4 juli 1910*, på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 1,500,000 kronor att fördelas i huvudsaklig överensstämmelse med ovan angivna grunder.

19. Anslag till sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd.

[90.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom framställda förslag har riksdagen för vartdera av åren 1913 och 1914 för understödande av sjuk-
*Anslag till
 sjukkassor,
 som meddela
 moderskaps-
 understöd.
 (Extra anslag.)* kassor, som meddela moderskapsunderstöd, på extra stat anvisat ett förslagsanslag av 25,000 kronor att fördelas i enlighet med de grunder och på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes. För ett vart av åren 1915—1917 har för ändamålet anvisats ett förslagsanslag av 50,000 kronor samt för vart och ett av åren 1918 och 1919 ett förslagsanslag av 70,000 kronor.

Genom kungörelse den 30 juni 1913 (sv. förf.-saml. nr 136) hava fastställts villkoren för statsbidrag till sjukkassor, som meddela moderskapshjälp. Dessa villkor lända till efterrättelse tills vidare, så länge anslag för ifrågavarande ändamål fortfarande utgår.

I skrivelse den 21 oktober 1918 har socialstyrelsen anført, att statsbidrag jämlikt nämnda kungörelse av styrelsen beviljats till följande belopp:

1916	59,184: — kronor
1917	77,343: 60 »
1918 (approx.).....	93,000: — »

Redan under år 1918 har sålunda, anför styrelsen, anslaget måst [90.] ansenligt överskridas. Vid sådant förhållande och då antalet sjukkassor, som beredde sina medlemmar moderskapsunderstöd, alltjämt ökades, ansåg styrelsen en avsevärd förhöjning av anslaget vara erforderlig. Med hänsyn till den hittills vunna erfarenheten syntes denna förhöjning kunna beräknas till 40,000 kronor.

Då jag ej funnit anledning till erinran mot styrelsens förslag, till- Departements-
låter jag mig hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen chefen.

att för *understödjande av sjukkassor, som meddela moderskapsunderstöd*, på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag av 110,000 kronor att fördelas i enlighet med de grunder och på de villkor, som av Kungl. Maj:t bestämmas.

20. Tillsyn över understödsföreningar.

1912 års riksdag antog i anledning av Kungl. Maj:ts proposition [91.] lag om understödsföreningar.

Genom kungörelse den 8 november 1912 förordnade Kungl. Maj:t, att tillsynen över nämnda föreningar tillsvidare skulle förläggas till socialstyrelsen. Tillsyn över understödsföreningar.
(Extra anslag.)

För ett vart av åren 1913—1917 anvisade riksdagen för uppehållande av tillsyn över understödsföreningarna ett anslag å extra stat av 6,000 kronor. Anledningen därtill, att anslaget ifråga ej sammanfördes med det extra anslaget till upprätthållande av socialstyrelsens verksamhet, var, att frågan till vilken myndighet tillsynen skulle förläggas ej blivit slutgiltigt ordnad.

På grund av befallning hade socialstyrelsen emellertid under år 1916 inkommit med utredning beträffande nämnda fråga och hemställde därvid, att tillsynen skulle från och med år 1918 definitivt förläggas till styrelsen.

I sitt anförande till det vid 1917 års statsverksproposition fogade protokollet över civilärenden framhöll föredragande departementschefen, att Kungl. Maj:t den 31 december 1915 uppdragit åt en kommitté att bland annat verkställa utredning angående införande i vårt land av obligatorisk sjukförsäkring av arbetare samt att inkomma med det förslag, som kunde av den verkställda utredningen föranledas. Det syntes,

- [91.] yttrade departementschefen vidare, sannolikt, att kommitténs blivande förslag komme att inverka på organisationen av tillsynen över sjukkasseväsendet. Då emellertid frågan om tillsyn över understödsföreningar stode i visst samband härmed, ansåg han, att med det slutliga ordnandet av denna tillsyn borde anstå, tills frågan om införande av obligatorisk sjukförsäkring av arbetare föreläge till avgörande. Vid sådant förhållande syntes anledning saknas att för det dåvarande frångå den dittills tillämpade anordningen, att nämnda tillsyn utövades av socialstyrelsen.

Vad departementschefen sålunda anfört blev av Kungl. Maj:t och riksdagen lämnat utan erinran, och beslöt riksdagen i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag att på extra stat för år 1918 för ifrågavarande ändamål anvisa ett förslagsanslag, högst 6,000 kronor. Anslag till samma belopp har därefter för ändamålet anvisats jämväl för år 1919.

I skrivelse den 21 oktober 1918 har socialstyrelsen anfört, att erfarenheten givit vid handen, att ifrågavarande anslag vore synnerligen knappt tilltaget och att en avsevärd förhöjning av detsamma skulle behövas. Med hänsyn till de skäl, som av chefen för civildepartementet åberopades i förenämnda statsrådsprotokoll, och då den omläggning av styrelsens medelsförvaltning, varom styrelsen hade för avsikt att göra framställning, torde komma att bereda någon lättnad i den arbetsbörda, som ålège byrån för sjukkasseväsendet m. m., dit ärendena angående understödsföreningar vore förlagda, hade styrelsen ansett sig icke böra göra någon framställning om höjning av anslaget.

Departements-
chefen.

Med anledning härav hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 6,000 kronor, att ställas till Kungl. Maj:ts förfogande för uppehållande under nämnda år av *tillsyn över understödsföreningarna*.

21. Internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande.

- [92.] 1914 års senare riksdag har på de i statsrådsprotokollet över civil-
*Internatio-
nella förening-
en för arbets-
löshetens be-
kämpande.
(Extra anslag.)* ärenden den 14 maj 1914 angivna villkor såsom bidrag för åren 1914 och 1915 till internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande på extra stat för år 1915 anvisat ett belopp av 1,500 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel förskottsvis redan under år 1914 utanordna ett belopp av 750 kronor.

Därefter har riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställningar, för ifrågavarande ändamål för vart och ett av åren 1916—1919 anvisat anslag å 750 kronor. [92.]

Beträffande föreningens ändamål, organisation och verksamhet tillåter jag mig hänvisa till den utförliga redogörelse, som lämnades i nyssnämnda statsrådsprotokoll.

I skrivelse den 9 december 1918 har socialstyrelsen hemställt om anvisande av anslag för ändamålet för 1920. Styrelsen anför därvid, att föreningen, vars centrala ledning varit förlagd till Paris och Bryssel, vid världskrigets utbrott måst inställa sin verksamhet. Då föreningens uppgift alltjämt ägde aktuell betydelse, syntes svenska staten böra, i den mån föreningen bleve i tillfälle att återupptaga sitt arbete, fortfarande lämna sitt ekonomiska stöd.

Då det är att hoppas, att internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande efter ett blivande fredsslut skall ånyo kunna till fullo upptaga arbetet för sina betydelsefulla uppgifters främjande och Sveriges aktiva medverkan på detta område synes vara mycket önskvärd, hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

Departements-
chefen.

att såsom bidrag till internationella föreningen för arbetslöshetens bekämpande på extra stat för år 1920 anvisa ett förslagsanslag, högst, 750 kronor.

Nykterhetsverksamheten.

22. Alkoholistvården.

A. Anslag till statens vårdanstalt för alkoholister å Salbohed.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition om anvisande av medel till beredande av tvångsuppfostran åt minderåriga manliga förbrytare m. m. beslöt 1918 års lagtima riksdag, bland annat, att statens förut till Venngarn i Stockholms län förlagda vårdanstalt för alkoholister skulle från tidpunkt, som Kungl. Maj:t bestämde, vara tills vidare förlagd å Salbohed i Västmanlands län samt beviljade i sammanhang därmed å tilläggsstat för år 1918 anslag dels till utförande av vissa ändringsarbeten å kolonibyggnaden vid Salbohed samt till inköp och reparation av en del bostadslägenheter därstädes ävensom till kom-

[93.]

Alkoholist-
vården.

(Extra anslag.)

[93.] plettering av inventarierna för Salbohedsanstalten, dels ock till bestridande av inlösen från föreningen Floda kolonier av denna tillhöriga, vid Salbohed befintliga byggnader samt levande och döda inventarier ävensom av ersättning åt föreningen för vid Salbohed nedlagda förbättringsarbeten.

Samma riksdag beviljade vidare å extra stat för år 1919 till avlöningar och vikariatsersättningar åt befattningshavare vid statens vårdanstalt för alkoholister å Salbohed ett förslagsanslag, högst, 17,000 kronor samt till bidrag för driftkostnaderna i övrigt för samma anstalt ett förslagsanslag av 23,000 kronor.

Därjämte medgav riksdagen, att för år 1918 erforderliga avlöningar och vikariatsersättningar åt befattningshavare vid statens vårdanstalt för alkoholister å Salbohed finge bestridas från det i 1918 års riksstat uppförda anslaget till avlöningar åt tjänstemän vid statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister samt att driftkostnaderna i övrigt under år 1918 för vårdanstalten å Salbohed finge bestridas från det i nämnda riksstat uppförda anslaget till bidrag till driftkostnaderna i övrigt för statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister.

I anledning härav förordnade Kungl. Maj:t den 28 juni 1918, att statens förut till Venngarn förlagda vårdanstalt för alkoholister skulle från och med den 1 augusti 1918 tills vidare vara förlagd till Salbohed; att det av Kungl. Maj:t för vårdanstalten för alkoholister vid Venngarn den 17 juni 1916 fastställda reglementet skulle i tillämpliga delar gälla för statens vårdanstalt för alkoholister å Salbohed samt att styrelsen för statens vårdanstalt för alkoholister vid Venngarn skulle med oförändrad sammansättning utgöra styrelse för vårdanstalten å Salbohed.

Därjämte uppdrog Kungl. Maj:t åt nämnda styrelse att träffa avtal angående övertagande *dels* av ett mellan arméförvaltningens fortifikationsdepartement och föreningen Floda kolonier upprättat kontrakt av den 6 februari 1916 angående utarrendering till föreningen av Salbohed med därå befintliga byggnader, *dels ock* av föreningens alkoholistanstalt å Salbohed i enlighet med av föreningens styrelse den 30 mars 1918 därom fattat beslut, ävensom att vidtaga åtgärder för vårdanstaltens förflyttning.

Tillika fastställde Kungl. Maj:t för statens vårdanstalt för alkoholister å Salbohed följande avlöningsstat att tillämpas från och med den 1 augusti 1918 tills vidare till utgången av år 1919, dock att avlöningen till vårdanstaltens föreståndare skulle utgå från och med den 1 juli 1918: